KHALED
HOSSEINI

bėgantis paskui aitvarą

KHALED HOSSEINI

Bėgantis paskui aitvarą

Jotema

UDK 820(73)-3
Ho-306

Khaled Hosseini
The Kite Runner
New York, Riverhead Books, 2003

ISBN 978-9955-13-111-3

Ši knyga skiriama Hariui ir Farahai,
mano akių *šviesai*, ir Afganistano
vaikams

Padėkos

Esu dėkingas savo kolegoms: dr. Alfredui Lerneriui, Dori Vakis, Robinui Hekui, dr. Todui Drėjui, dr. Robertui Talui ir dr. Sandi Čan už patarimus, pagalbą bei paramą. Taip pat dėkoju Linetei Parker iš San Chosė Rytų bendruomenės teisės centro už patarimus dėl įvaikinimo procedūrų ir ponui Daudui Vahabui už tai, kad su manimi pasidalijo prisiminimais apie Afganistaną. Dėkoju savo draugui Tamimui Ansari už patarimus bei paramą ir San Francisko rašytojų seminaro dalyviams už atsiliepimus ir paskatinimą. Noriu padėkoti savo tėvui, seniausiam savo draugui ir visko, kas kilnu *Baboje,* perteikėjui; savo motinai, kuri šios knygos rašymo metu už mane meldėsi ir atliko *nazrą*; savo tetai, pirkusiai man knygas, kai buvau mažas. Taip pat dėkoju Ali, Sandi, Daudui, Validui, Rajai, Šalai, Zarai, Robui ir Kadyrui, skaičiusiems mano pasakojimus. Noriu padėkoti dr. Kajamiui ir jo žmonai — savo antriesiems tėvams — už šilumą ir tvirtą paramą.

Turiu padėkoti savo agentei ir draugei Elein Koster už išmintį, kantrybę ir malonų būdą, taip pat Sindi Špygel, skvarbios akies ir aštraus proto redaktorei, padėjusiai suvokti daug naujų dalykų šioje istorijoje. Norėčiau padėkoti Suzanai Petersen Kenedi, kad ryžosi leisti šią knygą, taip pat „Riverhead“ darbuotojams už triūsą.

Net nežinau, kaip dėkoti savo mylimai žmonai Rojai — labai vertinu jos nuomonę — už jos gerumą ir maloningumą, už tai, kad daug kartų skaitė ir padėjo man redaguoti ne vieną šio romano juodraštį. Visada tave mylėsiu už kantrybę ir supratimą, mieloji Roja.

Pirmas

Gruodis, 2001

Toks, koks esu šiandien, tapau būdamas dvylikos vieną šaltą apsiniaukusią 1975 metų žiemos dieną. Atsimenu tą valandėlę, kai, gūždamasis už suskeldėjusios molio sienos, vogčiomis žvilgčiojau į skersgatvį prie užšalusio upelio. Visa tai buvo labai seniai, tačiau dažnai apie praeitį kalbama neteisingai, — aš jau pasimokiau, kaip giliai užmarštyje galima ją palaidoti. O praeitis vis tiek sugrįžta. Dabar, žiūrėdamas atgal, suprantu, kad pastaruosius dvidešimt šešerius metus vogčiomis vis žvilgčiojau į apleistą skersgatvį.

Vieną praėjusios vasaros dieną mano draugas Rahimas Chanas paskambino iš Pakistano. Jis kvietė atvykti su juo pasimatyti. Stovėdamas virtuvėje ir laikydamas telefono ragelį prie ausies, žinojau, kad linijos gale buvo ne tik Rahimas Chanas. Ten spietėsi ir mano neatpirktos praeities nuodėmės. Padėjęs ragelį, išėjau pasivaikščioti palei Spreklio ežerą šiauriniame Auksinių vartų parko pakraštyje. Ankstyvo popiečio saulė blykčiojo vandenyje, ten plaukiojo daugybė miniatiūrinių laivelių, genamų gaivaus vėjo. Žvilgtelėjau aukštyn ir pamačiau porą raudonų aitvarų su ilgomis mėlynomis uodegomis, sklendžiančių danguje. Jie šokčiojo aukštai

virš medžių vakariniame parko pakraštyje, virš malūnų, sklęsdami vienas šalia kito kaip pora akių, žvelgiančių žemyn į San Franciską, į miestą, kurį dabar vadinu savo namais. Staiga mintyse išgirdau Hasano balsą šnibždant: *Dėl tavęs tūkstančius kartų.* Balsą Hasano, aitvarų gaudytojo, kiškialūpio.

Prisėdau ant parko suolelio šalia gluosnio. Galvojau apie tai, ką Rahimas Chanas pasakė, prieš padėdamas ragelį: tik dabar tai supratau. *Vėl galima būti geram.* Pažvelgiau aukštyn į aitvarus dvynius. Mąsčiau apie Hasaną. Apie Babą. Apie Ali. Apie Kabulą. Prisiminiau, kaip gyvenau iki tos 1975 metų žiemos, kuri viską pakeitė. Ir padarė mane tokį, koks esu šiandien.

Antras

Būdami vaikai, mudu su Hasanu dažnai lipdavome į tuopą, augančią prie įvažos į mano tėvo namą, ir erzindavome kaimynus, veidrodžio šuke siųsdami saulės zuikučius jiems į kambarius. Sėdėdavome aukštai ant šakų vienas priešais kitą, tabaluodami basomis kojomis, prisigrūdę pilnas kelnių kišenes džiovintų šilkmedžių uogų ir graikinių riešutų. Veidrodėliu žaisdavome pakaitomis, kramtydami šilkmedžio uogas, mėtydamiesi jomis, juokaudami ir kikendami. Vis dar matau Hasaną, įsikorusį į medį, saulė mirguliuoja pro lapus ant jo beveik tobulai apvalaus veido. Hasano veidas buvo tarsi iš kietmedžio išdrožta kinų lėlė: plokščia plati nosis, įstrižos siauros akys, kurios, nelygu koks apšvietimas, būdavo auksinės, žalios ar net ryškiai mėlynos spalvos. Kaip dabar matau jo nedideles, žemai įstatytas ausis ir nusmailėjantį smakrą, kuris atrodė tarsi mėsingas nei šiaip, nei taip prilipintas priedas. Ir tas lūpos įskilimas, šiek tiek kairiau nuo vidurio raukšlelės, kur kinų lėlių meistro įrankis galėjo slystelėti, o galbūt paprasčiausiai natūraliai atsiradęs.

Kartais ten, aukštai medyje, įkalbėdavau Hasaną pašaudyti jo laidyne graikiniais riešutais į kaimyno vienaakį vokiečių aviganį. Hasanas niekada nenorėdavo, bet jei aš prašydavau, *iš tikrųjų* prašydavau, jis galiausiai sutikdavo. Hasanas man nieko neatsakydavo. O šaudydamas jis būdavo negailestingas. Hasano tėvas, Ali, užklupęs

mus, įširsdavo, bent jau supykdavo tiek, kiek toks švelnus žmogus kaip Ali gali supykti. Jis pagrasindavo pirštu ir liepdavo kartis iš medžio. Atimdavo veidrodėlį ir primindavo mums, kad jo motina kadaise sakė, jog velnias irgi švyscioja veidrodėliais, kad išblaškytų musulmonus meldžiantis.

— Taip darydamas jis irgi juokiasi, — visada pridurdavo, rūsčiai žvelgdamas į sūnų.

— Taip, tėve, — murmėdavo Hasanas, žiūrėdamas sau į kojas. Tačiau niekada neprasitardavo apie mane. Niekada nepasakė, kad veidrodėlis, kaip ir šaudymas graikiniais riešutais į kaimynų šunį, visada būdavo mano išmonė.

Tuopomis apsodintas raudonų plytų kelias atsiremdavo į kaltinius plieno vartus, kurie atsiverdavo į plačią mano tėvo valdą. Namas stovėjo kairėje raudonų plytų įvažos pusėje, o gilumoje dunksojo užpakalinis kiemas.

Visiems atrodė, kad mano tėvas, mano Baba, yra pasistatęs gražiausią namą Vazir Akbar Chano rajone, naujoje šiaurinio Kabulo dalyje, skirtoje turtingiesiems. Kai kas manė, kad tai pats gražiausias namas visame Kabule. Platus prieangis, iš abiejų pusių apsuptas rožių krūmų, toliau erdvus namas marmuro grindimis ir didžiuliais langais. Visų keturių vonios kambarių grindys buvo išklotos sudėtingų mozaikų plytelėmis, kurias rūpestingai atrinko pats Baba Isfahane. Sienos buvo apmuštos auksu siuvinėtais gobelenais, kuriuos Baba pirko Kalkutoje, krištolinis sietynas kabojo ant skliautuotų lubų.

Viršutiniame aukšte buvo mano miegamasis, Babos kambarys ir jo darbo kabinetas, dar žinomas kaip „rūkomasis“, nes jame visą laiką kvepėdavo tabaku ir cinamonu. Ten Baba ir jo draugai sėdėdavo atsilošę juodos odos kėdėse po Ali patiektų pietų. Jie prisikimšdavo pypkes — Baba tai vadindavo „pypkės penėjimu“ — ir diskutuodavo apie tris mėgstamiausius dalykus: politiką, verslą ir futbolą. Kartais paklausdavau Babos, ar negalėčiau ir aš pasėdėti su jais, bet tėvas, jau stovėdamas tarpduryje, tarsteldavo:

— Keliauk sau. Dabar suaugusiųjų metas. Geriau eik ir paskaityk kokią nors knygą.

Jis uždarydavo duris, o aš stebėdavausi, kodėl visada yra tik suaugusiųjų metas. Sėdėdavau prie durų, kelius pritraukęs prie krūtinės. Kartais, klausydamasis jų juoko ir šnekėjimo, taip pratūnodavau valandą ar dvi.

Apatiniame aukšte esančios svetainės sienos buvo išlenktos, apstatytos spintomis, pagamintomis pagal užsakymą. Tų spintų viduje stovėdavo įrėmintos šeimos nuotraukos: sena nelygi mano senelio ir karaliaus Nadyr Šacho fotografija, daryta 1931 metais, dveji metai prieš karaliaus nužudymą; jie stovi prie negyvo elnio, apsiavę batus aukštais aulais, per pečius permesti šautuvai. Čia buvo ir mano tėvų vestuvių vakaro nuotrauka: pritrenkiantis Baba juodu kostiumu ir mano mama, vilkinti baltais drabužiais, besišypsanti jauna princesė. Taip pat buvo Baba su savo geriausiu draugu ir verslo partneriu Rahimu Chanu. Jie stovi lauke prie mūsų namo, nė vienas nesišypso. Toje fotografijoje kūdikis, tėvas laiko mane ant rankų, atrodo pavargęs ir niūrus. Aš ant Babos rankų, bet mano piršteliai apsiviję Rahimo Chano mažylį pirštą.

Lenkta siena vedė į valgomąjį, jo viduryje stovėjo raudonmedžio stalas, prie kurio galėjo laisvai susėsti trisdešimt svečių — o kadangi mano tėvas mėgo prabangius vakarėlius, prie stalo tiek tilpdavo beveik kiekvieną savaitę. Kitame valgomojo gale buvo aukštas marmurinis židinys, žiemą visada nutviekstas apelsininio liepsnos švytėjimo.

Didžiulės stiklinės stumdomosios durys atsiverdavo į pusapvalę terasą, kuri vesdavo į dviejų akrų užpakalinį kiemą ir vyšnyną. Palei rytinę sieną Baba ir Ali buvo užveisę nedidelį darželį: pomidorai, mėtos, pipirai ir kelios eilės javų, kurių niekada nenukirsdavo. Mudu su Hasanu juos vadindavome „ligotų javų siena".

Pietiniame sodo pakraštyje, japoninės šliandros šešėlyje, stūksojo tarnų namas, kukli maža molio trobelė, kurioje gyveno Hasanas su savo tėvu.

Toje lūšnelėje 1964 metų žiemą, praslinkus vieneriems metams po to, kai gimdydama mane mirė mano mama, ir gimė Hasanas.

Per tuos aštuoniolika metų, kol ten gyvenau, į Hasano ir Ali būstą buvau įžengęs tik keletą kartų. Saulei nusileidus ir pasislėpus už kalnų, mes baigdavome tos dienos žaidimus ir pasukdavome skirtingais keliais. Aš žingsniuodavau pro rožių krūmus į Babos rūmus, o Hasanas pėdindavo į molio trobelę, kurioje gimė ir gyveno visą savo gyvenimą. Pamenu, kad tai buvo kuklus švarus būstas, blausiai apšviestas poros žibalinių lempų. Skirtingose kambario pusėse buvo patiesti du čiužiniai, tarp jų — susidėvėjęs *herati* kilimėlis atspurusiais kraštais, trikojis suolelis, o kampe medinis stalas, ant kurio Hasanas piešdavo. Sienos styrojo plikos, tebuvo vienintelis gobelenas su karoliukais išsiuvinėtais žodžiais *Allah-u-akbar*. Baba jį nupirko savo tarnui Ali vienos savo kelionės į Mashadą metu.

Šioje lūšnelėje Hasano motina Sanaubara pagimdė sūnų vieną šaltą žiemos dieną 1964 metais. Mano mama mirtinai nukraujavo mane gimdydama, o Hasanas savosios neteko sulaukęs savaitės. Prarado ją, susiklosčius tokioms aplinkybėms, kurios Afganistane buvo laikomos blogesnėmis už mirtį: ji pabėgo su klajojančių dainininkų ir šokėjų šutve.

Hasanas niekada nekalbėdavo apie savo motiną, tarsi jos nė nebuvę. Kartais svarstydavau, ar jis svajoja apie ją, ar mėgina įsivaizduoti, kaip ji atrodė ir kur ji dabar. Ar trokšta su ja susitikti? Ar ilgisi jos, kaip aš savo mamos, kurios man nebuvo lemta pažinti? Vieną dieną ėjome iš mano tėvo namų į Zainabo kino teatrą žiūrėti naujo iraniečių filmo ir pasirinkome trumpiausią kelią, kertantį kareivines, esančias šalia Istiklalo vidurinės mokyklos. Baba draudė mums vaikščioti trumpesniu keliu, tačiau tada jis kartu su Rahimu Chanu buvo Pakistane. Mes perlipome per tvorą, supančią kareivines, peršokome nedidelį upelį ir sustojome atvirame dirvonuojančiame lauke, kur niūksojo dulkėti seni, apleisti tankai. Vieno iš tų tankų šešėlyje stumdėsi būrelis kareivių. Jie rūkė cigaretes ir lošė

kortomis. Kažkuris iš jų pamatė mus, alkūne stuktelėjo vaikinui, stovėjusiam šalia, ir pašaukė Hasaną.

— Ei, tu! —pasakė jis. — Aš tave pažįstu.

Anksčiau mes jo nebuvome matę. Tai buvo drūtas vyras plika galva ir seniai skusta juoda barzda. Jis vaipėsi, šnairavo, ir tai mane išgąsdino.

— Žingsniuok toliau, — sumurmėjau Hasanui.

— Ak tu, chazare! Žiūrėk į mane, kai su tavim kalbu! — riktelėjo kareivis.

Jis perdavė cigaretę šalia stovėjusiam vaikinui ir iš vienos rankos nykščio bei smiliaus padarė apskritimą. Kitos rankos didįjį pirštą įkišo į apskritimą. Kaišiojo jį pirmyn ir atgal. Pirmyn ir atgal.

— Aš pažinojau tavo motiną, ar žinai? Labai gerai ją pažinojau. Paėmiau ją iš užpakalio čia, prie to upelio.

Kareiviai juokėsi. Vienas iš jų suspiegė. Pasakiau Hasanui, kad turime tuoj pat iš čia dingti.

— Kokia maža saldi ir siaura buvo jos skylutė! — išsišiepęs sušuko kareivis, purtydamas rankas kitiems.

Vėliau tamsoje, prasidėjus filmui, išgirdau, kaip Hasanas ėmė šniurkščioti šalia manęs. Jo skruostais tekėjo ašaros. Pasislinkau prie jo, apglėbiau ranka ir pritraukiau arčiau savęs. Jis atrėmė galvą man į petį.

— Jis tave palaikė kažkuo kitu, — sušnabždėjau. — Jis tave palaikė kažkuo kitu.

Man sakė, kad niekas labai nesistebėjo, kai Sanaubara pabėgo iš namų. Žmonės kraipė galvas, kai Ali, žmogus atmintinai mokėjęs Koraną, vedė Sanaubarą, devyniolika metų jaunesnę, gražią, bet liūdnai pagarsėjusią prastos reputacijos merginą be principų. Kaip ir Ali, ji buvo musulmonė šiitė iš etninės chazarų grupės. Juodu buvo pusbrolis ir pusseserė, tad, savaime suprantama, tiko vienas kitam į porą. Tačiau be šių panašumų, Ali ir Sanaubara turėjo mažai ką bendra, labiausiai skyrėsi jų išvaizda. Sklandė gandai, kad spindinčios žalios Sanaubaros akys ir išdykėliškas veidas sugundė dau-

gybę vyrų. Ali kankino įgimtas apatinių veido raumenų paralyžius. Štai kodėl jis negalėjo šypsotis ir amžinai atrodydavo paniuręs. Nelabai suprasdavai, kada akmeninio veido Ali yra laimingas, o kada liūdnas, nes tik jo įkypos rudos akys sutvyksdavo šypsena arba trykšdavo sielvartu. Sakoma, kad akys — sielos veidrodis. Niekada šis posakis nebuvo teisingesnis, nei kalbant apie Ali, kuris galėdavo atsiskleisti tik per akis.

Buvau girdėjęs, kad gundanti Sanaubaros eisena ir linguojantys klubai privertė ne vieną vyrą susimąstyti apie neištikimybę. O poliomielitas iškraipė dešinę Ali koją, ji atrofavosi, jos kaulas buvo aptrauktas išblyškusia oda, patį kaulą dengė tik popieriaus plonumo raumenų sluoksnis. Prisimenu vieną sykį, kai buvau aštuonerių, Ali pasiėmė mane kartu į turgų pirkti neraugintos tešlos paplotėlių. Pėdinau paskui Ali, niūniuodamas ir bandydamas pamėgdžioti jo eiseną. Stebėjau, kaip jis plačiai siūbuoja išdžiūvusią koją, kaip visas jo kūnas kiekvieną kartą pasvyra į dešinę, statant nesveikąją koją. Tai buvo tarsi mažas stebuklas, kad jis neparvirsdavo sulig kiekvienu žingsniu. Kai pabandžiau pakartoti jo eiseną, vos neįvirtau į griovį. Neištvėręs ėmiau krizenti. Ali atsisuko ir užklupo mane beždžioniaujantį. Nieko nesakė. Nei tą kartą, nei vėliau. Jis tiesiog klibinkščiavo toliau.

Ali veidas ir jo eisena gąsdindavo mažesnius kaimynų vaikus. Bet daugiau bėdų kildavo dėl vyresnių vaikų. Jie vaikydavosi Ali gatvėje ir tyčiodavosi, kai jis šlubčiodavo pro šalį. Kai kurie jį pravardžiuodavo *Babalu*, bugivugi šokėju.

— Ei, Babalu, ką šiandien suvalgei? — šaukdavo choru ir juokdavosi. — Ką šiandien prarijai, Babalu, plokščianosi?

Jį vadindavo plokščianosiu, nes ir Ali, ir Hasanas išsiskyrė tipiškais mongoloidiniais chazarų veido bruožais. Daugelį metų tiek ir težinojau apie chazarų tautą, kad jie buvo mongolų palikuonys ir šiek tiek panašūs į kinus. Mokykliniuose vadovėliuose apie juos buvo užsiminta vos keletą kartų, visada tik tiek, kiek minėdavo jų protėvius, ir tai prabėgomis. Kartą Babos darbo kabinete apžiūrinė-

jau daiktus ir aptikau vieną iš senų mano motinos istorijos knygų. Jos autorius buvo iranietis, vardu Khorami. Nupūčiau nuo jos dulkes ir tą vakarą slapta nusinešiau knygą į savo lovą. Buvau priblokštas radęs visą skyrių, skirtą chazarų istorijai. Ištisas skyrius, skirtas vien tik chazarų tautai! Knygoje buvo rašoma, kad mano tauta, puštūnai, persekiojo ir engė chazarų tautą. Taip pat buvo rašoma, kad chazarai bandė sukilti prieš puštūnus devynioliktame amžiuje, tačiau puštūnai „neapsakomai žiauriai numalšino sukilimą". Mano tautiečiai žudė chazarus, varė juos iš jų žemės, degino jų namus ir pardavinėjo jų moteris. Knygoje buvo teigiama, kad viena iš priežasčių, kodėl puštūnai engė chazarų tautą, buvo ta, kad puštūnai yra musulmonai sunitai, o chazarai — šiitai. Knygoje radau daugybę dalykų, kurių nežinojau, ir apie ką mano mokytojai nebuvo užsiminę. O ir Baba man apie tai niekada nepasakojo. Tačiau toje knygoje radau ir tai, apie ką jau šiek tiek *žinojau*, tarkim, kad chazarų tautos žmones puštūnai vadindavo *valgančiais peles, plokščianosiais, nešuliniais asilais*. Buvau girdėjęs, kad kaimynų vaikai šitaip pravardžiuoja Hasaną.

Kitą savaitę po pamokų parodžiau knygą mokytojui, pažymėjęs skyrių apie chazarų tautą. Jis paviršutiniškai pervertė kelis to skyriaus puslapius, prunkštelėjo ir grąžino man knygą.

— Tai vienintelis dalykas, kurį šiitai puikiai išmano, — pasakė dėliodamas savo popierius, — įsivaizduoti save kankiniais.

Tardamas žodį „šiitas", mokytojas suraukė nosį, tarsi kalbėtų apie ligą.

Nors Sanaubarą ir Ali siejo bendras etninis paveldas ir šeimos kraujas, mergina kartu su kaimynų vaikais šaipydavosi iš Ali. Girdėjau, kad ji visiškai neslėpdavo savo paniekos Ali išvaizdai.

— Ar čia vyras? — tyčiodavosi ji. — Esu mačiusi senų asilų, labiau tinkamų man į vyrus.

Galiausiai dauguma žmonių pradėjo įtarti, kad jų santuoka dėl įvairių priežasčių buvo suderėta iš anksto tarp Ali ir jo dėdės. Sklido kalbos, kad Ali vedė savo pusseserę, norėdamas padėti nu-

plauti negarbės dėmę, slėgusią dėdę, nors Ali, būdamas penkerių metų, liko našlaitis ir neturėjo jokios materialinės nuosavybės ar palikimo.

Manau, kad Ali niekada nekeršydavo savo kankintojams gal ir todėl, kad nebūtų galėjęs jų pagauti vilkdamas paskui save išsuktą koją. Tačiau tikriausiai Ali buvo labai atsparus užpuolikų užgauliojimams; jis patyrė didžiulį džiaugsmą, rado tam priešnuodį tą akimirką, kai Sanaubara pagimdė Hasaną. Tai buvo gana paprastas gimdymas: jokių akušerių, anesteziologų, jokių įmantrių stebėjimo įtaisų. Tik Sanaubara, gulinti ant purvino, nepridengto čiužinio, o Ali ir pribuvėja jai padėjo. Sanaubarai nereikėjo didelės pagalbos, nes net ir gimdamas Hasanas jau buvo ištikimas savo prigimčiai: jis paprasčiausiai negalėjo nieko nuskriausti. Moteris porą kartų sukriokė, porą kartų pastūmė, ir Hasanas gimė. Gimė su šypsena.

Pasak kaimynų tarno, plepioji pribuvėja, kuri papasakojo visiems, kas tik jos klausėsi, kad Sanaubara žvilgtelėjo į kūdikį ant Ali rankų, pamatė įskilusią lūpą ir ėmė kandžiai juoktis.

— Va, — pasakė, — dabar tavo kvailys vaikas juoksis už jus abu!

Ji atsisakė imti kūdikį ant rankų ir po penkių dienų visai prapuolė.

Baba Hasanui pasamdė tą pačią žindyvę kaip ir man. Ali pasakojo, kad ji buvo mėlynakė chazarė iš Bamijano, miesto, kuriame stovėjo milžiniškos Budos statulos.

— Koks švelnus ir melodingas buvo jos balsas, — dažnai sakydavo jis.

Hasanas dažnai klausinėdavo, ką ta moteris dainuodavo, nors mes jau žinojome: Ali buvo sakęs šimtus kartų.

Vyriškis atsikrenkšdavo ir uždainuodavo:

Ant aukšto kalno aš stovėjau,
Ir šaukiau vardą Ali, Dievo liūto.

O Ali, Dievo liūte, žmonių karaliau,
Atnešk džiaugsmą į mūsų sielvartingas širdis.

Tada jis pasakydavo, kad tarp žmonių, kurie žindo tą pačią krūtį, užsimezga brolystė, tokie giminystės ryšiai, kurie niekada negali nutrūkti.

Ir aš, ir Hasanas žindome tos pačios moters pieną. Pirmus žingsnius žengėme toje pačioje pievelėje, tame pačiame kieme. Ir po tuo pačiu stogu ištarėme pirmuosius savo žodžius.

Aš ištariau: *Baba*.

Jis ištarė: *Amiras*. Mano vardą.

Dabar, prisimindamas tai, galvoju, kad pamatus tam, kas atsitiko 1975 metų žiemą, ir visam, kas vyko vėliau, padėjo šie pirmieji ištarti žodžiai.

Trečias

Sklando legendos, kad mano tėvas Beludžistane plikomis rankomis susigrūmė su juoduoju lokiu. Jeigu pasakotų apie kurį nors kitą žmogų, galėtum galvoti, kad tai prasimanymas, afganų polinkis perdėti — liūdna, bet šis polinkis beveik tapęs tautos etikete; jei kas nors giriasi, kad jo sūnus yra gydytojas, galima manyti, kad berniukas išlaikė biologijos egzaminą vidurinėje mokykloje. Tačiau niekas niekada neabejojo pasakojimų apie Babą teisingumu. O jei kam kildavo abejonių, Baba turėjo ką parodyti: jam ant nugaros driekėsi trys lygiagretūs randai, sudarantys rantytą takelį. Daugybę kartų įsivaizdavau Babos imtynes su lokiu, netgi sapnuodavau jas. O sapnuose negalėdavau atskirti Babos nuo lokio.

Rahimas Chanas pirmasis pavadino Babą *Toophan agha* arba Ponu Uraganu, ir galiausiai tatai tapo populiariausia Babos pravarde. Tai jam tinkamiausia pravardė. Mano tėvas buvo gamtos jėga, milžinas puštūnas tankia barzda, neklusnia garbanotų rudų plaukų kupeta, tokia nesuvaldoma kaip ir jis pats, rankomis, kurios atrodė pajėgios išrauti gluosnį, ir veriančiu juodu žvilgsniu, prieš kurį „velnias kristų ant kelių ir maldautų pasigailėjimo", kaip sakydavo Rahimas Chanas. Per pobūvius, kai šešių pėdų ir penkių colių Baba įdundėdavo į kambarį, visų akys nukrypdavo į jį, kaip kad saulėgrąžos atsisuka į saulę.

Babos negalėjai nepaisyti, netgi jam miegant. Prisikišdavau vatos gniutulų į ausis, ant galvos užsitraukdavau antklodę, ir vis tiek Babos knarkimas — panašus į sunkvežimio variklio burzgimą — prasiskverbdavo pro sienas. O mano ir Babos miegamąjį skyrė tik koridorius. Kaip mano motina galėdavo su juo miegoti viename kambaryje, man buvo paslaptis. Tai buvo vienas iš ilgo sąrašo klausimų, kurių būčiau paklausęs mamos, jei būčiau ją sutikęs.

Baigiantis septintajam dešimtmečiui, kai man buvo penkeri ar šešeri, Baba nusprendė pastatyti našlaičių namus. Šią istoriją sužinojau iš Rahimo Chano. Jis man papasakojo, kad pats Baba nubraižė planą, nors ir neturėjo architekto patirties. Skeptikai primygtinai siūlė jam liautis kvailiojus ir pasisamdyti architektą. Be abejo, Baba nesutiko, ir visi baimingai purtė galvas dėl jo užsispyrimo. Babai pavyko, ir vėl visi pagarbiai kraipė galvas dėl jo kaip visada pergalingo poelgio. Baba pats sumokėjo už dviejų aukštų našlaičių namų statybas šalia pagrindinio Jadeh Meivando kelio, į pietus nuo Kabulo upės. Rahimas Chanas man sakė, kad Baba finansavo visą projektą, mokėjo inžinieriams, elektrikams, santechnikams ir darbininkams, o ką jau kalbėti apie miesto pareigūnus, kurių „ūsus reikėjo sutepti aliejumi".

Našlaičių namų statybos truko trejus metus. Kai pastatai iškilo, man buvo jau aštuoneri. Prisimenu dieną prieš našlaičių namų atidarymą. Baba pasiėmė mane prie Gargos ežero, esančio už kelių mylių į šiaurę nuo Kabulo. Jis pasiūlė pasikviesti Hasaną, bet aš pamelavau, kad mano draugui paleido vidurius. Norėjau vienas būti su Baba. Kartą prie Gargos ežero mudu su Hasanu svaidėme akmenėlius į vandenį, ir jo akmenėlis nuo vandens paviršiaus atsimušė aštuonis kartus. Mano mestas akmenėlis daugiausia buvo atšokęs penkis. Tąsyk Baba stebėjo mus ir paplekšnojo Hasanui per nugarą. Netgi apkabino per pečius.

Mes susėdome prie staliuko ant ežero kranto ir valgėme virtus kiaušinius su *kofta* sumuštiniais — į neraugintos tešlos paplotėlį susuktus mėsos kukulius ir marinuotus agurkus. Ežero vanduo buvo

tamsiai mėlynos spalvos, saulės spinduliai žėrėjo ant lygaus kaip stiklas vandens paviršiaus. Penktadieniais prie ežero knibždėdavo daugybė šeimų, atvykusių praleisti dieną saulės atokaitoje. Tačiau dabar buvo savaitės vidurys, ir prie ežero vaikščiojome tik aš, Baba ir porelė ilgaplaukių barzdotų turistų — hipių, girdėjau taip juos vadinant. Jie sėdėjo prieplaukoje su meškerykočiais rankose ir maskatavo sumerkę kojas vandenyje. Paklausiau Babos, kodėl jie užsiaugino tokius ilgus plaukus, bet tėvas tik kažką suniurnėjo. Tuo metu jis rengė kalbą atidarymo dienai, paskubom vartė sujauktus ranka rašytus lapus, pieštuku šen bei ten pasižymėdamas pastabas. Atsikandau kiaušinio ir paklausiau Babos, ar tiesa, ką man pasakojo vienas berniukas mokykloje, kad, suvalgius gabalėlį kiaušinio lukšto, jis turės išeiti šlapinantis. Baba ir vėl kažką sumurmėjo.

Atsikandau sumuštinio. Vienas šviesiaplaukis turistas nusijuokė ir pliaukštelėjo kitam per nugarą. Tolumoje, už ežero, posūkyje prie kalvos nubildėjo sunkvežimis. Saulės spinduliai atsimušė į jo šoninį veidrodėlį ir blykstelėjo.

— Manau, kad man *saratanas*, — pasakiau.

Vėžys. Baba kilstelėjo galvą nuo švelnaus vėjo plaikstomų lapų. Pasakė, kad galiu pasiimti gazuoto vandens. O aš tik sėdėjau ir žiūrėjau į mašinos bagažinę.

Kitą dieną lauke prie našlaičių namų pritrūko kėdžių. Per atidarymo iškilmes daugybė žmonių liko stovėti. Diena pasitaikė vėjuota, aš sėdėjau už Babos, ant nedidelės pakylos, visai greta pagrindinio įėjimo į naująjį pastatą. Baba vilkėjo žalią kostiumą, buvo užsidėjęs karakulio kepurę. Kai tėvas įpusėjo kalbą, vėjo gūsis nupūtė jo kepurę, ir visi ėmė juoktis. Baba paprašė palaikyti kepurę, aš džiugiai sutikau, nes tada visi matys, kad jis yra *mano* tėvas, *mano* Baba. Jis vėl atsisuko į mikrofoną ir pasakė, kad tikisi, jog pastatas bus tvirtesnis nei jo kepurė, ir susirinkusieji vėl nusijuokė. Babai baigus kalbą, žmonės atsistojo, ir pasipylė aplodismentai. Plojo ilgai. Vėliau daug kas spaudė jam ranką. Kai kurie pašiaušdavo mano plaukus ir net paspausdavo ranką. Aš taip didžiavausi tėvu ir savimi.

Tačiau nepaisant Babos sėkmės, žmonės juo nepasitikėjo. Jie manė, kad verslas, kuriuo Baba užsiima, jam nepritinka ir kad geriau jis būtų studijavęs teisę, kaip kad ir jo tėvas. Tačiau Baba įrodė, kad viskas yra priešingai: jis ne tik plėtojo savo verslą, bet ir tapo vienu iš turtingiausių prekybininkų Kabule. Baba ir Rahimas Chanas įkūrė beprotiškai sėkmingą kilimų eksporto verslą, atidarė dvi vaistines ir restoraną.

Kai žmonės šaipydavosi, kad Baba niekada sėkmingai neves — vis dėlto jis nebuvo karališkos kilmės — jis vedė mano motiną, Sofiją Akrami, nepaprastai išsilavinusią moterį, vieną iš gerbiamiausių, gražiausių ir doriausių moterų Kabule. Ji ne tik dėstė klasikinę farsi literatūrą universitete, bet buvo ir karališkos šeimos palikuonė. Tuo naudodamasis Baba žaismingai nušluostydavo nosį skeptikams, į ją kreipdamasis „mano princese".

Aš buvau didelė išimtis, nes pasaulį aplink save Baba tvarkydavo, kaip norėjo. Be abejo, didžiausia bėda buvo ta, kad Baba viską pasaulyje matė tik juoda ir balta. Ir tik jis spręsdavo, kas juoda ir kas balta. Taip pasaulį suvokiančio žmogaus negalima mylėti nebijant. Netgi šiek tiek nekenčiant.

Kai mokiausi penktoje klasėje, islamo mus mokė mula. Tai buvo mula Fatiula Chanas, žemas kresnas vyras, šiurkštaus balso, o veidas nusėtas randais, likusiais nuo spuogų. Jis mokė mus apie *zakato* dorybes ir *hadža* pareigą; pasakojo apie penkis kartus per dieną atliekamą *namazo* maldos sudėtingumą ir liepdavo atmintinai mokytis eiles iš Korano, nors niekada mums neišversdavo žodžių. Jis mus spausdavo, kartais naudodamas nulaužtą gluosnio šakelę, siekdamas išmokyti taisyklingai tarti arabiškus žodžius, kad Dievas juos geriau girdėtų. Jis mums aiškino, kad islamas girtavimą laiko pasibaisėtina nuodėme; tie, kurie geria, turės atsakyti per *Kijamatą*, paskutiniojo teismo dieną. Tais laikais girtavimas buvo gana įprastas dalykas Kabule. Niekas viešai to nedemonstruodavo, afganai slėpdamiesi gėrė tik namuose. Žmonės škotišką viskį pirkdavo kaip „vaistą", rudo popieriaus maišeliuose, ir tik iš rinktinių „vaistinių".

Dažniausiai ir nešdavosi su tuo maišeliu, užtrauktu ant butelio, norėdami išvengti pasalūniškų, nepritariančių žvilgsnių žmonių, kurie žinojo, kuo tos parduotuvės prekiauja.

Mes buvome antrame aukšte, Babos darbo kabinete, rūkomajame, kai pasakiau, ko mula Fatiula Chanas moko mus mokykloje. Tuo metu Baba kaip tik pylėsi į stiklą viskio prie baro, pastatyto kambario kampe. Jis klausėsi, linksėjo ir gurkštelėjo šiek tiek viskio. Tada atsisėdo ant sofos, pasidėjo taurę ir pasisodino mane ant kelių. Jaučiausi, tarsi sėdėčiau ant medžių kamienų. Tėvas giliai įkvėpė ir iškvėpė per nosį, oras švilpė pro jo ūsus — atrodė, kad tai trunka amžinybę. Negalėjau suprasti, ar noriu jį apkabinti, ar mirtinai persigandęs staiga šokti nuo kelių.

— Kaip matau, susipainiojai tarp to, ko tave moko mokykloje, ir to, kas yra tikrasis išsilavinimas, — pasakė pakimusiu balsu.

— Bet jeigu tai, ką mula sakė, yra tiesa, argi tu nesi nusidėjėlis, Baba?

— Hmm, — Baba tarp dantų sutraiškė ledo kubelį. — Nori žinoti, ką tavo tėvas galvoja apie nuodėmę?

— Taip.

— Tada aš tau papasakosiu, — tarė Baba. — Bet pirma turi kai ką suprasti ir turi tatai suprasti dabar, Amirai: tu niekada nesužinosi nieko vertingo iš tų barzdotų idiotų.

— Nori pasakyti, iš mulos Fatiulos Chano?

Baba mostelėjo viskio stiklu. Ledas dzinktelėjo.

— Noriu pasakyti, iš jų visų. Apmyžčiau aš tų savo teisingumu įsitikinusių beždžionių barzdas.

Aš pradėjau krizenti. Vaizdas, kaip Baba šlapinasi ant beždžionės barzdos, įsitikinusios savo teisingumu ar atvirkščiai, mane prajuokino.

— Jie nieko daugiau nedaro, tik čiupinėja savo maldos karoliukus ir atmintinai skaito knygą, kurios kalbos net nesupranta, — jis vėl gurkštelėjo. — Apsaugok Dieve, kad Afganistanas niekada nepatektų į jų rankas.

— Bet mula Fatiula Chanas atrodo malonus, — pasakiau liovęsis kikenti.

— Kaip ir Gengis Chanas, — tarstelėjo Baba. — Bet gana apie tai. Prašei, kad papasakočiau apie nuodėmę, ir aš noriu tau šį tą pasakyti. Ar klausaisi?

— Taip, — pasakiau spausdamas lūpas. Tačiau nesusilaikiau neprunkštelėjęs, ir pro nosį išsprūdo juokingas šnarpštimas. Aš vėl pradėjau krizenti.

Akmeninės tėvo akys įsmigo į manąsias, ir aš tuoj lioviausi juoktis.

— Ketinu pakalbėti su tavimi kaip vyras su vyru. Ar pagaliau įstengsi susivaldyti?

— Taip, Baba, — sumurmėjau, jau ne pirmą kartą stebėdamasis, kaip Baba keliais žodžiais gali man taip skaudžiai įgelti.

Labai retai kartu maloniai leisdavome laiką, ir tai taip trumpai trukdavo — nedažnai Baba kalbėdavosi su manimi, leisdavo sėdėti ant kelių — o aš, kvailys, tą laiką švaisčiau.

— Gerai, — tarė Baba, o jo akys stebėjo mane. — Nesvarbu, ko mokytų mulos, yra tik viena nuodėmė — vagystė. Visos kitos nuodėmės yra tik nukrypimai nuo vagystės. Ar supranti?

— Ne, Baba, — atsakiau, desperatiškai trokšdamas suprasti. Nenorėjau ir vėl jo nuvilti.

Baba nekantriai atsiduso. Tai taip pat buvo skaudu, nes jis nebuvo nekantrus žmogus. Atsimenu, kiek kartų grįždavau namo dar nesutemus, tiek kartų vakarieniaudavau vienas. Klausdavau Ali, kur buvo Baba, kai šis grįždavo namo, nors puikiai žinojau, kad jis statybų aikštelėje prižiūrėdavo tą, stebėdavo aną. Argi tam nereikia kantrybės? Jau iš anksto nekenčiau vaikų, kuriems buvo statomi tie našlaičių namai; kartais norėdavau, kad jie būtų mirę kartu su savo tėvais.

— Kai nužudai žmogų, pavagi jo gyvybę, — pasakė Baba. — Pavagi žmonos teisę į vyrą, atimi iš vaikų tėvą. Kai pameluoji, pa-

vagi kažkieno teisę į teisybę. Kai sukčiauji, pavagi teisę į dorumą. Ar supranti?

Aš supratau. Kai Babai buvo šešeri metai, vidury nakties į mano senelio namą įsiveržė vagis. Mano senelis, gerbiamas teisėjas, jį sučiupo, tačiau vagis smeigė seneliui į gerklę ir nužudė jį taip iš Babos pavogdamas tėvą. Miestiečiai vagį pagavo, dar neįpusėjus kitai dienai; pasirodo, tai buvo klajūnas iš Kunduzo krašto. Jį pakorė ant ąžuolo šakos, likus porai valandų iki popietinės maldos. Man tai papasakojo Rahimas Chanas, ne Baba. Apie tėvą viską sužinojau iš kitų žmonių.

— Nėra baisesnio poelgio už vagystę, Amirai, — pasakė Baba. — Žmogaus, kuris paima tai, kas jam nepriklauso, gyvenimas ne vertesnis nei *naano* kepaliukas... Spjaunu ant tokio žmogaus. Ir jei mano kelias kada nors susidurtų su jo, tegu Dievas jam padeda. Ar supratai?

Įsivaizduodamas, kaip Baba triuškina vagį, nudžiugau, bet kartu ir siaubingai išsigandau.

— Taip, Baba.

— Jei ten, viršuje, yra Dievas, tikiuosi, kad jis turi svarbesnių reikalų, nei stebėti mane, geriantį viskį ar valgantį kiaulieną. Na, šok žemėn. Nuo visų tų kalbų apie nuodėmes aš ir vėl ištroškau.

Stebėjau jį, vėl prisipildantį stiklą prie baro, ir svarsčiau, kiek laiko praeis, kol mes vėl taip kalbėsimės kaip dabar. Nes jaučiau, kad Baba manęs truputį nekentė. Bet kodėl? Šiaip ar taip, juk aš *nužudžiau* jo mylimą žmoną, jo gražuolę princesę. Mažiausia, ką galėjau padaryti, tai būti padorus ir tapti nors kiek panašus į jį. Bet aš nepasidariau panašus. Nė kiek.

MOKYKLOJE mes žaisdavome *Sherjangi*, kitaip tariant, „Eilėraščių mūšį". Persų literatūros mokytoja vadovavo žaidimui, o jis vykdavo maždaug taip: padeklamuoji posmelį iš poemos, o tavo oponentas per šešiasdešimt sekundžių turi atsakyti posmeliu,

prasidedančiu raide, kokia baigėsi tavasis. Visi klasėje norėjo, kad būčiau jų komandoje, nes, būdamas vienuolikos, galėdavau padeklamuoti tuzinus Chajamo, Hafizo kūrybos posmelių ar garsiojo Rumi „Masnavi“ eilių. Kartą susirungiau su visa klase ir laimėjau. Vėliau vakare viską papasakojau Babai, bet jis tik linktelėjo galvą ir sumurmėjo:

— Gerai.

Nuo tėvo abejingumo bėgdavau prie savo mirusios motinos knygų. Knygos, žinoma, ir Hasanas. Skaičiau viską: Rumi, Hafizą, Saadi, Viktorą Hugo, Žiulį Verną, Marką Tveną, Janą Flemingą. Kai perskaičiau mamos knygas — ne nuobodžias istorines, niekada jomis nesidomėjau, bet romanus, poemas — knygoms pradėjau leisti kišenpinigius. Pirkdavau po knygą kas savaitę knygyne prie „Cinema“ parko ir, kai nebeliko vietos lentynose, jas pradėjau dėti į kartonines dėžes.

Be abejo, vienas dalykas yra vesti moterį poetę, bet būti tėvu sūnaus, kuris mieliau leisdavo pinigus poezijos knygoms nei medžiodavo... na, manau, Baba ne taip viską buvo numatęs. Tikri vyrai neskaito poezijos — ir Dievas draudžia net ją rašyti! Tikri vyrai — tikri berniukai — žaidžia futbolą, kaip ir Baba žaisdavo būdamas mažas. Va čia tai buvo dalykas, kuriuo gali aistringai žavėtis.

1970 metais Baba trumpam nutraukė našlaičių namų statybas, kad galėtų mėnesį išskristi į Teheraną žiūrėti Pasaulio taurės rungtynes per televiziją, nes tuo metu Afganistane televizorių nebuvo. Jis užrašė mane į futbolo komandą, norėdamas pažadinti šią aistrą ir manyje. Tačiau buvau apgailėtinas, apmaudus savo komandos kliuvinys, besimaišantis per palankų kamuolio perdavimą arba netyčia blokuojantis laisvą takelį. Kerėplindavau sudžiūvusiomis kojomis per aikštelę ir spygaudavau perdavimų, kurie būdavo skirti ne man. Ir kuo labiau stengdavausi, pašėlusiai mojuodamas rankomis virš galvos ir klykdamas: „Aš čia! Pasuokit man!“, tuo labiau mane ignoruodavo.

Bet Baba nepasidavė. Kai galų gale pasidarė visiškai aišku, kad nepaveldėjau nė dalelės jo sportinio talento, tėvas pamėgino paversti mane aistringu žiūrovu. Tatai neabejotinai gebėsiu, argi ne? Apsimetinėjau susidomėjęs, kiek tik įmanydamas. Džiūgavau kartu, kai Kabulo komanda laimėjo prieš Kandaharo, ir laidžiau užgauliojimus teisėjui, kai šis skyrė baudą mūsų komandai. Tačiau Baba nujautė, kad mano domėjimasis nebuvo nuoširdus, ir atsižadėjo vilties, kad jo sūnus kada nors žais ar žiūrės futbolą.

Atsimenu, kaip kartą Baba pasiėmė mane kartu stebėti kasmetinių *Buzkashi* varžybų, vykusių pirmąją pavasario dieną. Naujųjų metų dieną. *Buzkashi* buvo ir vis dar yra nacionalinė Afganistano aistra. *Chapandazas*, nepaprastai įgudęs jojikas, dažnai remiamas turtingo gerbėjo, turi pačiupti ožkos arba kokio kito galvijo šviežią skerdieną iš žmonių būrio vidurio, šuoliuoti su ja per stadioną ir numesti į pažymėtą apskritimą, taip pelnydamas taškus; tuo tarpu kitų *chapandazų* komanda jį vaikosi ir visaip bando atimti skerdieną — spardo, drasko, čaižo botagu ir smūgiuoja. Tą dieną minia susijaudinusi riaumojo, kai stadione jojikai rėkė mūšio šūksnius ir grūmėsi dėl skerdienos dulkių debesyje. Nuo kanopų keliamo triukšmo virpėjo žemė. Mes sėdėjome aukštai, pigiose vietose, ir žiūrėjome, kaip jojikai grūsdamiesi nudūmė pro mus šuoliais šaukdami ir klykaudami, o arkliams iš prusnų dribo putos.

Staiga Baba dūrė į kažką pirštu.

— Amirai, ar matai ten sėdintį vyrą, apsuptą žmonių?

Aš mačiau.

— Tai — Henris Kisindžeris.

— O, — pasakiau. Nežinojau, kas tas Henris Kisindžeris, bet, žinoma, galėjau paklausti. Bet tą akimirką su siaubu stebėjau, kaip vienas *chapandazas* nukrito nuo balno ir buvo sutryptas galybės kanopų. Jo kūnas buvo mėtomas ir svaidomas tarsi skudurinė lėlė, kol galiausiai, raiteliams išsisklaidžius, nustojo vartytis. Jis dar kartą sutrūkčiojo ir liko gulėti nejudėdamas, jo kojos buvo nenatūraliai sulenktos, kraujo klanas gėrėsi į smėlį.

Aš pradėjau verkti.

Verkiau visą kelią namo. Prisimenu, kaip Babos rankos gniaužė vairą. Sugniauždavo ir atleisdavo. Tikrai niekada nepamiršiu tų didžiulių tėvo pastangų užmaskuoti pasišlykštėjimo žvilgsnį veide, kol jis tylomis vairavo.

Vėliau, tą patį vakarą, eidamas pro savo tėvo darbo kabinetą, nugirdau jį kalbant su Rahimu Chanu. Priglaudžiau ausį prie uždarų durų.

— ...dėkingas, kad jis sveikas, — užbaigė sakinį Rahimas Chanas.

— Žinau, žinau, bet jis visą laiką užsivertęs tomis knygomis arba valkiojasi po namus, tarsi klaidžiotų sapne.

— Na ir?

— Aš nebuvau toks. — Babos balsas buvo nusiminęs ir piktas.

Rahimas nusijuokė.

— Vaikai nėra spalvinimo knygutės. Negali jų nuspalvinti savo mėgstamomis spalvomis.

— Aš tau sakau, — pasakė Baba, — aš nebuvau toks, ir nė vienas vaikas, su kuriuo augau, toks nebuvo.

— Žinai, kartais tu esi egoistiškiausias žmogus iš visų, kuriuos pažįstu, — atsakė Rahimas Chanas. Jis buvo vienintelis žmogus, kurį pažinojau, galintis pasakyti tėvui tokius žodžius. — Ir nieko tu nepadarysi.

— Ne?

— Ne.

— O kas tada?

Išgirdau, kaip girgžtelėjo odinė Babos kėdė, kai jis pakeitė padėtį. Užsimerkiau, dar stipriau prispaudžiau ausį prie durų, norėdamas girdėti, bet kartu ir nenorėdamas.

— Kartais žiūriu pro langą ir stebiu jį lauke, žaidžiantį su kitais kaimynų vaikais. Matau, kaip jie prie jo kabinėjasi, atima iš jo žaislus, stumteli, net trenkia. Bet jis niekada neduoda atgal. Jis tik... nunarina galvą ir...

— Vadinasi, jis nėra smurtautojas, — pasakė Rahimas Chanas.

— Ne tai turiu galvoje, Rahimai, juk žinai, — atšovė Baba. — Tam berniukui kažko trūksta.

— Taip, bjauraus charakterio bruožo.

— Savigyna neturi nieko bendro su bjaurumu. Žinai, kas atsitinka, kai kaimynų berniukai jį erzina? Įsikiša Hasanas ir jį apgina. Savo akimis mačiau. O kai jie grįžta namo, klausiu Hasano: „Iš kur tas įbrėžimas ant tavo veido", o šis atsako: „Pargriuvau". Aš tau sakau, Rahimai, mano vaikui kažko trūksta.

— Turi leisti jam rasti savo kelią, — tarė Rahimas Chanas.

— O kur tai veda? — paklausė Baba. — Berniukas, kuris negali už save pakovoti, taps vyru, negalinčiu kovoti už nieką.

— Kaip visada per daug viską supaprastini.

— Aš taip nemanau.

— Pyksti, nes bijai, kad jis niekada neperims tavo verslo.

— O kas dabar pernelyg supaprastina? — nusišaipė tėvas. — Klausyk, aš žinau, kad jūs vienas kitą mylite, ir tuo džiaugiuosi. Pavydžiu, bet džiaugiuosi. Tikrai. Jam reikia žmogaus, kuris... jį suprastų, nes, Dievas mato, aš nesuprantu. Bet dar kai kas mane neramina, tik aš nemoku pasakyti. Tai tarsi... — Aš beveik mačiau jį ieškantį, bandantį rasti tinkamus žodžius. Tada prabilo tyliau, bet vis tiek išgirdau: — Jeigu savo akimis nebūčiau matęs, kaip gydytojas ištraukė Amirą iš mano žmonos įsčių, niekada nepatikėčiau, kad jis yra mano sūnus.

KITĄ RYTĄ Hasanas, ruošdamas man pusryčius, paklausė, kas man neduoda ramybės. Atšoviau jam, kad rūpintųsi savo reikalais.

Rahimas klydo dėl mano bjauraus charakterio bruožo.

Ketvirtas

1933 metais, kai gimė Baba ir prasidėjo keturiasdešimt metų trukęs Zahiro Šacho viešpatavimas Afganistane, du broliai, jauni turtingos ir gerbiamos Kabulo šeimos vyrai, sėdo už atviro dviviečio „Fordo“ vairo. Apsvaigę nuo hašišo ir prisiputę prancūziško vyno, jie kelyje į Pagmaną partrenkė ir užmušė du chazarus — vyrą ir žmoną. Šiek tiek atgailaujančius jaunuolius ir žuvusios poros penkerių metų našlaitį sūnų policija suėmė anksčiau už mano senelį, labai gerbiamą teisėją ir nepriekaištingos reputacijos žmogų. Išklausęs brolių pasakojimą ir jų tėvo maldavimą pasigailėti, mano senelis įsakė jaunuoliams iš karto vykti į Kandaharą ir stoti į karo tarnybą — nors jų šeima nežinia kaip buvo gavusi atleidimus nuo šaukimo į kariuomenę. Jų tėvas ginčijosi, bet nelabai įnirtingai, ir galiausiai visi sutiko, kad bausmė griežta, bet teisinga. Mano senelis įsivaikino našlaitį. Pasiėmė jį į savo namus ir visiems tarnams liepė auklėti, bet švelniai. Tas berniukas buvo Ali.

Ali ir Baba kartu augo kaip vaikystės žaidimų draugai — bent jau iki tol, kol poliomielitas suluošino Ali koją — taip kaip ir aš su Hasanu užaugome viena karta vėliau. Baba dažnai pasakodavo apie išdaigas, kurias krėsdavo jis ir Ali. Šis visada purtydavo galvą ir sakydavo:

— Bet, pone, papasakok jiems, kas būdavo tų išdaigų pramanytojas, o kas — tik vargšas juodadarbis?

Baba juokdavosi ir apkabindavo Ali per pečius.

Tačiau Baba nė karto nepasakė, kad Ali buvo jo draugas.

Keisčiausias dalykas, kad ir aš niekada negalvojau, kad mudu su Hasanu esame draugai. Bent jau ne tokie, kaip dažniausiai tai įvardijama. Visiškai nesvarbu, kad vienas kitą mokėme važiuoti dviračiu, nelaikant vairo rankomis, ar pasigaminti puikiai veikiantį fotoaparatą iš kartoninės dėžės. Visiškai nesvarbu, kad praleisdavome ištisas žiemas, skraidindami ir vaikydamiesi aitvarus. Visiškai nesvarbu, kad man Afganistano veidas — tai veidas berniuko skusta galva ir žemai įstatytomis ausimis, berniuko, kinų lėlės veidu, amžinai švytinčia kiškio lūpų šypsena.

Nė vienas iš tų dalykų man nėra svarbus. Nors istorijos taip lengvai neįveiksi. Taip pat ir religijos. Galiausiai aš buvau puštūnas, o jis — chazaras, aš buvau sunitas, o jis — šiitas, ir niekas niekada negalėjo to pakeisti. Niekas.

Bet mes buvome vaikai, kurie kartu išmoko ropoti, ir nei istorija, nei etniškumas, nei visuomenė, nei religija to taip pat negalėjo pakeisti. Didžiąją dalį tų dvylikos metų praleidau žaisdamas su Hasanu. Kartais man visa vaikystė atrodo kaip ilga tingi vasaros diena su Hasanu, kai mes vienas kitą gaudome tarp susipynusių medžių mano tėvo kieme, žaidžiame slėpynių arba policininkus ir plėšikus, kaubojus ir indėnus, kankiname vabzdžius — mūsų didžiausia išdaiga, be abejo, buvo ta, kai bitei ištraukėme geluonį, o ją pačią apraizgėme siūlu, kad kiekvieną kartą, kai tik ji bandydavo pakilti, galėtumėme trūktelėti ją žemyn.

Vaikydavomės *kochi*, klajoklius, kurie keliaudavo per Kabulą į kalnus šiaurėje. Girdėdavome, kaip jų karavanai priartėja prie kaimynų, kaip bliauna avys, mekena ožkos, skamba varpeliai ant kupranugarių kaklų. Bėgdavome į lauką stebėti, kaip karavanas sunkiai linguoja mūsų gatve: vyrai, dulkėtais vėjo nugairintais veidais, ir moterys, apsisiautusios ilgais spalvotais šaliais, su karoliais

ir sidabrinėmis apyrankėmis ant riešų ir kulkšnių. Svaidydavome akmenukus į jų ožkas. Švirkšdavome vandenį ant jų mulų. Įkalbėdavau Hasaną užkopti „ant ligotų javų sienos" ir šaudyti laidyne akmenukais į kupranugarių pasturgalius.

Pirmąjį savo vesterną matėme kartu, tai buvo „Rio Bravo" su Džonu Veinu, „Cinema Parko" kine, kitoje gatvės pusėje, priešais mano mėgstamą knygyną. Atsimenu, kaip maldavau Babos, kad pasiimtų mus kartu į Iraną, kad galėtumėme pamatyti Džoną Veiną. Tėvas pratrūko galugerklinio juoko audra — garsu, nelabai tesiskiriančiu nuo sunkvežimio variklio kriokimo — ir, kai vėl galėjo kalbėti, išdėstė šį tą apie balso dubliavimą. Mudu su Hasanu buvome priblokšti. Apstulbinti. Džonas Veinas iš tikrųjų nekalbėjo persų kalba ir net nebuvo iranietis! Jis buvo amerikietis, toks pat kaip ir tie draugiški, ilgaplaukiai vyrai bei moterys, kuriuos matydavome vaikštinėjančius Kabule, apsirengusius apdriskusiais ryškiaspalviais marškinėliais. „Rio Bravo" matėme tris kartus, bet mėgstamiausią vesterną „Šaunioji septyniukė" — trylika kartų. Kiekvieną sykį pabaigoje verkdavome, kai meksikiečiai vaikai palaidodavo Čarlį Bronsoną. Jis, kaip paaiškėjo, irgi nebuvo iranietis.

Bastydavomės pelėsiais atsiduodančiuose Shar-e-Nau turguose, viename Kabulo rajone arba vadinamajame naujamiestyje, į vakarus nuo Vazir Akbar Chano apylinkių. Kalbėdavomės apie ką tik matytą filmą ir vaikštinėdavome triukšmingoje turgaus minioje. Vinguriuodavome tarp prekeivių ir elgetų, klajodavome siauromis gatvelėmis, glaustai pristatytomis mažų, ankštai sudėliotų prekystalių. Baba abiem mums duodavo savaitinių kišenpinigių — po dešimt afganių, kuriuos išleisdavome pirkdami šiltą kokakolą ir rožių vandens ledus, apibarstytus smulkintomis pistacijomis.

Tais metais, kai lankiau mokyklą, laikydavomės kasdienės nusistovėjusios tvarkos. Tuo metu, kai aš išsiropšdavau iš lovos ir nusvirduliuodavau į vonią, Hasanas jau būdavo nusiprausęs, sukalbėjęs rytinį *namazą* su Ali ir paruošęs man pusryčius: karštą juodą arbatą su trimis cukraus gabalėliais ir riekę skrudinto *naano*, užtep-

to mano mėgstama rūgščia vyšnių uogiene, — viskas būdavo tvarkingai patiekta ant valgomojo stalo. Kol valgydavau ir skųsdavausi dėl namų darbų, Hasanas paklodavo mano lovą, nublizgindavo mano batus, išlygindavo mano drabužius, sudėdavo mano knygas ir pieštukus, pro nosį dainuodamas senas chazarų dainas. Tada Baba mane išveždavo juodu „*Ford Mustangu*" — mašina, visur traukusia pavydžius žvilgsnius, nes tokį pat automobilį vairavo Styvas Makvynas filme „Kulka" , o šį filmą kino teatras rodė šešis mėnesius. Hasanas likdavo namuose ir padėdavo Ali atlikti namų ruošos darbus: rankomis skalbdavo nešvarius drabužius ir kabindavo juos džiūti kieme, šluodavo grindis, pirkdavo šviežius *naanus* turguje, marinuodavo mėsą pietums, laistydavo pievelę.

Po pamokų mudu su Hasanu tuoj pat susitikdavome, čiupdavome knygą ir bėgdavome į rutulio formos kalvą, į šiaurę nuo mano tėvo valdų Vazir Akbar Chane. Ten, kalvos viršuje, dunksojo senos apleistos kapinės su nepažymėtais antkapiais, kerojo krūmokšnių brūzgynai, pastojantys kelią. Nuo lietaus ir sniego geležiniai vartai surūdijo, balta akmeninė kapinių tvora sudūlėjo. Prie kapinių vartų augo granatmedis. Vieną vasaros dieną nutvėriau Ali peilį iš virtuvės ir ant granatmedžio išraižiau mūsų vardus: „Amiras ir Hasanas — Kabulo sultonai". Šie žodžiai medį paženklino: jis buvo mūsų. Kai grįždavau iš mokyklos, su Hasanu kardavomės į medį ir skindavome kraujo raudonumo granatus. Suvalgęs vaisių ir nusivalęs rankas į žolę, aš skaitydavau Hasanui.

Sėdėdavome sukryžiavę kojas, saulės spinduliai ir šešėliai nuo granatmedžio lapų šokčiodavo ant Hasano veido, išsiblaškęs berniukas pešiodavo žolės stiebelius aplink save, o aš skaitydavau jam istorijas, kurių jis pats perskaityti negalėjo. Hasanas užaugo beraštis kaip ir jo tėvas, kaip ir daugumai chazarų tatai buvo lemta nuo gimimo, o Hasanui turbūt buvo lemta dar tą akimirką, kai nelaukiamas užsimezgė Sanaubaros įsčiose — juk kokia nauda iš to, kad tarnas moka rašyti? Nors Hasanas buvo beraštis, o gal kaip tik dėl to, jį traukė žodžių paslaptingumas, viliojo slėpiningas pasaulis,

kuris jam buvo uždraustas. Skaičiau jam eilėraščius ir istorijas, kartais mįsles — galiausiai pamatęs, kad jis atspėja jas geriau nei aš, liovinusi jas skaitęs. Skaičiau jam prieštaravimų nekeliančius dalykus, tokius kaip viską painiojančio mulos Nasredino ir jo asilo nelaimės. Valandų valandas sėdėdavome po medžiu, niūksodavome, kol saulė užgesdavo vakaruose, bet Hasanas vis tiek atkakliai tvirtindavo, kad dar pakanka dienos šviesos vienai istorijai, dar vienam skyriui.

Man labai patikdavo, kai Hasanas susidurdavo su sudėtingu žodžiu, kurio reikšmės nežinojo. Erzindavau jį, norėdamas parodyti, koks jis neišprusęs. Kartą skaičiau jam istoriją apie mulą Nasrediną, ir Hasanas mane sustabdė.

— Ką tas žodis reiškia?

— Kuris žodis?

— Imbecilus.

— Nežinai, ką reiškia šitas žodis? — paklausiau išsišiepdamas.

— Ne, pone Amirai.

— Bet tai toks įprastas žodis!

— Vis tiek nežinau. — Jei jis ir pajuto, kad erzinu jį, jo besišypsantis veidas to neparodė.

— Mokykloje visi žino, ką jis reiškia, — pasakiau. — Na, palauk. „Imbecilus". Tai reiškia protingas, sumanus. Aš pavartosiu šį žodį sakinyje apie tave. „Kai kalbame apie žodžius, Hasanas yra imbecilus".

— Ak, — tarė jis, linktelėdamas galvą.

Vėliau visada jausdavau kaltę dėl tokio savo elgesio. Bandydavau atsipirkti atiduodamas Hasanui savo senus marškinėlius ar sulūžusį žaislą. Tikindavau save, kad tai visiškai atperka tokį nekaltą pokštą.

Mėgstamiausia Hasano knyga buvo *„Šachnamė"*, dešimto amžiaus epas apie senovės persų didvyrius. Jam patiko visi skyriai, senieji šachai, *Feridounas, Zalas* ir *Rudabeh*. Tačiau ir jam, ir man labiausiai patiko „Rostamas ir Sorabas", pasakojimas apie didįjį karį Rostamą ir jo eiklųjį žirgą Rakšą. Rostamas mirtinai sužeidžia narsų keršytoją Sorabą mūšyje ir tik tada sužino, kad Sorabas yra jo seniai

prarastas sūnus. Širdgėlos palaužtas Rostamas girdi savo mirštančio sūnaus žodžius:

> „Jei tu iš tiesų esi mano tėvas, tai sutepei kardą savo sūnaus krauju. Ir tai padarei dėl savo užsispyrimo. Aš siekiau tavo meilės ir meldžiausi tavo vardui, maniau, kad pamatysiu tavyje atpažinimo ženklus, smulkiai nupasakotus mano motinos. Bet kreipiausi į tavo širdį bergždžiai, ir mūsų susitikimo laikas jau praėjęs..."

— Perskaityk dar sykį, pone, — prašydavo Hasanas. Kartais, man skaitant šį epizodą, Hasano akyse susitvenkdavo ašaros, ir aš svarstydavau, ką jis apraudа: širdgėlos palaužtą Rostamą, plėšantį sau drabužius ir barstantį galvą pelenais, ar mirštantį Sorabą, kuris taip ilgėjosi tėvo meilės? Man Rostamo likimas neatrodė tragiškas. Šiaip ar taip, argi visi tėvai paslapčia širdyje nepuoselėja troškimo nužudyti savo sūnus?

Vieną 1973 metų liepos dieną Hasanui iškrėčiau dar vieną pokštą. Skaičiau jam ir staiga nukrypau nuo skaitomos istorijos. Apsimečiau, kad skaitau knygą, nes pamažu verčiau puslapius, tačiau visiškai lioviausi sekti tekstą ir pradėjau kurti savo istoriją. Hasanas, be abejo, šito nesuvokė. Jam žodžiai, parašyti puslapiuose, buvo tik sumaišyti simboliai, neiššifruojami ir paslaptingi. Jam žodžiai buvo slaptos durys, o raktus turėjau aš. Pradėjęs klausinėti, ar jam patiko pasakojimas, vos tvėriau nesukikenęs, bet Hasanas ėmė ploti.

— Ką darai? — paklausiau.

— Geresnio pasakojimo jau seniai nesi man skaitęs, — pasakė vis dar plodamas.

Tada aš nusijuokiau.

— Tikrai?

— Tikrai.

— Neįtikėtina, — sumurmėjau. Aš irgi taip maniau. Tai buvo... visiškai netikėta. — Tau tikrai taip atrodo, Hasanai?

Jis vis dar plojo.

— Tai buvo puiku, pone Amirai. Ar rytoj dar paskaitysi šį pasakojimą?

— Neįtikėtina, — vis kartojau, man užėmė kvapą, jaučiausi kaip žmogus, atradęs užkastą lobį savo užpakaliniame kieme. Leidžiantis kalva žemyn mintys mano galvoje sproginėjo kaip fejerverkai Chamane. „Geresnio pasakojimo jau seniai nesi man skaitęs", — jis pasakė. Aš jam esu *labai* daug skaitęs. Hasanas manęs kažko klausė.

— Ką? — žioptelėjau.

— Ką reiškia „neįtikėtina"?

Nusijuokiau. Suspaudžiau jį savo glėbyje ir pabučiavau į skruostą.

— Už ką? — paklausė nustebęs ir paraudęs.

Aš jį draugiškai stumtelėjau. Nusišypsojau.

— Tu esi princas, Hasanai. Tu esi princas, ir aš tave myliu.

Tą pačią naktį parašiau savo pirmąjį apsakymą. Užtrukau trisdešimt minučių. Tai buvo paslaptingas trumpas pasakojimas apie žmogų, radusį stebuklingą puodelį ir išsiaiškinusį, kad jei verks į puodelį, jo ašaros virs perlais. Bet jis nė kiek nepraturtėjo, nes buvo laimingas žmogus ir retai išspausdavo ašarą. Tad jis atrado būdų nuliūsti, kad jo ašaros padarytų jį turtingą. Perlų krūvelei augant, augo ir žmogaus godumas. Istorija baigiama scena, kai žmogus sėdi ant perlų kalno su peiliu rankose, bejėgiškai verkdamas į puodelį ir laikydamas glėbyje nužudytos mylimos žmonos kūną.

Tą vakarą užlipau laiptais ir įėjau į Babos rūkomąjį kambarį, rankose laikydamas du popieriaus lapus, kuriuose buvau surašęs pasakojimą. Tėvas ir Rahimas Chanas tuo metu traukė pypkes ir gurkšnojo brendį.

— Kas yra, Amirai? — paklausė Baba, atsiremdamas į sofos atkaltę ir susidėdamas rankas už galvos.

Mėlynas dūmas sūkuriavo aplink jo veidą. Nuo jo veriamo žvilgsnio man išdžiūvo gerklė. Kostelėjau ir pasakiau, kad parašiau istoriją.

Baba linktelėjo galvą, ir aš pamačiau siaurą šypseną, reiškiančią šiek tiek daugiau nei apsimestinį susidomėjimą.

— Puiku, ar ne? — paklausė jis.

Ir daugiau nieko. Žiūrėjo į mane pro dūmų debesį, ir tiek.

Stovėjau gal minutę, tačiau iki tos dienos tai buvo viena iš ilgiausių minučių mano gyvenime. Sekundės iš lėto tiksėjo, jas vieną nuo kitos skyrė amžinybė. Oras darėsi sunkus, drėgnas, beveik kietas. Aš trūkčiojamai alsavau. Baba vis dar gluminančiai spoksojo ir nesiūlė perskaityti.

Kaip paprastai Rahimas Chanas išgelbėjo mane. Jis ištiesė ranką ir palaikė mane šypsena, nereiškiančia nieko apsimestinio.

— Ar gali man ją duoti, mielasis Amirai? Labai norėčiau paskaityti.

Tėvas beveik niekada nevartodavo meilių žodžių, kreipdamasis į mane.

Baba gūžtelėjo pečiais ir atsistojo. Atrodė, kad jam palengvėjo, tarsi Rahimas Chanas jį taip pat būtų išgelbėjęs.

— Gerai, duok ponui Rahimui. Aš lipu ruoštis.

Ir išėjo iš kambario. Garbinau Babą nepaprastai stipriai, beveik religingai. Tačiau tąsyk troškau persipjauti venas ir išleisti jo prakeiktą kraują iš savo kūno.

Po valandos, kai aptemo vakaro dangus, juodu išvažiavo Babos automobiliu į kažkokį vakarėlį. Išeidamas Rahimas Chanas pritūpė prieš mane ir padavė mano parašytą istoriją bei dar vieną sulankstytą popierių. Skubiai šyptelėjo ir pamerkė akį.

— Čia tau. Perskaityk laišką.

Tada stabtelėjo ir ištarė vienintelį žodį, paskatinusį mane rašyti daug labiau nei visi kada nors girdėti redaktorių pagyrimai. Tas žodis buvo *bravo*.

Jiems išėjus sėdėjau ant lovos ir troškau, kad Rahimas Chanas būtų mano tėvas. Tada pagalvojau apie Babą ir jo plačią krūtinę, kaip nuostabiai jaučiuosi, kai jis laiko mane priglaudęs prie jos, kaip rytais dvelkia „brutu“, o jo barzda kutena man veidą. Mane ūmai

nusmelkė tokia kaltė, kad staiga puoliau į vonią ir ėmiau vemti į kriauklę.

Vėliau naktį, susirangęs lovoje, kelis kartus perskaičiau Rahimo Chano laiškelį. Jame buvo rašoma:

Mielas Amirai,

man labai patiko tavo istorija. Garbė Alachui, jis apdovanojo tave ypatingu talentu. Dabar tavo pareiga — neapleisti jo, nes žmogus, švaistantis Dievo duotus talentus, yra asilas. Tu savo istoriją parašei taisyklingu ir įdomiu stiliumi. Tačiau įspūdingiausias tavo istorijos bruožas — ironija. Tu dar gali nežinoti, ką tas žodis reiškia. Bet kada nors sužinosi. Tai yra toks turtas, kurio kai kurie rašytojai siekia visą savo karjerą ir niekada nepasiekia. O tau pasisekė jau rašant pirmą savo apsakymą.

Mano durys tau visada atviros, mielas Amirai. Išklausysiu bet kurią tavo istoriją. Bravo.

Tavo draugas Rahimas

Padrąsintas Rahimo Chano laiškučio, pačiupau apsakymą ir nubildėjau laiptais žemyn į prieangį, kur ant čiužinių miegojo Ali ir Hasanas. Jie miegodavo namuose tik tada, kai Baba išvykdavo, o Ali turėdavo mane prižiūrėti. Papurtęs pažadinau Hasaną ir paklausiau, ar nenorėtų paklausyti pasakojimo.

Jis pasitrynė apsunkusias nuo miego akis ir pasirąžė.

— Dabar? Kiek dabar valandų?

— Nesvarbu, kiek valandų. Šis pasakojimas ypatingas. Aš pats jį parašiau, — sušnibždėjau vildamasis nepažadinti Ali.

Hasano veidas nušvito.

— Tada privalau jį išgirsti, — pasakė ir nuspyrė antklodę.

Apsakymą perskaičiau svetainėje, prie marmurinio židinio. Nė karto nenukrypau nuo teksto, nes tai buvo svarbu man! Hasanas

atidžiai klausėsi, jis visiškai pasinėrė į pasakojimą, jo veidas mainėsi keičiantis istorijos nuotaikai. Kai perskaičiau paskutinį sakinį, jis dusliai suplojo rankomis.

— Garbė Alachui, pone Amirai. Bravo! — jis džiugiai šypsojosi.

— Tau patiko? — paklausiau mėgaudamasis dar vienu — ak, kaip tai buvo saldu! — palankiu vertinimu.

— Vieną dieną, Alacho valia, tu būsi didis rašytojas, — tarė Hasanas. — Ir žmonės visame pasaulyje skaitys tavo pasakojimus.

— Perdedi, Hasanai, — pasakiau pamildamas jį už tokius žodžius.

— Ne. Tu būsi didis ir įžymus, — atkakliai tvirtino berniukas. Patylėjo, tarsi norėdamas dar kažką pasakyti. Jis apgalvojo savo žodžius ir kostelėjo. — Ar leisi man užduoti vieną klausimą apie pasakojimą? — droviai paklausė.

— Žinoma.

— Na...— pradėjo sakyti, bet nutilo.

— Sakyk, Hasanai, — tariau.

Nusišypsojau, nors nesaugus rašytojas manyje nebuvo tikras, kad nori ką nors išgirsti.

— Na, —tarė jis, — ar galiu paklausti, kodėl tas žmogus nužudė savo žmoną? Kodėl turėjo būtinai nuliūsti, kad pravirktų? Argi negalėjo tiesiog pauostyti svogūno?

Pasijutau priblokštas. Ši mintis, tokia kvailai akivaizdi, man net nebuvo šovusi į galvą. Be garso judinau lūpas. Atrodo, kad tą patį vakarą, sužinojęs vieną iš rašymo siekių — ironiją, taip pat sužinojau ir apie manęs tykojančius spąstus: siužeto spragą. Ir iš visų žmonių mane to pamokė Hasanas. Tas Hasanas, kuris nemokėjo skaityti ir per visą gyvenimą nebuvo parašęs nė vieno žodžio. Man į ausį šnibždėjo šaltas ir niūrus balsas:

— Ką jis supranta, tas beraštis chazaras? Jis niekada netaps niekuo daugiau nei virėju. Kaip jis drįsta tave kritikuoti?

— Na, — pradėjau. Tačiau šio sakinio taip niekada ir nepabaigiau.

Nes staiga Afganistanas pasikeitė visam laikui.

Penktas

Kažkas riaumojo tarsi griaustinis. Žemė šiek tiek sudrebėjo, ir išgirdome artilerijos ugnies tratėjimą.

— Tėti! — šūktelėjo Hasanas.

Pašokome ant kojų ir išpuolėme iš svetainės. Ali radome pašėlusiai šlubčiojantį po prieangį.

— Tėti! Koks čia garsas? — suspiegė Hasanas, tiesdamas rankas į tėvą.

Ali mus stipriai apkabino. Blykstelėjo balta šviesa ir nušvietė dangų sidabrine spalva. Dar kartą blykstelėjo, paskui sekė greitas šūvių *staccato.*

— Kažkas medžioja antis, — kimiu balsu pratarė Ali. — Čia tiesiog naktį medžioja antis. Nebijokit.

Tolumoje ėmė kaukti sirena. Kažkur sudužo stiklas, kažkas šaukė. Girdėjau gatvėje žmones, siaubo pažadintus iš miegų, tikriausiai dar su pižamomis, susivėlusiais plaukais ir pabrinkusiomis akimis. Hasanas verkė. Ali glaudė jį arčiau savęs, švelniai spaudė. Vėliau įtikinėjau save, kad visai nepavydėjau Hasanui. Visiškai.

Nesiskirstėme iki paryčių. Šaudymas ir sprogimai truko trumpiau nei valandą, bet mus nepaprastai įbaugino; juk iki tol nė vienas nebuvome girdėję šūvių gatvėje. Tie garsai tada mums buvo svetimi. Afganų vaikų karta, kurių ausys nepažins kitų garsų — tik

bombų sprogimus ir šūvius, dar nebuvo gimusi. Spiesdamiesi svetainėje ir laukdami patekančios saulės nė vienas nenujautėme, kad įprastas gyvenimas baigėsi. *Mūsų* gyvenimo būdas. Jei ir ne tiksliai tada, bet tai jau buvo pabaigos pradžia. Pabaiga, *oficialioji* pabaiga iš pradžių atėjo 1978 metų balandį kartu su komunistiniu valstybės perversmu, paskui 1979 metų gruodį, Rusijos tankams įdundėjus į tas pačias gatves, kur mudu su Hasanu žaidėme. Ji atnešė mirtį mano pažįstamam Afganistanui ir pažymėjo vis dar tebesitęsiančio kraujo liejimo laikotarpio pradžią.

Prieš pat saulėtekį į kiemą įlėkė Babos automobilis. Trinktelėjo mašinos durelės, ir bėgančio Babos žingsniai sudundėjo laiptuose. Jis pasirodė tarpduryje, ir aš kažką įžvelgiau jo veide. Kažką, ko iš karto nepažinau, nes anksčiau nebuvau matęs: tai buvo baimė.

— Amirai! Hasanai! — sušuko jis, plačiai išskėtęs rankas bėgdamas mūsų link. — Jie užblokavo visus kelius, o telefonas neveikė. Aš šitaip jaudinausi!

Mes leidomės jo apkabinami, ir vieną trumpą beprotybės minutę jaučiausi laimingas dėl visko, kas įvyko tą naktį.

NIEKAS NEŠAUDĖ jokių ančių. Kaip paaiškėjo, niekas nieko per daug nešaudė tą 1973 metų liepos 17-osios naktį. Kabulas iš ryto pabudo ir sužinojo, kad monarchija — jau tik praeitis. Karalius Zachiras Šachas buvo išvykęs į Italiją. Jam nesant, jo pusbrolis Daudas Chanas kruvinu perversmu užbaigė keturiasdešimt metų trukusį karaliaus viešpatavimą.

Prisimenu, kaip kitą rytą mudu su Hasanu tūnojome susigūžę prie Babos darbo kabineto, tėvui ir Rahimui Chanui gurkšnojant arbatą ir klausant žinių per Kabulo radiją apie perversmą.

— Pone Amirai? — sušnibždėjo Hasanas.

— Ką?

— Kas yra respublika?

Gūžtelėjau pečiais:

— Nežinau.

Per Babos radiją vis kartojo ir kartojo žodį „respublika".

— Amirai?

— Ką?

— Ar respublika reiškia, kad mudu su tėvu turėsime išsikelti?

— Nemanau, — pašnibždomis atsakiau.

Hasanas pagalvojo ir tarė:

— Pone Amirai?

— Ką?

— Nenoriu, kad jie mane su tėvu išsiųstų.

Aš nusišypsojau.

— Eik tu, asile. Niekas tavęs neišsiųs.

— Pone Amirai?

— Ką?

— Gal eikime palaipioti į mūsų medį?

Plačiai nusišypsojau. Tai dar vienas Hasano bruožas. Jis visada nujausdavo laiką, kai reikia ką pasakyti — žinios per radiją darėsi ganėtinai nuobodžios. Hasanas nuėjo į savo trobelę ruoštis, o aš užbėgau laiptais pasiimti knygos. Tada nuslinkau į virtuvę, prisikimšau pilnas kišenes žemės riešutų ir išbėgau į lauką, kur Hasanas manęs jau laukė. Išbėgome pro vartus ir patraukėme kalvos link.

Kai kirtome gatvę, ėjusią šalia namų, ir žingsniavome pliku šiurkščios žemės lopu, vedančiu kalvos link, staiga Hasanui į nugarą atsimušė akmuo. Staigiai atsisukome, ir mano širdis apmirė: paskui mus sliūkino Asefas ir pora jo draugų — Vali ir Kamalis.

Asefas buvo mano tėvo draugo Machmudo, oro linijų piloto, sūnus. Jo šeima gyveno už kelių gatvių į pietus nuo mūsų namų, ištaigingoje aukšta tvora apsuptoje teritorijoje, apsodintoje palmėmis. Jei esi vaikas, gyvenantis Vazir Akbar Chano rajone, tikrai pažįsti Asefą ir jo nerūdijančio plieno kastetą, tikėkimės, ne iš asmeninės patirties. Gimęs vokietės motinos ir afgano tėvo šeimoje, šviesiaplaukis mėlynakis Asefas buvo žymiai aukštesnis už kitus vaikus. Jis garsėjo žiauriu elgesiu, tad gatvėje buvo pranašesnis

už kitus. Apsuptas paklusnių draugų, jis bastydavosi po apylinkes tarsi chanas, slankiojantis po savo valdas su palyda, kuri nekantriai laukia progos pamaloninti savo valdovą. Jo žodis buvo įstatymas, ir jei reikėdavo šiek tiek įstatymiško paauklėjimo, geriausia mokymo priemonė buvo jo plieninis kastetas. Mačiau, kaip Asefas tuo kastetu „auklėjo" vaiką iš Karte Charo rajono. Niekada nepamiršiu, kaip mėlynos Asefo akys žioravo pamišėliška liepsnele ir kaip jis vaipėsi, kaip jis vaipėsi, daužydamas vargšą vaiką iki sąmonės netekimo. Vazir Akbar Chano rajone kai kurie berniukai jį buvo praminę Asefu *Goshkhoru*, kitaip tariant, Asefu „Ausų plėšytoju". Be abejo, niekas nedrįso taip jo vadinti, nebent būtų norėjęs susilaukti tokio pat likimo kaip ir tas vargšas vaikas, kuris davė pretekstą taip pravardžiuoti Asefą nesąmoningai, kai, nugalėjęs jį per aitvarų kovas, savo dešiniosios ausies turėjo ieškoti purviname nutekamajame griovyje. Po daugelio metų sužinojau anglišką žodį, įvardijantį tokį padarą kaip Asefas. Sociopatas. Persų kalboje šis žodis neturi atitikmens.

Iš visų kaimynų vaikų, kankinusių Ali, Asefas buvo pats negailestingiausias. Tiesą sakant, jis ir pradėdavo tyčiotis iš Ali, vadindamas jį Babalu: „Ei, Babalu, ką šiandien suvalgei? Ką? Nagi, Babalu, nusišypsok mums!" O tomis dienomis, kai Asefas būdavo ypač gero ūpo, jis savo kankinimus dar paįvairindavo: „Ei, tu plokščianosi Babalu, ką suvalgei šiandien? Nagi, pasakyk mums tu, asile įkypomis akimis!"

Ir dabar jis pėdino prie mūsų, rankas įrėmęs į klubus, sportbačiais spardydamas žemę ir keldamas dulkių tumulus.

— Labas rytas, *kunis*! — mostelėjęs ranka sušuko Asefas. — Pederaste, — riktelėjo dar vieną savo mėgstamą įžeidimą.

Trims vyresniems berniukams priėjus artyn, Hasanas užlindo už manęs. Jie stovėjo priešais mus, trys aukšti berniukai, apsirengę džinsais ir marškinėliais. Aukščiausias iš mūsų visų, Asefas, sukryžiavo savo stambias rankas ant krūtinės, jo lūpos niekinamai išsiviepė. Jau ne pirmą kartą man pasirodė, kad Asefas yra šiek tiek pamišęs. Man taip pat atėjo į galvą mintis, koks esu laimingas, kad

mano tėvas yra Baba, nes tai — vienintelė priežastis, dėl kurios Asefas susilaikydavo ir per daug nesikabinėdavo prie manęs.

Jis kilstelėjo smakrą į Hasano pusę.

— Ei, plokščianosi, — tarė. — Kaip laikosi Babalu?

Hasanas nieko neatsakė ir dar labiau užlindo už manęs.

— Ar jau girdėjote naujienas, berniukai? — pasiteiravo Asefas vis taip pat vypsodamas. — Karaliaus nebėra. Gerai, kad juo nusikratėme. Tegyvuoja prezidentas! Mano tėvas pažįsta Daudą Chaną, ar žinojai, Amirai?

— Mano tėvas irgi, — atšoviau. Iš tikrųjų net nenumaniau, ar tai tiesa.

— Mano tėvas irgi, — verkšlenančiu balsu pamėgdžiojo mane Asefas.

Kamalis ir Vali sukikeno unisonu. O, kad šalia būtų Baba.

— Daudas Chanas praėjusiais metais vakarieniavo mūsų namuose, — tęsė Asefas. — Kaip tau tai patinka, Amirai?

Svarsčiau, ar kas nors gali girdėti mus rėkaujant tokiame atokiame užkampyje. Babos namas buvo už gero kilometro. Troškau, kad šiandien būtume likę namuose.

— Žinai, ką pasakysiu Daudui Chanui, kai kitą kartą jis vakarieniaus pas mus? — paklausė Asefas. — Ketinu su juo pasikalbėti kaip vyras su vyru, kaip *mardas su mardu*. Aš jam pasakysiu, ką sakiau ir savo motinai. Apie Hitlerį. Jis tikras vadas. Didis vadas. Tikrai įžvalgus žmogus. Aš pasakysiu Daudui Chanui, aš jam priminsiu, kad jei būtų leidę Hitleriui baigti tai, ką buvo pradėjęs, pasaulyje dabar būtų daug geriau.

— Baba sako, kad Hitleris buvo beprotis, nes įsakė nužudyti daugybę nekaltų žmonių, — pasakiau anksčiau, nei spėjau užspausti delnu burną.

Asefas prunkštelėjo.

— Jis kalba kaip mano motina, o ji vokietė; ji turėtų geriau žinoti. Tačiau jie juk nori, kad tu tuo tikėtum, argi ne? Jie nenori, kad žinotum tiesą.

Nežinojau, kas tokie yra „jie" ir kokią tiesą jie slėpė. Geriau jau būčiau nieko nesakęs. Kaip gerai būtų išvysti Babą, ateinantį kalvos link.

— Bet juk tu skaitei knygas, kurių neleidžia skaityti mokykloje, — tarė Asefas. — Aš irgi skaičiau. Ir man atsivėrė akys. Dabar matau tikslą ir noriu juo pasidalyti su prezidentu. Ar žinai, kokį tikslą matau?

Papurčiau galvą. Jis vis tiek pats pasakys: Asefas visada atsakydavo į savo užduotus klausimus.

Jo mėlynos akys ūmai dėbtelėjo į Hasaną.

— Afganistanas yra puštūnų žemė. Visada buvo ir visada bus. Mes esame tikrieji afganai, grynieji afganai, o ne šie plokščianosiai. Šitie žmonės niekina mūsų gimtinę, mūsų *vataną*. Jie teršia mūsų kraują. — Asefas plačiai ir didingai mostelėjo. — Aš sakau, Afganistanas — puštūnams. Toks mano tikslas.

Tada vėl įdėmiai pažvelgė į mane. Atrodė, tarsi ką tik išniręs iš malonaus sapno.

— Hitlerio laikas baigėsi, — pasakė. — Bet mūsų — dar ne.

Jis stengėsi kažką ištraukti iš užpakalinės džinsų kišenės.

— Aš pasiūlysiu prezidentui padaryti tai, kam karaliui neužteko *kuvato*. Išvalyti Afganistaną nuo viso purvo, *kaseefo* chazarų.

— Leisk mums eiti, Asefai, — pasakiau suirzęs, kad mano balsas dreba. — Mes tau netrukdome.

— Ir dar kaip trukdote, — atkirto Asefas.

Apmirštančia širdimi pamačiau, ko jis ieškojo savo kišenėje. Ko daugiau? Nerūdijančio plieno kastetas žybtelėjo saulėje.

— Jūs man labai trukdote. Tiesą sakant, tu man trukdai dar labiau nei tas chazaras. Kaip gali su juo kalbėtis, žaisti, kaip gali jam leisti save liesti? — sušvokštė su pasibjaurėjimu. Vali ir Kamalis pritariamai linksėjo ir niurnėjo. Asefas primerkė akis ir papurtė galvą. Kai prabilo, jo balsas buvo toks pat niūrus kaip ir jis pats. — Kaip gali jį vadinti savo „draugu"?

„Bet jis nėra mano draugas! — vos neleptelėjau. — Jis mano tarnas!“ Bet argi iš tiesų taip maniau? Žinoma, ne. Ne. Su Hasanu elgiausi kaip su draugu, netgi geriau, beveik kaip su broliu. Tačiau jei tai tiesa, kodėl, Babos draugams apsilankius su savo vaikais, niekada nepriimdavau Hasano į mūsų žaidimus? Kodėl su Hasanu žaisdavau tik tada, kai nieko nebūdavo šalia?

Asefas užsimovė plieninį kastetą. Pervėrė mane lediniu žvilgsniu.

— Dalis problemos esi tu, Amirai. Jei tokie kvailiai kaip tu ir tavo tėvas nepriimtų tų žmonių, jau būtume jų atsikratę. Jie visi keliautų trūnyti į Chazaradžatą, kur jiems ir vieta. Tu esi Afganistano gėda.

Žvilgtelėjau į jo paklaikusias akis ir supratau, kad jis iš tikrųjų taip mano. Jis *tikrai* norėjo mane sumušti. Asefas pakėlė kumštį ir žengtelėjo prie manęs.

Už savęs pajutau staigų bruzdesį. Akies kampu pamačiau, kaip Hasanas pasilenkė ir paskubom atsistojo. Asefo žvilgsnis užkliuvo už kažko, kas buvo už manęs, ir sustingo su nuostaba. Tokią pat nuostabą pamačiau Kamalio ir Vali veiduose, kai berniukai pastebėjo, kas vyksta už manęs.

Atsisukau ir akis į akį susidūriau su Hasano laidyne. Mano draugas buvo įtempęs guminį laidynės raištį kiek tik galėjo. Laidynės kaušelyje gulėjo akmuo, dydžio sulig graikiniu riešutu. Hasanas laikė laidynę nutaikęs tiesiai Asefui į veidą. Jo ranka, įtempusi guminį raištį, drebėjo, jam ant kaktos prasisunkė prakaito lašelis.

— Palikite mus ramybėje, aga, — žemu balsu tarė Hasanas. Jis į Asefą kreipėsi „aga“, o aš pagalvojau, koks keistas mūsų gyvenimas, nes jame taip giliai įsišaknijęs hierarchijos jausmas.

Asefas sugriežė dantimis.

— Mesk žemėn, tu chazare be motinos!

— Palikite mus ramybėje, aga, — pakartojo Hasanas.

Asefas nusišypsojo.

— Ar nepastebėjai, bet mes trys prieš jus du?

Hasanas gūžtelėjo pečiais. Iš šalies žiūrint, jis neatrodė išsigandęs. Tačiau aš, matydamas Hasano veidą nuo pat ankstyvos vaikystės, pažinojau net mažiausius niuansus, pastebėdavau kiekvieną nuvilnijantį trūktelėjimą ir virptelėjimą. Ir mačiau, kad jis bijo. Labai bijo.

— Tu teisus, aga. Bet gal nepastebėjai, kad laidynę laikau aš? Jei sujudėsi, man teks pakeisti tavo pravardę iš Asefo „Ausų plėšytojo" į „Vienaakį Asefą", nes akmuo laidynėje nutaikytas kaip tik į tavo kairiąją akį, — berniukas visa tai pasakė taip ramiai, kad net aš turėjau įsiklausyti, kad išgirsčiau baimę, tūnančią po tuo ramiu balsu.

Asefo burna trūktelėjo. Vali ir Kamalis stebėjo šią permainą beveik susižavėję. Kažkas metė iššūkį jų dievui. Pažemino jį. O blogiausia — kad tas kažkas buvo liesas chazaras. Asefas žiūrėjo tai į akmenį, tai į Hasaną. Jis įdėmiai nužvelgė mano draugo veidą. Tai, ką jame pastebėjo, matyt, įtikino jį Hasano ketinimų rimtumu, nes Asefas nuleido kumštį.

— Turėtum kai ką apie mane žinoti, chazare, — rimtai tarė Asefas. — Esu labai kantrus žmogus. Šiandien čia viskas nesibaigia, patikėk manimi. — Jis atsisuko į mane: — Tau taip pat nesibaigia, Amirai. Vieną dieną aš su jumis susitvarkysiu vienas prieš vieną. — Asefas atsitraukė per žingsnį. Jo palydovai irgi.

— Tavo chazaras šiandien padarė didžiulę klaidą, Amirai, — pasakė šviesiaplaukis berniūkštis. Tada jie apsisuko ir nuėjo. Stebėjau juos tolstančius nuo kalvos ir išnykstančius už sienos.

Hasanas drebančiomis rankomis bandė susigrūsti laidynę užantin. Jo veido išraiška turėjo reikšti raminančią šypseną. Tik iš penkto karto jam šiaip taip pavyko prisirišti laidynę prie kelnių. Nė vienas iš mūsų nieko nepasakė, kai nerimaudami, kad Asefas ir jo draugai gali iš pasalų mus užpulti iš už bet kurio kampo, ėjome namo. Jie neužpuolė, ir tai turėjo mus šiek tiek nuraminti. Bet nenuramino. Nė kiek nenuramino.

ATEINANČIUS PORĄ METŲ žodžiai *ekonominis vystymasis ir reforma* buvo daugybę kartų tariami Kabule. Konstitucinė monarchija buvo panaikinta ir jos vietą užėmė respublika, vadovaujama respublikos prezidento. Ryžto ir atjaunėjimo siekis nuvilnijo per mūsų žemę. Žmonės kalbėjo apie moterų teises ir šiuolaikines technologijas.

Ir nors naujasis vadas gyveno Arge — karališkuosiuose Kabulo rūmuose, gyvenimas ėjo toliau. Žmonės nuo šeštadienio iki ketvirtadienio eidavo į darbą, o penktadienį rinkdavosi iškylauti parkuose, ant Gargos ežero kranto ir Pagmano soduose. Siauromis Kabulo gatvėmis riedėdavo pilni keleivių įvairiaspalviai autobusai ir sunkvežimiai, lydimi šūkaujančių nuolatinių vairuotojų padėjėjų, kurie sėdėdavo išsižergę ant užpakalinių automobilių bamperių ir kimiu kabulietišku akcentu rėkaudavo vairuotojui, kuria kryptimi važiuoti. Per Eidą, tris švenčių dienas po šventojo Ramadano mėnesio, kabuliečiai pasipuošdavo geriausiais bei naujausiais drabužiais ir lankydavo savo šeimas. Žmonės apsikabindavo ir bučiuodavo vienas kitą linkėdami „*Eid mubarako*“. Laimingo Eido. Vaikai išpakuodavo dovanas ir žaisdavo su dažytais kietai virtais kiaušiniais.

Ankstyvą 1974 metų žiemos dieną mudu su Hasanu žaidėme lauke, kai atėjo Ali ir pasišaukė sūnų:

— Hasanai, ponas šeimininkas nori su tavimi pasikalbėti! — Jis stovėjo tarpduryje baltai apsirengęs, rankas susikišęs į pažastis, iš burnos veržėsi garas.

Mudu su Hasanu vienas kitam šyptelėjome. Šio pakvietimo laukėme visą dieną: tądien buvo mano draugo gimimo diena.

— Kas yra, tėve, ar žinai? Ar gali mums pasakyti? — paklausė Hasanas.

Jo akys švytėjo.

Ali trūktelėjo pečiais.

— Ponas sahibas to man nesakė.

— Nagi, Ali, pasakyk, kokia tai dovana? — primygtinai reikalavau. — Gal piešimo sąsiuvinis? O gal naujas pistoletas?

Ali, kaip ir Hasanas, nemokėjo meluoti. Kiekvienais metais jis apsimesdavo, kad nežino, ką Baba nupirko dovanų Hasanui ar man gimimo dienos proga. Ir kiekvienais metais jo akys jį išduodavo, mums prašant prasitarti apie dovanas. Tačiau šį kartą atrodė, kad jis sako tiesą.

Baba niekada nepraleisdavo Hasano gimimo dienos. Anksčiau jis klausinėdavo Hasano, ko šis norėtų, bet greit liovėsi, nes berniukas būdavo per kuklus, kad pasakytų, kokios dovanos nori. Tad kiekvieną žiemą Baba ką nors išrinkdavo pats. Vienąkart jis nupirko Hasanui japonišką žaislinį sunkvežimį, kitais metais elektrinį garvežį ir geležinkelio bėgių rinkinį. Praėjusiais metais mano tėvas nustebino Hasaną, padovanodamas odinę kaubojišką skrybėlę, visiškai tokią pat, kokią Klintas Ystvudas dėvėjo filme „Geras, blogas ir piktas“ — nuotykių juostoje, išstūmusioje „Šauniąją septyniukę“ iš mūsų mėgstamiausio vesterno pozicijos. Ištisą žiemą mudu su Hasanu paeiliui užsimaukšlindavome tą skrybėlę, smagiai niūniuodami skambiąją filmo muziką, laipiodami sniego kalnais ir šaudydamiesi.

Prie paradinių durų nusimovėme pirštines, nusiavėme sniegu aplipusius batus. Mums įėjus į prieangį, Babą jau radome sėdintį prie malkomis kūrenamos ketaus krosnies, o su juo — pliktelėjusį indą, vilkintį rudą kostiumą ir ryšintį raudoną kaklaraištį.

— Hasanai, — apsimestinai kukliai šypsodamasis tarė Baba, — susipažink su savo gimtadienio dovana.

Mudu su Hasanu persimetėme sumišusiais žvilgsniais. Jokios įpakuotos dovanų dėžės. Jokio krepšio. Jokio žaislo. Tik už mūsų stovėjo Ali ir Baba su tuo lieknu indu, šiek tiek primenančiu matematikos mokytoją.

Indas, apsirengęs rudu kostiumu, nusišypsojo ir ištiesė Hasanui ranką.

— Aš esu gydytojas Kumaris, — pasakė, — malonu su tavimi susipažinti.

Jis kalbėjo persų kalba, su kimiu stipriu hindi akcentu.

— *Salam alaikum*, — abejodamas atsakė Hasanas. Jis mandagiai linktelėjo galva, tačiau akimis ieškojo tėvo. Ali priėjo arčiau ir uždėjo ranką Hasanui ant peties.

Baba pastebėjo nepatiklų ir sutrikusį berniuko žvilgsnį.

— Aš pakviečiau gydytoją Kumarį iš Naujojo Delio. Gydytojas Kumaris yra plastikos chirurgas.

— Ar žinai, kas tai yra? — paklausė indas, gydytojas Kumaris.

Hasanas papurtė galvą. Jis viltingai žvilgtelėjo į mane, tačiau aš tik gūžtelėjau pečiais. Viskas, ką žinojau apie chirurgus, buvo tai, kad jie operuoja apendicitą. Žinojau, nes prieš metus vienas mano bendraklasis mirė nuo apendicito, ir mokytojas mums paaiškino, kad buvo per ilgai delsta važiuoti pas chirurgą. Mudu pažvelgėme į Ali, bet, žinoma, iš jo veido nedaug galėjome suprasti. Mūsų tarno veidas buvo kaip visada abejingas, nors akys atrodė surimtėjusios.

— Na, — tarė gydytojas Kumaris, — mano darbas yra taisyti žmogaus kūnus. Kartais jų veidus.

— Oi, — aiktelėjo Hasanas. Jis dirsčiojo į gydytoją Kumarį, į Babą, į Ali. Ranka palietė savo viršutinę lūpą. — Oi, — pakartojo.

— Tai neįprasta dovana, žinau, — tarė Baba. — Ir tikriausiai visai ne tokia, kokios tu tikėjaisi. Bet ši dovana tau tarnaus amžinai.

— Oi, — sumurmėjo Hasanas ir apsilaižė lūpas. Paskui kostelėjo. — Aga sahibai, ar man... ar man...

— Jokiu būdu, — maloniai šypsodamasis įsiterpė gydytojas Kumaris. — Tau neskaudės nė trupučio. Tiesą sakant, aš tau duosiu vaistų ir tu nieko net neatsiminsi.

— Oi, — nutęsė Hasanas. Ir nusišypsojo su palengvėjimu. Jam, matyt, šiek tiek palengvėjo. — Aš neišsigandau, pone šeimininke, aš tik...

Hasaną gal ir apkvailino, bet ne mane. Žinojau, kad jei gydytojas sako, jog nė kiek neskaudės, gali laukti bėdos. Su didele baime prisimenu apipjaustymą, atliktą man praėjusiais metais. Gydytojas irgi taip pat aiškino, garantavo, kad neskaudės nė trupučio. Bet po

apipjaustymo, naktį nustojus veikti nuskausminamiesiems vaistams, jaučiausi, tarsi kas būtų prispaudęs raudoną karštą žariją prie strėnų. Kodėl Baba laukė, kol sueis dešimt metų, kad mane apipjaustytų, taip ir nesupratau, ir tai yra dar vienas dalykas, kurio niekada jam neatleisiu.

Norėjau ir aš turėti kokį nors randą, kad sukelčiau tėvo užuojautą. Tai buvo neteisinga. Hasanas nepadarė nieko, kad nusipelnytų tokio Babos švelnumo; jis tiesiog gimė su ta prakeikta kiškio lūpa.

Operacija pasisekė. Mes buvome šiek tiek priblokšti, kai Hasanui pirmą kartą nuėmė tvarsčius, bet vis tiek šypsojomės, nes mus taip pamokė gydytojas Kumaris. Šypsojomės per prievartą, nes Hasano viršutinė lūpa buvo groteskiškai sukibę ištinę atviri audiniai. Maniau, kad Hasanas sušuks iš siaubo, kai seselė paduos jam veidrodį. Ali laikė Hasano ranką, kol šis ilgai susimąstęs žiūrėjo į veidrodį. Jis kažką nesuprantamai sumurmėjo. Priglaudžiau ausį prie jo burnos. Jis dar kartą sušnibždėjo:

— *Tashakor.* Ačiū.

Tada jo lūpos persikreipė, ir aš žinojau, ką jis darė. Jis šypsojosi. Tarsi ką tik išstumtas iš motinos įsčių.

Tinimas nuslūgo, ir laikui bėgant žaizda užgijo. Netrukus liko tik nelygi rožinė juostelė, bėganti per viršutinę lūpą. Iki kitos žiemos liko tik menkas randas. Tai buvo ironiška. Nes tą žiemą Hasanas liovėsi šypsotis.

Šeštas

Žiema.

Štai ką darau kiekvienais metais pirmąją žiemos dieną, iškritus sniegui: anksti rytą išeinu į lauką, dar vilkėdamas pižamą ir gindamasis nuo šaltuko, stipriai apsikabinęs save rankomis. Apžiūriu įvažą, savo tėvo mašiną, sienas, medžius, stogų kraigus ir kalvas, nes visa tai padengta pėdos storumo sniego sluoksniu. Nusišypsau. Dangus mėlynas ir nė vieno debesies, sniegas toks baltas, kad net peršti akis. Prisikasu saują ką tik iškritusio sniego ir susižeriu į burną, klausau prislopintos ramumos, kurią nutraukia tik varnų kranksėjimas. Basas nulipu priekiniais laipteliais ir pašaukiu Hasaną eiti laukan, kad pamatytų pirmąjį sniegą.

Žiema yra kiekvieno Kabulo vaiko mėgstamiausias metų laikas, bent jau tų, kurių tėvai įstengia nusipirkti gerą krosnį. Dėl labai paprastos priežasties: žiemą uždarydavo mokyklas dėl šalčio. Man žiema reikšdavo ilgo dalybos mokymosi ir sostinių vardijimo pabaigą, tris mėnesius truksiantį žaidimą su Hasanu kortomis prie krosnies, nemokamus rusų filmus antradieniais „Cinema Parko" kino teatre, saldžią ropių *kurmą* su ryžiais priešpiečiams po senio besmegenio lipdymo rytą.

Ir, žinoma, aitvarus. Aitvarų leidimą. Ir jų gaudymą.

Kai kuriems vaikams nepasisekdavo, ir žiema visai nereikšda-

vo jiems mokslo metų pabaigos. Vykdavo vadinamieji savanoriški žiemos kursai. Nė vienas mano pažįstamas vaikas pats savanoriškai neužsirašydavo į pamokas; be abejo, juos užrašydavo tėvai. Ačiū dievui, mano tėvas to nedarydavo. Prisimenu vieną vaiką, Achmedą, gyvenusį kitapus gatvės. Jo tėvas, atrodo, buvo gydytojas. Achmedas sirgo epilepsija ir visada dėvėdavo vilnonę liemenę, nešiodavo storų stiklų akinius juodais rėmeliais, — jis būdavo viena iš nuolatinių Asefo aukų. Kiekvieną rytą stebėdavau pro savo miegamojo langą, kaip jų chazaras tarnas nukasa sniegą nuo įvažos ir nuvalo kelią juodam „Opelio" markės automobiliui. Žiūrėdavau, kaip Achmedas su tėvu įlipa į automobilį: berniukas apsivilkęs vilnonę liemenę ir žieminį paltą, su kuprine, pilna knygų ir pieštukų. Laukdavau, kol jie pradės važiuoti ir pasuks už kampo, tada su savo flaneline pižama įlįsdavau atgal į lovą. Užsitraukdavau antklodę iki smakro ir pro langą žiūrėdavau į sniegu padengtas kalvų viršūnes šiaurėje. Žiūrėdavau, kol vėl panirdavau į miegą.

Labai mėgau žiemos metą Kabule. Mėgau dėl minkštai barbenančio sniego į mano langą naktį, dėl sniego, girgždančio po mano juodais guminiais batais, dėl krosnies šilumos, kai tuo metu kieme ir gatvėse švilpaudavo vėjas. Bet labiausiai turbūt dėl to, kad apšerkšnydavo medžiai ir kelius sukaustydavo ledas, o šaltukas tarp manęs ir Babos šiek tiek atlėgdavo. To priežastis būdavo aitvarai. Mudu su Baba gyvenome tuose pačiuose namuose, bet kitose gyvenimo plotmėse. O aitvarai buvo ta popieriaus plonumo vieta, kur mūsų gyvenimo plotmės susikirsdavo.

KIEKVIENĄ ŽIEMĄ Kabulo rajonai rengdavo aitvarų kovų varžybas. Kai esi vaikas, gyvenantis Kabule, ta varžybų diena neabejotinai yra ryškiausias viso šaltojo sezono įvykis. Naktį prieš varžybas negalėdavau užmigti. Vartydavausi nuo vieno šono ant kito, ant sienų mėgindavau parodyti gyvūnus iš šešėlių, kartais net sėdėdavau tamsos gaubiamame balkone, susisupęs į vilnonę ant-

klodę. Jausdavausi tarsi kareivis, bandantis užmigti apkasuose, kai rytą laukia svarbiausias mūšis. Ir tai nebuvo tik fantazijos. Kabule aitvarų kovos ir *buvo* beveik kaip karas.

Kaip ir kiekviename kare reikėdavo pasiruošti kovai. Iš pradžių mudu su Hasanu bandėme pasigaminti savo aitvarus. Jau rudenį pradėdavome taupyti savaitinius kišenpinigius: mesdavome juos į porcelianinį arklį, kurį Baba buvo parvežęs iš Herato. Kai pradėdavo pūsti žiemos vėjai ir kristi dideli sniego kąsniai, ištraukdavome kamštelį iš arklio pilvo. Eidavome į turgų ir pirkdavome bambuko, klijų, špagato bei popieriaus. Kiekvieną dieną valandų valandas praleisdavome skutinėdami kryžminius ir centrinius skersinius, pjaustydami ploną popierių, kad aitvaras puikiai nertų žemyn ir vėl kiltų. Tada, be abejo, reikėdavo pagaminti savo *tarą*, virvę. Jei aitvaras buvo ginklas, tai *taras*, stiklu padengtas pjaunantis valas, buvo kulka šovinio lizde. Bėgdavome į kiemą ir ištepdavome penkis šimtus pėdų špagato grūsto stiklo ir klijų mišiniu. Tada tą virvę iškabindavome tarp medžių ir palikdavome džiūti. Kitą dieną suvyniodavome kovai paruoštą virvę ant medinės ritės. Nutirpus sniegui ir užėjus pavasario lietums, kiekvieno Kabulo vaiko pirštai būdavo išdavikiškai horizontaliai įpjauti po žiemos aitvarų kovos. Prisimenu, kaip su bendraklasiais pirmąją mokslų dieną spiesdavomės ir lygindavome kovų randus. Randus geldavo, jie neužgydavo kelias savaites, bet man tatai nerūpėjo. Jie primindavo mėgstamiausią ir vėl taip staiga prabėgusį metų laiką. Pasigirsdavo klasės budėtojo švilpukas, ir mes vorele sueidavome į klases, jau ilgėdamiesi žiemos, pasitikdami dar vienų ilgų mokslo metų šmėklas.

Tačiau netrukus paaiškėjo, kad mudu su Hasanu buvome daug geresni aitvarų kovotojai nei gamintojai. Vieni įtrūkdavo, o ir kiti mūsų modelio aitvarai nieko nelaimėdavo. Tad Baba pradėjo mus vedžiotis pirkti aitvarų pas Saifą — beveik aklą seną žmogų, kurio profesija buvo *moochi* — batsiuvys. Bet taip pat jis buvo garsiausias miesto aitvarų gamintojas, dirbęs mažutėje pašiūrėje prie Jadeh

Meivando, tankiai gyvenamoje gatvėje į pietus nuo dumblinų Kabulo upės krantų. Atsimenu, reikėdavo pasilenkti, kad įeitum į kalėjimo vienutės dydžio parduotuvę, paskui pakelti nuleidžiamąsias duris, kad nusileistum keliais mediniais laiptukais į drėgną ir šaltą rūsį, kur Saifas laikydavo mūsų taip trokštamus aitvarus. Man ir Hasanui Baba nupirkdavo visiškai vienodus aitvarus ir stiklo virvės rites. Jei persigalvodavau ir paprašydavau didesnio ir puošnesnio aitvaro, Baba man tokį nupirkdavo, bet tokį patį padovanodavo ir Hasanui. Kartais norėdavau, kad jis to nedarytų. Trokšdavau būti jo mylimiausiu žmogumi.

Aitvarų kovų varžybos buvo sena Afganistano žiemos tradicija. Varžybos prasidėdavo anksti rytą ir baigdavosi, kai danguje likdavo sklandyti vienintelis aitvaras nugalėtojas; pamenu, kad vienais metais varžybos užsitęsė ligi sutemų. Žmonės būriuodavosi ant šaligatvių ir stogų, norėdami palaikyti savo vaikus. Gatvės prisipildydavo aitvarų kovotojų: trūkčiojančių ir tampančių savo aitvarų virves, primerkusių akis ir spoksančių į dangų, bandančių užimti tokią poziciją, kad galėtų nupjauti priešininko aitvaro virvę.

Kartą indas vaikėzas, kurio šeima neseniai buvo atsikrausčiusi į kaimynystėje esantį namą, pasakojo mums, kad jo gimtajame mieste aitvarų kovos vykdavo pagal griežtas taisykles ir tam tikrą tvarką.

— Privalai žaisti aptvertoje teritorijoje ir stovėti atitinkamu kampu prieš vėją, — išdidžiai pasakė jis. — Ir jokiu būdu negalima naudoti aliuminio gaminant stiklo virvę.

Mudu su Hasanu susižvalgėme ir pratrūkome juoku. Indas berniukas greitai suprato tai, ką anglai jau buvo supratę amžiaus pradžioje ir ką rusai galiausiai supras devintojo dešimtmečio pabaigoje: afganai yra nepriklausoma tauta. Afganai puoselėja papročius, tačiau nepakenčia taisyklių. Tas pats galiojo ir aitvarų kovose. Taisyklės buvo paprastos: jokių taisyklių — leisk savo aitvarą, nupjauk priešininko aitvarą. Sėkmės!

Tačiau tai dar buvo ne viskas. Tikrasis smagumas prasidėdavo, kai aitvarą nupjaudavo. Tada pradėdavo žaisti bėgantieji paskui aitvarą, tie vaikai, kurie gaudydavo vėjo nešamą aitvarą pro kaimynų namus, kol jis sukiodamasis įkrisdavo į kieno nors kiemą, nusileisdavo ant medžio ar ant stogo kraigo. Gaudynės tapdavo nuožmios ir įnirtingos; būriai aitvarų gaudytojų knibždėdavo gatvėse, stumdydamiesi tarpusavyje — kaip tie žmonės Ispanijoje, bėgantys nuo jaučių: apie juos kadaise skaičiau knygoje. Vienąsyk kaimynų vaikas įlipo į pušį, norėdamas pasiekti aitvarą. Nuo jo svorio lūžo medžio šaka, ir berniukas nukrito iš trisdešimties pėdų aukščio. Susilaužė stuburą ir nebegalėjo vaikščioti. Tačiau nukrito laikydamas aitvarą. O kai aitvarų gaudytojas savo rankose jau turi aitvarą, niekas jo nebegali atimti. Tai buvo ne taisyklė. Toks buvo paprotys.

Labiausiai trokštamas aitvarų gaudytojų laimikis — paskutinis per aitvarų kovų varžybas nukritęs aitvaras. Tai būdavo garbės prizas, kurį galėdavai parodyti svečiams. Kai dangus ištuštėdavo ir likdavo tik du aitvarai finalininkai, aitvarų gaudytojai pasiruošdavo gauti tą prizą. Žaidėjas atsistodavo toje vietoje, kur galėtų sėkmingai pradėti gaudynes. Įtempęs raumenis pasiruošdavo startui. Kaklas ištiestas. Akys primerktos. Kova prasideda. Vos tik nupjaunamas paskutinis aitvaras, užverda tikras pragaras.

Per daugelį metų esu matęs daug berniukų, gaudančių aitvarus. Tačiau Hasanas buvo neprilygstamas aitvarų gaudytojas. Niekaip nesuprasdavau ir nesuvokdavau, kaip jis sužinodavo, kurioje vietoje nukris aitvaras dar *prieš* šiam nusileidžiant, tarsi turėtų kokį vidinį kompasą.

Atsimenu vieną apsiniaukusią žiemos dieną, kai mudu su Hasanu gaudėme aitvarą. Vijausi jį per kaimynų kiemus, šokinėdamas per griovius, vingiuodamas siauromis gatvelėmis. Buvau metais vyresnis už Hasaną, bet jis bėgo daug greičiau, ir aš atsilikau.

— Hasanai, palauk! — šaukiau karštai ir šiurkščiai kvėpuodamas.

Jis atsisuko ir pamojo ranka:

— Čionai! — šūktelėjo užbėgdamas dar už vieno kampo.

Pažvelgiau aukštyn ir pamačiau, kad lekiame į priešingą pusę nei sklendžia aitvaras.

— Mes jo nepagausime! Mes bėgame ne į tą pusę! — surikau.

— Pasikliauk manimi! — išgirdau jį šaukiantį kažkur priekyje.

Pribėgau iki kampo ir pamačiau Hasaną, lekiantį nuleista galva, net nežiūrintį į dangų; prakaitas merkė jo marškinėlių nugarą. Užkliuvau už akmens ir parkritau — buvau ne tik lėtesnis, bet ir ne toks vikrus kaip Hasanas; aš jam visada pavydėjau įgimto atletiškumo. Svirduliuodamas atsistojau ir vos spėjau pamatyti Hasaną, išnykstantį už dar vieno gatvės kampo. Kėblinau iš paskos, skausmo spygliams dilgčiojant nubrozdintuose keliuose.

Pamačiau jį stovintį purviname vėžių išraižytame kelyje prie Istiklalo vidurinės mokyklos. Vienoje pusėje buvo laukas, kur vasarą augdavo salotos, kitoje pusėje — eilė rūgščių vyšnių medžių. Hasaną radau sėdintį sukryžiavusį kojas po vienu vaismedžiu ir iš pilnos saujos valgantį šilkmedžio uogas.

— Ką čia veikiame? — šnopavau, pilve jausdamas erzinantį šleikštulį.

Jis nusišypsojo:

— Sėsk šalia manęs, pone Amirai.

Kritau šalia jo ir dūsaudamas atsiguliau ant plono sniego lopinėlio.

— Gaišti laiką. Jis nuskrido į kitą pusę, argi nematei?

Hasanas įsikišo šilkmedžio uogą į burną.

— Jis atskrenda, — tepasakė.

Vos pajėgiau kvėpuoti, o jis net neatrodė pavargęs.

— Iš kur žinai? — paklausiau.

— Žinau.

— Kaip gali *žinoti*?

Jis atsisuko į mane. Nuo jo pliko pakaušio nuriedėjo keli prakaito lašiukai.

— Ar kada nors tau meluočiau, pone Amirai?

Staiga nusprendžiau su juo truputį pažaisti.

— Nežinau. O ar meluotum?

— Greičiau jau valgyčiau purvą, — tarė jis pasipiktinęs.

— Tikrai? Tu tikrai taip darytum?

Jis suglumęs žvilgtelėjo.

— Daryčiau ką?

— Valgytum purvą, jei aš tau liepčiau?

Žinojau, kad elgiuosi žiauriai, kaip ir tada, kai pajuokdavau jį, jei jis nežinodavo kokio nors ilgesnio žodžio. Tačiau šitaip erzinti draugą man labai patikdavo — nors ir jausdavau pasibjaurėjimą savimi. Panašus jausmas, lyg kankintum vabzdžius. Tik šiuo atveju jis buvo skruzdėlė, o aš laikiau padidinamąjį stiklą.

Jo akys ilgai tyrinėjo mano veidą. Mudu ten ir sėdėjome, du berniukai po vyšnios medžiu, žiūrėdami, *iš tikro* žiūrėdami vienas į kitą. Ir tada tatai vėl atsitiko: Hasano veidas persimainė. Gal ir nepasikeitė, bet mane apėmė jausmas, kad žiūriu į du veidus, į vieną, kurį pažįstu, kuris ir yra pirmasis mano prisiminimas, ir į kitą, besislepiantį po pirmojo paviršiumi. Esu matęs tai anksčiau — visada pasijusdavau sukrėstas. Tas kitas veidas atsirasdavo tik valandėlę, tačiau pakankamai ilgai, kad spėčiau nerimastingai pagalvoti, jog kažkur jau esu jį matęs. Tada Hasanas sumirksėdavo, ir tai būdavo vėl jis. Tiesiog Hasanas.

— Jei prašytumei, valgyčiau, — galiausiai tarė žiūrėdamas tiesiai į mane.

Nuleidau akis. Iki šios dienos sunkiai galiu žiūrėti tiesiai į akis žmonėms, tokiems kaip Hasanas, kurie atsako už kiekvieną savo žodį.

— Bet aš svarstau, — tęsė jis. — Ar kada nors tikrai lieptum man taip daryti, aga Amirai?

Tokiu būdu jis išmėgino mane. Jei aš bandžiau su juo pažaisti mesdamas jam ištikimybės iššūkį, tai jis su manimi žaidė išbandydamas mano dorumą.

Geriau jau nebūčiau pradėjęs šio pokalbio. Priverstinai nusišypsojau.

— Nebūk kvailas, Hasanai. Juk žinai, kad neliepčiau.

Hasanas irgi šyptelėjo. Bet jo šypsena neatrodė priverstinė.

— Žinau, — atsakė jis.

Ir tai yra dar vienas bruožas žmonių, kurie atsako už kiekvieną savo žodį. Jie galvoja, kad visi žmonės atsako už savo žodžius.

— Štai ir jis, — tarė Hasanas, rodydamas į dangų.

Berniukas atsistojo ir paėjėjo kelis žingsnius į kairę. Pažvelgiau į viršų ir pamačiau aitvarą, staiga krintantį į mus. Girdėjau žingsnius, šauksmus, artėjančią aitvarų gaudytojų minią. Tačiau jie tik gaišo laiką. Nes Hasanas stovėjo plačiai išskėtęs rankas, šypsodamasis ir laukdamas aitvaro. Ir tegu Dievas — jei tik Jis yra — mane apakina, jeigu aitvaras tiesiog nenukrito į jo ištiestas rankas.

1975 METŲ ŽIEMĄ mačiau Hasaną, bėgantį paskui aitvarą paskutinį kartą.

Dažniausiai kiekvienas rajonas rengdavo savo varžybas. Tačiau tais metais varžybos buvo rengiamos mano rajone, Vazir Akbar Chane, ir keli kiti priemiesčiai — Karte Charas, Karte Parvanas, Mekro Rajanas ir Koteh Sangi — buvo pakviesti jose dalyvauti. Kad ir kur eitum, visur girdėjai šnekas apie artėjančias varžybas. Kalbėjo, kad šios varžybos turėtų būti didžiausios per dvidešimt penkerius metus.

Vieną tos žiemos vakarą, iki didžiųjų varžybų likus vos keturioms dienoms, sėdėjau su Baba jo darbo kabinete ant minkštųjų kėdžių, šalia šylančio židinio. Gurkšnojome arbatą ir kalbėjomės. Ali buvo patiekęs pietus anksčiau — bulves ir žiedinius kopūstus, gamintus su imbieru ir ryžiais — ir išėjęs praleisti vakaro su Hasanu. Baba „penėjo“ savo pypkę, o aš prašiau jo papasakoti istoriją apie tą žiemą, kai keletas vilkų nusileido nuo Herato kalnų ir privertė visus žmones niekur neiti iš namų savaitę; tada Baba įžiebė degtuką ir lyg niekur nieko pasakė:

— Manau, šiais metais tu laimėsi varžybas. Kaip tau atrodo?

Net nežinojau, ką galvoti ir ką sakyti. Ar tai, ką galvoju? Ar jis man ką tik nepadarė užuominos? Buvau geras aitvarų kovotojas. Tiesą sakant, labai geras. Kelis kartus vos per plauką nelaimėjau varžybų — sykį net likau vienas iš trijų. Tačiau per plauką nėra tas pats, kas laimėti, argi ne? Baba nebuvo per plauką nuo laimėjimo. Jis laimėjo, nes nugalėtojai laimi ir visi tiesiog išsiskirsto. Tėvas buvo įpratęs laimėti, laimėti visur, ką tik darydavo. Argi jis negalėjo to paties tikėtis ir iš savo sūnaus? Tik įsivaizduok, jeigu iš tikrųjų laimėčiau...

Baba rūkė pypkę ir kalbėjo. Apsimečiau, kad klausau. Tačiau negalėjau klausyti, nes mažytė Babos užuomina pasėjo mano galvoje mintį: turiu laimėti šios žiemos varžybas. Aš ruošiausi laimėti. Tiesiog kitaip negalėjo būti. Ketinau laimėti, ketinau pagauti paskutinį aitvarą. Tada parsinešti jį namo ir parodyti Babai. Parodyti jam kartą ir visiems laikams, kad jo sūnus šio to vertas. Gal tada mano, kaip vaiduoklio, gyvenimas šiuose namuose galiausiai pasibaigs. Leidau sau įsisvajoti: įsivaizdavau pokalbį ir juoką per pietus vietoj tylos, nutraukiamos tik stalo sidabro skambėjimo ir atsitiktinių murmtelėjimų. Įsivaizdavau penktadieninę kelionę Babos automobiliu į Pagmaną, kai pakeliui prie Gargos ežero sustojame nusipirkti keptų upėtakių ir bulvių. Eitume į zoologijos sodą pažiūrėti liūto Marjano, galbūt Baba nežiovautų ir vis slapčia nežvilgčiotų į savo rankinį laikrodį. Gal net perskaitytų vieną mano pasakojimų. Aš jam šimtus parašyčiau, jei manyčiau, kad jis perskaitys bent vieną. Galbūt jis mane pradėtų vadinti mielu *Amiru*, kaip Rahimas Chanas. Ir galbūt, tik gal. Gal pagaliau man būtų atleista už motinos nužudymą.

Baba man pasakojo, kaip tą pačią dieną nupjovė keturiolika aitvarų. Šypsojausi ir linkčiojau galvą visose reikiamose pasakojimo vietose, tačiau negirdėjau beveik nė vieno jo pasakyto žodžio. Turėjau užduotį. Ir nesiruošiau nuvilti Babos. Tik ne šį kartą.

NAKTĮ PRIEŠ VARŽYBAS labai smarkiai snigo. Mudu su Hasanu sėdėjome prie *kursi* ir klausydamiesi, kaip vėjo traškinamos šakos barbena į langą, žaidėme pandžaparą. Anksčiau, tą pačią dieną, buvau paprašęs Ali atnešti mums *kursi* — tai yra elektrinį šildytuvą, pastatytą po žemu staliuku ir apdengtą stora vilnone dygsniuota antklode. Aplink tą staliuką Ali išdėliodavo čiužinius ir pagalvėles; pridėliodavo jų tiek, kad dvidešimt žmonių būtų galėję ten įsitaisyti ir pasikišti kojas. Mudu su Hasanu ten praleisdavome ištisas snieguotas dienas, patogiai įsitaisę prie *kursi*, žaisdami šachmatais arba kortomis — dažniausiai pandžaparą.

Numušiau Hasano būgnų dešimtakę ir išmečiau jam du valetus bei šešakę. Gretimai, Babos darbo kabinete, tėvas ir Rahimas Chanas aptarinėjo verslo reikalus su pora kitų vyrų — vieną iš jų pažinau: tai buvo Asefo tėvas. Per sieną buvo girdėti nutrūkstantis Kabulo radijo žinių garsas.

Hasanas numušė šešakę ir susirinko valetus. Per radiją Daudas Chanas pranešė kažką apie užsienio investicijas.

— Jis sako, kad vieną dieną Kabule turėsime televizorius, — pasakiau.

— Kas toks?

— Daudas Chanas, šikniau tu, prezidentas.

Hasanas sukrizeno.

— Girdėjau, jau juos turi Irane, — tarė jis.

Atsidusau.

— Tie iraniečiai...

Daugumai chazarų Iranas buvo tarsi prieglobstis — gal todėl, kad tiek chazarai, tiek ir iraniečiai buvo musulmonai šiitai. Bet prisiminiau ir tai, ką man šią vasarą buvo sakęs mokytojas apie iraniečius: jie esą išsišiepę ir meilikaujantys pašnekovai, viena ranka plekšnojantys tau per nugarą, o kita tuštinantys tavo kišenę. Papasakojau tai Babai, ir jis pasakė, kad mano mokytojas yra tik pavydus afganas, pavydus, nes Iranas buvo vis didėjanti galia Azijoje, o dauguma žmonių pasaulyje net nerastų Afganistano pasaulio žemėlapyje.

„Skaudu taip kalbėti, — tarė tėvas gūžčiodamas pečiais. — Bet geriau tegu skaudina tiesa, nei guodžia melas.“

— Aš tau jį nupirksiu vieną dieną, — pasakiau.

Hasano akys nušvito.

— Televizorių? Iš tikrųjų?

— Žinoma. Ir ne bet kokį, o spalvotą. Tikriausiai tuo metu jau būsime suaugę, bet aš būtinai nupirksiu du. Vieną tau ir vieną sau.

— Pasistatysiu jį ant savo stalo, kur laikau piešinius, — pasakė berniukas.

Kai jis tai pasakė, aš kažkodėl nuliūdau. Gal dėl to, kad žinojau, kas yra Hasanas ir kur jis gyvena. Ir dėl to, kad jis jau buvo susitaikęs su tuo, kad pasens toje molio trobelėje kieme, kaip ir jo tėvas. Ištraukiau paskutinę kortą, išmečiau porą damų ir dešimtakę.

Hasanas pasiėmė damas.

— Žinai, man atrodo, kad rytoj aga sahibas tavimi labai didžiuosis.

— Tu taip manai?

— *Inshallah*, — pasakė jis.

— *Inshallah*, — aidu atkartojau, nors Dievą garbinantis posakis iš mano lūpų neatrodė nuoširdus.

O Hasanas buvo visai kitoks. Jis visada būdavo toks velniškai tikras, kad, būdamas šalia, visada jausdavausi esąs apsimetėlis.

Numušiau jo karalius ir išmečiau paskutinę kortą — pikų tūzą. Hasanas turėjo jį pasiimti. Aš laimėjau, tačiau maišydamas kortas naujam žaidimui staiga supratau, kad Hasanas *leido* man laimėti.

— Pone Amirai?

— Ką?

— Žinai... man *patinka* ten, kur aš gyvenu. — Jis visą laiką taip darydavo, visada skaitydavo mano mintis. — Tai yra mano namai.

— Kad ir kaip ten būtų, — pasakiau, — ruoškis ir vėl pralaimėti.

Septintas

Kitą rytą Hasanas, virdamas man juodą arbatą pusryčiams, papasakojo, ką sapnavęs.

— Mes buvome prie Gargos ežero — tu, aš, tėvas, ponas šeimininkas, Rahimas Chanas ir tūkstančiai kitų žmonių, — pasakojo jis. — Buvo šilta ir saulėta diena, o ežeras lygus kaip veidrodis. Bet niekas neplaukiojo, nes kalbėjo, kad į ežerą atklydo pabaisa. Ji plaukiojo dugne ir laukė.

Jis pripylė puodelį arbatos, įbėrė cukraus ir pūstelėjo keletą kartų. Paskui pastatė prieš mane.

— Kol visi bijo lipti į vandenį, staiga tu nusispiri batus, aga Amirai, ir nusivelki marškinėlius. „Nėra jokios pabaisos, — sakai. — Aš jums visiems parodysiu.“ Ir, niekam nespėjus tavęs sulaikyti, neri į vandenį ir pradedi plaukti. Šoku paskui tave, ir mudu abu pliuškenamės.

— Bet tu nemoki plaukti.

Hasanas nusijuokė.

— Taigi čia sapnas, pone Amirai, jame gali daryti viską. Nesvarbu, kad visi rėkia: „Lipkit! Lipkit!“, bet mes plaukiojame sau šaltame vandenyje. Nusiiriame iki ežero vidurio ir sustojame. Tada atsisukome į krantą ir pamojavome žmonėms. Jie atrodė maži kaip skruzdėlės, bet vis tiek girdėjome juos plojant. Jie tada pamatė. Nėra

jokios pabaisos, tik vanduo. Nuo tada pakeitė ežero pavadinimą ir pradėjo jį vadinti „Amiro bei Hasano, Kabulo sultonų, ežeru". Ir mes pradėjom imti pinigus už tai, kad žmonės galėtų plaukioti jame.

— Ir ką tai reiškia? — paklausiau.

Jis aptepė mano *naaną* uogiene ir padėjo ant lėkštės.

— Nežinau. Tikėjausi, kad tu man galėsi paaiškinti.

— Taigi čia kvailas sapnas. Jame nieko neįvyksta.

— Tėvas sako, kad sapnai visada ką nors reiškia.

Gurkštelėjau arbatos.

— Tad gal jo ir paklausk? Juk jis toks protingas, — pasakiau daug atžagariau nei ketinau.

Buvau visą naktį nemiegojęs. Mano kaklas ir nugara buvo susiraitę kaip spyruoklės, o akis kažkas graužė. Ir vis tiek su Hasanu bjauriai pasielgiau. Vos neatsiprašiau, bet vis dėlto patylėjau. Hasanas suprato, kad buvau tiesiog nervingas. Mano draugas visada mane supranta.

Galėjai girdėti, kaip viršuje, Babos vonioje, bėga vanduo.

GATVĖS SPINDĖJO nuo šviežiai iškritusio sniego, dangus mėlynavo, jame nebebuvo matyti jokio debesėlio. Sniegas nuklojo stogus ir nusvėrė palei gatvę sustingusių šilkmedžių šakas. Per naktį sniegas padengė beveik visus žemės įtrūkius ir griovius. Kai su Hasanu ėjome pro kaltinius plieno vartus, nuo akinančios baltumos prisimerkiau. Ali paskui mus užsklendė vartus. Girdėjau, kaip jis tyliai murma maldą — visada melsdavosi, kai jo sūnus išeidavo iš namų.

Niekada nesu matęs tiek daug žmonių gatvėse. Vaikai svaidėsi gniūžtėmis, kivirčijosi, gaudė vienas kitą, kikeno. Aitvarų kovotojai būriavosi su savo ritėmis, paskubomis ruošdamiesi varžyboms. Iš gretimų gatvelių girdėjai juoką ir klegesį. Ant namų stogų jau buvo prisigrūdę žiūrovų; jie sėdėjo atsirėmę sodo kėdėse, pasiruošę karštos arbatos, garuojančios iš termosų, o iš kasetinių grotuvų garsiai

plyšojo Achmado Zachiro muzika. Be galo populiarus Achmadas Zachiras iš pagrindų pakeitė afganų muziką; jis papiktino puristus, įtraukdamas elektrines gitaras, būgnus bei ragus šalia tradicinių tablų ir fisharmonijos; dainuodamas ant scenos arba per vakarėlius, jis vengdavo griežtos ir netgi niūrios ankstesnių dainininkų pozos ir iš tikro šypsodavosi — kartais net žiūrėdamas į moteris. Nužvelgiau namo stogą ir akimis susiradau Babą ir Rahimą Chaną, abu vilkinčius vilnoniais megztiniais, sėdinčius ant suolelio ir gurkšnojančius arbatą. Tėvas pamojavo. Negalėjau suprasti, ar jis mojavo man, ar Hasanui.

— Ruoškimės, — pasakė Hasanas.

Jis avėjo juodus guminius sniego batus ir ant storo megztinio bei išblukusių velvetinių kelnių buvo užsivilkęs ryškiai žalią *chapaną*. Saulės spinduliai nušvietė jo veidą, ir pamačiau, kaip puikiai buvo sugijęs rožinis randas virš jo lūpos.

Staiga panorau pasitraukti. Viską susidėti ir grįžti į namus. Ką aš sau galvojau? Kodėl klimpau į šį reikalą, nors puikiai žinojau, kuo tai baigsis? Baba sėdėjo ant stogo ir žiūrėjo į mane. Jo įdėmų žvilgsnį jutau kaip alpinantį saulės karštį. Tai bus didžiausia nesėkmė net ir man.

— Nesu tikras, kad šiandien noriu skraidinti aitvarą, — pasakiau.

— Šiandien nuostabi diena, — paprieštaravo Hasanas.

Nukreipiau žvilgsnį sau į batus. Stengiausi atitraukti akis nuo mūsų namo stogo.

— Nežinau. Gal *reikėtų* mums pėdinti namo.

Tada Hasanas žengtelėjo prie manęs ir tyliu balsu pasakė, kas mane šiek tiek išgąsdino.

— Atsimink, aga Amirai — nėra jokios pabaisos, tik nuostabi diena.

Kaip galėjau jam būti toks suprantamas kaip atversta knyga, kai didžiąją dalį kartu praleisto laiko net nenumaniau, kas darosi jo galvoje? Juk aš buvau tas, kuris ėjo į mokyklą, tas, kuris mokėjo

skaityti ir rašyti. Aš buvau tas, kuris yra protingas. Hasanas nebūtų galėjęs perskaityti pirmos klasės vadovėlio, tačiau mane jis „skaitė" puikiai. Man tai kėlė nerimą, tačiau, kita vertus, buvo gana patogu turėti pašonėje žmogų, kuris visada žino, ko tau reikia.

— Jokios pabaisos, — pasakiau, savo paties nuostabai jausdamasis šiek tiek geriau.

Jis nusišypsojo.

— Jokios pabaisos.

— Ar esi tuo tikras?

Jis užmerkė akis. Linktelėjo galvą.

Pažvelgiau į vaikus, lakstančius gatvėje, besisvaidančius sniego gniūžtėmis.

— Šiandien nuostabi diena, argi ne?

— Leidžiam, — tarė jis.

Tada man net pasirodė, kad Hasanas galbūt sukūrė savąjį sapną. Bet ar tikrai? Nusprendžiau, kad ne. Hasanas nebuvo toks protingas. Ir aš nebuvau toks protingas. Tačiau tas sapnas, ar išgalvotas, ar ne, šiek tiek sumažino mano nerimą. Gal man tikrai reikėtų nusivilkti marškinėlius ir paplaukioti ežere? Kodėl gi ne?

— Leidžiam, — pasakiau.

Hasano veidas nušvito.

— Gerai, — murmtelėjo jis.

Jis pakėlė mūsų aitvarą — raudoną, geltonais kraštais — kiek žemiau už tos vietos, kur susikerta kryžminis ir centrinis strypai, be abejo, pažymėti Saifo parašu. Hasanas palaižė ir iškėlė pirštą, šitaip patikrindamas vėjo kryptį, ir nubėgo ton pusėn, kur pūtė vėjas; retkarčiais, kai leisdavome aitvarus vasarą, norėdamas patikrinti vėjo kryptį, jis spirdavo į žemę, sukeldamas dulkių tumulą. Ritė mano rankose sukosi tol, kol Hasanas sustojo, — už kokių penkiasdešimties pėdų. Jis laikė iškėlęs aitvarą sau virš galvos, kaip olimpiados sportininkas, rodantis savo aukso medalį. Trūktelėjau virvę du kartus, tai buvo sutartinis mūsų ženklas, ir Hasanas sviedė aitvarą.

Įstrigęs tarp Babos ir mulų požiūrių mokykloje, vis dar nebuvau apsisprendęs, ką aš pats manau apie Dievą. Tačiau kai Korano *ajatas*, kurį buvau išmokęs per *dinijato* pamokas, pakildavo prie lūpų, aš pasimelsdavau. Giliai įkvėpiau, iškvėpiau ir įtempiau virvę. Po minutės mano aitvaras jau šovė į dangų, keldamas garsą, tarsi paukštis plasnotų popieriniais sparnais. Hasanas suplojo delnais, sušvilpė ir atlėkė atgal pas mane. Perdaviau jam ritę, vis dar laikydamas virvę, ir jis greitai suvyniojo atsilaisvinusį lyną.

Mažiausiai du tuzinai aitvarų jau kabojo danguje tarytum popieriniai rykliai, klajojantys ir laukiantys grobio. Po valandos jų padvigubėjo: raudoni, mėlyni ir geltoni aitvarai sukosi ir sklandė danguje. Šaltas vėjas šiaušė mano plaukus. Vėjas idealiai tiko aitvarams skraidinti, nes pūtė pakankamai stipriai, kad pakeltų aitvarą ir grakščiai jį neštų. Hasano, stovinčio šalia manęs ir laikančio ritę, rankos jau kraujavo nuo virvės.

Netrukus prasidėjo aitvarų pjovimas, ir pirmieji nugalėti aitvarai, krisdami žemyn, nesuvaldomai sukosi. Jie krito iš dangaus kaip meteorai su nuostabiomis raibuliuojančiomis uodegomis, dosniai apdovanodami kaimynus geidžiamais aitvarų gaudytojų trofėjais. Jau girdėjau, kaip rėkauja gaudytojai, bėgdami gatvelėmis. Kas nors garsiai pranešdavo apie muštynes, vykstančias jau dviejose gatvėse.

Paslapčiomis žvilgčiojau į Babą, sėdintį su Rahimu Chanu ant stogo, ir svarsčiau, ką jis galvoja. Ar džiaugiasi dėl manęs? O gal mėgaujasi stebėdamas mano nesėkmę? Tai irgi vienas aitvarų kovų bruožas: mintys lėkdavo pavėjui su aitvaru.

Aitvarai jau krito aplinkui, o manasis vis dar sklandė. Vis dar sklandė. Mano akys klajojo ieškodamos Babos, šiltai apsitūlojusio megztiniais. Ar jis stebėjosi, kad taip ilgai išsilaikiau? *Jei nestebėsi dangaus, neilgai ištempsi su aitvaru.* Vėl nukreipiau žvilgsnį į dangų. Raudonas aitvaras artėjo prie manojo — atsisukau kaip tik laiku. Susigrūmiau su juo ir dvikovą laimėjau, priešininkui bandant nupjauti manąjį aitvarą apačioje.

Gatvėmis pergalingai žingsniavo aitvarų gaudytojai, aukštai iškėlę laimėtus aitvarus. Jie rodė aitvarus savo draugams ir tėvams. Tačiau visi žinojo, kad jų dar laukia įspūdingiausios kautynės. Didžiausias laimėjimas dar sklandė danguje. Kitas mano nugalėtas aitvaras buvo geltonas, susirangiusia balta uodega. Ta pergalė man kainavo dar vieną įpjovą ant smiliaus; kraujas pasruvo į delną. Hasanas palaikė virvę, aš aplaižiau žaizdą ir, prispaudęs pirštą prie džinsų, leidau kraujui susigerti.

Po valandos išlikusių aitvarų sumažėjo nuo penkiasdešimties iki tuzino. Buvau vienas iš jų. Išlikau iki paskutiniojo tuzino. Žinojau, kad dabar varžybos užtruks, nes vaikinai, taip ilgai išsilaikę kovose, tikrai patyrę — jie lengvai nepaklius į tokius paprastus spąstus kaip „kilk ir nerk", mėgstamiausią Hasano triuką.

Apie trečią valandą po pietų dangus pasidengė debesų kuokštais ir saulė pasislėpė už jų. Šešėliai pradėjo ilgėti. Ant stogų žiūrovai vyniojosi šalius ir rengėsi storus paltus. Mes bėgiojome apačioje, aš vienas iš daugiau nei pustuzinio išlikusiųjų. Skaudėjo kojas, o kaklas buvo sustingęs. Su kiekvienu nugalėtu aitvaru mano širdyje žiebėsi viltis kaip sniegas, besirenkantis ant sienos, kaip snaigė po snaigės.

Mano žvilgsnis vis grįždavo prie mėlynojo aitvaro, kėlusio sumaištį šią valandą.

— Kiek aitvarų jis nupjovė? — paklausiau.

— Suskaičiavau vienuolika, — atsakė Hasanas.

— Ar žinai, kieno jis galėtų būti?

Hasanas pliaukštelėjo liežuviu ir kilstelėjo smakrą. Tai buvo Hasanui būdingas gestas, reiškiantis, kad jis net nenumano. Mėlynasis aitvaras nupjovė didelį violetinį ir padarė du lankstus, susukdamas mirties kilpas. Po dešimties minučių nupjovė dar du, siundydamas būrius aitvarų gaudytojų lenktyniauti dėl jų.

Dar po trisdešimties minučių liko tik keturi aitvarai. Aš vis dar sklandžiau. Atrodė, kad neįmanoma pasielgti neteisingai, nes kiekvienas vėjo gūsis man buvo palankus. Niekad nesu tiek pasiekęs,

niekada dar nebuvo aplankiusi tokia sėkmė. Jaučiausi svaiginamai. Nedrįsau pažvelgti į stogą. Nedrįsau nusukti akių nuo dangaus. Turėjau susikaupti, sužaisti protingai. Dar po penkiolikos minučių atsitiko tai, kas rytą tebuvo juokinga svajonė, o dabar viskas vyko iš tiesų: likau tik aš ir tas kitas vaikinas. Mėlynasis aitvaras.

Ore tvyrojo tokia įtampa, tarsi mano stiklo virvė, kurią tampiau kruvinomis rankomis. Žmonės trepsėjo kojomis, plojo, švilpė, skandavo *„Boboresh! Boboresh!“* — „Nupjauk! Nupjauk!“ Svarsčiau, ar Baba buvo vienas iš tų skanduotojų. Muzika plyšavo. Nuo stogų ir pro atdaras duris sklido troškintų *mantu* ir keptų *pakora* kvapas.

Bet viskas, ką girdėjau — viskas, ką norėjau girdėti — buvo pulsuojantis kraujas galvoje. Viskas, ką mačiau, buvo mėlynasis aitvaras. Viskas, ką užuodžiau, buvo pergalė. Išsigelbėjimas. Išpirkimas. Jeigu Baba klydo ir jeigu iš tiesų Dievas yra, kaip sakydavo mokykloje, jis turi leisti man laimėti. Nežinau, dėl ko kovėsi tas kitas vaikinas, — gal tik dėl galimybės pasigirti. Tai buvo mano vienintelis šansas tapti tuo, į kurį žiūrėtų, o ne matytų, kurio klausytų, o ne girdėtų. Jeigu Dievas iš tikrųjų yra, jis nukreips vėjus, kad pūstų taip, jog savo virvės trūktelėjimu galėčiau nupjauti savo skausmą, savo ilgesį. Kenčiau per ilgai, viskas per toli nuėjo. Ir staiga, tiesiog staiga, viltis tapo žinojimu. Aš ketinau nugalėti. Tai buvo tik laiko klausimas.

Tai atsitiko daug greičiau nei atrodė. Vėjo šuoras pakėlė mano aitvarą, ir aš įgijau pranašumą. Atleisdavau virvę ir vėl pritraukdavau. Mano aitvaras padarė kilpą virš mėlynojo. Laikiausi toje padėtyje. Mėlynasis aitvaras suprato, kad pakliuvo į bėdą. Jis desperatiškai stengėsi išsisukti iš keblios padėties, bet aš jam neleidau. Laikiausi vis taip pat. Minia jautė, kad pabaiga jau čia pat. Choras „Nupjauk! Nupjauk!“ vis garsėjo, tarsi romėnai skanduotų gladiatoriams „Užmušk, užmušk!“

— Tu jau beveik pasiekei, pone Amirai! Jau beveik pasiekei! — šnopavo Hasanas.

Tada išmušė ta akimirka. Užmerkiau akis ir atleidau tvirtai laikytą virvę. Ji ir vėl perpjovė pirštus, kai vėjas ją trūktelėjo. Ir tada... man net nereikėjo girdėti minios riaumojimo, kad suprasčiau. Man net nereikėjo to matyti. Hasanas šaukė ir ranka apsivijo mano kaklą.

— Valio! Valio, pone Amirai!

Atsimerkiau ir pamačiau mėlynąjį aitvarą sukantis taip pašėlusiai, lyg važiuojančiai mašinai būtų sprogusi padanga. Sumirksėjau, bandžiau kažką pasakyti. Bet niekas neprasiveržė iš mano burnos. Staiga ėmiau pleventi ir regėti save iš viršaus. Juodas odinis paltas, raudonas šalikas, išblukę džinsai. Liesas berniukas kiek pageltusiu veidu, kaip dvylikametis — šiek tiek per žemas. Jo pečiai siauri, o aplink išbalusias, šviesiai rudas akis — sunkiai įžiūrimi juodi ratilai. Vėjas taršė jo šviesiai rudus plaukus. Jis pažvelgė aukštyn į mane ir mes vienas kitam nusišypsojome.

Tada pradėjau šaukti, ir viskas vėl prisipildė spalvų ir garsų, viskas vėl buvo gyva ir gera. Apkabinau Hasaną laisvąja ranka ir mes abu šokinėjome aukštyn žemyn, drauge juokdamiesi ir verkdami.

— Tu laimėjai, pone Amirai! Laimėjai!

— *Mes* laimėjome! *Mes* laimėjome! — tai buvo viskas, ką galėjau pasakyti. Viskas vyko ne iš tikrųjų. Akimirką aš mirkteliu ir pabundu iš šio nuostabaus sapno, išlipu iš lovos, nužygiuoju laiptais žemyn į virtuvę valgyti pusryčių ir pašnekėti ne su kuo kitu, o su Hasanu. Apsirengiu. Laukiu Babos. Pasiduodu. Ir vėl grįžtu į savo seną gyvenimą. Tada pamačiau Babą ant mūsų namo stogo. Jis stovėjo ant krašto, energingai purtydamas abu kumščius. Šūkaudamas ir plodamas. Tai ir yra mano vienintelė, tokia didi akimirka per visus dvylika gyvenimo metų, kai matau ant stogo Babą, kuris pagaliau manimi didžiuojasi.

Bet jis dar kažką rodė, atkakliai mojuodamas rankomis. Tada supratau.

— Hasanai, mes...

— Žinau, — tarė jis, ištrūkdamas iš glėbio. — Garbė Alachui, atšvęsime vėliau. Dabar ketinu bėgti paskui mėlynąjį aitvarą, — pasakė Hasanas. — Noriu pagauti jį tau. — Jis numetė ritę ir pasileido bėgti, žalio *chapano* kraštas vilkosi sniegu iš paskos.

— Hasanai! — sušukau. — Grįžk su juo!

Jis jau buvo bepradingstąs už kampo, jo guminiai batai spardė sniegą. Tada jis sustojo ir atsigręžė. Sudėjo delnus tūtele ir prispaudė prie burnos.

— Dėl tavęs tūkstančius kartų! — šūktelėjo jis.

Tada nusišypsojo jam būdinga šypsena ir išnyko už gatvės kampo. Kitą kartą jį taip laisvai juokiantis pamačiau po dvidešimt šešerių metų išblukusioje „Polaroido" fotografijoje.

Pamažu traukiau žemyn aitvarą, o žmonės skubėjo mane sveikinti. Spaudžiau jiems rankas, dėkojau. Jaunesni vaikai žiūrėjo į mane žibančiomis, pagarbios baimės apimtomis akimis: aš buvau jų didvyris. Rankos plekšnojo man per nugarą, vėlė plaukus. Trūkčiojau į save aitvarą ir atsakiau į kiekvieną šypseną, tačiau mano mintys sukosi apie mėlynąjį aitvarą.

Galiausiai savo aitvarą turėjau rankose. Suvyniojau palaidą virvę, susisukusią man prie kojų, paspaudžiau dar keletą rankų ir risčia nubėgau namo. Kai pasiekiau kaltinius plieno vartus, Ali jau laukė manęs kitoje jų pusėje. Iškišo ranką pro virbus.

— Sveikinu, — tarė jis.

Padaviau jam aitvarą ir ritę, paspaudžiau ranką.

— *Tashakor*, mielas Ali.

— Aš už jus meldžiausi visą laiką.

— Melskis toliau. Dar ne viskas baigta.

Nuskubėjau atgal į gatvę. Nieko nepaklausiau Ali apie Babą. Dar nenorėjau jo matyti. Mintyse jau buvau viską suplanavęs: įeisiu didingai, kaip didvyris, kruvinose rankose laikydamas trofėjų. Visi atsuks galvas, ir akys susitiks. Rostamas ir Sorabas vėl susitiks. Jaudinanti tylos akimirka. Tada senasis karys prieis prie jaunojo,

apkabins jį, pripažins jo nuopelnus. Įrodymas. Išsigelbėjimas. Atpirkimas. O tada? Na... o toliau, žinoma, laimingai gyvens. Kas gi dar?

Vazir Akbaro Chano gatvės buvo sunumeruotos ir išdėstytos tiksliu kampu viena šalia kitos — kaip grotelės. Tai buvo naujas rajonas, nors vis dar besiplečiantis, su daugybe tuščių žemės plotų, pusiau pastatytais namais, aptvertais aštuonių pėdų aukščio tvoromis. Laksčiau tomis gatvėmis, ieškodamas Hasano. Žmonės lankstė kėdes ir krovėsi maistą bei rakandus po visą dieną trukusios šventės. Kai kurie vis dar tebesėdėjo ant stogų ir šūkavo man sveikinimus.

Už keturių gatvių į pietus nuo mūsiškės pamačiau Omarą, Babos draugo inžinieriaus, sūnų. Jis varinėjo futbolo kamuolį su savo broliu pievelėje prieš namą. Omaras buvo visai neblogas vaikinas. Ketvirtoje klasėje mes buvome bendraklasiai ir kartą jis man net davė automatinį plunksnakotį, į kurį dedama šerdelė.

— Girdėjau, kad laimėjai, Amirai, — tarė jis. — Sveikinu.

— Ačiū. Gal matei Hasaną?

— Tavo chazarą?

Linktelėjau galvą.

Omaras paspyrė kamuolį savo broliui.

— Girdėjau, kad jis geras aitvarų gaudytojas. — Jo brolis paspyrė kamuolį atgal. Omaras pagavo jį ir mėtė aukštyn žemyn. — Nors visada svarsčiau, kaip jam tai pavyksta. Turiu galvoje, kaip tokiomis siauromis ir mažomis akutėmis jis iš viso ką nors *mato*?

Jo brolis trumpai ir staigiai nusijuokė ir paprašė kamuolio. Omaras nekreipė į jį dėmesio.

— Ar matei jį?

Omaras kyštelėjo nykštį sau per petį, rodydamas į pietvakarius.

— Neseniai mačiau bėgantį turgaus link.

— Ačiū, — ir nubėgau nurodyta kryptimi.

Nuskubėjau.

Kai atlėkiau prie turgaus, saulė jau buvo beveik paskendusi už

kalnų, o sutemos nudažė dangų rožine bei purpurine spalvomis. Už kelių kvartalų nuo Hadži Jahoub Mosko mula riaumojo *azaną*, kviesdamas tikinčiuosius išsivynioti kilimėlius ir lenkti galvas į vakarus maldai. Hasanas niekada nepraleisdavo nė vienos iš penkių kasdienių maldų. Netgi kai žaisdavome, jis atsiprašydavo, pasisemdavo vandens iš šulinio kieme, nusiprausdavo ir dingdavo trobelėje. Po kelių minučių išeidavo šypsodamasis, o aš sėdėdavau atsirėmęs į sieną arba užsikoręs medyje. O šį vakarą jis ketino praleisti maldą, beje, dėl manęs.

Turgus greitai tuštėjo, prekeiviai baigė dienos derybas. Paskubom bėgau per purvą tarp šalia sustatytų kabinų eilių, kur vienoje galėjai nusipirkti šviežiai skerstą fazaną, o gretimoje — skaičiuotuvą. Skyniausi kelią pro nykstančią minią, luošus elgetas, apsivilkusius tik plonais apdriskusiais skudurais, prekiautojus, nešinus kilimėliais ant pečių, drabužių prekeivius ir mėsininkus, uždarinėjančius parduotuvėles. Hasano niekur nebuvo matyti.

Sustojau prie džiovintų vaisių prekystalio, apibūdinau Hasaną senam prekeiviui, apkraunančiam savo mulą dėžėmis, pilnomis razinų ir pušų sėklų. Jis dėvėjo pudruotą mėlyną turbaną.

Jis stabtelėjo, kad gerai mane apžiūrėtų prieš atsakydamas.

— Gal ir galėjau jį matyti.

— Į kurią pusę jis nuėjo?

Jis nužvelgė mane nuo galvos iki kojų.

— Ką berniukas tokiu vėlyvu metu čia veikia ieškodamas chazaro?

Jo žvilgsnis žavėdamasis užkliuvo už mano odinio palto ir džinsų — *kaubojiškų kelnių*, taip mes jas vadinome. Jei Afganistane turi ką nors amerikietiško ir ypač jei tai ne dėvėtas daiktas, tatai yra pasiturinčiųjų ženklas.

— Man reikia jį surasti, pone.

— Kas jis toks tau yra? — paklausė vyriškis.

Nesupratau, kodėl jis to klausia, bet priminiau sau, kad nekantrumas tikrai nepadės greičiau pasakyti.

— Jis yra mūsų tarno sūnus, — atsakiau.

Senis kilstelėjo pipiro pilkumo antakius.

— Tikrai? Tai pasisekė chazarui, kad turi tokį rūpestingą šeimininką. Jo tėvas turėtų pulti prieš tave ant kelių ir savo blakstienomis valyti dulkes tau nuo batų.

— Tai kurgi jis?

Žmogus ranka pasirėmė į savo mulą ir parodė į pietus.

— Man atrodo, kad mačiau tavo apibūdintą berniuką, bėgantį į tą pusę. Rankoje jis laikė aitvarą. Mėlyną aitvarą.

— Iš tiesų? — išsprūdo man.

„Dėl tavęs tūkstančius kartų“, jis taip žadėjo. Šaunuolis Hasanas. Šaunuolis patikimasis Hasanas. Jis ištesėjo man duotą pažadą ir pagavo paskutinįjį aitvarą.

— Be abejo, dabar jie bus jį pagavę, — pasakė senasis prekeivis, niurnėdamas ir užkraudamas dar vieną dėžę ant mulo nugaros.

— Kas tokie?

— Kiti vaikinai, — atsakė. — Tie, kurie jį vijosi. Jie buvo apsirengę taip, kaip ir tu. — Jis pažvelgė į dangų ir atsiduso. — Dabar jau bėk, per tave vėluoju savo *namazą*.

Bet aš jau dūmiau skersgatviu tolyn.

Kelias minutes naršiau po turgų bergždžiai. Gal senojo prekeivio akys jį suklaidino? Bet juk jis matė mėlyną aitvarą! Mintis, kad paimu aitvarą į rankas... Kaišiojau galvą į kiekvieną skersgatvį, kiekvieną parduotuvėlę. Hasano nebuvo nė ženklo.

Pradėjau nervintis, kad visiškai sutems, kol surasiu Hasaną, ir tada išgirdau balsus kažkur priekyje. Pasiekiau nuošalų purviną kelią. Jis ėjo statmenai su pagrindine gatve, dalydamas turgų. Pasukau į vėžių išmargintą taką ir nuėjau balsų link. Batai žliugsėjo purve su kiekvienu žingsniu, iškvėptas oras vertėsi baltais tumulais prieš mane. Siauras takelis ėjo lygiagrečiai su sniego pilnu grioviu, kuriuo pavasarį turbūt čiurlendavo upelis. Kitoje takelio pusėje augo eilės sniego nusvertų kiparisų, aukštai iškilusių tarp molinių namų

plokščiais stogais — ne ką geresnių nei molinės trobelės ir atskirtų siaurais skersgatviais.

Vėl išgirdau balsus, tik šį kartą garsesnius, sklindančius iš vieno iš tų skersgatvių. Sėlinau artyn skersgatvio link. Sulaikiau kvėpavimą. Vogčiomis žvilgčiojau iš už kampo.

Hasanas įžūliai stovėjo skersgatvio akligatvyje: kumščiai suspausti, kojos šiek tiek išskėstos. Už jo, ant atliekų ir nuolaužų krūvos, gulėjo mėlynasis aitvaras. Mano raktas į Babos širdį.

Hasanui kelią į skersgatvį buvo pastoję trys berniukai, ta pati trijulė, kurią buvome sutikę ant kalvos, kitą dieną po Daudo Chano perversmo, kai Hasanas laidyne mus išgelbėjo. Vali stovėjo vienoje pusėje, Kamalis kitoje, o viduryje — Asefas. Jaučiau, kaip stingsta mano kūnas, o nugarkauliu nuvilnijo kažkas šalto. Asefas atrodė atsipalaidavęs ir pasitikintis savimi. Jis sukinėjo savo plieninį kastetą. Kiti du vaikinai nervingai trypčiojo, žiūrėdami tai į Asefą, tai į Hasaną, tarsi susidūrę su kažkokiu laukiniu gyvūnu, kurį tik Asefas galėjo sutramdyti.

— Kur tavo laidynė, chazare? — paklausė Asefas, rankose sukdamas kastetą. — Ką tu ten sakei? „Tada tave vadins „Vienaakiu Asefu". Taip, tikrai. Vienaakiu Asefu. Tai buvo protinga. Iš tikrųjų sumanu. Tačiau paprasta būti sumaniam, kai rankose laikai užtaisytą ginklą.

Supratau, kad kol kas neiškvėpiau oro. Lėtai, tyliai atsikvėpiau. Jaučiausi paralyžiuotas. Stebėjau juos, apsupusius berniuką, su kuriuo užaugau, berniuką, kurio veidas su kiškio lūpa yra mano pirmasis prisiminimas.

— Bet šiandien tau sėkminga diena, chazare, — pasakė Asefas. Į mane jis buvo atsukęs nugarą, bet galėjau lažintis, kad jis *vaipėsi.* — Šiandien aš linkęs atleisti. Ką apie tai manot, vaikinai?

— Tai tikrai dosnu, — leptelėjo Kamalis. — Ypač kad jis taip šiurkščiai elgėsi aną kartą. — Jis bandė kalbėti kaip Asefas, bet jo balse girdėjai drebulį.

Tada supratau: jis nebijo Hasano, bet ne tik tai. Jis bijojo, nes nežinojo, ką Asefas turi galvoje.

Asefas abejingai mostelėjo ranka.

— *Bakshida*. Atleista. Viskas sutvarkyta. — Jis prislopino balsą. — Be abejo, šiame pasaulyje nieko negausi už ačiū, ir mano atleidimo kaina visai nedidukė.

— Visai teisinga, — pritarė Kamalis.

— Nieko negausi už ačiū, — pridūrė Vali.

— Tau pasisekė, chazare, — pasakė Asefas, žengdamas artyn prie Hasano. — Nes šiandien mano atleidimas tau tekainuos mėlynąjį aitvarą. Sąžiningas sandėris, vaikinai, argi ne?

— Net per daug sąžiningas, — tarė Kamalis.

Net ir iš ten, kur stovėjau, galėjau įžiūrėti besitvenkiančią baimę Hasano akyse, bet jis tik papurtė galvą.

— Ponas Amiras laimėjo varžybas, ir aš pagavau šitą aitvarą jam. Aš gaudžiau sąžiningai. Čia jo aitvaras.

— Ištikimasis chazaras. Ištikimas kaip šuo, — nusišaipė Asefas.

Kamalio juokas skambėjo veriamai ir nervingai.

— Bet, prieš pasiaukodamas dėl jo, šiek tiek pagalvok: ar jis taip pat pasielgtų dėl tavęs? Ar kada nors galvojai, kodėl jis niekada nesikviečia tavęs žaisti su besisvečiuojančiais draugais? Kodėl su tavimi žaidžia tik tada, kai šalia nieko nėra? Aš tau pasakysiu kodėl, chazare. Todėl, kad jam esi tik bjaurus naminis gyvūnas. Su juo galima pažaisti, kai nuobodu, arba jam galima įspirti, kai esi supykęs. Nebesikvailink ir negalvok, kad esi kažkas daugiau.

— Mudu su aga Amiru esame draugai, — pasakė Hasanas.

Jis buvo visas išraudęs.

— Draugai? — juokdamasis pasidomėjo Asefas. — Tu — apgailėtinas kvailys! Vieną dieną pabusi iš savo mažos fantazijos ir sužinosi, koks jis tavo draugas. Dabar *bas*! Užtenka. Atiduok mums tą aitvarą.

Hasanas pasilenkė ir pakėlė akmenį.

Asefas krūptelėjo. Žengė žingsnį atgal, stabtelėjo.

— Paskutinė proga, chazare.

Hasanas atsakydamas iškėlė ranką, kurioje laikė akmenį.

— Kaip sau nori, — Asefas atsisagstė žieminį paltą, nusivilko ir tyčia iš lėto jį sulankstė. Pasidėjo paltą prie sienos.

Prasižiojau ir vos kažko neištariau. Vos. Visas mano likęs gyvenimas gal būtų kitaip susiklostęs, jei būčiau ištaręs. Bet neištariau. Tiesiog stebėjau. Paralyžiuotas.

Asefas mostelėjo ranka, ir tie du vaikinai atsiskyrė sudarydami lanką, įkalindami Hasaną skersgatvyje.

— Aš apsigalvojau, — pasakė Asefas. — Aš tau leisiu pasilikti aitvarą, chazare. Leisiu tau pasilikti, kad jis visada primintų tau tai, ką ketinu padaryti.

Tada jis puolė. Hasanas staiga sviedė akmenį. Akmuo pataikė Asefui į kaktą. Asefas suklykė parblokšdamas ir pargriaudamas Hasaną ant žemės. Vali ir Kamalis puolė jam iš paskos.

Įsikandau sau į kumštį. Užmerkiau akis.

PRISIMINIMAS

Ar žinai, kad tu ir Hasanas žindote tą pačią krūtį? Ar žinojai tai, aga Amirai? Jos vardas buvo Sakina. Ji buvo šviesi mėlynakė chazarė iš Bamijano ir jums dainuodavo senas vestuvines dainas. Sakoma, kad žmones, žindusius tą pačią krūtį, sieja brolystė. Ar žinojai?

Prisiminimas.

— Tik *rupija* iš kiekvieno jūsų, vaikai. Tik viena *rupija* — ir aš atskleisiu jums tiesą. — *Senis sėdi atsirėmęs į molio sieną. Jo neregintčios akys kaip lydytas sidabras dviejuose giliuose krateriuose. Susikūprinęs virš savo lazdos, ateities spėjikas vedžioja gumbuota ranka per savo subliūškusius skruostus. Atsisuka į mus.*

— Ne per daugiausiai prašau už tiesą, tik rupija iš kiekvieno?

Hasanas įmeta monetą į sudiržusį delną. Aš irgi įmetu savąją.

— Alacho vardu, mielaširdingiausio, gailestingiausio, — *šnabž-*

da senasis ateities spėjikas. Pirmiausia paima Hasano ranką, braižo jo delną ragiškais pirštų nagais, vis ratu ir ratu, ratu ir ratu. Tada pirštas nuplaukia iki Hasano veido ir lėtai, sausai, brėžiamai sekioja skruostų raukšles bei ausų kontūrus. Sukietėjusiomis pirštų pagalvėlėmis lengvai paliečia Hasano akis. Ten rankos ir sustoja. Delsia. Senio veidu nuvilnija šešėlis. Mudu su Hasanu susižvalgome. Senis paima Hasano ranką ir įdeda rupiją jam atgal į delną. Atsisuka į mane.

— Na o tu, jaunasis drauge? — *taria jis. Už sienos sugieda gaidys. Senis siekia mano rankos, bet aš ją atitraukiu.*

Sapnas.

Pasiklydau pūgoje. Vėjas spiegia, pučia geliančias sniego paklodes man į akis. Svirduliuoju per besikeičiančius baltumos sluoksnius. Šaukiuosi pagalbos, bet mano šauksmai paskęsta vėjyje. Parkrentu ir dūsaudamas guliu ant sniego, pasiklydęs baltumoje, vėjui kaukiant ausyse. Stebiu, kaip sniegas ištrina mano ką tik įspaustus pėdsakus. Aš dabar vaiduoklis, *galvoju*, vaiduoklis, nepaliekantis pėdsakų. *Vėl šaukiu, vilčiai blunkant kaip pėdsakui. Tačiau šį kartą girdžiu prislopintą atsaką. Prisidengiu akis ir įstengiu atsisėsti. Iš už svyruojančių sniego užuolaidų įžvelgiu trumpalaikį judėjimą, spalvų šuorą. Kūnijasi pažįstama forma. Į mane tiesiasi ranka. Matau gilias lygiagrečias įpjovas delne, lašantį kraują, marginantį sniegą. Paimu už rankos, ir staiga sniegas dingsta. Stovime žalioje kaip obuolys pievoje, danguje slenka ramūs debesų draiskalai. Pažvelgiu aukštyn ir pamatau, kaip tyrą dangų užpildo aitvarai: žali, geltoni, raudoni ir oranžiniai. Jie mirguliuoja popiečio šviesoje.*

ATLIEKOS IR NUOLAUŽOS pabyra skersgatvyje. Dėvėtos dviračių padangos, buteliai su nuplėštomis etiketėmis, suplėšyti žurnalai, pageltę laikraščiai, išsibarstę tarp plytų krūvų ir cemento luitų. Surūdijusi ketaus krosnelė su šone žiojinčia skyle atremta į sieną. Tačiau tarp šiukšlių buvo du daiktai, nuo kurių negalėjau atplėšti akių: vienas — tai mėlynasis aitvaras, atremtas į sieną šalia ketaus

krosnelės; kitas — rudos velvetinės Hasano kelnės, nusviestos ant krūvos suirusių plytų.

— Nežinau, — tarė Vali. — Mano tėvas sako, kad tai nuodėmė.

Jis atrodė sumišęs, susijaudinęs ir drauge išsigandęs. Hasanas gulėjo krūtine prispaustas prie žemės. Kamalis ir Vali laikė jį, tvirtai sugriebę už rankų, užsukę ir užlaužę rankas per alkūnes taip, kad jos buvo prispaustos prie nugaros. Asefas stovėjo prieš juos, žieminio bato kulnu trypdamas Hasano kaklą.

— Tavo tėvas nieko nesužinos, — suniurzgė Asefas. — Be to, nėra nieko nuodėmingo gerai pamokyti nepagarbią beždžionę.

— Aš nežinau, — murmėjo Vali.

— Tau spręsti, — pasakė Asefas ir atsisuko į Kamalį. — Na o tu?

— Aš... na...

— Taigi čia tik chazaras, — tarė Asefas.

Tačiau Kamalis nusuko akis.

— Puiku, — atšovė Asefas. — Man iš jūsų, silpnuoliai, tereikia, kad jį palaikytumėt. Ar sugebėsit?

Vali ir Kamalis linktelėjo. Atrodo, jiems palengvėjo.

Asefas atsiklaupė už Hasano, uždėjo rankas ant jo klubų ir kilstelėjo jo nuogą sėdynę. Vieną ranką laikydamas uždėtą Hasanui ant nugaros, kita atsisegė savo diržo sagtį. Atsisegė džinsų užtrauktuką. Pasimovė apatinius. Įsitaisė už Hasano. Hasanas nesipriešino. Jis net neverkšleno. Jis šiek tiek pakėlė galvą, ir galėjau žvilgtelėti į jo veidą. Pamačiau nuolankumą. Tokį žvilgsnį jau esu matęs. Taip žiūri ėriukas.

RYTOJ BUS DEŠIMTOJI Dhul-Hidžaho *diena, paskutinis musulmonų kalendoriaus mėnuo ir pirmoji iš trijų* Eid Aladha arba Eid-e-Korbano, *kaip vadina ją afganai — šventės diena, kai pranašas Ibrahimas vos nepaaukojo savo sūnaus Dievui. Baba išrinko šiais metais avį, sniego baltumo, nulinkusiomis juodomis ausimis.*

Mes visi stovime užpakaliniame kieme: Hasanas, Ali, Baba ir aš. Mula murma maldą ir trina savo barzdą. Baba tyliai iškvėpdamas niurna:

— Nagi, nagi.

Atrodo, kad jį erzina nesibaigianti malda per mėsos halalo ruošimo apeigas. Baba pašiepia istoriją, kuria remiasi Eido *apeigos, kaip kad išjuokia visokį religingumą. Tačiau jis gerbia* Eid-e-Korbano *paprotį. Paprotys reikalauja padalyti mėsą į tris dalis, viena dalis — šeimai, antra — draugams, trečia — vargšams.*

— Turtingieji ir taip stori, — *sako jis.*

Mula baigia maldą. Amen. *Jis pasiima virtuvinį peilį ilgais ašmenimis. Paprotys reikalauja neleisti aviai pamatyti peilio. Ali duoda gyvuliui gabalėlį cukraus — dar vienas paprotys, kad mirtis būtų saldesnė. Avis priešinasi, bet ne per daug. Mula sučiumpa avį po žandikauliu ir prideda peilį prie kaklo. Sekundę prieš jam įgudusiu judesiu perpjaunant aviai gerklę, spėju pamatyti gyvulio akis. Tas žvilgsnis mane persekios sapnuose daugelį savaičių. Nežinau, kodėl kasmet stebiu šį ritualą mūsų galiniame kieme; košmarai mane lanko dar ilgai po to, kai nuo žolės išnyksta kraujo dėmės. Bet visada stebiu. Visada stebiu tik dėl to nuolankaus gyvulio žvilgsnio. Absurdiškiausia, bet įsivaizduoju, kad gyvulys supranta. Aš įsivaizduoju, kad gyvulys žino, jog šis neišvengiamas galas skiriamas kilniam tikslui. Tai toks žvilgsnis...*

NEBEŽIŪRĖJAU, nusisukau nuo skersgatvio. Kažkas šilto tekėjo mano riešu. Sumirksėjau ir supratau, kad vis dar tebekandu sau į kumštį, juk sunku paleisti kraują iš krumplių. Supratau dar šį tą. Aš raudojau. Iš už kampo girdėjosi greiti, ritmiški Asefo kriuktelėjimai.

Paskutinė proga priimti sprendimą. Vienintelė paskutinė galimybė nuspręsti, kuo būsiu. Galėjau įžengti į skersgatvį ir apginti

Hasaną — taip, kaip jis visada mane gindavo anksčiau, — ir susitaikyti su viskuo, kas mane ištiks. Arba galėjau pabėgti.

Galiausiai pabėgau.

Pabėgau, nes buvau bailys. Bijojau Asefo ir to, ką jis man galėjo padaryti. Bijojau, kad mane sužeis. Taip sakiau aš, nusisukdamas nuo skersgatvio, nuo Hasano. Aš tuo įtikėjau. Iš tikrųjų *troškau* to bailumo, nes mano pasirinkimas, tikroji mano pabėgimo priežastis buvo ta, kad Asefas buvo teisus: nieko šiame pasaulyje negausi už ačiū. Gal Hasanas ir buvo ta kaina, kurią turėjau sumokėti, tas ėriukas, kurį turėjau paskersti, kad užkariaučiau Babą? Ar tai buvo sąžininga kaina? Atsakymas sąmonėje išniro, man nespėjus paprieštarauti: juk jis — tik chazaras, argi ne?

Bėgau keliu namų link. Skuodžiau per visą jau ištuštėjusį turgų. Nusvirduliavau iki kažkokio aptvaro ir prigludau prie spyna užrakintų svyruojančių durų. Stovėjau šnopuodamas, prakaituodamas ir trokšdamas, kad viskas būtų pasisukę kitaip.

Po kokių penkiolikos minučių išgirdau balsus ir bėgančiųjų žingsnių garsą. Susigūžiau už aptvaro ir stebėjau Asefą bei tuos du, bėgančius tuščiu keliu ir besijuokiančius. Prisiverčiau palaukti dar dešimt minučių. Tada nuėjau atgal prie vėžių išraižyto kelio palei sniego pilną griovą. Prisimerkiau nuo blunkančios šviesos ir pastebėjau Hasaną, iš lėto einantį manęs link. Susitikau jį prie belapio beržo, prie griovos krašto.

Rankose jis laikė mėlynąjį aitvarą; tai buvo pirmas daiktas, kurį pamačiau. Ir negalėčiau dabar meluoti sakydamas, kad nepermečiau akimis, ieškodamas nors menko įplėšimo. Jo *chapanas* priekyje buvo išteptas purvu, o marškiniai perplėšti žemiau apykaklės. Berniukas sustojo. Jo kojos lingavo, ir atrodė, kad Hasanas tuoj susmuks. Bet vis dėlto atgavo pusiausvyrą. Padavė man aitvarą.

— Kur buvai? Aš tavęs ieškojau, — pasakiau.

Tariau tuos žodžius, tarsi akmenį kandau.

Hasanas rankove persibraukė sau per veidą, nusivalė snarglius ir ašaras. Laukiau, kol jis ką nors pasakys, bet mudu tiesiog stovėjo-

me tyloje, blėstančioje šviesoje. Gerai, kad ankstyvo vakaro šešėliai krito ant Hasano veido ir slėpė manąjį. Džiaugiausi, kad galėjau į jį nežiūrėti. Ar jis žinojo, kad aš žinau? Ir ar žinojo, ką *pamatyčiau* jo akyse, jei pažiūrėčiau? Kaltę? Pasipiktinimą? Ar, neduok Dieve, tai, ko labiausiai bijojau: atviraširdišką atsidavimą? Šito aš neištverčiau.

Mano draugas pradėjo kažką sakyti, bet jo balsas užlūžo. Jis užsičiaupė, išsižiojo ir vėl užsičiaupė. Tada žengė atgal. Nusišluostė veidą. Mes niekada neprabilome apie tai, kas įvyko skersgatvyje. Maniau, kad jis gali prapliupti verkti, tačiau man palengvėjo, nes jis neverkė, o aš apsimečiau, kad negirdėjau, kaip užlūžo jo balsas. Lygiai taip pat apsimečiau nematąs tamsios dėmės ant jo kelnių užpakalio. Ar mažų lašelių, nukritusių tarp jo kojų ir juodai nudažiusių sniegą.

— Aga sahibas jaudinsis, — tiek tepasakė.

Jis nusisuko nuo manęs ir nušlubčiojo į šalį.

TAI ATSITIKO TAIP, kaip ir įsivaizdavau. Atidariau duris į rūkomąjį ir įėjau. Baba ir Rahimas Chanas gėrė arbatą ir klausėsi žinių, traškančių per radiją. Jie atsisuko į mane. Tada tėvo lūpose pamačiau šypseną. Jis išskėtė rankas. Pasidėjau aitvarą ir žengtelėjau prie jo, į stiprias ir plaukuotas rankas. Paslėpiau veidą jo krūtinės šilumoje ir apsiverkiau. Baba laikė mane prispaudęs, supdamas pirmyn ir atgal. Jo glėbyje aš pamiršau, ką padariau. Ir tai buvo gera.

Aštuntas

Kitą savaitę labai retai mačiau Hasaną. Atsikeldavau ir ant virtuvės stalo jau rasdavau paskrudintą duoną, užplikytą arbatą ir virtą kiaušinį. Mano drabužiai jau būdavo išlyginti, sulankstyti ir padėti ant pintos kėdės atkaltės priesalyje, kur dažniausiai Hasanas ir lygindavo. Jis palaukdavo, kol sėsiu prie pusryčių stalo, ir tik tada eidavo lyginti — taip mes galėdavome pasikalbėti. Jis dainuodavo palinkęs virš šnypščiančio lygintuvo, dainuodavo dainas apie tulpių laukus. Dabar mane pasitikdavo tik sulankstyti drabužiai. Tik drabužiai ir pusryčiai, kuriuos šiaip taip suvalgydavau.

Vieną apsiniaukusį rytą man stumdant virtą kiaušinį lėkštėje, įėjo Ali, nešdamas glėbį sukapotų malkų. Paklausiau jo, kur yra Hasanas.

— Vėl nuėjo miegoti, — atsakė Ali, klūpėdamas prieš krosnį. Jis trūktelėjo mažas kvadratines dureles.

— Ar Hasanas galės šiandien pažaisti?

Ali stabtelėjo, laikydamas rąstgalį rankoje. Jo veidu perbėgo susirūpinimo šešėlis.

— Pastaruoju metu atrodo, kad jis tenori miegoti. Jis nudirba savo namų ruošos darbus — aš tuo pasirūpinu, bet tada atrodo, kad jis tenori lįsti atgal po antklode. Ar galiu tavęs kai ko paklausti?

— Jei reikia.

— Po aitvarų varžybų jis grįžo namo šiek tiek susikruvinęs, jo marškinėliai buvo perplėšti. Aš paklausiau, kas atsitiko, o jis atsakė, kad nieko, tik įsivėlė į peštynes su keliais vaikais dėl aitvaro.

Nieko neatsakiau. Ir toliau stumdžiau virtą kiaušinį lėkštėje.

— Ar jam kas atsitiko, pone Amirai? Kas nors, ko jis man nepasakoja?

Gūžtelėjau pečiais.

— Iš kur galėčiau žinoti?

— Tu man pasakytum, juk taip? *Inshallah*, tu juk man pasakytum, jei kas nors būtų atsitikę?

— Jau sakiau, iš kur galiu žinoti, kas jam negerai? — atkirtau. — Gal jis susirgo? Žmonės juk dažnai suserga, Ali. Jei tu šiandien neketini užkurti krosnies, aš galiu mirtinai sušalti.

TĄ VAKARĄ paklausiau Babos, ar galėtumėme penktadienį važiuoti į Džalalabadą. Jis suposi odinėje sukamojoje kėdėje prie savo stalo ir skaitė laikraštį. Tėvas padėjo laikraštį ir nusiėmė skaitymo akinius, kurių taip nemėgau: Baba nebuvo senas, visai nesenas ir dar gyvens daugelį metų, tad kam jam nešioti tuos kvailus akinius?

— Kodėl gi ne! — atsakė. Pastaruoju metu Baba sutikdavo su viskuo, ko paprašydavau. Ir ne tik, prieš porą dienų *jis manęs* paklausė, ar nenorėčiau Arjano kine pažiūrėti filmo „El Cidas“ su Čarltonu Hestonu. — Ar nori pasikviesti ir Hasaną vykti kartu su mumis į Džalalabadą?

Kodėl Baba būtinai viską turi sugadinti?

— Jis *mareez*, — pasakiau.

Negerai jaučiasi.

— Tikrai? — Baba nustojo suptis kėdėje. — Kas jam negerai?

Gūžtelėjau pečiais ir paskendau sofoje prie židinio.

— Jis peršalęs ar dar kažkas. Ali sakė, kad jis turi atsimiegoti.

— Labai retai mačiau Hasaną pastarosiomis dienomis, — pasakė Baba. — Tai tik tiek, peršalimas?

Negalėjau pakęsti jo iš susirūpinimo surauktų antakių.

— Tiesiog peršalimas. Tai ar važiuojam penktadienį, Baba?

— Taip, taip, — atsakė tėvas, atsistumdamas nuo stalo. — Labai gaila Hasano. Maniau, kad tau būtų smagiau, jei jis važiuotų kartu.

— Mudu dviese irgi galime smagiai praleisti kartu laiką, — numykiau.

Baba nusišypsojo. Mirktelėjo.

— Šiltai apsirenk, — pasakė.

TURĖJOME BŪTI tik mes du — taip aš norėjau — bet trečiadienio vakarą Baba sugebėjo pasikviesti dar porą tuzinų žmonių. Jis paskambino savo pusbroliui Homajonui — iš tikrųjų jis buvo antros eilės Babos pusbrolis — ir užsiminė, kad penktadienį ruošiasi vykti į Džalalabadą, o šis giminaitis, studijavęs inžineriją Prancūzijoje ir turintis namą Džalalabade, pasakė, kad jam būtų labai malonu visus susikviesti pas save. Jis pasiimtų vaikus, abi savo žmonas ir pusseserę Šafiką, kuri atvykusi iš Herato dar svečiuojasi, ir jos šeimą, jei tik ši norėtų važiuoti kartu. O kadangi ji svečiuodamasi gyveno pas pusbrolį Naderą Kabule, jo šeima taip pat turėtų būti pakviesta, nepaisant to, kad Homajonas ir Naderas jau seniai nesutarė. Ir jeigu Naderas bus pakviestas, be abejo, jo brolis Farukas taip pat turi būti kviečiamas, kitaip jis gali įsižeisti ir jų visų nepakviesti į savo dukters vestuves, vyksiančias kitą mėnesį ir...

Mes susėdome į tris furgonus. Važiavau kartu su Baba, Rahimu Chanu, kaka Homajonu — tėvas mane nuo mažens mokė į kiekvieną vyresnį vyrą kreiptis *kaka* arba dėde, o į vyresnę moterį — *chala* arba teta. Dvi kaka Homajono žmonos važiavo kartu su mumis — viena susiraukusio veido vyresnė moteris karpotom rankom, kita jaunesnė, visada dvelkianti kvepalais ir žaismingai vartanti akis — kaip ir kaka Homajono dvynukės. Sėdėjau paskutinėje eilėje bloguojantis ir apsvaigęs, įsispraudęs tarp septynmečių dvynukių,

kurios visą laiką persisverdavo per mano kelius ir siekė viena kitai pliaukštelėti. Kelionė į Džalalabadą kalnų keliais, vingiuojančiais stačiais šlaitais, trunka dvi valandas; mano pilvas persiversdavo sulig kiekvienu staigiu kelio posūkiu. Visi furgone kalbėjo, šnekėjo garsiai ir beveik klykaudami, kaip įprasta afganams. Vienos iš dvynukių paklausiau — Fazilos ar Karimos, niekada negalėjau atskirti, kuri buvo kuri — gal ji galėtų su manimi apsikeisti vietomis, kad būčiau prie lango ir galėčiau įkvėpti šiek tiek gryno oro, nes mane pykina nuo automobilio siūbavimo. Ji iškišo liežuvį ir pasakė „ne". Aš jai atrėžiau, kad nieko tokio, bet negaliu visą begalybę laikytis ir neapvemti jos naujosios suknelės. Po minutės jau šliejausi prie lango. Stebėjau kylantį ir nusileidžiantį duobėtą kelią, sukantį savo uodegą aplink kalno šlaitą, skaičiavau įvairiaspalvius sunkvežimius, dardančius pro šalį, pilnus sutūpusių vyrų. Bandžiau užmerkti akis, leisdamas vėjui pūsti į mano skruostus, išsižiojau norėdamas įkvėpti gaivaus oro. Vis tiek geriau nepasijutau. Man į šoną baksnojo pirštas. Tai buvo Fazila ar Karima.

— Ką? — paklausiau.

— Aš kaip tik pasakojau visiems apie varžybas, — pasakė Baba, sėdėdamas už vairo.

Kaka Homajonas ir jo žmonos šypsojosi man vidurinėje sėdynių eilėje.

— Tą dieną danguje buvo turbūt koks šimtas aitvarų? — tarė tėvas. — Ar ne taip, Amirai?

— Manau, kad taip, — suvapėjau.

— Šimtas aitvarų, mielas Homajonai. Jokio *laafo*. Dienai baigiantis sklandė vienintelis Amiro aitvaras. Ir dabar namuose turime paskutinįjį aitvarą, nuostabų mėlyną aitvarą. Hasanas su Amiru kartu paskui jį nubėgo.

— Sveikinu, — pasakė kaka Homajonas. Jo pirmoji žmona, ta, kur su karpomis, suplojo delnais.

— Vaje, mielas Amirai, mes visi taip tavimi didžiuojamės! — tarė ji.

Prisijungė ir jaunesnioji žmona. Tada visi plojo, šūkavo pagyras, sakė man, kaip manimi didžiuojasi. Tik Rahimas Chanas, sėdėjęs keleivio sėdynėje šalia Babos, tylėjo. Ir žiūrėjo į mane labai keistu žvilgsniu.

— Sustabdykite mašiną, Baba, — paprašiau.

— Ką?

— Pykina, — sumurmėjau persisverdamas per sėdynę ir prisispausdamas prie kaka Homajono dukterų.

Fazilos ar Karimos veidas persikreipė.

— Stabdykite, kaka! Jo veidas geltonas! Aš nenoriu, kad apvemtų mano naują suknelę! — suspiegė ji.

Baba pradėjo stabdyti automobilį, bet aš nebeištvėriau. Po kelių minučių sėdėjau ant akmens kelio pakraštyje, kol vėdinosi mašina. Baba rūkė su Homajonu, kuris kaip tik ramino Fazilą ar Karimą, kad nustotų verkusi ir kad nupirks jai kitą suknelę Džalalabade. Užsimerkiau ir atsisukau į saulę. Mano akies kamputyje, už voko, niro kažkokios formos. Jos sukosi, liejosi, kol susijungė į vieną vaizdą: rudos velvetinės Hasano kelnės, nusviestos ant senų plytų krūvos skersgatvyje.

BALTAS DVIEJŲ AUKŠTŲ kaka Homajono namas Džalalabade buvo su balkonu, atsiveriančiu į didžiulį aptvertą sodą, pilną obelų ir japoninių churmų. Sode augo ir gyvatvorės, kurioms vasarą sodininkas suteikdavo gyvūnų pavidalus; čia pat žvilgėjo baseinas, išklotas smaragdinės spalvos plytelėmis. Sėdėjau kadaruodamas kojomis ant baseino krašto, kurio dugne saugiai plytėjo pažliugusio sniego sluoksnis. Kaka Homajono vaikai žaidė slėpynes kitame kiemo gale. Moterys gamino valgį, aš jau užuodžiau kepinamų svogūnų kvapą, girdėjau greitpuodžio šnypštimą, muziką ir juoką. Baba, Rahimas Chanas, kaka Homajonas ir kaka Naderas sėdėjo balkone ir rūkė. Kaka Homajonas pasigyrė atsivežęs projektorių, nes nori

parodyti skaidres iš Prancūzijos. Jau buvo praėję dešimt metų, kai jis grįžo iš Paryžiaus, o vis dar rodydavo tas kvailas skaidres.

Neturėjau taip jaustis. Su Baba pagaliau tapome draugais. Prieš tai ėjome į zoologijos sodą, aplankėme liūtą Marjaną, aš mečiau akmenuką į lokį, kai niekas nematė. Paskui ėjome į Datchodos kebabų namus, kitapus „Cinema parko", valgėme veršienos kebabą su ką tik iškeptu *naanu* iš *tandooro*. Baba pasakojo man istorijas iš savo kelionių po Indiją ir Rusiją, apie ten sutiktus žmones, apie tokią berankių ir bekojų sutuoktinių porą Bombėjuje, santuokoje išgyvenusią keturiasdešimt metų ir užauginusią vienuolika vaikų. Taip leisti dieną su Baba, klausantis jo istorijų, turėjo būti smagu. Galiausiai pasiekiau, ko troškau visus tuos metus. Tik dabar, kai jau tai turėjau, jaučiausi tuščias kaip šis neišvalytas baseinas, kuriame kadaravau kojomis.

Žmonos ir dukterys patiekė pietus — ryžius, *kofta* ir vištienos *kurma* — jau saulei leidžiantis. Mes pietavome tradiciškai, kambaryje sėdėdami ant pagalvėlių ratu aplink ant grindų patiestą staltiesę, keturiese ar penkiese valgydami rankomis iš bendros lėkštės. Nebuvau alkanas, bet vis tiek sėdėjau ir valgiau su Baba, kaka Faruku ir dviem kaka Homajono berniukais. Baba, kuris prieš pietus buvo išgėręs kelis stiklus viskio, vis dar garsiai šūkalojo apie aitvarų varžybas, kaip aš ilgiausiai išsilaikiau ir kaip grįžau namo, nešinas paskutiniuoju aitvaru. Kambaryje vyravo jo griausmingas balsas. Svečiai vis pakeldavo galvas nuo pusdubenių ir ištardavo sveikinimus. Kaka Farukas plekšnojo man per nugara švariąja ranka. Jaučiausi, tarsi į akį smigtų peilis.

Vėliau, po kelias valandas užsitęsusio pokerio tarp Babos ir jo pusbrolių, jau gerokai po vidurnakčio, vyrai sugulė miegoti ant lygiagrečiai patiestų čiužinių tame pačiame kambaryje, kuriame ir pietavome. Po valandos aš vis dar negalėjau užmigti. Trūkčiojau ir varčiausi, mano giminaičiams kniuksint, dūsaujant ir knarkiant per miegus. Atsisėdau. Mėnulio šviesos pleištas sruvo vidun pro langą.

— Aš stebėjau, kaip išprievartavo Hasaną, — pasakiau niekam.

Baba krustelėjo per miegus. Kaka Homajonas suniurnėjo. Kažkas manyje tikėjo, kad kas nors pabus ir išgirs, ir man nebereikės daugiau gyventi su tuo melu. Bet niekas nepabudo ir tvyrančioje tyloje supratau savo naujojo prakeiksmo prigimtį: aš vis dėlto ketinu išsisukti.

Galvojau apie Hasano sapną, apie tą, kur plaukiojome ežere.

— Nėra jokios pabaisos, — pasakė jis, — tik vanduo.

Tačiau jis klydo. Ežere buvo pabaisa. Ji pasičiupo Hasaną už kulkšnių ir nusitempė į drumzliną dugną. Aš buvau ta pabaisa.

Nuo tos nakties mane pradėjo kankinti nemiga.

SU HASANU NEKALBĖJAU iki kitos savaitės vidurio. Tiesiog suvalgydavau pusę pusryčių, o Hasanas suplaudavo indus. Lipau laiptais ir ėjau į savo kambarį, kai Hasanas paklausė, ar nenorėčiau pėsčiomis nukeliauti iki kalvos. Atsakiau, kad esu pavargęs. Hasanas irgi atrodė išvargęs — jis sulyso, po patinusiomis akimis atsirado pilki ratilai. Bet kai dar kartelį paklausė, aš nenoriai sutikau.

Mudu kopėme į kalvą, batai žliugsėjo purviname sniege. Nė vienas iš mūsų nepratarė nė žodžio. Atsisėdome po mūsų granatmedžiu ir aš supratau, kad padariau klaidą. Neturėjau kopti į kalvą. Tie žodžiai, kuriuos išskaptavau ant medžio kamieno Ali virtuviniu peiliu: „Amiras ir Hasanas — Kabulo sultonai“... Negalėjau dabar į juos žiūrėti.

Hasanas paprašė, kad paskaityčiau ką nors iš „*Šachnamė*“, bet aš atšoviau, kad persigalvojau. Pasakiau, kad noriu grįžti atgal į savo kambarį. Jis nusisuko ir gūžtelėjo pečiais. Žemyn kalva leidomės taip, kaip ir pakilome — tylėdami. Ir pirmą kartą gyvenime negalėjau sulaukti, kada ateis pavasaris.

LIKUSIĄ 1975 METŲ žiemą prisimenu miglotai. Pamenu, kad būdavau gana laimingas, kai Baba sukiodavosi po namus. Mudu kartu valgydavome, eidavome žiūrėti filmų, lankydavomės pas kaka Homajoną ar kaka Faruką. Kartais užeidavo Rahimas Chanas, tada Baba leisdavo man pabūti savo darbo kabinete ir kartu su jais gurkšnoti arbatą. Netgi leido perskaityti jam keletą savo istorijų. Buvo gera, ir aš net ėmiau tikėti, kad tai tęsis ilgai. Manau, Baba irgi tuo tikėjo. Bet mes turėjome suprasti tai anksčiau. Mažiausiai kelis mėnesius po aitvarų varžybų mudu su Baba buvome panirę į saldžią iliuziją, vienas kitą matėme tokius, kokių niekada nebuvome regėję. Mes net klaidingai manėme, kad žaislas, pagamintas iš gabalo popieriaus, klijų ir bambuko, galėtų kaip nors užverti mus skiriančią bedugnę.

Bet kai Baba išvykdavo — o išvykdavo dažnai — aš užsidarydavau savo kambaryje. Kas dvi dienos perskaitydavau po knygą, rašydavau istorijas, mokydavausi ir piešdavau arklius. Girdėdavau, kaip Hasanas šlepsi rytais po virtuvę, nugirsdavau stalo sidabro dzingsėjimą, arbatinuko švilpimą. Laukdavau, kol užsidarys durys, ir tik tada leisdavausi žemyn valgyti. Savo kalendoriuje apsibraukiau pirmąją mokslo metų dieną ir pradėjau skaičiuoti likusias dienas.

Mane neramino, kad Hasanas bandė vėl įžiebti mudviejų bendravimą. Prisimenu pastarąjį kartą: sėdėjau savo kambaryje ir skaičiau sutrumpintą „Aivenho“ farsi kalba vertimą, kai jis pabeldė į duris.

— Kas yra?

— Ruošiuosi eiti į kepyklą pirkti *naano*, — pasakė kitapus durų. — Svarsčiau, gal tu... gal ir tu norėtumei eiti kartu.

— Manau, kad geriau paskaitysiu, — atsakiau trindamas smilkinius.

Pastaruoju metu kiekvieną kartą, kai šalia būdavo Hasanas, man imdavo skaudėti galvą.

— Šiandien saulėta diena, — tarė jis.

— Tą ir pats matau.

— Būtų visai smagu pasivaikščioti.

— Tai ir eik.

— Norėčiau, kad ir tu eitum kartu, — tęsė jis. Padvejojo. Kažkas dunkstelėjo į duris, gal jo kakta. — Nežinau, ką padariau, pone Amirai. Norėčiau, kad pasakytum. Nebežinau, kodėl mudu kartu nebežaidžiame?

— Tu nepadarei nieko blogo, Hasanai. Tiesiog eik.

— Tu tik pasakyk. Aš daugiau taip nedarysiu.

Paslėpiau galvą sau tarp kelių ir suspaudžiau kojomis tarsi spaustuvais smilkinius.

— Aš tau pasakysiu, ko daugiau nebedaryti, — pasakiau stipriai užmerkęs akis.

— Ko nebedaryti?

— Noriu, kad daugiau manęs nebevargintum. Noriu, kad eitum sau, — atšoviau.

Troškau, kad jis staiga man atsikirstų, kad išlaužtų duris ir apibartų — būtų pasidarę daug lengviau ir geriau. Bet jis nieko nedarė, ir kai po kelių minučių pravėriau duris, jo jau nebebuvo. Nugriuvau ant lovos, pakišau galvą po pagalvę ir pravirkau.

NUO TO KARTO Hasanas klaidžiodavo aplink mane rečiau. Pasirūpinau, kad mūsų keliai kuo mažiau susikirstų, taip ir planavau savo dieną. Nes jam būnant šalia, iš kambario ištekėdavo deguonis. Mano krūtinė susitraukdavo, ir aš negalėdavau įtraukti pakankamai oro; taip ir stovėdavau žiopčiodamas savo mažame beorės atmosferos burbule. Bet net kai jo šalia nebūdavo, jis vis tiek buvo. Jis buvo rankomis skalbtuose ir lygintuose drabužiuose ant pintos kėdės atkaltės, šiltose šlepetėse, padėtose už mano durų, malkose, jau degančiose krosnyje, kai nusileisdavau pusryčiauti. Visur, kur tik pasisukdavau, mačiau jo ištikimybės ženklus, ženklus jo prakeiktos nedvejojančios ištikimybės.

Tą ankstyvą pavasarį, kelios dienos prieš naujųjų mokslo metų pradžią, mudu su Baba sodinome sode tulpes. Didžioji dalis sniego buvo nutirpusi, o kalvos šiaurėje jau buvo nusėtos žalios žolės lopais. Buvo vėsus pilkas rytas, tėvas tupėjo šalia manęs, kasdamas dirvą ir sodindamas svogūnėlius, kuriuos jam paduodavau. Jis pasakojo, kad daugelis žmonių mano, jog tulpes geriau sodinti rudenį, o tai netiesa, kai lyg niekur nieko ėmiau ir paklausiau:

— Baba, ar kada nors esate galvojęs nusisamdyti naujų tarnų?

Jis numetė tulpės svogūnėlį ir užbėrė jį kastuvėliu žemių. Nusimovė sodininko pirštines. Aš jį apstulbinau.

— *Chi?* Ką tu pasakei?

— Aš tik svarsčiau, ir tiek.

— Kodėl turėčiau taip daryti? — atžariai paklausė Baba.

— Turbūt nenorėtumėt. Čia tiesiog klausimas, — pasakiau, o mano balsas virto murmesiu.

Jau gailėjausi pradėjęs tokią kalbą.

— Nebesutari su Hasanu? Žinau, kad kažkas tarp jūsų vyksta, tačiau, kad ir kas būtų, tu turi tai sutvarkyti, ne aš. Aš į tai nesikišiu.

— Atsiprašau, Baba.

Jis vėl užsimovė pirštines.

— Aš užaugau su Ali, — pasakė pro sukąstus dantis. — Mano tėvas jį priėmė ir mylėjo kaip savo sūnų. Ali su mano šeima gyvena keturiasdešimt metų. Keturiasdešimt prakeiktų metų. Ir tu manai, kad aš jį išmesiu lauk? — Jis atsisuko į mane, jo veidas buvo raudonas kaip tulpė. — Niekada nesu prieš tave pakėlęs rankos, Amirai, bet jei dar kartą taip pasakysi... — jis nusisuko purtydamas galvą. — Tu užtrauki man gėdą. Ir Hasanas... Hasanas niekur neišeis, ar supratai?

Nudelbiau žvilgsnį žemyn, pasėmiau saują vėsios žemės. Leidau jai byrėti pro pirštus.

— Klausiau, ar supratai? — užriaumojo Baba.

Krūptelėjau.

— Taip, Baba.

— Hasanas niekur neišeis, — vis dar pyko Baba. Jis išrausė žemę daug giliau nei reikėjo. — Jis liks čia su mumis, kur jam ir priklauso būti. Čia yra jo namai, ir mes esame jo šeima. Daugiau niekada nedrįsk manęs klausinėti tokių dalykų!

— Neklausinėsiu, Baba. Aš labai gailiuosi.

Likusias tulpes pasodinome tylėdami.

Man labai palengvėjo, kai kitą savaitę prasidėjo pamokos. Mokiniai, laikydami naujus sąsiuvinius ir padrožtus pieštukus, vaikštinėjo kieme, spardė dulkes, plepėjo sustoję grupelėmis, laukė klasės seniūno švilpuko. Baba įvažiavo purvinu keliuku, vedančiu prie įėjimo. Mokykla buvo senas dviejų aukštų pastatas, sudužusiais langais ir blausiais grindinio akmenimis išklotais koridoriais su nuobodžiai geltonos spalvos dažų lopais, vis dar išlendančiais tarp nusilupusių tinko gabalų. Dauguma berniukų į mokyklą eidavo pėsti, tad juodas Babos „Mustangas" traukdavo tikrai ne vieną pavydų žvilgsnį. Aš turėjau spinduliuoti išdidumu, kai tėvas mane išleisdavo — senasis aš tikrai būtų spinduliavęs, — bet dabar aš tik susigėsdavau. Baba nuvažiavo neatsisveikinęs.

Išvengiau įprastinio aitvarų kovų randų lyginimo ir atsistojau į eilę. Suskambo skambutis, ir mes nužygiavome į paskirtas klases, susirikiavę poromis. Atsisėdau paskutinėje eilėje. Kai farsi kalbos mokytojas išdalijo vadovėlius, meldžiau, kad užduotų kuo daugiau namų darbų.

Pamokų ruošimas man tapo puikiu pasiteisinimu likti savo kambaryje valandų valandas. Ir kurį laiką atitraukė mano mintis nuo to, kas atsitiko žiemą, nuo to, kam aš *leidau* atsitikti. Kelias savaites mano mintis buvo užvaldžiusi gravitacija, kinetinė energija, atomai ir ląstelės, anglų-afganų karai, o tai leido negalvoti apie Hasaną ir apie tai, kas jam atsitiko. Tačiau mano mintys vis grįždavo į tą skersgatvį. Rudos velvetinės Hasano kelnės, gulinčios ant plytų. Kraujo lašeliai, nudažantys sniegą raudonai, beveik juodai.

Vieną vangią, miglotą ankstyvos vasaros popietę pakviečiau

Hasaną eiti su manimi ant kalvos. Pasakiau jam, kad noriu perskaityti naują istoriją, kurią pats parašiau. Jis džiaustė skalbinius lauke; kai pamačiau, kaip pripuolamai baigė darbą, supratau, kad labai nekantravo.

Kopdami į kalvą trumpai pasišnekėjome. Jis klausinėjo apie mokyklą, ko aš mokausi, o aš pasakojau apie savo mokytojus, ypač apie tą bjaurų matematikos mokytoją, kuris bausdavo plepius mokinius įstatydamas jiems tarp pirštų metalinį virbą ir suspausdamas pirštus. Hasanas susiraukė, kai tai papasakojau, ir pasakė, kad tikisi, jog man niekada neteks to patirti. Pasakiau, kad man pasisekė nuo to išsisukti, žinodamas, kad sėkmė čia niekuo dėta. Per pamoką plepėdavau, kaip ir kiti vaikai. Tačiau mano tėvas buvo turtingas, visi jį pažinojo, tad nepatirdavau metalinio virbo procedūros.

Mes prisėdome prie žemos kapinių tvoros, kur šešėlį metė granatmedis. Per kelis pavasario mėnesius kalva būtų pasidengusi geltonais išdegusiais piktžolių pasėliais; tais metais pavasario liūtys užsitęsė ilgiau nei visada, tad piktžolės galėjo želti iki pat vasaros, o žolė vis dar buvo žalia, apiberta laukinių gėlių raizginiais. Kalvos papėdėje saulėje spindėjo Vazir Akbar Chano namai baltomis sienomis ir plokščiais stogais; skalbinius, džiūvančius ant virvių namų kiemuose, blaškė vėjelis, ir jie atrodė tarsi šokantys drugiai.

Nuo medžio nusiskynėme tuziną granatų. Išlanksčiau atsineštąją istoriją, pasiėmiau pirmą puslapį, tada nuleidau. Atsistojau ir pakėliau nuo medžio nukritusį pernokusį granatą.

— Ką darytum, jei aš tau juo trenkčiau? — paklausiau mėtydamas vaisių rankoje.

Hasanas liovėsi šypsotis. Jis atrodė daug vyresnis nei anksčiau. Ne, ne vyresnis, o senas. Ar taip galėjo būti? Raukšlės išraižė jo įdegusį veidą, raukšlelių tinklelis įrėmino akis ir lūpas. Aš taip pat galėjau prisidėti prie tų raukšlių.

— Ką darytum? — pakartojau.

Jo veidas prarado spalvą. Sąvaržėle susegti mano žadėtosios paskaityti istorijos lapai plazdėjo vėjyje šalia jo. Sviedžiau į jį gra-

natą. Pataikiau į krūtinę, ir vaisius sprogo ištrykšdamas raudonu minkštimu. Hasanas riktelėjo iš skausmo ir nuostabos.

— Trenk man atgal! — atkirtau.

Hasanas žiūrėjo tai į mane, tai į dėmę sau ant krūtinės.

— Stokis! Trenk man! — pasakiau.

Berniukas atsistojo, tačiau taip ir stovėjo žiūrėdamas apsvaigęs, tarsi žmogus, potvynio bangos nuplautas į vandenyną, vos prieš akimirką mėgavęsis ramiu pasivaikščiojimu po paplūdimį.

Mečiau į jį dar vieną granatą, šį kartą pataikiau į petį. Sultys aptaškė jo veidą.

— Trenk man atgal! — iškošiau. — Trenk man atgal, po velnių!

Troškau, kad trenktų. Norėjau, kad jis mane pelnytai nubaustų, galbūt tada galiausiai miegočiau naktimis. Gal tada viskas būtų kaip buvę? Tačiau Hasanas nieko nedarė, kai aš į jį mėčiau granatus.

— Esi bailys! — pasakiau. — Prakeiktas bailys!

Net nežinau, kiek kartų jam sudaviau. Tik mačiau, kad, kai galiausiai lioviausi visas išsekęs ir šnopuodamas, Hasanas buvo taip raudonai išteptas, kad atrodė lyg apšaudytas specialiųjų pajėgų. Parkritau ant kelių išvargęs, išsekęs, sugniuždytas.

Tada Hasanas pakėlė granatą. Priėjo prie manęs. Perlaužė jį ir sutraiškė sau į kaktą.

— Va, — sukrenkštė raudonoms sultims tarsi kraujui varvant jo veidu. — Ar dabar patenkintas? Dabar geriau jautiesi?

Jis apsisuko ir nubėgo kalva žemyn.

Leidau ašaroms plūsti linguodamas ant kelių į priekį ir atgal.

— Ką man su tavimi daryti, Hasanai? Ką man su tavimi daryti, Hasanai?

Kai išdžiūvo ašaros, sunkiai vilkausi kalva žemyn, bet jau žinojau atsakymą į tą klausimą.

TRYLIKA METŲ man suėjo tą 1976 metų vasarą, priešpaskutinę taikią ir anonimišką Afganistano vasarą. Santykiai tarp manęs ir

Babos buvo vėl beveik atvėsę. Manau, jie pradėjo vėsti, kai uždaviau tą kvailą klausimą apie tarnų pakeitimą, mums sodinant tulpes. Apgailestavau, kad taip pasakiau — tikrai gailėjausi — tačiau manau, kad, net jei nebūčiau to leptelėjęs, mūsų trumpam šiltų santykių laikotarpiui vis tiek būtų atėjęs galas. Galbūt ne taip greitai, bet būtų atėjęs. Vasarai baigiantis, pokalbius prie pietų stalo vėl pakeitė lėkštės braižymas šakute ir peiliu, o Baba po pietų žingsniuodavo į savo darbo kambarį. Ir užsidarydavo duris. Aš vėl pradėjau sklaidyti Hafizą ir Chajamą, nusigrauždamas nagus iki odelių, ir rašyti istorijas. Parašytas istorijas laikiau sukrautas į kupetą po savo lova, saugojau jas tik dėl viso pikto, nors abejojau, ar Baba dar kada nors paprašys manęs ką nors paskaityti.

Baba, keldamas pobūvius, visada rėmėsi moto: jei nesusikvieti viso pasaulio, tai — ne pobūvis. Atsimenu, likus savaitei iki mano gimtadienio, akimis permečiau pakviestų žmonių sąrašą ir nepažinau mažiausiai trijų ketvirtadalių iš keturių šimtų svečių — neskaičiuojant visų kaka ir chala, kurie ruošėsi atnešti man dovanų ir pasveikinti sulaukus trylikos metų. Tada supratau, kad jie visi pakviesti ne dėl manęs. Gimtadienis buvo mano, bet žinojau, kas yra tikroji pobūvio žvaigždė.

Dienų dienas namai knibždėte knibždėjo Babos pasamdytų pagalbininkų. Namuose atsirado mėsininkas Salahudinas, kuris atsivedė ėriuką ir dvi avis, tačiau atsisakė bet kokio užmokesčio. Jis pats paskerdė gyvulius kieme po tuopa.

— Kraujas medžiui gerai, — atsimenu jį sakant, kai žolė aplink tuopą permirko raudoniu.

Nepažįstami vyrai lipo į ąžuolus su mažų elektros lempučių ritiniais ir ilginamaisiais laidais. Kiti kieme ruošė tuzinus stalų, ant jų tiesė staltieses. Didžiosios šventės išvakarėse į namus su prieskonių maišais atvyko Babos draugas Del-Mehomedas, kebabinės Šar-e-Nau savininkas. Kaip ir mėsininkas, Del-Mahomedas — arba Delas, kaip jį vadino Baba — atsisakė užmokesčio už paslaugas. Jo nuomone, Baba ir taip pakankamai daug padaręs jo šeimai. Kol Delas ma-

rinavo mėsą, Rahimas Chanas pašnibždomis man papasakojo, kad Baba paskolino Delui pinigų restoranui atidaryti. Baba atsisakinėjo skolos, kol vieną dieną Delas atvažiavo savo „Mersedesu“ į mūsų kiemą ir tvirtino niekur nesitrauksiąs, kol Baba nepriims pinigų.

Manau, kad iš esmės mano gimtadienio pobūvis buvo labai sėkmingas. Dar niekad nesu matęs tokių sausakimšų namų. Svečiai, gurkšnodami gėrimus, šnekučiavosi koridoriuose, rūkė ant laiptų, ramstėsi tarpduriuose. Sėdėjo ten, kur rasdavo laisvos vietos: ant bufeto virtuvėje, prieangyje, netgi po laiptais. Užpakaliniame kieme jie sukinėjosi apšviesti mėlynų, raudonų ir žalių lempučių, mirksinčių medžiuose, o jų veidus ryškino žibalinės lempos, pritvirtintos po visą kiemą. Baba buvo liepęs pastatyti balkone pakylą, atsiveriančią į sodą, o kalbantieji rikiavosi visame sode. Achmadas Zachiras grojo akordeonu ant tos pakylos ir dainavo šokančiai miniai apačioje.

Turėjau pasisveikinti ir padėkoti kiekvienam svečiui asmeniškai — Baba tuo tikrai pasirūpino; niekas kitą dieną neskleis paskalų, kad išaugino neišauklėtą sūnų. Bučiavau šimtus skruostų, apkabindavau visiškai nepažįstamus žmones, dėkojau jiems už dovanas. Man skaudėjo skruostus nuo įtemptos, tarsi prilipusios šypsenos.

Su Baba stovėjome kieme prie baro, kai kažkas pasakė:

— Sveikinu su gimtadieniu, Amirai.

Tai buvo Asefas ir jo tėvai. Asefo tėvas, Machmudas, buvo žemas, ilgais plaukais, tamsios odos ir siauro veido. Asefo mama, Tanija — smulki nervinga moteris, daug besišypsanti ir dažnai mirksinti. Asefas stovėjo tarp jų vaipydamasis, iškildamas virš savo tėvų, padėjęs rankas jiems ant pečių. Jis juos stūmė mūsų link, tarsi *jis* būtų *juos* čia atsivedęs. Tarsi jis būtų tėvas, o jie vaikai. Mane perliejo svaigulio banga. Baba dėkojo jiems, kad atėjo.

— Aš pats išrinkau tau dovaną, — pasakė Asefas.

Tanijos veidas trūkčiojo, jos akys peršoko nuo Asefo prie manęs. Ji neįtikinamai nusišypsojo ir mirktelėjo. Svarsčiau, ar Baba tai pastebėjo.

— Vis dar žaidi futbolą, mielasis Asefai? — paklausė Baba. Jis visada norėjo, kad mudu su Asefu draugautume.

Asefas šyptelėjo. Man tiesiog kėlė baimę, kokia nuoširdžiai saldi atrodė jo išraiška.

— Žinoma, mielasis dėde.

— Dešiniajame sparne, jei teisingai pamenu?

— Tiesą pasakius, šiais metais perėjau į centrą, — atsakė Asefas. — Žaidžiant centre galima dažniau smūgiuoti. Kitą savaitę žaidžiame su Mekro-Rajano komanda. Turėtų būti neblogos rungtynės. Toje komandoje žaidžia geri žaidėjai.

Baba linktelėjo galvą.

— Žinai, kai buvau jaunas, irgi žaidžiau centre.

— Galiu lažintis, kad ir dabar puikiai sužaistumėte, jei tik norėtumėte, — pasakė Asefas ir pamalonino Baba geraširdišku mirktelėjimu.

Baba jam taip pat mirktelėjo.

— Matau, tėvas išmokė tave pasaulyje garsėjančio meilikavimo meno.

Jis niūktelėjo alkūne Asefo tėvui, vos neparversdamas mažojo žmogelio. Machmudo juokas buvo beveik toks pat įtikinantis, kaip ir Tanijos šypsena, ir staiga suabejojau, ar jie šiek tiek neišsigando savo sūnaus. Pabandžiau išspausti šypseną, bet pasisekė tik truputį kilstelėti lūpų kampučius — man suko pilvą nuo vaizdo, kaip mano tėvas linksta prie Asefo.

Asefas pažvelgė į mane.

— Vali ir Kamalis taip pat atėjo. Jie nė už ką nepraleistų tavo gimtadienio, — tarė jis.

Po Asefo apsimestiniu nuoširdumu tikrai slėpėsi kandus juokas.

Nieko nesakydamas linktelėjau galvą.

— Rytoj mano namuose ketinam žaisti tinklinį, — pasakė Asefas. — Gal norėtumei prisidėti? Atsivesk ir Hasaną, jei tik nori.

— Atrodo, turėtų būti smagu, — švytėdamas pritarė Baba. — Kaip manai, Amirai?

— Kad aš nelabai mėgstu tinklinį, — sumurmėjau.

Pamačiau, kaip iš Babos akių išnyko šviesėlė, o paskui sekė nejauki tyla.

— Atsiprašau, mielasis Asefai, — gūžtelėjęs pečiais pasakė Baba.

Mane nusmelkė tas jo atsiprašymas už mane.

— Nieko tokio, — atsakė Asefas, — tačiau kvietimas galioja, mielas Amirai. Kad ir kaip ten būtų, girdėjau, kad mėgsti skaityti, tad atnešiau tau knygą. Vieną iš mano mėgstamiausių. — Jis ištiesė man suvyniotą gimtadienio dovaną. — Su gimimo diena.

Asefas buvo apsivilkęs medvilninius marškinius ir mėlynas ilgas laisvas kelnes, ryšėjo raudoną šilkinį kaklaraištį, mūvėjo blizgančius juodus nesuvarstomus batus. Kvepėjo odekolonu, o jo šviesūs plaukai buvo tvarkingai sušukuoti atgal. Savo išvaizda jis buvo bet kurių tėvų svajonės įsikūnijimas — stiprus, aukštas, puikiai apsirengęs ir puikiai išauklėtas vaikas, talentingas ir įspūdingos išvaizdos, — o ką jau kalbėti apie sąmojį, jam bendraujant su suaugusiaisiais. Bet akys jį išduodavo. Kai į jį pažvelgdavau, apgaulinga išorė sutrūkinėdavo, ir trumpam atsiskleisdavo už jos besislepianti beprotybė.

— Ar neketini jos paimti, Amirai? — klausė Baba.

— A?

— Savo dovanos, — irzliai sumurmėjo tėvas. — Asefas tau duoda dovaną.

— Ak, — pasakiau.

Iš Asefo paėmiau dėžutę ir nuleidau žvilgsnį. Troškau būti vienas savo kambaryje, su savo knygomis, kuo toliau nuo visų šitų žmonių.

— Na? — tarė Baba.

— Kas?

Baba kalbėjo tyliai, taip, kaip dažniausiai kalba, kai aš jam darau gėdą viešumoje.

— Ar neketini padėkoti mielajam Asefui? Jis buvo labai malonus.

Norėjau, kad Baba nustotų jį taip vadinęs. Kiek kartų jis yra į mane kreipęsis „mielasis Amirai“?

— Ačiū, — pasakiau.

Asefo motina žiūrėjo į mane, tarsi norėtų kažką sakyti, bet neprabilo, ir aš supratau, kad nė vienas iš Asefo tėvų nepasakė nė žodžio. Dar kartą padarydamas Babai gėdą — bet labiausiai norėdamas pasprukti nuo Asefo ir jo grimasos — žengiau atgal.

— Ačiū, kad atėjote, — pasakiau.

Prasispraudžiau pro svečių minią ir išėjau pro kaltinius plieno vartus. Už dviejų namų nuo mūsiškio buvo didžiulis nederlingos žemės sklypas. Girdėjau, kaip Baba pasakojo Rahimui Chanui, kad tą sklypą nusipirko teisėjas ir dabar architektas rengia namo projektą. Tačiau kol kas tas sklypas buvo plynas laukas, nusėtas dulkių, pilnas akmenų, apžėlęs piktžolėmis.

Nuplėšiau vyniojamąjį popierių nuo Asefo dovanos ir kilstelėjau knygą į mėnulio šviesą. Tai buvo Hitlerio biografija. Numečiau ją tarp susiraizgiusių piktžolių.

Atsirėmiau į kaimynų tvorą ir nuslydau ant žemės. Valandėlę taip ir sėdėjau tamsoje, kelius pritraukęs prie krūtinės, žiūrėdamas aukštyn į žvaigždes ir laukdamas, kada pasibaigs naktis.

— Ar neturėtum dabar linksminti svečių? — tarė pažįstamas balsas.

Palei sieną manęs link ėjo Rahimas Chanas.

— Aš ten nereikalingas. Gana, kad ten yra Baba, — pasakiau. Kai Rahimas Chanas prisėdo šalia manęs, jo stikle dzingtelėjo ledas. — Nežinojau, kad jūs geriate.

— Taip jau išeina, kad geriu, — atsakė jis. Žaismingai niūktelėjo man alkūne. — Bet tik pačiomis svarbiausiomis progomis.

Nusišypsojau:

— Ačiū.

Jis pakreipė savo stiklą į mane ir gurkštelėjo. Užsidegė cigaretę, pakistanietišką cigaretę be filtro, kokias jiedu su Baba visada rūkydavo.

— Ar esu kada tau sakęs, kad kartą vos nevedžiau?

— Tikrai? — paklausiau šypsodamasis, nes pamėginau įsivaizduoti Rahimą Chaną vedusį. Visąlaik Rahimą Chaną laikiau Babos *alter ego*, savo rašymo vadovu, savo draugu, niekad nepamirštančiu man atvežti dovanėlę atminimui, *saughatą*, iš kelionės užsienyje. Tačiau kad jis būtų sutuoktinis? Tėvas?

Jis linktelėjo galvą.

— Tai tiesa. Buvau aštuoniolikos metų. Jos vardas buvo Homaira. Ji buvo chazarė, mūsų kaimynų tarnų duktė. Ji buvo graži kaip *pari*, šviesiai rudais plaukais, didelėmis šviesiai rudomis akimis... jos toks juokas... dar dabar kartais jį girdžiu. — Jis pasukiojo stiklą su gėrimu. — Mes slapta susitikinėdavome mano tėvo obelų sode, visada po vidurnakčio, kai visi suguldavo miegoti. Vaikščiodavome po obelimis, laikydamiesi už rankų ir... Ar aš tave trikdau, mielasis Amirai?

— Truputį, — atsakiau.

— Nenumirsi, — pasakė jis dar kartą užsitraukdamas dūmą. — Žodžiu, mes turėjome tokią svajonę. Svajojome apie didžiules ištaigingas vestuves, į kurias pasikviesime gimines ir draugus nuo Kabulo iki Kandaharo. Pastatysiu didžiulį baltą namą, su plytelėmis išklotu vidiniu kiemu ir plačiais langais. Sode sodinsime vaismedžius ir auginsime įvairiausių rūšių gėlių, pasisėsime pievelę, kurioje mūsų vaikai galės žaisti. Penktadieniais, po *namazo* mečetėje, visi rinksis mūsų namuose priešpiečių ir mes valgysime sode, po vyšnių medžiais, gersim šviežią vandenį iš šulinio. Tada gersim arbatą su saldainiais, stebėdami, kaip mūsų vaikai žaidžia su pusseserėmis ir pusbroliais...

Jis išgėrė didelį viskio gurkšnį. Kostelėjo.

— Būtum matęs mano tėvo veidą, kai jam tai papasakojau. Mano mama iš tikrųjų nualpo. Seserys aptaškė jai veidą vandeniu. Jos vėdavo motinai veidą ir žiūrėjo į mane, tarsi būčiau perpjovęs jai gerklę. Brolis Džalalas jau ėjo pasiimti savo medžioklinio šautuvo, bet jį sustabdė tėvas. — Rahimas Chanas karčiai nusijuokė. — Mudu su Homaira buvome prieš visą pasaulį. Ir aš tau galiu pasakyti, mielasis Amirai: pasaulis visada nugali. Taip jau jis sutvarkytas.

— O kas atsitiko?

— Tą pačią dieną mano tėvas susodino Homairą ir jos šeimą į sunkvežimį ir išsiuntė juos į Chazaradžatą. Nuo tada jos niekada nebemačiau.

— Man labai gaila, — pasakiau.

— Nors turbūt taip buvo geriausia, — gūždamasis pasakė Rahimas Chanas. — Mes būtume kentėję. Mano šeima niekada nebūtų jos laikę sau lygia. Juk jei vieną dieną žmogui liepi nublizginti tavo batus, kitą dieną negali jo vadinti „seserimi". — Jis pažvelgė į mane. — Juk žinai, kad man gali pasakyti viską, Amirai. Bet kada.

— Žinau, — neužtikrintai atsakiau.

Jis ilgai į mane žiūrėjo, tarsi kažko laukdamas, jo juodos bedugnės akys leido suprasti apie nepasakytą mudviejų paslaptį. Vieną akimirką aš vos jam visko nepasakiau. Vos visko neišsakiau, bet ką tada jis apie mane galvotų? Jis manęs nekęstų ir būtų teisus.

— Štai, — jis man kažką padavė. — Vos nepamiršau. Su gimimo diena.

Tai buvo ruda oda įrištas sąsiuvinis. Pirštais perbraukiau per aukso spalvos siuvinėjimus sąsiuvinio kraštuose. Oda kvepėjo.

— Tavo pasakojimams, — tarė jis.

Jau ruošiausi padėkoti, kai kažkas sprogo ir ugnies protrūkiai apšvietė dangų.

— Fejerverkai!

Mudu nuskubėjome atgal į namus, radome visus svečius stovinčius kieme ir žiūrinčius į dangų. Vaikai šūkavo ir rėkavo sulig kiekvienu trakštelėjimu ir švilptelėjimu. Žmonės pritariamai šūkčiojo ir puldavo ploti kas kartą, kai raketos sučerkšėdavo ir sprogdavo ugnies puokštėmis. Kas kelios sekundės visas užpakalinis kiemas nušvisdavo staigiais raudonais, žaliais ir geltonais blyksniais.

Per vieną tokį šviesos protrūkį pamačiau tai, ko niekada nepamiršiu: Hasanas Asefui ir Vali patiekia gėrimus ant sidabrinio padėklo. Šviesa užgęsta, pasigirsta trakštelėjimas, tada įsižiebia oranžinė šviesa: Asefas šiepiasi daužydamas Hasanui krūtinę kastetu.

Tada užplūsta gailestinga tamsa.

Devintas

Kitą rytą, sėdėdamas savo kambario viduryje, atplėšinėjau vieną dovanų dėžutę po kitos. Net nežinau, kodėl varginausi, nes, vos tik nelinksmai žvilgtelėjęs į dovaną, numesdavau ją į kambario kampą. Kampe jau augo krūva: „Polaroido“ fotoaparatas, radijo imtuvas, įmantrus elektrinis traukinys, keletas užantspauduotų vokų su pinigais. Žinojau, kad niekada tų pinigų neišleisiu ir niekada neklausysiu radijo, o elektrinis traukinys niekada neriedės bėgiais kambaryje. Man nė vienos tos dovanos nereikėjo — tai buvo žudiko užmokestis; Baba niekada nebūtų iškėlęs tokios gimtadienio šventės, jei nebūčiau laimėjęs varžybų.

Tėvas man įteikė dvi dovanas. Vienos dovanos tikrai pavydės visi kaimynų vaikai: naujutėlaičio „Švin Stingrėjo“, visų dviračių karaliaus. Ant rankų pirštų galima būtų suskaičiuoti vaikus Kabule, turinčius naują „Stingrėją“, o dabar aš buvau vienas iš jų. Vairas aukštai iškeltas, pats dviratis su juodomis guminėmis rankenomis ir garsiąja banano formos sėdyne. Stipinai dažyti aukso spalva, o plieninis dviračio rėmas — raudona, tarsi karamelinis saldainis. Bet kuris vaikas būtų iš karto šokęs ant dviračio ir perlėkęs per rajoną, palikdamas stabdymo šliūžes. Prieš kelis mėnesius ir aš būčiau taip daręs.

— Patinka? — paklausė Baba, stovėdamas tarpduryje. Aš droviai išsiviepiau ir greitai pasakiau:

— Ačiū.

Galėjau ir daugiau išspausti.

— Galėtume kartu pasivažinėti, — tarė Baba.

Tai buvo kvietimas, bet labai netvirtas.

— Gal vėliau, dabar esu truputį pavargęs, — atsakiau.

— Žinoma, — tarė tėvas.

— Baba?

— Ką?

— Ačiū už fejerverkus.

Tai buvo padėka, bet labai netvirta.

— Pailsėk, — pasakė Baba, eidamas savo kambario link.

Kita Babos dovana — jis net nesulaukė, kol ją atplėšiu — buvo rankinis laikrodis. Jo ciferblatas buvo mėlynas su auksinėmis žaibo formos rodyklėmis. Net neišbandžiau jo. Nusviedžiau ant žaislų krūvos kambario kampe. Vienintelė dovana, kurios ten nenumečiau, buvo Rahimo Chano oda įrištas sąsiuvinis. Tai buvo vienintelis daiktas, kuris man neatrodė kaip žudiko užmokestis.

Atsisėdau ant lovos krašto, rankose varčiau sąsiuvinį ir galvojau apie tai, ką Rahimas Chanas pasakojo apie Homairą ir kad jos išsiuntimas buvo geriausia išeitis visiems. *Ji būtų kentėjusi.* Kaip kaka Homajono projektorius užstrigdavo ties viena skaidre, taip ir mano galvoje vis šmėkščiojo vienas vaizdas: Hasanas, nuleidęs galvą, paduoda gėrimus Asefui ir Vali. Galbūt tai tikrai būtų geriausia išeitis. Sumažinti jo kančias. Ir mano taip pat. Kad ir kaip ten būtų, man kai kas paaiškėjo: vienas iš mūsų turi išvykti.

Vėliau, po pietų, sėdau ant „Švino" pirmąjį ir paskutinį kartą pasivažinėti. Apmyniau aplink rajoną porą sykių ir grįžau namo. Įriedėjau į užpakalinį kiemą, kur Hasanas ir Ali tvarkėsi po naktinės šventės. Popieriniai puodeliai, suglamžytos servetėlės ir tušti sodos vandens buteliai gulėjo netvarkingai išmėtyti. Ali lankstė kėdes ir statė prie sienos. Jis pamatė mane ir pamojavo.

— *Salam*, Ali, — atsakiau ir mostelėjau jam.

Jis iškėlė pirštą, prašydamas manęs lukteltėti, ir aš priėjau prie jo namelio. Po valandėlės jis pasirodė laikydamas kažką savo rankose.

— Vakar pačiam Hasanui nepasitaikė progos tau įteikti, — tarė Ali, duodamas man dėžutę. — Čia kuklus daiktas ir nelabai tavęs vertas, pone Amirai. Bet mes tikimės, kad tau vis tiek patiks. Su gimimo diena.

Man gerklėje kilo gniutulas.

— Ačiū, Ali, — pasakiau.

Geriau jau jie nieko man nebūtų pirkę. Atidariau dėžutę ir radau joje naujutėlį *„Šachnamė"* egzempliorių, kietu viršeliu, su blizgančiomis spalvotomis iliustracijomis. Čia buvo Ferangis, įdėmiai žvelgiantis į savo naujagimį sūnų Kai Chosrau; Afrasijabas, jojantis ant savo žirgo, iškeltu kardu vedantis savo kariuomenę. Ir, žinoma, Rostamas, mirtinai sužeidžiantis savo sūnų, karį Sorabą.

— Ji nuostabi, — pasakiau.

— Hasanas sakė, kad tavo egzempliorius senas ir apdriskęs, jame trūko kelių puslapių, — tarė Ali. — Visos šios knygos iliustracijos pieštos ranka, plunksna ir rašalu, — išdidžiai pridūrė žiūrinėdamas knygą, kurios nei jis, nei jo sūnus nemokėjo skaityti.

— Ji puiki, — pasakiau.

Ji tokia ir buvo. Įtariau, kad ji nėra pigi. Norėjau pasakyti Ali, kad ne knyga, o aš knygos nevertas. Užšokau atgal ant dviračio.

— Padėkok Hasanui už mane, — paprašiau.

Galiausiai numečiau knygą ant dovanų krūvos kambario kampe. Bet mano žvilgsnis vis grįždavo prie jos, tad pakišau ją po dovanomis. Tą vakarą eidamas gulti paklausiau Babos, ar jis kur nors nematė mano naujo rankinio laikrodžio?

KITĄ RYTĄ nekantravau savo kambaryje, kol Ali sutvarkys pusryčių stalą virtuvėje. Laukiau, kol jis suplaus lėkštes, sutvarkys bufetą. Žvilgčiojau pro miegamojo langą, kol jis su Hasanu išeis į

bakalėjos parduotuvę ir apsipirkti į turgų, stumdami tuščius vienračius prieš save.

Tada pasiėmiau porą vokų su pinigais iš dovanų krūvos bei savo rankinį laikrodį ir ant pirštų galų išėjau. Stabtelėjau prie Babos darbo kambario ir pasiklausiau. Jis visą rytą buvo savo kabinete ir kalbėjosi telefonu. Šiuo metu jis kaip tik su kažkuo kalbėjo apie kilimėlių krovinį, kuris turi atvykti kitą savaitę. Nulipau laiptais, perėjau per kiemą ir įslinkau į Ali ir Hasano gyvenamąjį namelį prie japoninės šliandros. Pakėliau Hasano čiužinį ir pakišau po juo savo naująjį laikrodį bei saują banknotų.

PRO SAVO MIEGAMOJO LANGĄ stebėjau, kaip Ali ir Hasanas stumia pilnus mėsos, *naanų*, vaisių ir daržovių vienračius į kiemą. Mačiau, kaip iš namo išskubėjo Baba ir priėjo prie Ali. Mačiau, kaip juda jų lūpos, bet negirdėjau, ką kalba. Baba parodė į namus, ir Ali linktelėjo galvą. Jie išsiskyrė. Tėvas grįžo į namus; Ali nusekė paskui Hasaną į trobelę.

Po kelių minučių Baba pasibeldė į mano duris.

— Ateik į mano kabinetą, — tarė jis. — Mes susėsime kartu ir išspręsime šį reikalą.

Nuėjau į Babos darbo kambarį, atsisėdau ant vienos iš odinių sofų. Po pusvalandžio čia ateis ir Hasanas su Ali.

JIE ABU KĄ TIK VERKĖ: galėjau tai suprasti iš jų raudonų patinusių akių. Jie stovėjo priešais Babą, susikibę rankomis, o aš svarsčiau, kaip ir kada tapau toks negailestingas.

Baba nedelsdamas paklausė:

— Ar pavogei tuos pinigus? Ar pavogei rankinį Amiro laikrodį, Hasanai?

Berniukas plonu džergdžiančiu balsu ištarė tik vieną žodį:

— Taip.

Krūptelėjau, tarsi gavęs antausį. Mano širdis sugrudo, ir aš vos neišpyškinau tiesos. Tada supratau: tai buvo paskutinė Hasano auka man. Jei jis būtų atsakęs „ne", Baba būtų juo patikėjęs, nes visi žinojo, kad Hasanas niekada nemeluodavo. Ir jei tėvas būtų juo patikėjęs, būčiau apkaltintas aš; turėčiau viską paaiškinti, ir išaiškėtų, kas aš iš tikrųjų esu. Baba niekada man nebūtų atleidęs. Ir visa tai man padėjo suprasti dar kai ką: Hasanas žinojo. Jis žinojo, kad viską mačiau tame skersgatvyje, kad stovėjau ten ir nieko nedariau. Jis žinojo, kad jį išdaviau, ir vis tiek gelbėjo mane dabar, galbūt paskutinį kartą. Tą akimirką mylėjau jį, mylėjau labiau nei kada nors esu ką mylėjęs ir norėjau jam viską pasakyti: esu gyvatė žolėje, ta pabaisa ežero dugne. Nebuvau vertas šios aukos; aš — melagis, apgavikas ir vagis. Būčiau tai pasakęs; bet dabar manyje kažkas džiaugėsi. Džiaugėsi, kad viskas greitai baigsis. Baba juos paleis, tai bus skausminga, bet gyvenimas eis į priekį. Aš norėjau gyventi toliau, pamiršti, atversti naują lapą. Norėjau vėl laisvai kvėpuoti.

Bet tėvas pribloškė mane sakydamas:

— Aš tau atleidžiu.

Atleidžia? Bet vagystė yra viena iš nedovanotinų nuodėmių, visų nuodėmių bendrasis vardiklis. *Kai nužudai žmogų, tu pavagi gyvybę. Tu pavagi jo žmonos teisę į vyrą, atimi iš vaikų tėvą. Kai pameluoji, tu pavagi kažkieno teisę į teisybę. Kai sukčiauji, pavagi teisę į dorumą.* Argi Baba nesakė šitų žodžių, kai sėdėjau jam ant kelių? Tad kaip jis gali tiesiog atleisti Hasanui? Ir jei Baba gali jam atleisti, kodėl negalėjo man atleisti, kad nesu toks sūnus, kokio jis visada norėjo? Kodėl?

— Mes išvykstame, aga sahibai, — tarė Ali.

— Ką? — paklausė Baba, jo veidas pablyško.

— Mes nebegalime čia daugiau gyventi, — atsakė Ali.

— Bet aš jam atleidžiu, Ali, argi negirdėjai? — nustebo Baba.

— Mes čia nebegalime gyventi, pone šeimininke. Mes išvykstame.

Ali pritraukė Hasaną prie savęs, jo ranka apglėbė sūnaus petį. Tai buvo globėjiškas gestas, ir aš žinojau, nuo ko Ali jį saugojo. Jis nužvelgė mane šaltu, neatlaidžiu žvilgsniu, ir aš supratau, kad Hasanas jam pasakė. Pasakė viską apie tai, ką Asefas ir jo draugai jam padarė, apie aitvarą, apie mane. Keista, bet jaučiausi patenkintas, kad kažkas žino, koks esu iš tikrųjų; aš pavargau apsimetinėti.

— Man nesvarbu tie pinigai ar laikrodis, — pasakė Baba, kilstelėjęs rankas delnais aukštyn. — Nesuprantu, kodėl tu šitaip darai... ką turi galvoje sakydamas „nebegalime“?

— Atleisk man, aga sahibai, bet mūsų krepšiai jau sudėti. Mes jau apsisprendėme.

Baba atsistojo, jo veide šmėstelėjo širdgėla.

— Ali, argi aš tave nepakankamai aprūpinau? Argi nebuvau geras tau ir Hasanui? Tu man esi brolis, kurio niekada neturėjau, Ali, tu gi žinai. Prašau tavęs, neišvyk taip.

— Nesukomplikuokite visko dar labiau, aga sahibai, — pasakė Ali.

Jo veidas trūktelėjo, ir akimirką man pasirodė, kad pamačiau grimasą. Tada ir supratau, kokį gilų skausmą sukėliau, kokį juodą sielvartą atnešiau visiems, kad net paralyžiuotas Ali veidas negalėjo užmaskuoti sielvarto. Prisiverčiau žvilgtelėti į Hasaną, bet jo galva buvo nuleista, pečiai nusmukę, pirštu jis sukinėjo atbrizgusį siūlelį ant marškinių siūlės.

Baba beveik maldavo:

— Bent jau pasakyk man kodėl. Aš turiu žinoti!

Ali nepasakė Babai, jis neprieštaravo, kai Hasanas prisipažino apsivogęs. Niekada nesužinosiu kodėl, bet galėjau įsivaizduoti juodu raudančius toje mažoje blausioje trobelėje, Hasaną, maldaujantį neišduoti manęs. Tačiau negalėjau suprasti, kokio reikėjo susitvardymo, kad tokį pažadą ištesėtum.

— Ar nuvešite mus į autobusų stotį?

— Draudžiu tau tai daryti! — užbaubė Baba. — Ar girdi mane? Aš draudžiu!

— Su derama pagarba, bet jūs negalite man nieko uždrausti, pone šeimininke, — pasakė Ali. — Mes jums nebedirbame.

— Kur jūs važiuosite? — paklausė Baba. Jo balsas trūkčiojo.

— Į Chazaradžatą.

— Pas tavo pusbrolį?

— Taip. Ar nuvešite mus į autobusų stotį, aga sahibai?

Tada pamačiau tai, ko niekada anksčiau nesu matęs: tėvas verkė. Tai mane truputį išgąsdino; baugu matyti suaugusį vyrą raudant. Tėvai neturėtų verkti.

— Prašau, — buvo besakąs Baba, tačiau Ali jau buvo pasukęs prie durų, Hasanas sekė jam iš paskos. Niekada nepamiršiu, kaip Baba tai pasakė, su kokiu maldaujamu skausmu ir baime.

KABULE vasarą retai lydavo. Tvyrodavo mėlynas dangus, aukštas ir tolimas, o saulė lyg įkaitinta geležimi degindavo sprandą. Įlanka, kur mudu su Hasanu laidydavome akmenukus visą pavasarį, išdžiūvo, ir neaiškiai kažką murmėdami rikšos keldavo dulkes. Žmonės slinkdavo į mečetę dešimties popiečio maldų *rakatui*, o paskui nulįsdavo į kokį nors pavėsį nusnūsti laukdami ankstyvo vakaro vėsos. Vasara — tai ilgos dienos mokykloje, prakaituojant ankštai prigrūstose, menkai vėdinamose klasėse, mokantis deklamuoti *ajatus* iš Korano, iš visų jėgų stengiantis laužyti liežuvį tariant egzotiškus arabiškus žodžius. Taip pat tai — musių gaudymas delnais, kol mula monotoniškai skaitydavo ir karštas vėjelis nešdavo mėšlo kvapą iš mokyklos priestato, keldamas dulkes aplink išklerusį krepšinio lanką.

Tačiau tą popietę, kai Baba vežė Ali ir Hasaną į autobusų stotį, lijo. Ritosi juodi audros debesys, nudažydami dangų pilka geležies spalva. Per kelias minutes pradėjo pliaupti lietaus marškos, mano ausyse sukeldamos vis didėjantį krentančio vandens šniokštimą.

Baba pasisiūlė nuvežti juos į Bamijaną pats, bet Ali atsisakė. Pro apsiblaususį, lietaus permerktą miegamojo langą stebėjau Ali, velkantį lagaminą, kuriame tilpo visi jiems priklausantys daiktai, į Babos mašiną, stovinčią ir laukiančią už vartų. Hasanas ant nugaros tempė savo čiužinį, tvarkingai suvyniotą ir surištą virve. Visus savo žaislus jis paliko tuščioje trobelėje — radau juos kitą dieną sukrautus kambario kampe, kaip ir gimimo dienos dovanas savo kambaryje.

Slysdami lietaus lašiukai liejosi per mano langą. Mačiau, kaip Baba užtrenkė bagažinės dureles. Spėjęs jau visas permirkti, jis nužingsniavo prie vairuotojo sėdynės. Pasilenkęs į vidų kažką pasakė Ali, sėdinčiam užpakalinėje keleivio sėdynėje, tikriausiai žūtbūtinai stengdamasis jį perkalbėti. Jie taip valandėlę šnekėjosi, kol Baba, susikūprinęs, viena ranka atsirėmęs į mašiną, mirko lietuje. Tačiau jam atsistojus, iš jo nusmukusių pečių supratau, kad gyvenimas, kurį iki tol pažinojau, baigėsi. Baba įlindo vidun. Įsijungė priešakinės šviesos, ir lietų perskrodė dvyniai šviesos piltuvėliai. Jei tai būtų buvęs vienas iš tų indiškų filmų, kuriuos su Hasanu taip mėgome žiūrėti, tai būtų tas epizodas, kur išbėgčiau laukan, basomis kojomis taškydamas lietaus balas. Vyčiausi mašiną šaukdamas, kad sustotų. Ištraukčiau Hasaną iš užpakalinės sėdynės ir, ašaroms maišantis su lietumi, pasakyčiau, kad gailiuosi, labai gailiuosi. Mudu apsikabintumėme liūtyje. Bet tai nebuvo indiškas filmas. Aš *gailėjausi*, bet neverkiau ir nesivijau mašinos. Stebėjau, kaip Babos automobilis nuvažiuoja nuo kelkraščio, išsiveždamas žmogų, kurio pirmasis ištartas žodis buvo mano vardas. Paskutinį kartą akimirką mačiau užpakalinėje sėdynėje susmukusį savo draugą, prieš Babai pasukant už kairiojo posūkio, toje vietoje, kur mudu su Hasanu daugybę kartų žaidėme su stiklo rutuliukais.

Pasitraukiau atgal ir pro lango stiklą mačiau tik lietų, kuris atrodė kaip besilydantis sidabras.

Dešimtas

1981 metų kovas

Priešais mus sėdėjo jauna moteris. Ji vilkėjo alyvuogių žalumo suknelę, veidą buvo tvirtai apsivyniojusi juodu šaliu, saugančiu nuo vakaro vėsos. Kiekvieną kartą automobiliui trūktelėjus ar trinktelėjus į kelio duobę, ji prapliupdavo melstis, su kiekvienu virptelėjimu ar krestelėjimu sušukdavo „Bismillah!“. Jos vyras, stambus žmogus, beformėmis kelnėmis ir dangaus mėlynumo turbanu, vienoje rankoje liūliavo kūdikį, kita tarp pirštų suko maldos karoliukus. Jam nebyliai meldžiantis judėjo lūpos. Buvo ir daugiau žmonių, maždaug tuzinas, tarp jų ir mudu su Baba; sėdėjome su lagaminais tarp kojų, kartu su nepažįstamaisiais, ankštai susigrūdę brezentu aptrauktame seno rusiško sunkvežimio kėbule.

Mano viduriai maištavo nuo to laiko, kai vos po antros valandos ryto išvykome iš Kabulo. Baba nieko nesakė, bet žinojau, kad jis matė, jog mane pykina nuo supimo; tai buvo dar vienas iš begalės mano trūkumų. Pastebėjau, kaip sutriko jo veidas, kai kelis kartus man taip stipriai susuko pilvą, kad net sudejavau. Stambusis vyriškis, sukantis maldos rutuliukus — besimeldžiančios moters vyras — paklausė, ar man nebloga, ir aš atsakiau, kad truputį. Tada jis

kilstelėjo brezento kampą, pabarbeno į vairuotojo langą ir paprašė sustoti. Tačiau vairuotojas Karimas, liesas tamsiaodis vyras, vanagiškų veido bruožų ir teptuko plonumo ūsais, papurtė galvą.

— Mes dar per arti Kabulo, — atšovė, — pasakyk jam, kad pakentėtų.

Baba pašnibždomis kažką bambėjo. Jau norėjau jo atsiprašyti, bet staiga man prasidėjo seilėtekis, ir galugerklyje pajutau tulžies skonį. Apsisukau, pakėliau brezentą ir išsivėmiau per važiuojančio sunkvežimio kraštą. Man už nugaros Baba atsiprašinėjo keleivių. Tarsi pykinimas nuo supimo būtų koks nusikaltimas. Tarsi neturėtumei teisės blogai pasijusti, kai tau jau aštuoniolika. Vėmiau dar kelis kartus, ir tada galiausiai Karimas sutiko sustoti, labiausiai turbūt dėl to, kad neprismardinčiau automobilio, jo pragyvenimo šaltinio. Karimas kontrabanda vežiojo žmones — tuo metu tai buvo gana pelningas verslas; jis veždavo žmones iš *shoravi* okupuoto Kabulo į laikiną saugų prieglobstį Pakistane. Mus jis vežė į Džalalabadą, maždaug už 170 kilometrų į pietryčius nuo Kabulo, kur jo brolis Toras, turintis dar didesnį sunkvežimį, su dar viena pabėgėlių grupe laukė mūsų, kad visus pervežtų per Chaiberio perėją į Pakistaną.

Kai nuvažiavome keli kilometrai į vakarus nuo Mahiparo krioklių, Karimas pasuko į kelkraštį. Mahipar — „skrendanti žuvis" — buvo labai aukšta kalno viršūnė labai stačiu skardžiu, atsiveriančiu į 1967 metais vokiečių pastatytą hidroelektrinę. Mudu su Baba daugybę kartų esame važiavę pro šią viršukalnę pakeliui į Džalalabadą, miestą su kiparisų medžiais ir cukranendrių laukais, kur afganai atostogaudavo žiemą.

Peršokau per sunkvežimio galą ir nusvirduliavau prie dulkėtos užtvankos palei kelią. Mano burna prisipildė seilių, tai buvo artėjančio žiaukčiojimo ženklas. Klupinėdamas nusliūkinau prie stataus skardžio virš gilaus slėnio, apgaubto tamsumos. Rankomis pasirėmęs į kelius, pasilenkiau laukdamas tulžies. Kažkur trakštelėjo šaka, suūbavo pelėda. Malonus ir šaltas vėjas traškėjo medžių šakose ir

plakė krūmokšnius, išsibarsčiusius šlaituose. Apačioje buvo girdėti silpnas vandens, besivartaliojančio slėnyje, garsas.

Stovėdamas kelkraštyje galvojau, kaip mes išvykome iš namų, kuriuose gyvenau visą savo gyvenimą; tarsi būtume išėję užkąsti: *kofta* ištepti indai, sukrauti kriauklėje; skalbiniai sudėti į pintą krepšį prieangyje; lovos nepaklotos; Babos išeiginiai kostiumai, lyg niekur nieko kabantys spintoje. Svetainės sienos tebebuvo apmuštos gobelenais, o mano mamos knygos tebebuvo sukrautos Babos kambaryje ant lentynų. Mūsų pabėgimo pėdsakai buvo vos pastebimi: dingusi tėvų vestuvių nuotrauka, taip pat ir nelygi mano senelio bei karaliaus Nadiro Šacho, stovinčių už nušauto elnio, fotografija. Spintose trūko kelių drabužių. Nepalikau ir prieš penkerius metus Rahimo Chano dovanoto oda įrišto sąsiuvinio.

Rytą Džalaludinas — mūsų septintasis tarnas per penkerius metus — tikriausiai manys, kad mes išėję pasivaikščioti ar pasivažinėti. Mes jam nepasakėme. Kabule niekuo nebegalėjai pasitikėti — prigrasinti arba už užmokestį žmonės vienas kitą skundė, kaimynas kaimyną, vaikas savo tėvus, brolis brolį, tarnas šeimininką, draugas draugą. Galvojau apie dainininką Achmadą Zachirą, akordeonu grojusį per mano tryliktąjį gimtadienį. Jis paprasčiausiai išvažiavo pasivažinėti su keliais draugais, ir vėliau kažkas pakelėje rado jo kūną su kulka pakaušyje. *Rafiks*, partijos narių, buvo visur; Kabule jie išsiskyrė į dvi grupes: tie, kurie slapta klausėsi, ir tie, kurie ne. Kebliausia buvo tai, kad niekada nežinojai, kuriai grupei jis priklauso. Nerūpestinga replika siuvėjui, matuojantis kostiumą, galėjo pasodinti žmogų į Poli Šarkio požemius. Tik pasiskųsk mėsininkui dėl komendanto valandos, ir štai tu jau už grotų žiūri į kalašnikovo vamzdžio galą. Netgi prie pietų stalo, tarp artimųjų, žmonės turėjo kalbėtis apgalvotai; *rafiks* buvo ir klasėse: jie mokydavo vaikus šnipinėti savo tėvus, aiškino, ko klausytis ir kam papasakoti.

Ką aš veikiau šitame kelyje vidury nakties? Juk turėjau gulėti savo lovoje, po savo antklode, su knyga užlankstytais kampais pašonėje. Tai turėjo būti tik sapnas. Turėjo. Ryt iš ryto pabusiu, vog-

čiomis žvilgtelėsiu pro langą: jokių išsiviepusių rusų kareivių, patruliuojančių gatvėse, jokių tankų, riedančių pirmyn ir atgal mano miesto gatvėmis, nematyti jų bokštelių, nukreiptų į žmones tarsi kaltinantys pirštai, jokių griuvėsių, jokios komendanto valandos, jokių Rusijos armijos karinių transporterių, besiranganČių pro turgų. Tada už savęs išgirdau Babą ir Karimą, rūkančius ir svarstančius susitarimą dėl Džalalabado. Karimas užtikrino Babą, kad jo brolio sunkvežimis didelis, „aukščiausios, pirmos klasės kokybės", ir kad kelionė į Pešavarą bus eilinė ir nepavojinga.

— Jis jus galėtų ten nuvežti užrištomis akimis, — pasakė Karimas.

Nugirdau jį tėvui sakant, kad juodu su broliu puikiai pažįsta rusų ir afganų kareivius, stovinčius kontrolės punktuose, ir kad yra su jais sudarę „abiem pusėms naudingą" susitarimą. Tai nebuvo sapnas. Kaip tik tuo metu tarsi signalas virš galvų praūžė „MiG'as". Karimas numetė cigaretę ir išsitraukė revolverį iš už juosmens. Nukreipęs ginklą į dangų ir imituodamas šaudymą, jis spjaudė ir keikė „MiG'ą".

Svarsčiau, kur yra Hasanas. Tada neišvengiamai vėl apsivėmiau ant piktžolių raizgalynės, o mano žiaukčiojimas ir dūsavimas paskendo kurtinančiame „MiG'o" riaumojime.

PRIE KONTROLĖS PUNKTO netoli Mahiparo priartėjome po dvidešimties minučių. Mūsų vairuotojas paliko burzgiančią mašiną, o pats iššoko pasisveikinti su artėjančiais balsais. Po kojomis gurgždėjo žvyras. Girdėjau, kaip persimetė keliais žodžiais, trumpai ir tyliai. Tada čirkštelėjo žiebtuvėlis. *Spasiba.*

Dar vienas žiebtuvėlio čirkštelėjimas. Kažkas nusijuokė — veriamas, gagenantis garsas, nuo kurio net pašokau. Baba ranka suspaudė mano šlaunį. Besijuokiantis vyras pradėjo dainuoti. Nerišliai tardamas, su ryškiu rusišku akcentu, nepataikydamas į toną dainavo seną afganų vestuvinę dainą.

Ahesta boro, Mah-e-man, ahesta boro.
Tekėk iš lėto, mano mylimas mėnuli, tekėk iš lėto.

Batų kulnai taukštelėjo į asfaltą. Kažkas atvertė brezentą, užklotą ant sunkvežimio kėbulo, ir į mus įsispoksojo trys veidai. Vienas iš jų buvo Karimas, kiti du — kareiviai, vienas afganas, o kitas — išsiviepęs rusas, buldogo veidu ir su cigarete, karančia vienoje burnos pusėje. Už jų buvo matyti danguje kabantis kaulo spalvos mėnulis. Karimas ir afganas kareivis persimetė keliais sakiniais puštūnų kalba. Kai ką nugirdau — kažką apie Torą ir jo nesėkmę. Rusas kareivis įsispoksojo į užpakalinę sunkvežimio dalį. Jis niūniavo vestuvinę dainą ir pirštais barbeno į išimamą užpakalinę sunkvežimio lentą. Net ir blausioje mėnesienos šviesoje mačiau stiklinį jo akių žvilgsnį, įremtą tai į vieną, tai į kitą keleivį. Nors buvo šalta, ruso kakta buvo išmušta prakaito. Jo žvilgsnis sustojo prie jaunos moters, apsivyniojusios juodą šalį. Jis su Karimu kalbėjo rusiškai, nenuleisdamas nuo jos akių. Karimas rusiškai atžariai jam atsakė, į ką rusų kareivis dar pikčiau atšovė. Afganas kareivis irgi kažką argumentavo pritildytu balsu. Tačiau rusas kažką šūktelėjo, ir Karimas su afganu kareiviu krūptelėjo. Jaučiau, kaip šalia manęs Baba įsitempė. Karimas kostelėjo, nuleido galvą. Pasakė, kad kareivis pageidauja pusvalandžio su jaunąja moterimi sunkvežimio gale.

Jaunoji moteris nusitraukė šalį nuo veido. Prapliupo verkti. Pradedantis vaikščioti kūdikis jos vyro glėbyje taip pat pravirko. Vyriškio veidas išbalo kaip mėnulis, kybantis virš mūsų. Jis liepė Karimui paprašyti „pono kareivio sahibo“ pasigailėti, galbūt jis irgi turi seserį ar motiną, gal jis taip pat turįs žmoną. Rusas išklausė Karimo ir suriko kelias frazes.

— Tai kaina, kurią turime sumokėti, kad mus praleistų, — pasakė Karimas.

Jis negalėjo prisiversti žiūrėti vyrui į akis.

— Bet mes jau sumokėjome nemažą kainą. Jis ir taip gerai uždirbo, — atsakė vyras.

Karimas ir rusų kareivis pasikalbėjo.

— Jis sako... jis sako, kad kiekviena kaina turi savo mokesčius.

Tada atsistojo Baba. Dabar jau aš suspaudžiau jam šlaunį, bet tėvas atplėšė mano pirštus ir ištraukė koją. Jis atsistojo ir užstojo mėnesieną.

— Aš noriu, kad tu šio žmogaus kai ko paklaustumei, — pasakė Baba. Jis tai pasakė Karimui, tačiau žiūrėjo tiesiai į rusų pareigūną. — Paklausk jo, ar jis turi gėdos.

Jie pasikalbėjo.

— Jis sako, kad dabar karas. Kare nėra gėdos.

— Pasakyk jam, kad jis klysta. Karas nepanaikina padorumo. Kare padorumas būtinas, net labiau nei taikos metu.

Ar visada turi būti didvyris? — galvojau plazdant širdžiai. *Ar negali bent kartą viską palikti taip, kaip yra?* Tačiau aš žinojau, kad jis negali — tai buvo jo kraujyje. Bėda ta, kad jo prigimtis gali mus visus pražudyti.

Rusas kažką pasakė Karimui, jo lūpas iškreipė šypsnys.

— Aga sahibai, — pasakė Karimas, — tie *roussi* — ne tokie kaip mes. Jie nieko nesupranta apie pagarbą, dorumą.

— Ką jis pasakė?

— Jis pasakė, kad nepaprastai džiaugsis įsodindamas tau kulką... — Karimas pritilo ir nulenkė galvą prieš jaunąją moterį, kuri stebeilijo į savo gynėją.

Kareivis sprigtelėjo nesurūkytą cigaretę ir atsisegė pistoleto dėklą. *Tai čia Baba ir mirs,* pagalvojau. *Tai taip viskas ir įvyks.* Mintyse kalbėjau mokykloje išmoktą maldą.

— Pasakyk jam, verčiau tegu man susodina tūkstantį kulkų nei leisiu taip nepadoriai elgtis, — karščiavosi Baba.

Mintimis grįžau į tą žiemos dieną prieš šešerius metus. Prisiminiau save, vogčiomis iš už kampo stebintį skersgatvį. Kamalis ir Vali sučiupę laikė Hasaną. Asefo sėdmenų raumenys įsitempia ir atsileidžia, jo klubai juda į priekį ir atgal. Tai bent didvyris bu-

vau — nerimavau dėl aitvaro. Kartais aš irgi abejodavau, ar tikrai esu Babos sūnus.

Buldogo veido rusas išsitraukė pistoletą.

— Baba, prašau, sėskis, — tampiau tėvo rankovę. — Man atrodo, jis tikrai ruošiasi į tave šauti.

Baba šiurkščiai atstūmė mano ranką.

— Argi aš tavęs taip nieko ir neišmokiau? — atkirto. Jis atsisuko į išsiviepusį kareivį. — Pasakyk jam, kad geriau tegu nušauna mane iš pirmo karto. Nes jei nekrisiu negyvas, suplėšysiu jį į gabalus, tegu būna prakeiktas jo tėvas!

Rusų kareivis nė nemirktelėjo, kai išgirdo vertimą. Tada jis spragtelėjo ginklo saugiklį. Nutaikė vamzdį Babai į krūtinę. Mano gerklėje daužėsi širdis, užsidengiau veidą delnais.

Nugriaudėjo šūvis.

Viskas baigta. Aš aštuoniolikos ir vienišas. Man šiame pasaulyje nieko nebeliko. Baba mirė ir turiu jį palaidoti. Kur man jį laidoti? Kur po to eiti?

Tačiau minčių nuotrupų sūkurys, besisukąs galvoje, sustojo, kai atplėšiau akių vokus ir pamačiau, kad Baba vis dar gyvas. Pamačiau, kad priėjo dar vienas rusų pareigūnas. Iš jo pakelto ginklo vamzdžio rūko dūmai. Babą ketinęs nušauti kareivis jau buvo įsikišęs savo pistoletą į dėklą. Jis trypė kojomis. Niekad taip nesijaučiau, kad norėtųsi ir verkti, ir juoktis tuo pat metu.

Antrasis rusų pareigūnas, žilas stambaus sudėjimo vyras, kreipėsi į mus laužyta farsi kalba. Jis atsiprašė už savo bendro elgesį.

— Rusija siunčia juos čia kariauti, — pasakė. — Bet jie dar vaikai ir atvykę čia pasitenkinimą randa narkotikuose. — Jis metė pasigailėtiną žvilgsnį į jaunesnįjį pareigūną kaip tėvas, susierzinęs dėl netinkamo sūnaus elgesio. — Šitas dabar įjunkęs į narkotikus. Bandau jį atpratinti... — jis pamojo mums važiuoti.

Po valandėlės mes nuvažiavome. Girdėjau juoką ir pirmąjį kareivį, dainuojantį seną vestuvinę dainą, neaiškiai tariantį žodžius ir nepataikantį į toną.

PENKIOLIKA MINUČIŲ važiavome tylėdami. Tada staiga atsistojo jaunosios moters vyras ir padarė tai, ką daugybė žmonių yra darę mano tėvui: jis pabučiavo Babos ranką.

TORO NESĖKMĖ. Argi to nenugirdau pokalbio nuotrupoje prie Mahiparo?

Į Džalalabadą įriedėjome maždaug valandą prieš saulėtekį. Karimas ragino mus greičiau išlipti iš sunkvežimio ir eiti į vieno aukšto namą, kur susikerta du purvini keliai, apsodinti akacijų medžiais. Čia pat rikiavosi vienaaukščiai plokščiastogiai namai ir uždarytos parduotuvės. Mums skubant į namą ir paskui save tempiant mantą, saugodamasis vėsos pasistačiau palto apykaklę. Nežinau kodėl, bet atsimenu, kad kvepėjo burokėliais.

Įvedęs mus į tuščią silpnai apšviestą svetainę, Karimas užrakino lauko duris ir užtraukė skarmaluotas paklodes, pakabintas vietoj užuolaidų. Tada giliai įkvėpė ir pasakė blogą žinią: jo brolis Toras negali mūsų nuvežti į Pešavarą. Atrodo, kad jo sunkvežimio variklis sugedo dar prieš savaitę, ir Toras laukia reikalingų detalių.

— Praėjusią savaitę? — kažkas riktelėjo. — Jeigu žinojai, tad kodėl mus čia atvežei?

Akies kampučiu pastebėjau sąmyšį. Kažkokie neryškūs kontūrai prašvilpė pro kambarį, ir tada pamačiau Karimą, priplotą prie sienos, jo sandalais apautos kojos kadaravo dvi pėdos virš grindų. Aplink jo kaklą buvo apsivijusios Babos rankos.

— Aš pasakysiu kodėl, — atšovė Baba. — Todėl, kad jam buvo sumokėta už šitą kelionės atkarpą. Jam daugiau niekas ir nerūpi.

Karimas dusdamas gargaliavo. Jam nuo lūpų dribo seilės.

— Paleiskit jį, pone, jūs jį pribaigsite, — pasakė vienas iš keleivių.

— Tai ir ketinu padaryti, — atšovė tėvas.

Niekas iš kambaryje buvusių žmonių nežinojo, ar Baba juokavo, ar ne. Karimas visas paraudo, spardėsi kojomis. Baba jį smaugė tol, kol jauna moteris, ta, kurios užsigeidė rusų kareivis, pradėjo maldauti, kad liautųsi.

Kai Baba pagaliau Karimą paleido, šis sukniubo ant grindų ir vartėsi gaudydamas orą. Kambaryje visi nutilo. Prieš porą valandų Baba savanoriškai pasisiūlė gauti kulką dėl moters, kurios net nepažinojo, garbės. Dabar jis vos nepasmaugė žmogaus ir su malonumu būtų tai padaręs, jei ne tos pačios moters maldavimas.

Kažkas daužėsi už kambario durų. Ne, ne už durų, kažkur apačioje.

— Kas čia? — kažkuris paklausė.

— Kiti, — vos atgaudamas kvapą sušvokštė Karimas. — Rūsyje.

— Kiek laiko jie laukia? — paklausė Baba, stovėdamas už Karimo.

— Dvi savaites.

— Man atrodo, sakei, kad sunkvežimis sugedo praėjusią savaitę.

Karimas pasitrynė kaklą.

— Gal ir užpraėjusią, — sukrenkštė jis.

— Kiek užtruks?

— Kas?

— Kiek užtruks, kol gausit detales? — užriaumojo Baba.

Karimas krūptelėjo, bet nieko neatsakė. Džiaugiausi, kad aplink tamsu. Visai nenorėjau matyti kraugeriško Babos žvilgsnio.

KAI KARIMAS atidarė duris, girgždančiais laiptais vedančias į rūsį, drėgmės, šalčio ir pelėsių tvaikas kaip kuoka vožė man į šnerves. Vienas paskui kitą nusileidome žemyn. Nuo Babos svorio laiptai girgždėjo. Stovėdamas šaltame rūsyje, mirksinčiomis akimis žvelgiau į tamsą. Mačiau susispietusias figūras patalpoje, blausi po-

ros žibalinių lempų šviesa metė jų šešėlius ant sienos. Per rūsį nusirito silpnas bruzdesys; kažkur buvo girdėti, kad laša vanduo ir dar kažkoks krebždesys.

Baba už manęs atsiduso ir numetė krepšius.

Karimas mums pasakė, kad sunkvežimis bus pataisytas greičiau nei per porą trumpų dienelių. Tada mes jau keliausime į Pešavarą. Į laisvę. Ten, kur saugu.

Visą kitą savaitę rūsys buvo mūsų namai, o trečiąją naktį supratau, iš kur sklinda tas krebždesys. Žiurkės.

Kai mano akys priprato prie tamsos, rūsyje suskaičiavau apie trisdešimt pabėgėlių. Sėdėjome petys į petį palei sienas, valgėme sausainius, duoną su datulėmis, obuolius. Pirmąją naktį visi vyrai meldėsi kartu. Vienas iš pabėgėlių paklausė, kodėl Baba prie jų neprisideda:

— Dievas mus visus išgelbės. Kodėl jam nesimeldi?

Baba sušniaukštė žiupsnelį uostomojo tabako. Ištiesė kojas.

— Mus tikrai išgelbės aštuoni cilindrai ir geras karbiuratorius.

Nuo to karto niekas nebekalbindavo Babos Dievo tema.

Vėliau tą pačią naktį sužinojau, kad kartu su mumis slėpėsi du žmonės — Kamalis ir jo tėvas. Buvo kiek nejauku matyti Kamalį, sėdintį rūsyje vos už kelių pėdų nuo savęs. Tačiau kai jis ir jo tėvas atėjo į mūsų patalpos pusę, pamačiau Kamalio veidą, *iš tikrųjų* pamačiau...

Jis buvo suvytęs — tiesiog nebuvo kito žodžio jam apibūdinti. Kamalis metė į mane tuščią žvilgsnį, neatrodė, kad jis būtų mane pažinęs. Jo pečiai buvo susikūprinę, o skruostai įkritę, tarsi būtų per daug pavargę laikytis ant kaulų. Jo tėvas, kuriam priklausė kino teatras Kabule, pasakojo Babai, kaip prieš tris mėnesius atsitiktinė kulka pataikė į jo žmoną ir moteris mirė. Tada kalbėjo apie Kamalį. Nugirdau tik nuotrupas: *nereikėjo jo leisti vieno... visada buvo toks gražus, žinai... jų buvo keturi... jis bandė priešintis... Dieve... jie pa-*

sičiupo jį ten... visą kraujuojantį... jo kelnės... nuo tada nebekalba... tik abejingai žiūri...

NEBUS JOKIO SUNKVEŽIMIO po savaitės, praleistos žiurkių pilname rūsyje, mums pasakė Karimas. Sunkvežimis sugedo nepataisomai.

— Yra ir kita išeitis, — pasakė Karimas, keldamas balsą, kad perrėktų dejones.

Jo pusbrolis turi benzinvežį ir keletą kartų yra nelegaliai pervežęs žmones. Tuo metu jis kaip tik buvo Džalalabade ir galėjo paimti mus visus.

Visi, išskyrus senyvą porą, nusprendė važiuoti.

Baba ir aš, Kamalis ir jo tėvas, Karimas ir jo pusbrolis bei kiti išvykome tą patį vakarą. Praplikęs, kvadratinio veido vyras, vardu Azizas, padėjo mums sulipti į kuro talpyklą. Vienas paskui kitą kopėme ant stovinčio benzinvežio užpakalinio dangčio, lipome kopėtėlėmis ir sliuogėme žemyn į talpyklą. Pamenu, kaip Baba pradėjo lipti kopėtėlėmis ir pusiaukelėje, staiga atšokęs atgal, iš kišenės išsitraukė uostomojo tabako dėžutę. Jis ištuštino dėžutę ir pasisėmė saują žemių nuo neišgrįsto kelio vidurio. Pabučiavo žemę. Supylė į dėžutę. Įsikišo ją į vidinę kišenę ant krūtinės, šalia širdies.

PANIKA.

Išsižioji. Taip plačiai, kad net girgžda žandikauliai. Įsakai plaučiams traukti orą, DABAR reikia oro, DABAR, IŠ KARTO. Tačiau kvėpavimo takai neklauso. Jie subliūkšta, susiaurėja, susispaudžia, ir staiga jauti, kad kvėpuoji pro šiaudelį. Užsičiaupi, suspaudi lūpas, tegali prislopintai gargti. Rankos sukinėjasi ir dreba. Kažkur įtrūksta ir atsiveria užtvanka, šalto prakaito srautas perlieja ir kiaurai permerkia kūną. Norisi rėkti. Rėktum, jei galėtum. Bet tam, kad rėktum, turi kvėpuoti.

Panika.

Rūsyje buvo tamsu. Bet benzino talpykloje buvo tamsu, nors į akį durk. Pažvelgiau į dešinę, į kairę, aukštyn, žemyn, pamojavau rankomis prieš veidą, bet pamačiau tik šiokį tokį judesį. Sumirksėjau, dar kartą sumirksėjau. Visiškai nieko. Kažkas buvo negerai, oras buvo per tirštas, beveik kietas. Oras neturėtų būti kietas. Norėjau ištiesti rankas, sutraiškyti orą į mažus gabaliukus ir susikišti sau pro trachėją. Ir tas benzino dvokas. Nuo garų graužė akis, tarsi kažkas būtų atlupęs vokus ir įtrynęs akis citrina. Su kiekvienu įkvėpimu mano nosis liepsnojo. Tokioje vietoje galima ir numirti, pagalvojau. Jau tuoj riktelsiu. Tuoj, tuoj...

Ir staiga — mažas stebuklas. Baba timptelėjo mane už rankovės, ir tamsoje pamačiau švytint kažką žalią. Šviesa! Babos rankinis laikrodis. Neatitraukiau akių nuo tų fluorescencinių rodyklių. Labai bijojau jas pamesti iš akių, tad nedrįsau net mirktelėti.

Palengva pradėjau orientuotis aplinkoje. Girdėjau dejones ir murmamas maldas. Girdėjau verkiantį kūdikį, jo motina prislopusiu balsu jį ramino. Kažkas žiaukčiojo. Dar kažkas prakeikė *shoravi*. Benzinvežis šokinėjo iš vienos pusės į kitą, aukštyn ir žemyn. Galvos trankėsi į metalą.

— Galvok apie ką nors gera, — man į ausį pasakė Baba. — Ką nors malonaus.

Kažką gero. Kažką malonaus. Mano mintys nuklydo. Ir iškilo vaizdas.

Penktadienio popietė Pagmane. Plyna pieva, išmarginta žydinčių šilkmedžių. Mudu su Hasanu iki kulkšnių stovime nesutryptoje žolėje. Trūkčioju virvę, Hasano įdiržusiose rankose sukasi ritė, mūsų žvilgsniai nukreipti į aitvarą danguje. Vienas kitam nepratariame nė žodžio, tačiau ne dėl to, kad neturime ką sakyti, bet todėl, kad nereikia nieko sakyti — taip yra tarp žmonių, kurie yra pirmasis vienas kito prisiminimas, tarp žmonių, kurie žindo tą pačią krūtį. Vėjelis pašiaušė žolę, ir Hasanas paleido ritę vyniotis. Aitvaras sukasi, neria, sklendžia. Mūsų dvyniai šešėliai šoka vilnijančioje žolėje. Kažkur,

už kitame pievos gale stovinčios mūrinės sienos, girdime tauškesį ir juoką, vandens fontano čiurlenimą. Ir muziką, kažkokią seną ir pažįstamą, atrodo, tai *rubabo* stygų *Ja Movlah*. Iš už sienos kažkas pašaukia mus vardais, sako, kad eitume gerti arbatos su pyragu.

Nepamenu, kurį mėnesį tai buvo ar kuriais metais. Tik žinau, kad tas prisiminimas manyje buvo gyvas, saugiai į kapsulę įdėtas malonios praeities kąsnelis, spalvotas potėpis ant pilkų tuščių dabartinio mūsų gyvenimo drobių.

LIKUSIOS KELIONĖS prisiminimai išsibarstė į gabaliukus ir nuotrupas, kurie vis grįžta ir vėl pasimiršta, daugiausia garsai ir kvapai: „MiG'ai", zvimbiantys virš galvų; šūvių *staccato*; asilo bliovimas šalia; varpelių skambėjimas ir avių bliovimas; po benzinvežio ratais girgždantis žvyras; tamsoje klykiantis kūdikis; benzino dvokas, vėmalai ir išmatos.

Paskui atsimenu akinančią rytmečio šviesą, išlipus iš degalų talpyklos. Atsimenu, kaip atsukau veidą į dangų, žiūrėjau prisimerkęs, kvėpuodamas taip, tarsi pasaulyje baigtųsi oras. Gulėjau šalikelėje ant purvino kelio, šalia akmenuoto griovio, žiūrėjau į pilką ryto dangų, dėkingas už orą, dėkingas už šviesą, dėkingas už tai, kad esu gyvas.

— Mes — Pakistane, Amirai, — pasakė Baba. — Jis stovėjo virš manęs. — Karimas sako, kad iškvies mums autobusą, kuris nuveš į Pešavarą.

Apsiverčiau ant krūtinės, vis dar tebegulėdamas ant vėsios žemės, ir pamačiau mūsų lagaminus prie Babos pėdų. Pro Babos kojas, išžergtas V raidės forma, mačiau pakelėje stovintį benzinvežį, kitus pabėgėlius, lipančius žemyn užpakalinėmis kopėtėlėmis. Už jų — purviną kelią, vingiuojantį per laukus, atrodančius kaip švininės paklodės po pilku dangumi, ir išnykstantį už lanko formos kalvų linijos. Kelias ėjo pro mažą, ant saulės iškepinto šlaito įsikūrusį kaimelį.

Akimis sugrįžau prie mūsų lagaminų. Liūdėjau dėl Babos. Po visko, ką jis pastatė, kiek planavo, už ką tiek kovojo, dėl ko tiek nerimavo, kiek svajojo, jo gyvenime liko tik apviliantis sūnus ir du lagaminai.

Kažkas rėkė. Ne, ne rėkė. Aimanavo. Pamačiau į krūvą susispietusius keleivius, išgirdau skubius balsus. Kažkas ištarė žodį „garai". Dar kažkas jį pakartojo. Aimanos virto gerklę draskančiu klyksmu.

Mudu su Baba nuskubėjome prie būrelio žmonių ir prasibrovėme pro juos. Būrio viduryje sukryžiavęs kojas sėdėjo Kamalio tėvas, linguodamas pirmyn ir atgal, bučiuodamas mirtinai išblyškusį savo sūnaus veidą.

— Jis nekvėpuoja! Mano berniukas nekvėpuoja! — rėkė jis. Kamalio kūnas be gyvybės ženklų tysojo ant jo tėvo kelių. Ištiesta gležna dešinioji jo ranka judėjo sulig tėvo raudojimo ritmu. — Mano berniukas! Jis nekvėpuoja! Alachai, sugrąžink jam kvėpavimą!

Baba priklaupė prie vyriškio ir ranka apkabino per pečius. Bet Kamalio tėvas nustūmė ranką į šalį ir puolė prie Karimo, stovinčio šalia su savo pusbroliu. Paskui viskas atsitiko taip greitai ir staiga, kad to net negalima pavadinti muštynėmis. Karimas iš netikėtumo suriko ir šoko atgal. Pamačiau rankos mostą, kojos spyrį. Po akimirkos Kamalio tėvas stovėjo su Karimo ginklu rankoje.

— Nešauk į mane! — suriko Karimas.

Niekam nespėjus net žodžio pratarti, Kamalio tėvas įsikišo šautuvo vamzdį sau į burną. Niekada nepamiršiu šūvio aido. Arba šviesos blyksnio ir raudonų purslų.

Vėl susilenkiau ir tuščiai žiaukčiojau kelio pakraštyje.

Vienuoliktas

Fremontas, Kalifornija,
XX amžiaus devintasis dešimtmetis

Baba buvo sužavėtas minties apie Ameriką.

Gyvendamas Amerikoje Baba įsitaisė opą.

Atsimenu, kaip vaikščiojome abu po Elžbietos ežero parką Fremonte, už kelių gatvių nuo mūsų buto, ir stebėjome berniukus, mušinėjančius kamuolį, mažas mergaites žaidimų aikštelėje, kikenančias ant sūpynių. Per tokius pasivaikščiojimus Baba mokydavo mane politikos, be atokvėpio dėstydamas traktatus.

— Pasaulyje yra tik trys tikros šalys, Amirai, — sakydavo jis. Ir lenkdamas pirštus vardydavo: Amerika — didžioji išgelbėtoja, Britanija ir Izraelis. — Likusios, — numodavo ranka, — pfu, jos tik senos liežuvaujančios moteriškės.

Tokia užuomina apie Izraelį sukeldavo Fremonto afganų įtūžį. Jie kaltindavo Babą esant prožydišką ir faktiškai antiislamišką. Baba susitikinėdavo su jais parke gerti arbatos bei valgyti *rovto* pyrago, bet vesdavo juos iš proto savo politikavimu.

— Kaip jie nesupranta, — vėliau man kalbėdavo, — kad religija čia niekuo dėta.

Babos nuomone, Izraelis buvo „tikrų vyrų“ sala arabų jūroje, kurie pernelyg greitai tuko iš naftos, kad rūpintųsi savuoju antsvoriu.

— Izraelis tą, Izraelis aną, — pamėgdžiodamas arabų akcentą, sakydavo Baba. — Darykit ką nors! Imkitės veiksmų. Jūs gi arabai, tad padėkit palestiniečiams!

Baba piktinosi Džimiu Karteriu, kurį vadindavo „didžiadančiu bukagalviu“. 1980 metais, kai dar buvome Kabule, Jungtinės Valstijos paskelbė, kad boikotuoja Olimpines žaidynes Maskvoje.

— Ak, ak! — pasipiktinęs sušuko Baba. — Brežnevas skerdžia afganus, o tas žemės riešutų rijikas tegali pareikšti, kad neplaukios kartu jų baseine. — Baba buvo įsitikinęs, kad Karteris nesąmoningai pasitarnavo komunizmui daugiau nei Leonidas Brežnevas. — Ne jam valdyti šitą šalį. Tai tas pats, kas pasodinti berniuką, nemokantį važiuoti dviračiu, už naujutėlaičio kadilako vairo.

Amerikai ir pasauliui reikia griežto vadovo. Žmogaus, kuriuo būtų galima pasitikėti, kuris imtų nedelsiant veikti, o ne spaustų ranką. Toks žmogus buvo į valdžią atėjęs Ronaldas Reiganas. Ir kai Reiganas, kalbėdamas per televiziją, *shoravi* pavadino „Blogio imperija“, Baba iškart nusipirko besišypsančio ir nykštį iškėlusio prezidento atvaizdą. Paveikslą įrėmino ir pakabino prieškambaryje, šalia senos nespalvotos savo nuotraukos, kur jis, ryšėdamas siaurą kaklaraištį, spaudžia ranką karaliui Zachirui Šachui. Fremonte dauguma kaimynų buvo autobusų vairuotojai, policininkai, degalinių patarnautojai ir vienišos motinos, gyvenančios iš pašalpų — žmonės, greitai uždusiantys nuo „reiganomikos“ pagalvės, prispaustos prie jų veidų. Baba buvo vienintelis respublikonas mūsų name.

Tačiau Bei rajono smogas graužė jam akis, eismo triukšmas kėlė galvos skausmus, o nuo žiedadulkių jis kosėjo. Vaisiai niekada nebuvo pakankamai saldūs, vanduo nebuvo pakankamai švarus, o kur dar medžiai ir plyni laukai? Dvejus metus bandžiau Babą užregistruoti į anglų, kaip antrosios kalbos, kursus, kad tobulintų savo laužytą anglų kalbą, bet jis tik šaipėsi iš tokio sumanymo.

— Galbūt, kai paraidžiui pasakysiu žodį „katė", mokytoja man duos mažą žvilgančią žvaigždutę, ir galėsiu parbėgti namo tau pasigirti, — burbtelėdavo.

Vieną 1983 metų pavasario sekmadienį užėjau į mažą knygynėlį, kuriame pardavinėdavo senas knygas minkštais viršeliais, šalia indiškų filmų kino teatro, į vakarus nuo tos vietos, kur Amtrako geležinkelis kirto Fremonto prospektą. Pasakiau Babai, kad užtruksiu kokias penkias minutes, ir jis gūžtelėjo pečiais. Jis dirbo Fremonte degalinėje ir tąkart turėjo laisvą dieną. Mačiau, kaip jis neatsargiai perėjo Fremonto prospektą ir įslinko į „Fast & Easy", mažą bakalėjos parduotuvę, kurios savininkai buvo senyva vietnamiečių pora, ponas ir ponia Ngujenai. Jie buvo žili draugiški žmonės; ji sirgo Parkinsono liga, jam buvo pakeistas klubo sąnarys.

— Dabar jis vertas šešių milijonų dolerių, — ji visada man sakydavo juokdamasi bedante burna. — Prisimeni šešių milijonų dolerių vertą vyrą, Amirai?

Ponas Ngujenas susiraukdavo kaip Ly Meidžorsas, vaizduodamas, kad sulėtintai bėga.

Paskubom sklaidžiau seną Maiko Hamerio detektyvą, kai išgirdau klyksmus ir dūžtantį stiklą. Mečiau knygą ir perbėgau per gatvę. Pamačiau ponus Ngujenus už prekystalio, prisiglaudusius prie sienos, jų veidai buvo mirtinai išbalę. Ant grindų išvydau apelsinus, apverstą žurnalų lentyną, sudužusį džiovintos jautienos stiklainį ir stiklo šukes prie Babos kojų.

Pasirodo, Baba neturėjo grynųjų pinigų sumokėti už apelsinus. Jis išrašė ponui Ngujenui čekį, o šis paprašė tėvo asmens dokumento.

— Jis nori pamatyti mano dokumentus, — farsi kalba užriaumojo Baba. — Beveik dvejus metus pirkome iš jo tuos prakeiktus vaisius ir krovėme pinigus jam į kišenę, o šitas kalės vaikas nori pamatyti mano dokumentus!

— Baba, čia nieko asmeniško, — pasakiau šypsodamasis ponams Ngujenams. — Jie turi teisę paprašyti asmens dokumento.

— Nebenoriu, kad jūs čia lankytumėtės, — tarė ponas Ngujenas, žengtelėjęs arčiau prekystalio. Jis savo lazda rodė į Babą. Tada atsisuko į mane. — Tu — malonus jaunuolis, bet tavo tėvas — beprotis. Jis čia daugiau nelaukiamas.

— Ar jis galvoja, kad aš vagis? — paklausė Baba, keldamas balsą. Lauke rinkosi žmonės. Jie spoksojo. — Kas čia per šalis? Niekas niekuo nepasitiki!

— Aš iškviesiu policiją, — pasakė ponia Ngujen, išlįsdama iš už vyro. — Išeikit, arba kviečiu policiją.

— Ponia Ngujen, nekvieskite policijos. Aš parvesiu jį namo. Tik nekvieskite policijos, gerai? Labai prašau?

— Veskis jį namo. Puiki mintis, — pasakė ponas Ngujenas.

Jis nenuleido už vielinių dvižidinių akinių pasislėpusių akių nuo Babos. Išlydėjau tėvą pro duris. Išeidamas jis paspyrė žurnalą. Privertęs jį prisižadėti, kad čia daugiau nebeis, grįžau atgal į parduotuvę ir atsiprašiau ponų Ngujenų. Pasakiau, kad mano tėvui dabar sunkus laikas. Poniai Ngujen pasakiau mūsų telefono numerį bei adresą ir paprašiau įvertinti žalą.

— Paskambinkite man tuoj pat, kai tik paskaičiuosite. Aš užmokėsiu už viską, ponia Ngujen. Labai atsiprašau.

Ponia Ngujen paėmė iš manęs popieriaus lapelį ir linktelėjo galvą. Pastebėjau, kad jos rankos dreba labiau nei įprastai, ir supykau ant Babos, kad seną moterį privertė taip susijaudinti.

— Mano tėvas vis dar bando prisitaikyti prie Amerikos gyvenimo, — pridūriau, tarsi norėdamas paaiškinti.

Norėjau jiems papasakoti, kad Kabule mes nusikirsdavome medžio šaką ir naudodavome kaip kredito kortelę. Mudu su Hasanu nunešdavome medžio šaką duonos kepėjui. Jis ant šakos savo peiliu išdroždavo įpjovas, vieną įpjovą už vieną *naaną*, kurį ištraukdavo iš šniokščiančių *tandooro* liepsnų. Mėnesio gale mano tėvas jam sumokėdavo tiek, kiek ant šakos būdavo įpjovų. Ir viskas. Jokių klausimų. Jokių asmens dokumentų.

Bet nepapasakojau. Padėkojau poniai Ngujen, kad neiškvietė policijos. Parsivedžiau Babą namo. Jis raukėsi ir rūkė balkone, kol aš pagaminau ryžių ir vištų kakliukų troškinį. Jau praėjo pusantrų metų nuo to laiko, kai mudu su Baba atskridome „Boingu“ iš Pešavaro, o Baba vis dar bandė prisitaikyti.

Tą vakarą valgėme tylėdami. Prarijęs porą kąsnių, Baba atstūmė nuo savęs lėkštę.

Pažvelgiau į jį per stalą: jo nagai buvo nulūžinėję ir pajuodę nuo variklių alyvos, krumpliai apibraižyti, degalinės kvapai — dulkės, prakaitas ir benzinas — įsigėrę į drabužius. Baba buvo lyg našlys, kuris veda dar kartą, bet negali pamiršti savo mirusios žmonos. Jis ilgėjosi Džalalabado cukranendrių laukų ir Pagmano sodų. Jis ilgėjosi po namus besisukinėjančių žmonių, pasivaikščiojimų po triukšmingą Šoro turgų ir sveikinimosi su žmonėmis, kurie pažinojo jo tėvą ir jo senelį, buvo pasiilgęs žmonių, su kuriais turėjo bendrų protėvių, kurių praeitis buvo persipynusi su jo praeitimi.

Aš Amerikoje laidojau savo prisiminimus.

Baba juos apraudojo.

— Gal mums reikėtų grįžti į Pešavarą, — pasakiau stebėdamas ledą, plaukiojantį mano vandens stiklinėje.

Pešavare, laukdami draudimo, kad išduotų vizas, mes pragyvenome šešis mėnesius. Mūsų purvinas butas su vienu miegamuoju smirdėjo nešvariomis kojinėmis ir kačių mėšlu, tačiau mus supo pažįstami žmonės — bent jau Baba juos pažinojo. Jis pietų pakviesdavo visus koridoriaus kaimynus, dauguma jų buvo afganai, laukiantys vizų. Kas nors atsinešdavo tablą, dar kažkas fisharmoniją. Jie užsivirdavo arbatos, ir kas nors, turintis dainingą balsą, dainuodavo, kol pakildavo saulė, nustodavo zyzti uodai ir paskausdavo rankas nuo plojimo.

— Ten buvai laimingesnis, Baba. Ten buvo panašiau į namus, — pasakiau.

— Pešavare buvo geriau man. Bet tau — ne.

— Tu čia taip sunkiai dirbi.

— Dabar jau ne taip blogai, — pasakė jis, turėdamas galvoje tą laiką, kai tapo dienos vadybininku degalinėje. Esu matęs, kaip jis purtydavosi trindamas riešus karštomis ir drėgnomis dienomis. Kaip jam išprakaituodavo kakta, kai siekdavo rūgštingumą neutralizuojančio skysčio butelio po valgio. — Be to, mes čia atvažiavome ne dėl manęs, argi ne?

Per stalą pasiekiau jo ranką ir ant jos uždėjau savąją. Savo studento ranką, švarią ir minkštą, ant darbininko rankos, nešvarios ir įdiržusios. Pagalvojau apie sunkvežimius, traukinukų rinkinius ir dviračius, kuriuos jis man pirkdavo Kabule. Dabar Amerika. Paskutinė dovana Amirui.

Praėjus tik mėnesiui po mūsų atvykimo į Jungtines Valstijas, Baba susirado padėjėjo darbą degalinėje prie Vašingtono prospekto, kurios savininkas buvo afgano pažįstamas; darbo Baba pradėjo ieškoti tą pačią savaitę, kai tik atvažiavome. Šešias dienas per savaitę Baba po dvylika valandų per parą pumpuodavo benziną, dirbdavo prie kasos aparato, keisdavo tepalus ir plaudavo mašinų stiklus. Kartais aš jam atnešdavau priešpiečius ir rasdavau jį ieškantį cigarečių pakelio ant lentynų, o už tepaluoto prekystalio laukdavo pirkėjas; Babos veidas būdavo persikreipęs ir išblyškęs nuo ryškių fluorescencinių šviesų. Man įeinant suskambėdavo elektroninis varpelis virš durų, Baba atsigręždavo per petį, pamojuodavo ir nusišypsodavo, bet jo akys ašarodavo iš nuovargio.

Tą pačią dieną, kai Baba įsidarbino, mudu nuėjome į San Chosė pas pareigūnę, atsakingą už mūsų aprūpinimą, ponią Dobins. Tai buvo antsvorio turinti juodaodė mirksinčiomis akimis ir šypsena su duobutėmis. Kartą ji man papasakojo, kad dainuoja bažnyčioje, ir aš ja patikėjau — nuo jos balso pradėdavau galvoti apie šiltą pieną ir medų. Baba numetė krūvelę maisto talonų ant jos stalo.

— Dėkoju, bet man jų nereikia, — pasakė Baba. — Aš visada dirbau. Dirbau Afganistane, dirbu Amerikoje. Labai ačiū, ponia Dobins, bet man nepatinka gauti pinigų už dyką.

Ponia Dobins sumirksėjo. Paėmė maisto talonus, žiūrėdama tai į mane, tai į Babą, tarsi krėstume juokus, ar „pakištume jai pokštą“, kaip sakydavo Hasanas.

— Penkiolika metų dirbu šitą darbą, ir dar niekas nėra taip pasielgęs, — pasakė ji.

Taip Baba ir baigė tas žeminančias akimirkas su maisto talonais prie kasos aparatų ir sumažino vieną iš didžiausių savo baimių: koks nors afganas gali jį pamatyti perkantį maistą už labdaros pinigus. Iš socialinės rūpybos tarnybos pastato Baba išėjo kaip žmogus, išgijęs nuo auglio.

TĄ 1983 METŲ VASARĄ, būdamas dvidešimties, baigiau vidurinę mokyklą; buvau aiškiai vyriausias abiturientas, mėtantis kepurę futbolo aikštėje. Pamenu, kaip vis pamesdavau Babą mantijų minioje tarp šeimų, spragsinčių fotoaparatais. Radau jį prie dvidešimties jardų žymos, rankas susikišusį į kišenes, su tabaluojančiu ant krūtinės fotoaparatu. Jis išnykdavo ir vėl atsirasdavo už judančių tarp mūsų žmonių: spiegiančių mėlynai apsirengusių merginų, apsikabinančių, verkiančių; vaikinų, sumušančių rankomis virš galvos su tėvais arba vienų su kitais. Babos barzda žilo, plaukai retėjo prie smilkinių, o argi jis nebuvo aukščiausias Kabule? Jis vilkėjo savo rudą kostiumą — savo vienintelį kostiumą, tą patį, kurį vilkėdavo per afganų vestuves ir laidotuves, ryšėjo raudoną kaklaraištį, kurį buvau nupirkęs jo penkiasdešimtajam gimtadieniui tais pačiais metais. Galiausiai jis mane pamatė ir pamojavo. Nusišypsojo. Parodė man, kad užsidėčiau baigimo kepurę, ir nufotografavo mokyklos laikrodžio bokšto fone. Nusišypsojau jam — taip, tarsi ši diena būtų labiau jo nei mano. Jis priėjo prie manęs, apkabino per kaklą ir pabučiavo į kaktą.

— Aš tavimi *moftakhir*, Amirai, — pasakė. Didžiuojuosi.

Kai tai sakė, jo akys švytėjo, ir aš džiaugiausi, jog tai sakoma man.

Tą vakarą jis nusivedė mane į afganų kebabų restoraną Heivarde ir užsakė pernelyg daug maisto. Savininkui pasigyrė, kad jo sūnus rudenį stos į universitetą. Prieš pat mokyklos baigimą esu su juo trumpai diskutavęs šia tema, sakiau jam, kad noriu susirasti darbą. Padėti jam, sutaupyti šiek tiek pinigų ir galbūt stoti į universitetą kitais metais. Tačiau pakako tik vieno pykčiu degančio tėvo žvilgsnio, ir žodžiai patys išgaravo nuo mano liežuvio.

Po pietų Baba nusivedė mane į barą kitoje gatvės pusėje. Baras buvo blausus, ir net sienos persigėrusios aitriu alaus kvapu, kurio taip nemėgau. Vyrai su beisbolo kepuraitėmis ir marškinėliais be rankovių žaidė amerikietišką biliardą, cigarečių dūmų debesys kybojo virš žalių stalų, sūkuriuodami fluorescencinėje šviesoje. Mes traukėme visų žvilgsnius: Baba, vilkintis rudą kostiumą, ir aš klostytomis kelnėmis bei sportiniu švarkeliu. Mes atsisėdome prie baro, šalia seno vyro, jo diržingas veidas atrodė nesveikai, apšviestas mėlynos „Michelobo" iškabos jam virš galvos. Baba prisidegė cigaretę ir užsakė mums alaus.

— Šįvakar aš per daug laimingas, — pareiškė jis visiems ir nė vienam. — Šįvakar aš geriu su savo sūnumi. Ir dar vieną, prašom, mūsų draugui, — pasakė plekšnodamas seniui per nugarą.

Senis kilstelėjo kepurę ir nusišypsojo. Jis neturėjo viršutinių dantų.

Baba savo alų išgėrė trimis gurkšniais ir užsisakė kitą bokalą. Kol prisiverčiau išgerti ketvirtadalį savojo, jis jau buvo išgėręs tris. Jau tada jis buvo pavaišinęs senį viskiu ir ketvertą biliardo žaidėjų „Budvaizerio" ąsočiu. Vyrai spaudė Babai ranką ir plekšnojo per nugarą. Gėrė į jo sveikatą. Kažkas pridegė jam cigaretę. Baba atlaisvino kaklaraištį ir padavė seniui saują dvidešimt penkių centų monetų. Parodė į automatinį patefoną.

— Pasakyk jam, kad pagrotų savo mėgstamų dainų, — pasakė man.

Senis linktelėjo galvą ir pasveikino Babą. Tuoj pat suskambo *kantri* muzika, ir Baba pradėjo švęsti.

Staiga Baba atsistojo, pakėlė savo bokalą, laistydamas alų ant pjuvenų pribarstytų grindų, ir sušuko:

— Sukrušta Rusija!

Iš pradžių bare nuskambėjo juokas, paskui pasigirdo garsus aidas. Baba pastatė dar po bokalą alaus visiems.

Visi nuliūdo matydami mus išeinant. Kabulas, Pešavaras, Heivardas. Baba nepasikeitė, šypsodamasis pagalvojau.

Namo vežiau Babą senu geltonu „Century“ modelio „Biuiku“. Pakeliui Baba užsnūdo ir knarkė kaip kūjinis perforatorius. Nuo jo užuodžiau sklindantį aštrų tabako, alkoholio ir prakaito kvapą. Bet kai sustojau, jis atsisėdo ir kimiu balsu tarė:

— Važiuok iki kvartalo galo.

— Kodėl, Baba?

— Tiesiog važiuok. — Jis mane sustabdė pietiniame gatvės gale. Įkišo ranką į švarko kišenę ir padavė man raktų ryšulėlį. — Va, — pasakė rodydamas į mašiną priešais mus. Tai buvo seno modelio „Fordas“, ilgas ir platus, mėnesienoje įžiūrėjau tik tiek, kad jo spalva tamsi. — Ją reikia perdažyti, ir aš jau susitariau su vaikinu degalinėje, kad pakeistų amortizatorius, bet ji važiuoja.

Priblokštas paėmiau raktelius. Žiūrėjau tai į Babą, tai į mašiną.

— Tau jos prireiks, kai važinėsi į universitetą, — pasakė.

Paėmiau Babos ranką. Suspaudžiau. Mano akys paplūdo ašaromis, aš džiaugiausi, kad šešėliai slėpė mūsų veidus.

— Ačiū, Baba.

Mudu išlipome ir susėdome į „Fordą“. Tai buvo „Grand Torino“. Tamsiai mėlynas, kaip sakė Baba. Apvažiavau kvartalą, tikrindamas stabdžius, radiją ir posūkių signalus. Pasistačiau automobilį mūsų daugiabučio aikštelėje ir išjungiau variklį.

— *Tashakor*, mielasis Baba, — pasakiau. Norėjau pasakyti daugiau, pasakyti, kaip mane sujaudino jo gerumas, kaip vertinu viską, ką dėl manęs yra padaręs ir ką vis dar daro. Bet žinojau, kad jis sutriks. — *Tashakor*, — pakartojau.

Jis nusišypsojo ir atsirėmė į atlošą, kakta beveik liesdamas lubas. Mudu nieko nekalbėjome. Tiesiog sėdėjome tamsoje, klausydami variklio aušimo garso ir sirenos kaukimo tolumoje. Tada Baba atsisuko į mane.

— Norėčiau, kad ir Hasanas su mumis šiandien būtų, — pasakė.

Pora plieninių rankų užspaudė mano kvėpavimo takus, išgirdus Hasano vardą. Nuleidau automobilio langelį. Palaukiau, kol atsileis plieninių rankų gniaužtai.

KETINU UŽSIREGISTRUOTI Į dvimetį koledžą rudenį, pasakiau Babai, praėjus dienai po mokyklos baigimo. Jis gėrė šaltą juodą arbatą ir kramtė kardamono sėklas, patikimiausią savo priešnuodį nuo pagirių galvos skausmo.

— Galvoju rinktis anglų kalbos studijas, — pasakiau.

Laukdamas jo atsakymo krūpčiojau.

— Anglų kalbos?

— Kūrybinio rašymo.

Jis svarstė. Gurkšnojo arbatą.

— Turi galvoje apsakymus. Kursi istorijas.

Žiūrėjau sau į kojas.

— Ar už tai mokama, už istorijų rašymą?

— Jei esi geras rašytojas, — pasakiau. — Ir jei tave atranda.

— Kaip dažnai tai atsitinka, kaip dažnai atranda?

— Įvairiai pasitaiko, — atsakiau.

Jis linktelėjo galva.

— O ką darysi, kol tapsi geru rašytoju ir lauksi, kol tave atras? Kaip uždirbsi pinigus? Jeigu vesi, kaip paremsi savo *khanum*?

Negalėjau pakelti akių, kad nesutikčiau jo žvilgsnio.

— Aš... susirasiu darbą.

— O! — pasakė. — Ak ak! Jei teisingai suprantu, tu kelerius metus studijuosi, kad gautumei diplomą, tada susirasi tokį *chatti*

darbą kaip mano, tokį, kurį ir šiandien galėtumei lengvai susirasti, tikėdamasis, kad tavo diplomas kada nors galės tau padėti... būti atrastam.

Jis giliai įkvėpė ir gurkštelėjo arbatos. Murmėjo kažką apie medicinos mokyklą, teisės studijas ir „tikrą darbą".

Mano skruostai degė. Perliejo kaltės jausmas, kad sau malonumą darau jo opos, juodų panagių ir skaudančių riešų sąskaita. Bet aš laikysiuos savo, nusprendžiau. Nebenorėjau daugiau aukotis dėl Babos. Kai paskutinį kartą tai dariau, save prakeikiau.

Baba atsiduso ir į burną įsimetė visą saują kardamono sėklų.

KARTAIS SĖSDAVAU už savo „Fordo" vairo, atsidarydavau langus ir valandų valandas važinėdavausi nuo rytinės iki pietinės įlankos pakrantės, iki Peninsulos ir atgal. Važiuodavau Fremonto rajono tuopomis apsodintų gatvių kvartalais, kur plokščiuose, apšepusiuose vieno aukšto namuose gyveno žmonės, niekada nespaudę rankos karaliui, kur mašinos, senos kaip ir mano, lašindavo tepalą ant asfaltuotų kelių. Mūsų rajone grafito pilkumo grandinėmis sujungtos tvorelės atitverdavo užpakalinius kiemus. Netvarkingos pievelės būdavo prišiukšlintos žaislų, nuvažinėtų padangų ir alaus butelių su besilupančiomis etiketėmis. Pravažiuodavau pro medžių aptemdytus parkus, atsiduodančius žieve, pro alėjų ruožus, pakankamai didelius, kad juose tuo pačiu metu galėtų vykti penkios *Buzkashi* varžybos. Savo „Torino" kildavau į Los Altos kalną, sustodavau prie vilų su dideliais langais ir sidabriniais liūtais, saugančiais kaltinius plieno vartus, prie namų su fontanais ir angeliukais, išrikiuotais palei išdailintus takelius, ir kur kiemuose nestovėdavo jokie „Fordai Torino". Prie namų, su kuriais lyginant Babos namą Vazir Akbar Chano rajone, šis atrodytų kaip tarnų trobelė.

Šeštadienio rytais keldavausi anksti ir važiuodavau 17-uoju greitkeliu į pietus, „Fordu" vingiuotais keliais užlėkdavau į Santa Kruzo kalnus. Sustodavau prie seno švyturio ir laukdavau saulėte-

kio, sėdėdamas automobilyje ir stebėdamas nuo vandenyno besiritantį rūką. Afganistane vandenyną buvau matęs tik kine. Tamsoje sėdėdamas šalia Hasano, visada svarstydavau, ar tiesa, ką skaičiau, kad jūros oras kvepia druska. Sakydavau Hasanui, kad vieną dieną eisime jūržolėmis primėtytu paplūdimio krantu, panardinsime pėdas smėlyje ir stebėsime nuo kojų pirštų varvantį vandenį. Kai pirmą kartą pamačiau Ramųjį vandenyną, vos neverkiau. Jis buvo platus ir mėlynas, tarsi vandenynai mano vaikystės filmuose.

Kartais ankstų vakarą pasistatydavau mašiną ir eidavau viaduku virš greitkelio. Prispausdavau veidą prie užtvaros ir bandydavau suskaičiuoti pamažu judančius raudonus mirksinčius užpakalinius žibintus, nutįsusius tolyn, kiek užmato mano akys. BMW, „Saab“, „Porsche“. Automobiliai, kokių Kabule nebuvau matęs, kur žmonės daugiausia vairuodavo rusiškas „Volgas“, senus „Opelius“ arba iranietiškus „Paikanus“.

Jau praėjo beveik dveji metai, kai atvykome į Jungtines Valstijas, o mane vis dar žavėjo šalies dydis, jos platybės. Už kiekvieno greitkelio plytėjo dar vienas greitkelis, už kiekvieno miesto — kitas miestas, kalvos už kalnų ir kalnai už kalvų, o už jų — dar daugiau miestų ir dar daugiau žmonių.

Daug anksčiau nei į Afganistaną įžygiavo *roussi* armija, anksčiau nei buvo sudeginti kaimai ir sugriautos mokyklos, anksčiau, nei buvo paslėptos minos tarsi mirties sėklos, o vaikai palaidoti akmenimis apkrautuose kapuose, man Kabulas tapo vaiduoklių miestu. Vaiduoklių kiškio lūpomis miestas.

Amerika buvo kitokia. Amerika buvo upė, šniokščianti tolyn, užmaršinanti praeitį. Galėjau įbristi į tą upę, leisti savo nuodėmėms nuskęsti į dugną, tegu neša mane vandenys kur nors toli. Kur nors, kur nėra jokių vaiduoklių, jokių prisiminimų ir jokių nuodėmių.

Ir jei dėl nieko kito, tai dėl šito Ameriką aš mylėjau.

Kitą, 1984 metų vasarą — tą vasarą, kai man suėjo dvidešimt vieneri — Baba pardavė savo „Biuiką“ ir už 550 dolerių nusipirko išklerusį 71-ųjų metų „Folksvageno“ autobusą iš seno pažįstamo afgano, kuris Kabule buvo vidurinės mokyklos gamtos mokslų mokytojas. Tą popietę, kai čiaudėdami užkilome gatve aukštyn ir nupukšėjome pro daugiabutį, nieko nesuprantantys kaimynai grėžiojosi į mus. Baba užgesino variklį, leidome autobusui lėtai nuriedėti į jo vietą. Susmukome kėdėse ir juokėmės, kol ašaros ėmė riedėti skruostais, bet svarbiausia — išlaukėme, kol kaimynai liovėsi žiūrėti. Autobusas tebuvo apgailėtinas surūdijusio metalo laužas, vietoj išdaužytų langų buvo pritvirtinti juodi šiukšlių maišai, padangos nuvažinėtos, o apmušalai nudriskę tiek, kad matėsi spyruoklės. Tačiau senasis mokytojas Babą užtikrino, kad variklis ir pavarų dėžė nesugedę, ir tai tvirtindamas jis nemelavo.

Šeštadieniais Baba mane pažadindavo dar auštant. Kol jis rengdavosi, aš vietiniuose laikraščiuose apsibrėždavau skelbimus apie prekybą iš garažų. Susidarydavome maršruto žemėlapį — pirmiausia Fremontas, Juniono sitis, Niuarkas ir Heivardas, o jei leisdavo laikas — San Chosė, Milpitas, Saniveilas ir Kempbelas. Baba vairuodavo autobusą, iš termoso gurkšnodamas karštą arbatą, o aš rodydavau kelią. Sustodavome prie garažo ir pirkdavome niekam nereikalingus mažmožius. Derėdavomės dėl senų siuvimo mašinų, vienaakių lėlių Barbių, medinių teniso rakečių, gitarų be stygų, senų „Electrolux" dulkių siurblių. Iki vidudienio mūsų „Folksvageno“ galas būdavo pilnas naudotų gėrybių. Tada ankstų sekmadienio rytą važiuodavome į San Chosė Beriesos sendaikčių turgų, išsinuomodavome prekybos vietą ir visą laužą pardavinėdavome gaudami nedidelį pelną: Čikagos plokštelę, už kurią mokėjome dvidešimt penkis centus, galėdavome parduoti už dolerį, arba penkių rinkinį už 4 dolerius; aplūžusią „Singer“ siuvimo mašiną, įsigytą už 10 dolerių, pasiderėję galėjome parduoti už 25 dolerius.

Iki vasaros afganų šeimos jau buvo užsiėmusios visą San Chosė „blusų turgaus“ skyrių. Naudotų prekių skyriuose grodavo afganų

muzika. „Blusų turguje“ afganai bendraudavo nebylia signalų sistema: tarp skyrių pasisveikindavai su vaikinu, pasikviesdavai užkąsti bulvių *bolani* ar nedidelį *kubali* ir kalbėdavaisi. Pareikšdavai *tassali*, užuojautą dėl tėvų mirties, pasveikindavai su vaikų gimimu ir liūdnai purtydavai galvą, kai kalba pasisukdavo apie Afganistaną ir *roussi* — taip neišvengiamai ir atsitikdavo. Tačiau reikėdavo vengti temos apie šeštadienį. Nes gali išaiškėti, kad to vaikino, vaikščiojančio po turgų, vos nepartrenkei išsukdamas iš greitkelio arba norėdamas aplenkti pakeliui į daug žadančią prekybą iš garažo.

Gausiau už arbatą sendaikčių turguje liedavosi tik paskalos tarp afganų. Ten galėjai gurkšnoti žalią arbatą su migdolų *kolchas* ir sužinoti, kieno duktė nutraukė sužadėtuves ir pabėgo su amerikiečiu, Kabule buvusiu *parchami* — komunistu, kas nusipirko namą už nešvarius pinigus, o dabar gyvena iš pašalpos. Arbata, politika ir skandalai — pagrindiniai afganų sekmadienio „blusų turgaus“ ingredientai.

Kartais stovėdavau prie prekystalio, kol Baba vaikštinėdavo turgaus eilėmis, rankas pagarbiai prispaudęs prie krūtinės, ir sveikindavosi su buvusiais pažįstamais iš Kabulo: mechanikais ir siuvėjais, parduodančiais iš kartos į kartą keliaujančius vilnonius švarkus ir apibraižytus dviračių šalmus, prekiaujančius drauge su buvusiais ambasadoriais, nebepraktikuojančiais chirurgais ir universiteto profesoriais.

Vieną ankstyvą 1984 metų liepos sekmadienio rytą, kol Baba ruošėsi prekybai, nuėjau nupirkti porą puodelių kavos su nuolaida, o grįžęs pamačiau Babą kalbantis su senyvu išskirtinės išvaizdos vyru. Pastačiau puodelius ant užpakalinio autobuso buferio, stovinčio šalia 84-ųjų metų Reigano ir Bušo reklaminio plakato.

— Amirai, — šūktelėjo Baba modamas man prieiti, — čia generolas sahibas, ponas Ikbalas Taheris. Jis Kabule tapo generolu. Jis dirbo Gynybos ministerijoje.

Taheris. Kodėl man ši pavardė pasirodė pažįstama?

Generolas juokėsi, kaip juokiamasi iš nelabai juokingų, bet svarbių žmonių juokelių. Jo plaukai buvo ploni, sidabriškai pilki, sušukuoti atgal nuo lygios įrudusios kaktos, o antakiai — balti kuokštai. Jis kvepėjo odekolonu ir dėvėjo geležies pilkumo trijų dalių kostiumą, švytintį, stipriai nutrintą ir blizgantį; iš jo liemenės kišenės kadaravo auksinė laikrodžio grandinėlė.

— Toks didingas pristatymas, — giliu ir kultūringu balsu tarė generolas. — *Salam, bacheme.* — Sveikas, mano vaike.

— *Salam*, generole sahibai, — pasakiau spausdamas jam ranką.

Plonytės rankos slėpė, koks stiprus gali būti generolo rankos paspaudimas, tarsi po išpuoselėta oda glūdėtų plienas.

— Amiras taps didžiu rašytoju, — pasakė Baba. Net du kartus atsisukau, kai Baba tai pasakė. — Jis jau baigė pirmus metus koledže ir iš visų dalykų gavo vien tik aukščiausius įvertinimus.

— Dvimečiame koledže, — pataisau jį.

— *Mashallah*, — tarė generolas Taheris. — Ar ketini rašyti apie mūsų šalį? Turbūt istoriją? Ar ekonomiką?

— Aš rašau grožinę literatūrą, — pasakiau galvodamas apie tuziną trumpų apsakymų, kuriuos buvau parašęs Rahimo Chano dovanotame oda įrištame sąsiuvinyje, ir staiga ėmiau svarstyti, kodėl tų apsakymų gėdijuosi kalbėdamas su šiuo žmogumi.

— Aha, apsakymų rašytojas, — pasakė generolas. — Na, žmonėms reikalingi apsakymai, kad atitrauktų juos nuo tokių sunkių laikų, kaip dabar, — jis uždėjo ranką Babai ant peties ir atsisuko į mane. — Jei jau kalbame apie istorijas, vieną vasaros dieną mudu su tavo tėvu Džalalabade esame medžioję fazaną, — pasakė jis. — Tai buvo žavingas laikas. Jei gerai pamenu, medžioklėje tavo tėvo akis buvo tokia pat aštri kaip ir versle.

Baba bato galu paspyrė medinę teniso raketę ant ištepto brezento.

— Toks jau čia verslas.

Generolas Taheris liūdnai ir mandagiai nusišypsojo, atsiduso ir švelniai paplekšnojo Babai per petį.

— *Zendagi migzara*, — tarė jis. Gyvenimas tęsiasi. Tada nužvelgė mane. — Mes, afganai, turime polinkį stipriai perspausti, *bachem*, ir esu girdėjęs daugybę vyrų, kvailai vadinamų didžiais. Tačiau tavo tėvas skiriasi nuo jų, nes jis priklauso tai mažumai vyrų, kurie tikrai nusipelno tokio vardo.

Tokia trumpa jo kalba man atrodė panaši į jo kostiumą: dažnai naudojama ir nenatūraliai švytinti.

— Tu man meilikauji, — linktelėjo Baba.

— Visai ne, — atsakė generolas, sukiodamas galvą į šonus ir spausdamas ranką prie krūtinės tarsi iš kuklumo. — Berniukai ir mergaitės privalo žinoti apie tėvų palikimą, — jis atsisuko į mane. — Ar brangini savo tėvą, *bacheme*? Ar tikrai tu jį brangini?

— *Balai*, generole sahibai, tikrai taip, — atsakiau, kad tik jis nebevadintų manęs „mano vaike“.

— Tada sveikinu, tu jau pusė vyro, — pasakė be humoro bei ironijos, tiesiog kaip komplimentą.

— *Padar jan*, jūs pamiršote savo arbatą, — pasigirdo jaunos moters balsas.

Ji stovėjo už mūsų, gražuolė siaurais klubais, aksominiais anglies juodumo plaukais, rankose laikė atdarą termosą ir polistirolinį puodelį. Sumirksėjau, širdies plakimas greitėjo. Jos tankūs ir juodi antakiai tarp akių susiliejo kaip išlenkti skrendančio paukščio sparnai, o grakščiai pakumpusi nosis atrodė, kaip senosios Persijos princesės — gal kaip Taminehos, Rostamo žmonos ir Sorabo motinos iš *„Šachnamė“*. Jos riešutmedžio spalvos akys, pridengtos vėduojančių blakstienų, susitiko su manosiomis. Akimirką stabtelėjo. Ir nuskriejo.

— Labai malonu, brangioji, — pasakė generolas Taheris.

Jis paėmė iš merginos puodelį. Prieš jai nusisukant, ant jos lygios odos, virš pasmakrės linijos, pastebėjau rudą pjautuvo formos apgamą. Ji nuėjo prie niūraus pilko furgono, stovinčio už dviejų

eilių, ir padėjo termosą. Jai priklaupus tarp senų įrašų ir dėžių su knygomis minkštais viršeliais, jos plaukai nusviro į vieną pusę.

— Mano duktė, mieloji Soraja, — pasakė generolas Taheris. Jis giliai įkvėpė, tarsi norėdamas pakeisti pokalbio temą, ir žvilgtelėjo į auksinį laikrodį kišenėje. — Jau laikas eiti namo ir imtis darbo. — Juodu su Baba pabučiavo vienas kitą į skruostus. Paskui jis abiem rankom pakratė mano ranką.

— Didžiausios sėkmės rašant, — pasakė žiūrėdamas man tiesiai į akis. Iš jo blyškiai mėlynų akių negalėjau suprasti, ką galvoja iš tikrųjų.

Likusią dienos dalį stengiausi atsispirti pagundai žiopsoti į pilkąjį furgoną.

TIK PAKELIUI NAMO man tai atėjo į galvą. Taheris. Taip ir maniau, kad esu tą pavardę girdėjęs anksčiau.

— Ar kartais nesklido kalbos apie Taherio dukterį? — paklausiau Babos stengdamasis apsimesti, kad man tai nelabai rūpi.

— Tu juk mane pažįsti, — atsakė Baba, lėtai sukdamas autobusą į eilę, vedančią prie išvažiavimo iš „blusų turgaus“. — Kai kalbos pradeda virsti paskalomis, aš nueinu.

— Bet juk sklido, argi ne? — pasakiau.

— Kodėl klausi? — apsimestinai droviai žvilgtelėjo į mane.

Trūktelėjau pečiais ir prisiverčiau nusišypsoti jam.

— Tiesiog smalsauju, Baba.

— Tikrai? Tik dėl to? — jis nesiliovė vis neatitraukdamas žaismingo žvilgsnio. — Ji tau padarė įspūdį?

Varčiau akis.

— Na ką tu, Baba.

Jis nusišypsojo ir išsuko autobusą iš „blusų turgaus“. Pasukome 680-ojo greitkelio link. Kurį laiką važiavome tylėdami.

— Girdėjau tik tiek, kad buvo toks vyras, ir viskas... nenusisekė.

Jis tai pasakė taip sunkiai, tarsi atskleistų, kad ji serga krūties vėžiu.

— Oi.

— Girdėjau, kad ji padori mergina, darbšti ir gera. Tačiau jokie *khastegariai*, gerbėjai, kol kas nesibeldė į generolo duris. — Baba atsiduso. — Tai gali atrodyti neteisinga, tačiau kartais tai, kas atsitinka per kelias dienas, kartais per vieną, gali visiškai pakeisti likusį gyvenimą, Amirai, — pasakė jis.

NEGALĖDAMAS UŽMIGTI tą naktį savo lovoje, galvojau apie Sorajos Taheri pjautuvo formos apgamą, jos švelniai pakumpusią nosį ir apie tai, kaip jos šviečiančios akys trumpai susitiko su manosiomis. Pagalvojus apie ją, mano širdis imdavo tvinkčioti. Soraja Taheri. Mano Sendaikčių Turgaus Princesė.

Dvyliktas

Jelda Afganistane yra pirmoji *Jadi* naktis, pirmoji žiemos naktis, ilgiausioji naktis metuose. Kaip buvo įprasta, mudu su Hasanu neidavome miegoti iki vėlumos, sėdėdavome kojas pakišę po *kursi*, o Ali mėtydavo obuolio žieveles į krosnį ir pasakodavo senas pasakas apie sultonus ir vagis. Taip praleisdavome ilgiausiąją metų naktį. Iš Ali ir sužinojau *jelda* išmintį, kad nusikamavę drugiai puola į žvakės liepsnas, o vilkai lipa į kalnus ieškodami saulės. Ali prisiekinėjo, kad jei per *jelda* naktį suvalgysi arbūzą, ateinančią vasarą nekankins troškulys.

Būdamas vyresnis, poezijos knygose perskaičiau, kad *jelda* yra bežvaigždė naktis, kankinanti įsimylėjėlius ir verčianti nemiegoti kiaurą naktį, ištverti begalinę tamsą laukiant, kol patekės saulė ir su ja išvysi mylimąjį. Man sutikus Sorają Taheri, kiekviena savaitės naktis tapo *jelda*. Ir išaušus sekmadienio rytams, keldavausi su rudakės Sorajos Taheri veidu mintyse. Važiuodamas Babos autobusu, skaičiuodavau mylias, kol pamatysiu ją, sėdinčią basą, tvarkančią pilnas pageltusių enciklopedijų kartonines dėžes, kulnus, tokius baltus ant asfalto, sidabrines apyrankes, dzingsinčias ant jos liaunų riešų. Galvodavau apie šešėlį ant žemės nuo jos plaukų, kai jie nuslysdavo nuo nugaros ir kabodavo it aksominė užuolaida. Soraja. Sendaikčių Turgaus Princesė. Rytinė saulė po mano *jelda*.

Prasimanydavau dingsčių — joms Baba pritardavo žaisminga kvaila šypsena — pasivaikščioti tarp eilių ir praeiti pro Taherių krautuvėlę. Pamojuodavau generolui, nuolat apsivilkusiam savo pilką nuo nešiojimo blizgantį kostiumą, o jis mosteldavo man. Kartais jis atsikeldavo iš savo viršininko kėdės ir mudu trumpai šnektelėdavome apie rašymą, karą, dienos sandorius. Tuo metu turėdavau priversti akis nenusisukti, nežvilgčioti ten, kur sėdėjo Soraja, skaitydama knygą minkštais viršeliais. Paskui atsisveikindavau su generolu ir nueidamas stengdavausi nesikūprinti.

Kartais, kai ji sėdėdavo viena, generolui nupėdinus į kitą eilę pabendrauti, praeidavau pro ją, apsimesdamas, kad jos nepažįstu, nors labai trokšdavau susipažinti. Prižadėdavau sau, kad su ja pakalbėsiu, kol vasara pasibaigs, tačiau atsidarydavo mokyklos, lapai parausdavo, pageltonuodavo ir nukrisdavo, nulydavo žiemos lietūs ir imdavo gelti Babos sąnarius, dar kartą prasprogdavo mažyčiai lapeliai, o aš vis dar nesukaupdavau drąsos, *dilos*, net jai į akis pažvelgti.

1985 metų gegužę pasibaigė pavasario sezonas. Puikiai išlaikiau visus bendrojo lavinimo dalykus; tai buvo tarsi mažas stebuklas, nes sėdėdamas paskaitose galvodavau apie švelniai pakumpusią Sorajos nosį.

Tada, vieną kaitrų vasaros sekmadienį, mudu su Baba sėdėjome savo kioskelyje „blusų turguje“, vėduodami veidus laikraščiais. Nepaisant saulės, plieskiančios kaip įkaitęs lygintuvas, turguje buvo tiršta žmonių, o prekyba vyko puikiai — dar buvo tik pusė pirmos, o mes jau uždirbome 160 dolerių. Atsistojau, išsitiesiau ir paklausiau Babos, ar jis nenorėtų kokakolos. Jis pasakė, kad labai norėtų.

— Pasisaugok, Amirai, — nueinant pasakė Baba.

— Ko, Baba?

— Aš ne *ahmakas*, taigi nekvailink manęs.

— Nesuprantu, apie ką kalbi?

— Atsimink, — tarė Baba, pirštu besdamas mano pusėn, — tas vyras yra puštūnas iki kaulų smegenų. Tokie vyrai turi *nangą* ir *na-*

moos. — *Nangą. Namoos.* Garbė ir išdidumas. Puštūnų vyrų principai. Ypač kai kalbama apie žmonos skaistumą. Arba dukters.

— Aš tik einu nupirkti mums atsigerti.

— Tik nepadaryk man gėdos, tik tiek teprašau.

— Nepadarysiu. Dieve, Baba.

Baba prisidegė cigaretę ir vėl ėmė vėdintis laikraščiu.

Iš pradžių ėjau labdaros būdelės link, paskui pasukau prie kioskelio, kur už 5 dolerius galėjai nusipirkti marškinėlius su ant balto nailono įspaustais Jėzaus, Elvio, Džimo Morisono arba visų trijų iš karto veidais. Virš galvų grojo *mariachi* muzika ir kvepėjo marinuotais agurkėliais bei kepama mėsa.

Atpažinau pilkąjį Taherių furgoną už dviejų eilių nuo mūsų, šalia kiosko, pardavinėjančio mangus ant pagaliuko. Mergina buvo viena, ji skaitė. Šiandien apsivilkusi baltą iki kauliukų vasarinę suknelę. Avėjo sandalus atviru priekiu. Plaukai buvo surišti į tulpės formos kuodą. Ketinau ir vėl praeiti pro šalį, maniau, kad taip ir padariau, bet staiga supratau, kad stoviu prie baltos Taherių staltiesės krašto ir pro senus lygintuvus bei kaklaraiščius spoksau į Sorają. Ji kilstelėjo akis.

— *Salam,* — pasakiau. — Atsiprašau, kad esu *mozachem*, nenorėjau jūsų sutrukdyti.

— *Salam.*

— Ar šiandien yra generolas sahibas? — paklausiau.

Mano ausys svilo, negalėjau prisiversti pažvelgti jai į akis.

— Jis nuėjo į tą pusę, — atsakė mergina.

Ji mostelėjo į dešinę, o jos apyrankė nuslydo alkūnės link, sidabrinė, gelsvai žalios spalvos.

— Ar perduosite jam, kad buvau užsukęs pareikšti pagarbą?— pasidomėjau.

— Perduosiu.

— Dėkoju, — tariau. — Oi, mano vardas yra Amiras. Jei kartais prireiktų. Tai galėsite pasakyti generolui. Kad buvau užsukęs. Perduoti... linkėjimų.

— Taip.

Atsistojau ant kitos kojos, krenkštelėjau.

— Dabar jau eisiu. Atsiprašau, kad sutrukdžiau.

— Visai nesutrukdėt, — atsakė ji.

— Oi, tai gerai, — kilstelėjau galvą ir šyptelėjau puse lūpų. — Tai aš jau eisiu. — Argi aš šito dar nesakiau? — *Khoda hafez.*

— *Khoda hafez.*

Pradėjau eiti. Stabtelėjau ir atsisukau. Pasakiau iš karto, kol nepabūgau:

— Ar galiu paklausti, ką skaitote?

Ji sumirksėjo.

Sulaikiau kvapą. Staiga pajutau, kiek afganų akių „blusų turguje" atsisuko į mus. Įsivaizdavau, kaip visi prityla. Kaip vidury sakinio sustoja judėjusios lūpos. Pasisuka galvos. Su susidomėjimu prisimerkia akys.

Kas čia buvo?

Iki šios akimirkos mūsų susitikimas galėjo būti suprastas tik kaip pagarbus pasiteiravimas, vienas vyras teiraujasi kito vyro buvimo vietos. Bet štai aš jos paklausiau ir jei ji atsakys, tada mudu jau... na, kaip ir šnekučiuosimės. Aš, *mojaradas*, vienišas jaunas vyras, ir ji — netekėjusi jauna mergina. Mergina su *praeitimi.* Tai jau svyravo ant žaliavos paskaloms slenksčio, ir tai būtų labai vykusi paskala. Pliaukšėtų nuodingi liežuviai. Ir stipriausią to nuodo poveikį pajustų ji, ne aš — aš puikiai pažinojau dvigubus afganų standartus, palankesnius vyrų lyčiai. Ne *„Ar matei, kaip jis šnekučiavosi su ja?* — bet *„Vaje! Ar matei, kaip ji jo nepaleido? Kokia ji lochaka!"*

Pagal afganų standartus mano klausimas buvo įžūlus. Taip klausdamas apnuoginau save ir taip pat pasėjau abejonę dėl savo susidomėjimo ja. Bet aš buvau vyras ir terizikavau savo sužeistu ego. Žaizdos išgyja. Reputacija — ne. Ar ji priims mano iššūkį?

Ji atsuko knygą į mane, kad matyčiau viršelį. *„Vėtrų kalnas"*.

— Ar esate ją skaitęs? — paklausė mergina.

Linktelėjau galva. Jaučiau, kaip už akių pulsuoja širdis.

— Liūdna istorija.

— Liūdnos istorijos tampa geromis knygomis, — pasakė ji.

— Tikrai.

— Girdėjau, jūs rašote.

Iš kur ji žino? Svarsčiau, ar jos tėvas jai papasakojo, o gal ji pati jo paklausė. Tačiau iš karto abu variantus atmečiau kaip absurdiškus. Tėvai ir sūnūs galėjo laisvai kalbėtis apie moteris. Tačiau jokia afganė mergina — jokia padori ir *mohtaran* afganė — neklausinėdavo savo tėvo apie vaikinus. Ir joks tėvas, ypač puštūnas, griežtai ištikimas *nangai* ir *namoos*, neaptarinės *mojarado* su savo dukra, nebent diskusijų objektas būtų *khastegaris*, gerbėjas, jau atlikęs garbingą poelgį ir nusiuntęs savo tėvą pasibelsti į duris.

Neįtikėtina, bet išgirdau save sakant:

— Gal norėtumėt paskaityti kokį nors mano parašytą apsakymą?

— Norėčiau, — atsakė ji.

Dabar jau pajutau jos nerimą, mačiau, kaip jos akys staiga ėmė bėgioti į šalis. Gal ieškodamos generolo. Svarsčiau, ką jis pasakytų pamatęs mane taip nederamai ilgai šnekučiuojantį su jo dukra.

— Gal kurią dieną jums užnešiu, — tariau.

Jau ketinau pasakyti daugiau, kai tarp eilių pastebėjau artėjančią moterį, kurią buvau matęs kartu su Soraja. Ji nešėsi plastikinį maišą, pilną vaisių. Kai pamatė mus, jos akys ėmė šokinėti nuo manęs prie Sorajos. Ji nusišypsojo.

— Mielas Amirai, malonu tave matyti, — tarė ji, statydama krepšį ant staltiesės. Jos kakta blizgėjo nuo prakaito. Raudoni plaukai, sušukuoti kaip šalmas, spindėjo saulėje — pro išplonėjusius plaukus švietė oda. Jos kopūsto formos veide buvo giliai įsodintos mažos žalios akys, dantys su karūnėlėmis, o jos pirštai buvo panašūs į dešreles. Ant krūtinės gulėjo auksinis Alachas, grandinėlė slėpėsi po kaklo odos raukšlėmis ir klostėmis. — Aš esu Džamila, Sorajos jan mama.

— *Salam*, mieloji teta, — sutrikęs pasisveikinau, kaip visada nepatogiai jausdamasis tarp žmonių, kurie mane pažinojo, o aš jų — ne.

— Kaip laikosi tavo tėvas? — paklausė ji.

— Ačiū, puikiai.

— Žinai, tavo senelis, Gazi sahibas, buvo teisėjas? Jo dėdė ir mano senelis buvo pusbroliai, — pasakė ji. — Matai, mes esame giminės.

Ji nusišypsojo karūnuotų dantų šypsena, o aš pastebėjau, kad dešinysis jos burnos kraštas šiek tiek pasviro. Moteris akimis bėgiojo nuo manęs prie Sorajos.

Kartą esu klausęs Babos, kodėl generolo Taherio duktė dar netekėjusi. Nėra gerbėjų, atsakė Baba. Nėra tinkamų gerbėjų, patikslino jis. Tačiau plačiau neaiškino — Baba žinojo, kaip pavojingos tuščios kalbos gali paveikti moters galimybes sėkmingai ištekėti. Afganai vyrai, ypač iš gerbiamų šeimų, yra labai permainingi padarai. Ten pašnibždėjo, ten apšmeižė, ir jie purptelėjo kaip išgąsdinti paukščiai. Tad vestuvės ateidavo ir praeidavo, o Sorajai niekas nedainavo *ahesta boro*, niekas nedažė jos delnų chna, niekas nelaikė iškėlęs Korano virš jos galvos apdangalo, ir tik generolas Taheri šokdavo su ja per vestuves.

Ir štai ši moteris, ši motina, su širdį plėšančiu troškimu, perdėta šypsena ir sunkiai paslepiama viltimi akyse, žiūrėjo į mane. Šiek tiek susigūžiau susidrovėjęs dėl man suteiktos galios, vien dėl to, kad išlošiau genetinėje loterijoje, o pergalę lėmė mano lytis.

Man niekada nepavyko išskaityti generolo minčių jo akyse, tačiau gerokai daugiau sužinojau apie jo žmoną: jei kas nors man pasipriešintų — kad ir kas *tai* būtų — to tikrai nedarys ji.

— Prisėsk, mielasis Amirai, — pasakė ji. — Soraja, pastatyk jam kėdę, *bacheme*. Ir nuplauk tuos persikus. Jie saldūs ir švieži.

— Ne, ačiū, — pasakiau, — man jau reikia eiti. Mano tėvas laukia.

— O? — nutęsė ponia Taheri, aiškiai nustebusi, kad taip mandagiai atsisakiau pasiūlymo. — Tada štai, paimk bent šituos. — Ji į popierinį maišelį įmetė saują kivių bei kelis persikus ir primygtinai man jį įdavė. — Perduok sveikinimus savo tėvui. Ir užeik dar kada pas mus.

— Užeisiu. Dėkoju, mieloji teta, — atsakiau.

Akies kampučiu mačiau, kaip Soraja žiūrėjo į šalį.

— MANIAU, KAD ĖJAI PIRKTI KOKAKOLOS? — imdamas iš manęs persikų maišelį, paklausė Baba.

Jis į mane žvelgė su apsimestiniu susirūpinimu ir kartu žaismingai. Jau buvau bepradedąs kažką regzti, bet jis atsikando persiko ir numojo ranka.

— Nesvarbu, Amirai. Tik prisimink, ką tau sakiau.

TĄ NAKTĮ LOVOJE GALVOJAU, kaip mirguliavo saulės šviesa Sorajos akyse, mąsčiau apie švelnias įdubas virš jos raktikaulių. Vis kartojau ir kartojau mudviejų pokalbį galvoje. Ar ji paklausė: „*Girdėjau, tu rašai*", ar „*Girdėjau, tu rašytojas?* Kaip ji paklausė? Varčiausi patale ir spoksojau į lubas, liūdėdamas dėl šešių kamuojančių, begalinių *jelda* naktų, kol vėl ją pamatysiu.

TAIP TĘSĖSI kelias savaites. Palaukdavau, kol generolas nueis pasivaikščioti, tada žingsniuodavau pro Taherių prekystalį. Jei būdavo ir ponia Taheri, ji pavaišindavo mane arbata su *kolcha*; mudu šnekučiuodavomės apie anų laikų Kabulą, pažįstamus žmones, jos artritą. Neabejotinai pastebėjo, kad užsukdavau pas juos, kai nebūdavo jos vyro, bet nė karto apie tai neprasitarė.

— Oi, tu ką tik prasilenkei su savo kaka, — sakydavo ji.

Man, tiesą sakant, patikdavo, kai šalia būdavo *khanum* Taheri, ne tik dėl jos malonaus būdo; kai šalia sukinėdavosi motina, Soraja būdavo ne tokia įsitempusi, kalbesnė. Tarsi motinos buvimas įteisintų, kas tarp mudviejų vyksta — nors kitaip, nei generolui esant šalia. *Khanum* Taheri globojo mūsų susitikimus, o tai, nors ir nesumažino paskalų pavojaus, vis dėlto neleido pernelyg liežuvauti, tačiau Soraja, peržengdama ribas, nors motina tatai skatino, aiškiai jautėsi nesmagiai.

Kartą mudu su Soraja kalbėjomės vieni du jų būdelėje. Ji pasakojo apie mokyklą, apie tai, kad ji irgi rengiasi bendrojo lavinimosi paskaitoms Ochlono dvimečiame koledže Fremonte.

— Kokią specialybę ketini rinktis?

— Noriu būti mokytoja, — tarė ji.

— Tikrai? Kodėl?

— Visada norėjau. Kai gyvenome Viržinijoje, gavau anglų, kaip antrosios kalbos, sertifikatą ir dabar vieną vakarą per savaitę mokau viešojoje bibliotekoje. Mano mama irgi buvo mokytoja, Kabulo Zargonos vidurinėje mokykloje mokė mergaites farsi kalbos ir istorijos.

Pilvotas vyras veltine skrybėle pasiūlė tris dolerius už penkių dolerių vertės žvakidžių rinkinį, ir Soraja jam pardavė. Pinigus įmetė į mažą dėžutę nuo saldainių, stovinčių prie jos kojų. Paskui droviai žvilgtelėjo į mane.

— Norėčiau papasakoti vieną istoriją, — tarė ji, — bet šiek tiek droviuosi.

— Papasakok.

— Ji kvailoka.

— Prašau, papasakok.

Mergina nusijuokė.

— Kai Kabule mokiausi ketvirtoje klasėje, mano tėvas pasamdė moterį, vardu Ziba, kad padėtų tvarkytis namuose. Irane, Mashade, ji turėjo seserį, o kadangi Ziba buvo beraštė, retkarčiais paprašydavo, kad parašyčiau jos sesei laišką. Kai jos sesuo atsaky-

davo, turėdavau juos Zibai perskaityti. Vieną dieną paklausiau jos, ar nenorėtų išmokti skaityti ir rašyti. Ji man plačiai nusišypsojo, aplink akis susimetė raukšlelės, ir pasakė, kad nepaprastai norėtų. Kai paruošdavau savo namų darbus, mudvi susėsdavome prie virtuvės stalo ir aš mokydavau ją *Alef-beh*. Atsimenu, kaip kartais vidury pamokų ruošimo pamatydavau, kad Ziba virtuvėje maišo greitpuodyje mėsą ir tuoj su pieštuku rankoje sėdasi daryti namų darbų, kuriuos iš vakaro būdavau jai uždavusi.

Kad ir kaip ten būtų, po metų Ziba jau galėjo skaityti vaikiškas knygutes. Mudvi su ja sėdėdavome kieme ir skaitydavome Daros ir Saros pasakas — iš lėto, bet taisyklingai. Ji mane pradėjo vadinti *Moalem* Soraja, Mokytoja Soraja, — mergina vėl nusijuokė. — Žinau, tai skamba labai vaikiškai, bet kai Ziba pirmą kartą pati parašė laišką, supratau, kad daugiau nieko pasaulyje nenorėčiau veikti, tik būti mokytoja. Aš taip ja didžiavausi ir jaučiau, kad atlikau kažką tikrai vertinga, supranti?

— Taip, — pamelavau.

Pagalvojau, kaip, naudodamasis savo raštingumu, pajuokdavau Hasaną. Kaip jį erzindavau, kai susidurdavome su sudėtingais žodžiais, kurių jis nežinojo.

— Mano tėvas nori, kad studijuočiau teisę, mama visą laiką užsimena apie mediciną, tačiau aš ketinu būti mokytoja. Nors už tai nedaug mokama, bet aš to noriu.

— Mano motina irgi buvo mokytoja, — pasakiau.

— Žinau, — tarė ji. — Mano mama man pasakojo.

Supratusi, ką pasakė, Soraja visa išraudo, nes iš jos atsakymo tapo aišku, kad „pokalbiai apie Amirą“ vykdavo ir kai manęs šalia nebūdavo. Turėjau pasistengti, kad nenusišypsočiau.

— Aš tau kai ką atnešiau. — Iš užpakalinės kišenės ištraukiau ritinėlį sąvaržėle susegtų lapų. — Kaip ir buvau žadėjęs.

Padaviau jai vieną iš savo trumpų apsakymų.

— O, tu prisiminei, — nuoširdžiai šypsodamasi tarė ji. — Ačiū!

Net nesuspėjau užfiksuoti ir įsidėmėti, kad ji į mane kreipėsi „*tu*“, o ne oficialiai — „*shoma*“, nes staiga iš jos veido šypsena pranyko. Veidas neteko spalvos, akys įsispoksojo į kažką už mano nugaros. Atsisukau. Akis į akį susidūriau su generolu Taheriu.

— Amiras jan. Karjeros siekiantis mūsų pasakotojas. Malonu, — pasisveikino jis.

Tačiau jo šypsena nebuvo maloni.

— *Salam*, generole sahibai, — iškošiau pro kietai sučiauptas lūpas.

Jis artėjo prie manęs pro būdelę.

— Šiandien tokia graži diena, argi ne? — pasakė jis, nykštį įgrūdęs į savo liemenės kišenę ant krūtinės, o kitą ranką tiesdamas į Sorają. Ji padavė jam lapus.

— Sako, kad šią savaitę žada lyti. Sunku tuo patikėti, argi ne?

Susuktus lapus jis įmetė į šiukšlių dėžę. Atsisuko į mane ir švelniai uždėjo ranką ant peties. Kartu paėjome kelis žingsnius.

— Žinai, *bacheme*, aš po truputį tave labai pamėgau. Tu esi padorus vaikinas, tikrai tikiu tuo, ką sakau, bet, — jis atsiduso ir pamojo ranka, — net ir padoriems vaikinams kartais reikia priminti. Tad mano pareiga ir yra priminti tau, kad šitame „blusų turguje“ visi į jus spokso. — Jis stabtelėjo. Neišraiškingos jo akys kiaurai gręžė manąsias. — Matai, čia *kiekvienas* yra pasakotojas, — jis nusišypsojo, plačiai atverdamas savo tobulai lygius dantis. — Perduok linkėjimus tėvui, mielasis Amirai.

Tada nukėlė ranką man nuo peties. Ir vėl nusišypsojo.

— KAS ATSITIKO? — paklausė Baba.

Jis kaip tik tuo metu ėmė pinigus iš senyvos moters už supamąjį arkliuką.

— Nieko, — atsakiau.

Atsisėdau ant seno televizoriaus. Tada vis tiek viską jam papasakojau.

— Ak, Amirai, — atsiduso jis.

Taip jau viskas susiklostė, kad negalėjau ilgai svarstyti apie tai, kas atsitiko.

Nes tą pačią savaitę Baba persišaldė.

VISKAS PRASIDĖJO SAUSU KOSULIU ir sloga. Sloga praėjo, bet kosulys nesiliovė. Baba atsikosėdavo į nosinę ir susikišdavo ją sau į kišenę. Vis taikydavausi patikrinti nosinę, bet jis tik numodavo man neliįsti. Jis nekentė gydytojų ir ligoninių. Kiek žinau, Baba vienintelį kartą ėjo pas daktarą, kai Indijoje pasigavo maliariją.

Po dviejų savaičių užtikau jį į tualetą atkosėjantį gumulėlius kruvinų skreplių.

— Kodėl taip ilgai kosėji? — paklausiau.

— Kas šiandien pietums? — pasidomėjo jis.

— Aš vežu tave pas gydytoją.

Nors Baba buvo degalinės vadybininkas, savininkas jam nepasiūlė sveikatos draudimo, o Baba dėl savo neapdairumo primygtinai ir nereikalavo. Tad nuvežiau jį į labdaros ligoninę, esančią San Chosė. Babą apžiūrėjo išblyškęs gydytojas patinusiomis akimis, prisistatęs antrų metų rezidentu.

— Jis atrodo jaunesnis už tave, bet didesnis ligonis už mane, — bambėjo Baba.

Rezidentas pasiuntė mus pasidaryti krūtinės rentgenogramą. Kai seselė mus vėl pasišaukė, rezidentas jau pildė kortelę.

— Nuneškite prie priekinio stalo, — greitai keverzodamas pasakė gydytojas.

— Kas čia yra? — paklausiau.

— Siuntimas, — keverzojo toliau.

— Kur?

— Į plaučių skyrių.

— Kodėl?

Jis staigiai žvilgtelėjo į mane. Stumtelėjo akinius prie akių. Ir vėl pradėjo keverzoti.

— Dešiniajame plautyje yra dėmė. Noriu, kad ištirtų.

— Dėmė? — paklausiau, ir kambarys ėmė mažėti.

— Vėžys? — atsainiai pridūrė Baba.

— Gali būti. Bet, šiaip ar taip, tai įtartina, — sumurmėjo gydytojas.

— Ar galite man plačiau paaiškinti? — paklausiau.

— Nelabai. Pirma reikia atlikti kompiuterinę tomografiją, tada apsilankyti pas plaučių specialistą. — Jis padavė man siuntimą. — Tavo tėvas rūko, tiesa?

— Taip.

Gydytojas linktelėjo galvą. Pažvelgė į mane, paskui į Babą ir vėl į mane.

— Jums paskambins per dvi savaites.

Norėjau paklausti, kaip man tas dvi savaites gyventi su tuo žodžiu „įtartina". Kaip man tas savaites valgyti, dirbti, mokytis? Kaip jis gali mane taip išsiųsti namo su tuo žodžiu?

Paėmiau blanką ir nunešiau prie stalo.

Tą vakarą palaukiau, kol Baba užmigs, tada sulanksčiau antklodę. Pasidėjau ją kaip maldos kilimėlį. Lenkdamas galvą prie žemės, kalbėjau pusiau primirštas eiles iš Korano — eiles, kurias mula Kabule privertė mus išmokti atmintinai — ir prašiau Dievo malonės, Dievo, kuris net nežinojau, ar egzistuoja. Dabar pavydėjau mulai, pavydėjau jo tikėjimo ir tvirtumo.

Praėjo dvi savaitės, bet niekas nepaskambino. Kai pagaliau pats paskambinau, man pranešė, kad jie pametė mano siuntimą. Argi aš nebuvau tikras, kad siuntimą įdaviau? Man pasakė, kad paskambins dar per tris savaites. Pakėliau vėją ir nusiderėjau, kad kompiuterinę tomografiją atliktų ne po trijų, bet po savaitės, o pas gydytoją atvyktumėme po dviejų.

Lankantis pas pulmonologą gydytoją Šnaiderį, viskas buvo ge-

rai, kol Baba nepaklausė, iš kur daktaras kilęs. Gydytojas Šnaideris pasakė, kad iš Rusijos. Baba prarado savitvardą.

— Mes trumpam atsiprašysime, gydytojau, — pasakiau stumdamas Babą į šalį.

Gydytojas Šnaideris nusišypsojo ir atsitraukė, rankoje vis dar tebelaikydamas stetoskopą.

— Baba, aš skaičiau gydytojo Šnaiderio biografiją laukiamajame. Jis gimė Mičigane. *Mičigane!* Jis amerikietis, daug tikresnis amerikietis nei mes kada tapsime.

— Man nerūpi, kur jisai gimęs, jis yra *roussi*, — pasakė Baba, nutaisydamas grimasą, tarsi tas žodis būtų purvinas. — Jo tėvai buvo *roussi*, jo seneliai buvo *roussi*. Galiu prisiekti tavo motinos atminimu, jei jis bent bandys mane paliesti, aš sulaužysiu jam ranką.

— Gydytojo Šnaiderio tėvai pabėgo nuo *shoravi*, negi nesupranti? Jie pabėgo!

Bet Baba nieko negirdėjo. Manau, kad vienintelis dalykas, kurį jis mylėjo taip pat, kaip savo mirusią žmoną, buvo Afganistanas, jo buvusioji šalis. Aš vos nerėkiau iš nusivylimo. Tačiau atsidusau ir atsisukau į gydytoją Šnaiderį.

— Atsiprašau, gydytojau. Taip nieko nebus.

Kitas pulmonologas, gydytojas Amanis, buvo iranietis, ir Babai jis patiko. Gydytojas Amanis, saldžiakalbis vyras išraitytais ūsais ir žilais gaurais, mums pasakė, kad peržiūrėjo kompiuterinės tomografijos rezultatus ir kad reikės atlikti dar vieną procedūrą, kuri vadinama bronchoskopija. Jos metu reikės paimti gabalėlį plaučių audinio patologijai ištirti. Mus užrašė kitai savaitei. Išlydėdamas Babą iš kabineto, padėkojau gydytojui, galvodamas, kad dabar ištisą savaitę turėsiu gyventi su nauju žodžiu „audinys“, dar grėsmingesniu nei „įtartina“. Troškau, kad Soraja būtų kartu su manimi.

Išaiškėjo, kad vėžys, kaip ir velnias, turi daug vardų. Babos vėžys buvo „smulkialąstelinė karcinoma“. Smarkiai pažengusi. Neoperuojama. Baba paklausė gydytojo Amanio, kokios prognozės. Gydytojas Amanis sukando lūpas ir ištarė žodį „kapas“.

— Galima taikyti chemoterapiją, žinoma, — tarė jis. — Tačiau tai tik paliatyvas.

— Ką tai reiškia? — paklausė Baba.

Gydytojas Amanis atsiduso.

— Tai reiškia, kad pasekmių nepakeis, tik prailgins.

— Aiškus atsakymas, gydytojau Amani. Ačiū jums už jį, — atsakė Baba. — Tačiau man nereikia jokių cheminių vaistų.

Baba buvo taip pat ryžtingai nusiteikęs, kaip ir tą dieną, kai numetė maisto talonus ant ponios Dobins stalo.

— Bet, Baba...

— Daugiau niekada nesiginčyk su manimi viešumoje, Amirai, Niekada. Kas, manai, esąs?

LIETUS, apie kurį generolas Taheris kalbėjo „blusų turguje", prapliupo po kelių savaičių, tad, mums išeinant iš gydytojo Amanio kabineto, pravažiuojančios mašinos taškė šaligatvius purvinu vandeniu. Baba prisidegė cigaretę. Jis rūkė visą kelią namo.

Tėvui kišant raktą į vestibiulio durų rakto skylutę, pasakiau:

— Norėčiau, kad būtum sutikęs pabandyti chemoterapiją, Baba.

Tėvas įsidėjo raktus į kišenę, truktelėjo mane iš po lietaus ir įstūmė po dryžuota pastato stogine. Jis įrėmė man į krūtinę ranką su cigarete.

— *Bas!* Aš jau nusprendžiau.

— O kaip aš, Baba? Ką man daryti? — pasakiau, akyse kaupiantis ašaroms.

Lietaus permerktu tėvo veidu nuvilnijo pasibjaurėjimas. Tokiu žvilgsniu Baba žiūrėdavo, kai, būdamas vaikas, nukrisdavau, nusibrozdindavau kelius ir verkdavau. Nemėgo mano ašarų, tad ir dabar pasipiktino.

— Tau dvidešimt dveji metai, Amirai! Suaugęs vyras! Tu... — Baba išsižiojo, užsičiaupė ir vėl išsižiojo, regis, permąstydamas

žodžius. Virš mūsų, į stoginės brezentą, barbeno lietus. — Ką tau daryti, klausi? Visus tuos metus bandžiau tave išmokyti, kad nereikia to klausti.

Jis atidarė duris. Vėl atsisuko į mane.

— Ir dar vienas dalykas. Niekas apie tai nieko nesužinos, girdi mane? Niekas. Man nereikia niekieno užuojautos.

Tada jis pradingo blausiame vestibiulyje. Visą dieną rūkė cigaretę po cigaretės, sėdėdamas prieš televizorių. Nežinojau, kam jis metė iššūkį. Man? Gydytojui Amaniui? O gal Dievui, kuriuo niekada netikėjo.

KURĮ LAIKĄ net vėžys neatkratė Babos nuo „blusų turgaus“. Šeštadieniais važinėdavome po garažus, Baba vairuodavo, aš rodydavau kelią, o sekmadieniais prekiaudavome turguje. Žalvarinės lempos. Beisbolo pirštinės. Slidinėjimo kostiumai, sugedusiais užtrauktukais. Baba sveikindavosi su senais pažįstamais iš buvusios šalies, o aš derėdavausi su pirkėjais dėl dolerio ar dviejų. Tarsi nuo to kas keistųsi. Tarsi diena, kai tapsiu našlaičiu, neartėtų kaskart baigiant prekybą.

Retkarčiais generolas Taheris ir jo žmona praeidavo pro šalį. Generolas kaip visada diplomatiškai su manimi šypsodamasis pasisveikindavo ir abiem rankomis suspausdavo manąją. Tačiau *khanum* Taheri elgesyje jautei santūrumą. Jį pakeisdavo tik paslaptinga, liūdna šypsena ir slapukiški, atsiprašantys žvilgsniai, kai generolo dėmesys nukrypdavo kur nors kitur.

Tą metą atsimenu kaip daugybės „pirmųjų kartų“ laikotarpį: pirmą kartą išgirdau Babą, dejuojantį vonioje; pirmą kartą radau kraujo ant jo pagalvės. Ištisus trejus metus, kol Baba dirbo degalinėje, niekada nebuvo atsiprašęs dėl ligos. Dar vienas pirmas kartas.

Kol atėjo tų metų Visų šventųjų dienos išvakarės, Baba taip pavargdavo iki šeštadienio popietės, kad laukdavo už vairo, kol aš

kilnodavau prekes ir derėdavausi dėl visokio šlamšto. Prieš Padėkos dieną jis išsekdavo prieš vidurdienį. Kai žaidimo aikštelėse pasirodė rogutės, o Daglaso kėniai pasidengė dirbtiniu sniegu, Baba jau likdavo namuose, o aš VW autobusiuku į priekį ir atgal pusiasaliu važinėdavau vienas.

Kartais „blusų turguje" pažįstami afganai pastebėdavo, kad Baba numetė svorio. Iš pradžių šios pastabos buvo giriančios. Netgi klausinėjo, kokia jo dietos paslaptis. Tačiau klausimai ir komplimentai pasibaigė, kai svoris nesiliovė kristi. Kai svarai krito ir krito. Kai įdubo skruostai. Kai susitraukė smilkiniai. Ir kai akys įkrito į akiduobes.

Vieną vėsų sekmadienį, netrukus po Naujųjų metų, Baba siūlė lempos gaubtą filipiniečiui, o aš tuo metu autobusiuke ieškojau antklodės užkloti jam kojas.

— Ei, žmonės, šitam vyrui reikia pagalbos! — šūktelėjo išsigandęs filipinietis.

Atsisukau ir pamačiau Babą, gulintį ant žemės. Jo rankos ir kojos trūkčiojo.

— *Komak!* — sušukau. — Padėkit kas nors!

Pripuoliau prie Babos. Jis buvo apsiputojęs, seilės gėrėsi į jo barzdą. Akys užverstos, buvo matyti tik baltymai.

Prie mūsų skubėjo žmonės. Girdėjau kažką šūktelint — priepuolis. Dar kažkas klykė:

— Skambinkit 911!

Išgirdau žingsnius. Miniai susirinkus aplink, užtemo dangus.

Babos seilės pasidarė raudonos. Jis įsikando liežuvį. Priklaupiau šalia jo ir, sučiupęs jo rankas, kartojau:

— Aš čia, Baba, aš čia, viskas bus gerai, aš šalia tavęs.

Tarsi būčiau galėjęs nuraminti jo konvulsijas. Įkalbėti jas palikti Babą ramybėje. Ant kelių pajutau šlapumą. Pamačiau, kad Babos šlapimo pūslė atsileido. Šššš, Baba jan, aš čia. Tavo sūnus šalia.

GYDYTOJAS balta barzda ir visiškai nuplikęs išstūmė mane iš palatos.

— Noriu dar kartą su tavimi peržiūrėti tavo tėvo kompiuterinės tomografijos rezultatus, — tarė jis.

Jis uždėjo nuotraukas ant apžiūros dėžės koridoriuje ir trintuku ant pieštuko galo bakstelėjo į Babos vėžio nuotrauką, tarsi policininkas, rodantis žudikų nuotraukas aukos šeimai. Babos smegenys atrodė kaip didelio graikinio riešuto skerspjūvis, išvarpytas pilkų teniso kamuoliuko formos daiktų.

— Kaip matote, vėžys metastazavo, — tarė jis. — Jam reikės vartoti steroidus, kad sumažėtų smegenų tinimas, bei priešepileptinius vaistus. Ir aš rekomenduočiau paliatyvią radiaciją. Ar žinote, ką tai reiškia?

Pasakiau, kad žinau. Jau pradėjau nusimanyti apie vėžį.

— Tada gerai, — linktelėjo jis. Patikrino savo pranešimų gaviklį. — Jau turiu eiti, bet galite mane išsikviesti, jei iškils dar kokių klausimų.

— Ačiū jums.

Naktį prasėdėjau ant kėdės prie Babos lovos.

KITĄ RYTĄ laukiamasis koridoriaus gale buvo prisigrūdęs afganų. Mėsininkas iš Niuarko. Inžinierius, su kuriuo Baba statė našlaičių namus. Jie vienas paskui kitą įeidavo ir pritilę perduodavo linkėjimus. Linkėjo jam greitai pasveikti. Baba tuo metu buvo pabudęs, silpnas ir pavargęs, bet pabudęs.

Rytui įpusėjus, atėjo generolas Taheris ir jo žmona. Paskui juos ir Soraja. Mudu vienas į kitą žvilgtelėjome ir iškart nusukome žvilgsnius.

— Kaip laikais, mano drauge? — paklausė generolas Taheris, paimdamas tėvą už rankos.

Baba parodė į lašelinę, kabančią jam virš rankos. Silpnai nusišypsojo. Generolas jam atsakė šypsena.

— Jums nereikėjo savęs apsunkinti. Visiems jums, — sugargė Baba.

— Jokio mums sunkumo, — pasakė ponia Taheri.

— Tikrai, visai nesunku. Daug svarbiau, ko tau trūksta? — tarė generolas Taheris. — Kuo galime padėti? Prašyk manęs, kaip prašytumei brolio.

Prisiminiau, ką Baba man kartą buvo sakęs apie puštūnus. „*Gal esame užsispyrę, ir žinau, kad mes pernelyg išdidūs, bet sunkią valandą, patikėk manimi, geriausia, kad prie tavęs būtų tik puštūnas.*"

Baba papurtė ant pagalvės paguldytą galvą.

— Tai, kad jūs atėjote, pragiedrino man akis.

Generolas nusišypsojo ir suspaudė Babos ranką.

— Kaip laikaisi, mielasis Amirai? Gal tau ko reikia?

Jo žvilgsnis buvo toks nuoširdus, toks gerumas slypėjo jo akyse...

— Ne, dėkoju, generole sahibai. Aš...

Gerklę užgniaužė gumulas, akys paplūdo ašaromis. Išlėkiau iš kambario.

Raudojau koridoriuje prie apžiūros dėžės, kur praėjusį vakarą mačiau žudiko veidą.

Atsidarė Babos palatos durys, ir į koridorių išėjo Soraja. Ji atsistojo šalia manęs. Vilkėjo pilką medvilninį sportinį nertinį ir džinsus. Plaukai laisvai krito žemyn. Norėjau nusiraminti jos glėbyje.

— Man labai gaila, Amirai, — tarė ji. — Mes visi žinojome, kad kažkas negerai, bet net nenumanėme kas.

Nusišluosčiau akis rankove.

— Jis nenorėjo, kad kas žinotų.

— Gal reikia tau kuo nors padėti?

— Ne. — Bandžiau nusišypsoti. Ji uždėjo savo ranką ant manosios. Mūsų pirmas prisilietimas. Suspaudžiau jos ranką. Pakėliau sau prie veido. Prie akių. Paleidau. — Tau reikėtų grįžti į vidų. Nes tavo tėvas vėl persekios mane.

Ji nusišypsojo ir linktelėjo.

— Tikrai turėčiau.

Ji apsisuko eiti.

— Soraja?

— Taip?

— Aš laimingas, kad atėjai. Man tai... svarbiau už viską pasaulyje.

BABĄ IŠRAŠĖ po dviejų dienų. Iškvietė specialistą, onkologą radiologą, kad įkalbėtų Babą radiaciniam gydymui. Baba atsisakė. Bandė mane įkalbėti, kad įkalbėčiau tėvą sutikti. Bet aš jau buvau matęs tą žvilgsnį Babos veide. Aš jiems padėkojau, pasirašiau jų blankus ir „Fordu Torino" parsivežiau tėvą namo.

Tą vakarą Baba gulėjo ant sofos, apsiklojęs vilnoniu apklotu. Atnešiau jam arbatos ir skrudintų migdolų. Rankomis apkabinau jį per nugarą ir lengvai kilstelėjau pasodindamas aukščiau. Po mano pirštais jo mentikaulis atrodė kaip paukščio sparnas. Užtraukiau apklotą jam iki krūtinės; šonkaulius dengė tik išsitempusi plona išgeltusi oda.

— Gal dar ką nors padaryti, Baba?

— Ne, *bacheme*. Ačiū.

Prisėdau šalia jo.

— Tada aš svarstau, ar galėtum man kai ką padaryti? Jei tik nesi per daug išsekęs.

— Ką?

— Noriu, kad nueitumei *khastegari*. Noriu, kad paprašytumei generolo Taherio jo dukters rankos.

Išdžiūvusios tėvo lūpos išsitempė į šypseną. Žalumos dėmelė ant suvytusio lapo.

— Ar tu tuo įsitikinęs?

— Labiau nei bet kuo kitu.

— Tu tai gerai apgalvojai?

— *Balaj*, Baba.

— Tai paduok man telefoną. Ir mano mažąją užrašų knygutę.

Aš mirktelėjau.

— Dabar?

— O kada dar?

Nusišypsojau.

— Gerai.

Padaviau jam telefoną ir mažą juodą užrašų knygutę, kurioje Baba buvo prikeverzojęs draugų afganų numerių. Jis ieškojo Taherių. Surinko numerį. Pridėjo ragelį sau prie ausies. Mano širdis krūtinėje darė piruetus.

— Mieloji Džamila? *Salam alaikum*, — pasisveikino jis. Prisistatė. Nutilo. — Daug geriau, ačiū. Buvo labai malonu, kad atėjote. — Valandėlę jis klausėsi. Linksėjo galvą. — Aš prisiminsiu tai, ačiū. Ar generolas sahibas namuose? — Pauzė. — Ačiū jums.

Jo akys atsisuko į mane. Nežinia, kodėl norėjau juoktis. Arba rėkti. Pridėjau piršto pagalvėlę sau prie burnos ir įsikandau. Baba tyliai juokėsi per nosį.

— Generole sahibai, *Salam alaikum*... Taip, daug daug geriau... *Balaj*... Jūs labai malonus. Generole sahibai, aš skambinu norėdamas paklausti, ar galėčiau jums ir *khanum* Taheri paskirti susitikimą rytoj rytą. Tai kilnus reikalas... Taip... Vienuoliktą valandą bus kaip tik. Iki pasimatymo. *Khoda hafez.*

Jis padėjo ragelį. Mudu pažvelgėme vienas į kitą. Aš ėmiau kikenti. Baba irgi.

BABA SUSIŠLAPINO PLAUKUS ir sušukavo juos atgal. Padėjau jam užsivilkti švarius baltus marškinius, rišau jam kaklaraištį ir pastebėjau, kad tarp apykaklės ir tėvo kaklo atsirado dviejų colių tarpas. Pagalvojau apie visus tuščius tarpus, kuriuos Baba paliks, kai numirs, bet tada prisiverčiau galvoti apie ką nors kitą. Jis nebuvo miręs. Dar ne. Ir ši diena buvo skirta geroms mintims. Jo rudo kostiumo švarkas, tas pats, kurį vilkėjo per mano mokyklos išleistuves,

ant jo kabojo — per daug Babos išnyko, kad švarkas tiktų. Turėjau atraitoti rankoves. Pasilenkiau ir užrišau jo batų raištelius.

Taheriai gyveno plokščiame vieno aukšto name, gyvenamajame Fremonto rajone, kuriame buvo įsikūrę daug afganų šeimų. Namas buvo su erkeriais, nuožulniu stogu ir uždara priekine veranda, kurioje pamačiau į vazonus susodintas pelargonijas. Pilkasis generolo furgonas stovėjo kieme.

Padėjau tėvui išlipti iš „Fordo“ ir įsliuogiau atgal už vairo. Jis pasilenkė prie keleivio lango.

— Būk namuose, paskambinsiu po valandos.

— Gerai, Baba, — pasakiau. — Sėkmės.

Jis nusišypsojo.

Nuvažiavau. Užpakalinio vaizdo veidrodėlyje mačiau, kaip Baba šlubčioja per Taherių kiemą atlikti paskutinės tėviškos pareigos.

ŽINGSNIAVAU PO MŪSŲ BUTO SVETAINĘ, laukdamas Babos skambučio. Penkiolika žingsnių ilgis. Dešimt su puse žingsnių plotis. O jeigu generolas pasakys „ne“? O jeigu jis manęs nekenčia? Pasukdavau į virtuvę ir patikrindavau orkaitės laikrodį.

Telefonas suskambo visai prieš vidurdienį. Tai buvo Baba.

— Na ir?

— Generolas sutiko.

Staiga iškvėpiau orą. Atsisėdau. Mano rankos drebėjo.

— Sutiko?

— Taip, bet Soraja jan savo kambaryje viršuje. Ji pirma nori su tavimi pasikalbėti.

— Gerai.

Baba kažką kažkam pasakė ir, kai padėjo ragelį, išgirdau dvigubą trakštelėjimą.

— Amirai? — Sorajos balsas.

— *Salam.*

— Mano tėvas pasakė „taip".

— Žinau, — sumurmėjau. Perėmiau ragelį į kitą ranką. Šypsojausi. — Aš toks laimingas, net nežinau, ką pasakyti.

— Ir aš laiminga, Amirai. Aš... negaliu patikėti, kad tai iš tikrųjų vyksta.

Nusijuokiau.

— Žinau.

— Klausyk, — tarė ji, — noriu tau kai ką pasakyti. Kai ką, ką turi iš anksto žinoti...

— Man visai nerūpi, kad ir kas tai būtų.

— Tu privalai žinoti. Nenoriu, kad viskas prasidėtų paslaptimis. Ir norėčiau, kad geriau išgirstumei tai iš manęs.

— Jei nuo to geriau pasijusi, sakyk. Bet tai nieko nepakeis.

Linijos gale įsivyravo ilga pauzė.

— Kai mes gyvenome Virdžinijoje, aš pabėgau su vienu afganu. Tada buvau aštuoniolikos... maištinga... kvaila, o... jis įniko į narkotikus... Mudu kartu gyvenome beveik mėnesį. Visi afganai Virdžinijoje apie tai kalbėjo.

Tėtis galiausiai mus surado. Jis pasirodė prie durų ir... privertė mane grįžti namo. Mane ištiko isterijos priepuolis. Klykiau. Rėkiau. Sakiau, kad jo nekenčiu... Kad ir kaip ten būtų, grįžau namo ir... — ji verkė. — Atsiprašau. — Girdėjau, kaip nuleido telefono ragelį ir išsipūtė nosį. — Atleisk, — vėl kalbėjo kimiu balsu. — Kai grįžau namo, pamačiau, kad mamą ištiko insultas, dešinioji veido pusė buvo paralyžiuota ir... Aš pajutau tokią kaltę. Ji to nenusipelnė. Tėtis netrukus iškėlė mus į Kaliforniją... — Ji nutilo.

— Kokie dabar tavo santykiai su tėvu? — paklausiau.

— Mudu visada buvome skirtingi ir dabar tokie esame, bet aš esu dėkinga, kad tą dieną jis atvažiavo manęs. Aš tikrai tikiu, kad jis mane išgelbėjo. — Ji patylėjo. — Ar tai, ką pasakiau, tau rūpi?

— Šiek tiek, — sumurmėjau.

Privalėjau jai pasakyti tiesą. Negalėjau meluoti ir sakyti, kad mano išdidumas, mano *iftikharas*, nebuvo nė kiek pažemintas, kad

ji yra buvusi su kitu vyru, kai tuo tarpu aš niekada nesu buvęs su moterimi lovoje. Man tikrai šiek tiek rūpėjo, tačiau apie tai gana ilgai mąsčiau per tas tris savaites prieš paprašydamas Babos eiti *khastegari*. Ir galiausiai man visada iškildavo šis klausimas: kaip galiu ką nors bausti už praeitį?

— Ar tave tai taip suneramino, kad gali pakeisti savo nuomonę?

— Ne, Soraja. Net nepanašu į tai, — pasakiau. — Niekas, ką tu man papasakojai, nieko nekeičia. Noriu, kad mes susituoktumėme.

Ji ir vėl prapliupo verkti.

Aš jai pavydėjau. Jos paslaptis buvo aiški. Išsakyta. Išspręsta. Išsižiojau ir vos nepapasakojau jai, kaip išdaviau Hasaną, melavau, išvariau ir sugrioviau keturiasdešimt metų trukusius santykius tarp Babos ir Ali. Bet nepasakiau. Įtariau, kad daugybe savybių Soraja Taheri yra geresnis žmogus už mane. Drąsa buvo vienas iš tų bruožų.

Tryliktas

Kai kitą vakarą atvykome į Taheri namus — *lafzo*, „žodžio davimo“ ceremonijai — „Fordą“ turėjau pasistatyti kitoje gatvės pusėje. Kiemas jau buvo prigrūstas mašinų. Vilkėjau tamsiai mėlyną kostiumą, kurį pirkau vakar, kai parvežiau Babą iš *khastegari*. Pasitaisiau kaklaraištį, žiūrėdamas į užpakalinio vaizdo veidrodėlį.

— Atrodai *khoshteep*, — tarė Baba.

Gražiai.

— Ačiū, Baba. Ar gerai jautiesi? Ar jautiesi tam pasirengęs?

— Ar aš pasirengęs? Tai laimingiausia diena mano gyvenime, Amirai, — pavargusiai šypsodamas atsakė tėvas.

KITOJE DURŲ PUSĖJE kalbėjosi, girdėjau juoką ir tyliai grojančią afganų muziką — atrodo, skambėjo klasikinė gazelė, atliekama Ustado Sarachango. Paspaudžiau durų skambutį. Pro prieangio lango užuolaidas išlindo ir vėl pradingo veidas.

— Jie jau čia! — išgirdau moterišką balsą.

Pokalbiai nutilo. Kažkas išjungė muziką.

Ponia Taheri atvėrė duris.

— *Salam alaikum*, — pasisveikino, visa švytėdama.

Pamačiau, kad ji pasidariusi ilgalaikę šukuoseną ir dėvi elegantišką juodą suknelę iki kulkšnių. Man įžengus į prieangį, jos akys sudrėko.

— Tu vos įžengei į namus, o aš jau verkiu, mielasis Amirai, — pasakė ji.

Pabučiavau jai ranką, kaip Baba ir buvo mokęs mane iš vakaro.

Ji vedė mus per ryškiai apšviestą koridorių į svetainę. Ant medinėmis plokštėmis apmuštų sienų pamačiau žmonių, kurie taps mano šeima, nuotraukas: jauna *khanum* Taheri pūstais plaukais ir generolas Niagaros krioklių fone; ponia Taheri vientisa suknele, generolas, vilkintis švarką siaurais atvartais ir siaurą kaklaraištį, jo plaukai tankūs ir juodi; Soraja, besiruošianti sėstis į medinį geležinkeliuką, mojuoja ir šypsosi, o saulė atsispindi nuo jos sidabrinės dantų plokštelės. Generolas, dėvintis karinę uniformą, spaudžia ranką Jordanijos karaliui Huseinui. Zachiro Šacho nuotrauka.

Svetainėje buvo prisigrūdę apie du tuzinus svečių, jie sėdėjo ant kėdžių, pastatytų palei sienas. Babai įėjus, visi atsistojo. Mudu ėjome aplink kambarį, Baba iš lėto žingsniavo priekyje, aš už jo, mudu spaudėme rankas ir sveikinomės su svečiais. Generolas — vis dar su pilkuoju kostiumu — apsikabino su tėvu, švelniai tapšnodami vienas kitam per nugarą. Pagarbiai ir tyliai pasakė vienas kitam „*Salam*“.

Generolas sulaikė mane per rankos atstumą ir supratingai nusišypsojo, tarsi sakytų: „Dabar tinkamas būdas — afganų būdas — tai atlikti, *bacheme.*“

Mudu tris kartus pasibučiavome į skruostus.

Sėdėjome pilnutėliame kambaryje, mudu su Baba šalia, priešais generolą ir jo žmoną. Babos kvėpavimas buvo šiurkštus, jis vis šluostėsi nosine prakaitą nuo kaktos ir galvos odos. Pamatęs, kad į jį žiūriu, išspaudė dirbtinę šypseną.

— Man viskas gerai, — ištarė be garso.

Laikantis tradicijos, Sorajos nebuvo.

Kelias akimirkas visi dar tebeplepėjo ir šnekučiavosi, kol gene-

rolas kostelėjo. Kambaryje pasidarė tylu, visi nuleidę akis pagarbiai žiūrėjo sau į rankas. Generolas linktelėjo Babai.

Tėvas taip pat kostelėjo. Jis negalėjo kalbėti ilgais sakiniais, nes vis stabtelėdavo įkvėpti.

— Generole sahibai, ponia Džamila jan... šiandien aš ir mano sūnus su didžiuliu nuolankumu... atvykome į jūsų namus. Jūs esate... gerbiami žmonės... iš išskirtinių ir garbingų šeimų bei... didžių giminės linijų. Aš noriu pažymėti didžiausią *ihitramą*... ir išreikšti pagarbą jums, jūsų šeimos giminėms ir jūsų protėvių... atminimui. — Jis stabtelėjo. Mėgino atgauti kvapą. Nusišluostė kaktą. — Amiras yra mano vienintelis sūnus... mano vienintelis vaikas, ir man buvo geras sūnus. Tikiuosi, kad jis įrodys... esąs vertas jūsų gerumo. Prašau jus gerbti Amirą ir mane... ir priimti mano sūnų į savo šeimą.

Generolas mandagiai linktelėjo galvą.

— Mums garbė priimti tokio vyro, kaip tu, sūnų į mūsų šeimą, — tarė jis. — Tavo geras vardas kalba pats už save. Aš buvau nuolankus tavo gerbėjas Kabule, toks esu ir dabar. Mums garbė, kad jūsų ir mūsų šeimos bus sujungtos.

Mielas Amirai, aš priimu tave į mūsų namus kaip sūnų, kaip savo dukters, savo akių šviesos, vyrą. Tavo skausmas bus mūsų skausmas, tavo džiaugsmas bus mūsų džiaugsmas. Tikiuosi, kad ateisi pas tetą Džamilą ir mane kaip pas savo antruosius tėvus, ir meldžiu tau ir mūsų gražiajai Sorajai jan laimės. Laiminame jus abu.

Visi pradėjo ploti, ir tai buvo ženklas: žvilgsniai atsisuko į koridorių. Akimirka, kurios laukiau.

Koridoriaus gale pasirodė Soraja. Vilkėjo tradicinę tamsiai raudoną afganų suknelę ilgomis rankovėmis ir su aukso apsiuvais. Baba paėmė ir suspaudė mano ranką. *Khanum* Taheri paplūdo ašaromis. Soraja iš lėto artėjo prie mūsų, paskui ją nusitęsė jaunų giminaičių procesija.

Ji pabučiavo mano tėvui rankas. Pagaliau nuleidusi akis atsisėdo šalia manęs.

Plojimai stiprėjo.

TRADICIŠKAI Sorajos šeima turėtų kelti sužadėtuvių puotą *Shirini-khori* — „Saldumynų valgymo“ ceremoniją. Tada prasidėtų sužadėtuvių laikotarpis, kuris turėtų tęstis kelis mėnesius. Pagaliau įvyktų vestuvės, kurias rengti privalėtų Baba.

Visi sutarėme, kad mudu su Soraja turėtumėme atsisakyti *Shirini-khori*. Visi žinojo kodėl, todėl niekam nereikėjo to sakyti: Baba kelių mėnesių neišgyvens.

Mudu su Soraja niekada nebūdavome vieni, kol truko pasiruošimas vestuvėms — mes dar nebuvome vedę, netgi nekėlėme *Shirini-khori*, tad būti vieniems nederėjo. Galėjome bendrauti tik pas Taherius, prie pietų stalo kartu su Baba. Sėdėti priešais Sorają prie pietų stalo. Įsivaizduoti, kaip jausiu jos galvą ant savo krūtinės, užuosiu jos plaukus. Bučiuosiu ją. Mylėsiuos su ja.

Sutuoktuvių ceremonijai — *avroussi* — Baba išleido 35 000 dolerių, beveik visas gyvenimo santaupas. Fremonte išnuomojo didžiulę afganų pokylių salę — žmogus, kuriam ji priklausė, pažinojo Babą dar Kabule, tad pritaikė didelę nuolaidą. Baba sumokėjo už *chilas*, suderintas mūsų sutuoktuvių juostas, ir už mano išrinktą žiedą su briliantu. Taip pat nupirko man smokingą ir tradicinį žalią kostiumą, skirtą priesaikos ceremonijai — *nika*.

Iš visų siautulingų pasiruošimų, vykusių prieš vestuvių vakarą — daugumą jų palaimingai organizavo ponia Taheri ir jos draugės — atsimenu tik keletą akimirkų.

Prisimenu mūsų *nika*. Sėdėjome prie stalo, mudu su Soraja apsivilkę žaliai — islamo spalva, taip pat pavasario ir naujos pradžios spalva. Aš vilkėjau kostiumą, Soraja (vienintelė moteris prie stalo) — žalią suknelę ilgomis rankovėmis ir buvo su šydu. Prie stalo taip pat sėdėjo Baba, generolas Taheris (šį kartą vilkintis smokingą) ir keli Sorajos dėdės. Mudu su Soraja žiūrėjome žemyn, iškilmingai pagarbiai, tik akies kampu susižvilgčiodami. Mula klausinėjo liudininkus ir skaitė Koraną. Mudu pasakėme savo priesaikas. Pasi-

rašėme liudijimus. Vienas Sorajos dėdė iš Virdžinijos, Sarifas jan, *khanum* Taheri brolis, atsistojo ir kostelėjo. Soraja man pasakojo, kad jis Jungtinėse Valstijose gyvena per dvidešimt metų. Jis dirbo Imigracijos ir natūralizacijos tarnyboje ir buvo vedęs amerikietę. Taip pat jis buvo poetas. Jis, smulkus vyras paukštišku veidu ir išsipūtusiais plaukais, perskaitė gana ilgą eilėraštį, skirtą Sorajai, greitai brūkštelėtą ant laiškinio viešbučių popieriaus.

— Valio, valio, Šarifai jan! — baigus skaityti šaukė ceremonijos dalyviai.

Atsimenu, kaip ėjome su Soraja per sceną, aš vilkėjau smokingą, Soraja — baltą *pari* su šydu, mūsų rankos buvo sunertos. Baba šlubčiojo šalia manęs, generolas su žmona — šalia savo dukters. Dėdžių, tetų, pusbrolių ir pusseserių procesija sekė paskui mus per salę, atskirdami mus nuo plojimų audros, mirkčiodami prieš spragsinčius fotoaparatus. Vienas Sorajos pusbrolis, Šarifo sūnus, mums palengva judant sale, virš mūsų galvos laikė Koraną. Suskambo vestuvinė daina, *ahesta boro*, ta pati daina, kurią dainavo rusas kareivis prie Mahiparo kontrolės posto naktį, kai mudu su Baba važiavome iš Kabulo:

Paversk rytą raktu ir meski į šulinį,
Tekėk iš lėto, mano mylimas mėnuli, tekėk iš lėto.
Tegu saulė užmiršta patekėti rytuose,
Tekėk iš lėto, mano mylimas mėnuli, tekėk iš lėto.

Atsimenu, kaip sėdėjau ant sofos, pastatytos ant scenos tarsi sosto, laikydamas Sorajos ranką savojoje, o į mus žvelgė kokie trys šimtai veidų. Atlikome *Ajena Masshafą* — mums padavė veidrodį ir užmetė šydą ant galvų, kad vieni galėtume pažvelgti į savo atvaizdus. Žiūrėdamas į besišypsantį Sorajos veidą veidrodyje, akimirkos vienumoje po šydu pirmą kartą sušnabždėjau, kad ją myliu. Raudonis, ryškus kaip chna, pražydo jos skruostuose.

Įsiminiau spalvingus *chopano* kebabų, *sholeh-goshti* ir laukinių apelsinų pusdubenius. Mačiau Babą, sėdintį ant sofos tarp mūsų ir besišypsantį. Pamenu prakaitu permirkusius vyrus, šokančius ratu tradicinį *attaną*, šokinėjančius vis greičiau ir greičiau, besisukančius pagal karštligišką tabla tempą, kol išsekę šokėjai pasitraukdavo iš rato. Pamenu, kad norėjau, jog ir Rahimas Chanas būtų su mumis.

Ir atsimenu, kaip mąsčiau, ar ir Hasanas vedė. O jeigu vedė, tad kieno veidą išvydo veidrodyje po šydu? Kieno chna dažytas rankas jis laikė?

MAŽDAUG ANTRĄ VALANDĄ NAKTIES pokylis persikėlė iš salės į Babos namus. Vėl liejosi arbata ir grojo muzika, kol kaimynai neiškvietė policijos. Vėliau, likus mažiau nei valandai iki saulėtekio, svečiai išsiskirstė, ir mudu su Soraja pirmą kartą atsigulėme kartu. Visą gyvenimą mane supo vyrai. Tą naktį atradau moters švelnumą.

BŪTENT SORAJA pasiūlė mudviem persikelti pas Babą.

— Galvojau, kad norėsi, jog turėtumėme atskirą būstą, — pasakiau.

— Kai kaka jan šitaip serga? — paprieštaravo ji.

Iš jos akių mačiau, kad tai netinkamas būdas pradėti santuoką. Aš ją pabučiavau.

— Ačiū, mieloji.

Soraja nuoširdžiai rūpinosi mano tėvu. Rytais ruošdavo jam skrebučius su arbata, padėdavo išlipti ir įlipti į lovą. Ji duodavo Babai nuskausminamuosius, skalbdavo jo drabužius, kiekvieną popietę skaitydavo jam užsienio skiltį laikraščiuose. Gamindavo jo mėgstamą patiekalą, bulvių *shorva*, nors jis vargiai suvalgydavo kelis šaukštus, ir kiekvieną dieną vesdavosi jį šiek tiek pasivaikščioti po kvartalą. O kai Babą prikaustė prie patalo, kas valandą jį apversdavo ant kito šono, kad neatsirastų pragulų.

Vieną dieną grįžau iš vaistinės, nupirkęs Babai morfijaus piliulių. Vos uždaręs duris akimis pagavau Sorają, skubiai kišančią kažką po Babos antklode.

— Ei, aš viską mačiau! Ką čia judu darote? — pasmalsavau.

— Nieko, — šypsodamasi atsakė Soraja.

— Meluoji, — pakėliau Babos antklodę. — Kas čia? — paklausiau, nors, vos paėmęs oda įrištą sąsiuvinį į rankas, jau žinojau.

Pirštais perbraukiau per auksu siuvinėtus kraštus. Prisiminiau fejerverkus tą naktį, kai Rahimas Chanas man jį padovanojo tryliktojo gimtadienio proga, kai raketos spragėjo ir sproginėjo raudonomis, žaliomis bei geltonomis puokštėmis.

— Negaliu patikėti, kad tu taip rašai, — pasakė Soraja.

Baba kilstelėjo galvą nuo pagalvės.

— Aš pakursčiau ją. Tikiuosi, tu nieko prieš.

Padaviau sąsiuvinį Sorajai ir išėjau iš kambario. Babai nepatikdavo, kai aš verkdavau.

PO VESTUVIŲ PRAĖJUS MĖNESIUI, Taheriai, Šarifas, jo žmona Siuzi ir kelios Sorajos tetos atvyko į mūsų namus pietų. Soraja pagamino *sabzi challovą* — baltuosius ryžius su špinatais ir ėriena. Po pietų visi gėrėme žaliąją arbatą ir, susiskirstę po keturis, lošėme kortomis. Mudu su Soraja lošėme su Šarifu ir Siuzi prie kavos staliuko, šalia sofos, kur po vilnoniu apklotu gulėjo Baba. Jis stebėjo mane, juokaujantį su Šarifu, stebėjo, kaip mudu su Soraja suneriame pirštus, matė, kaip užkišau palaidą Sorajos plaukų garbaną. Supratau, kad širdyje jis šypsosi plačiai, kaip Kabulo dangus naktimis, kai šlamėdavo tuopos ir svirplių čirpimas užliedavo sodus.

Prieš pat vidurnaktį Baba paprašė padėti nueiti į lovą. Mudu su Soraja uždėjome jo rankas sau ant pečių, rankomis apsivijome jo nugarą. Kai Babą nuleidome į lovą, jis paprašė Sorajos išjungti lempą šalia lovos. Liepė mums pasilenkti ir abu pabučiavo.

— Atnešiu morfijaus ir stiklinę vandens, kaka jan, — pasakė Soraja.

— Ne šįvakar, — atsakė jis. — Šią naktį neskaudės.

— Gerai, — pasakė Soraja.

Ji užtraukė Babos antklodę. Mes uždarėme duris.

Baba nebepabudo.

STOVĖJIMO AIKŠTELĖ PRIE mečetės Heivarde buvo sausakimša. Laikinai automobiliai ir autobusiukai buvo eilėmis sustatyti ant džiūstančios vejos už pastato. Žmonės turėjo važiuoti tris arba keturis kvartalus į šiaurę, kad rastų laisvą vietą mašinai.

Vyrų skyrius mečetėje buvo didelis kvadrato formos kambarys, lygiagrečiai išklotas afganų kilimėliais ir plonais čiužiniais. Vyrai sugužėjo į patalpą, batus palikdami prie durų, ir, sukryžiavę kojas, susėdo ant čiužinių. Mula per mikrofoną giedojo *suras* iš Korano. Atsisėdau prie durų, įprastinėje mirusiojo šeimos nariams vietoje. Generolas Taheris atsisėdo šalia manęs.

Pro atviras duris mačiau automobilius, sustojančius šalikelėje, saulė žaidė ant jų priekinių stiklų. Iš jų išlipdavo keleiviai, vyrai, vilkintys juodus kostiumus, moterys, apsirengusios juodas sukneles, galvas užsidengusios tradiciniais baltais *hijabs*.

Korano žodžiams nuaidėjus per mečetę, prisiminiau seną pasakojimą, kaip Baba Beludžistane galynėjosi su juodąja meška. Baba visą gyvenimą galynėjosi su meškomis. Kai prarado savo jaunąją žmoną. Kai vienas augino sūnų. Kai paliko savo gimtinę, savo *vatanq*. Skurdas. Pažeminimas. Ir galiausiai susidūrė su meška, kurios nepajėgė įveikti. Bet netgi tada jis pralaimėjo pagal savo sąlygas.

Po kiekvieno maldos ciklo grupė laidotuvių dalyvių išsirikiuodavo ir išeidami atsisveikindavo su manimi. Iš pareigos spaudžiau jiems rankas. Daugelį jų vos pažinojau. Mandagiai šypsojausi, dėkojau už linkėjimus, klausiau visko, ką jie sakė apie Babą.

— ...padėjo man pasistatydinti namą Taimanyje...

— ...tegu būna palaimintas...

— ...jau nebebuvo į ką kreiptis, o jis man paskolino...

— ...surado man darbą... beveik manęs nepažinojo...

— ...man kaip brolis...

Klausiau jų ir supratau, koks buvau aš, kas buvau aš, lyginant su Baba ir jo paliktomis žymėmis žmonių gyvenimuose. Visą savo gyvenimą buvau „Babos sūnus". Dabar tėvo nebėra. Baba nebegalėjo man daugiau rodyti kelio; pats turėjau rasti savąjį.

Ta mintis man varė siaubą.

Prieš tai prie kapo, mažame musulmonų skyriuje kapinėse, stebėjau, kaip nuleidžia Babą į duobę. Mula ir dar vienas vyras įsivėlė į ginčą, kurį *ajatą* iš Korano būtų teisingausia skaityti prie kapo. Ginčas būtų bjauriai įsisiūbavęs, jei generolas Taheris nebūtų įsikišęs. Mula išrinko *ajatą* ir perskaitė jį, niūriai susižvalgydamas su oponentu. Stebėjau, kaip įbėrė pirmąjį kastuvą žemių į kapo duobę. Tada nuėjau. Nužingsniavau į kitą kapinių kraštą. Atsisėdau raudonojo klevo šešėlyje.

Pagaliau išvyko atidavę pagarbą paskutiniai laidotuvių dalyviai, mečetė ištuštėjo, liko tik mula, išjungiantis mikrofoną ir vyniojantis savo Koraną į žalią audeklą. Mudu su generolu išėjome į vėlyvos popietės saulę. Leidomės laiptais pro grupeles rūkančių vyrų. Girdėjau jų pokalbių nuotrupas apie futbolo varžybas, vykusias Junion sityje praėjusį savaitgalį, apie naują afganų restoraną Santa Klaroje. Gyvenimas palengva judėjo į priekį, palikdamas Babą.

— Kaip jautiesi, *bacheme*? — paklausė generolas Taheris.

Sugriežiau dantimis. Nurijau ašaras, grasinusias ištrykšti visą dieną.

— Einu ieškoti Sorajos, — pasakiau.

— Gerai.

Nužingsniavau į mečetės moterų pusę. Soraja su savo motina ir keliomis moterimis, kurias šiek tiek prisiminiau iš mūsų vestuvių,

stovėjo ant laiptų. Pamojavau Sorajai. Ji kažką pasakė savo motinai ir priėjo prie manęs.

— Gal galime paėjėti? — paklausiau.

— Žinoma.

Ji paėmė mano ranką.

Mudu tylėdami ėjome vingiuotu kapinių taku, apsodintu žema gyvatvore. Atsisėdome ant suoliuko ir stebėjome senyvą porą už kelių eilių, klūpančią šalia kapo ir dedančią ramunių puokštę prie antkapio.

— Soraja?

— Taip?

— Aš jo ilgėsiuosi.

Ji uždėjo ranką man ant kelių. Babos *chila* sutvisko ant jos bevardžio piršto. Už Sorajos mačiau Babos laidotojus, nuvažiuojančius Misijos prospektu. Greitai ir mudu išeisime iš čia, ir pirmą kartą gyvenimą Baba liks vienas.

Soraja apkabino mane, ir galiausiai aš paplūdau ašaromis.

MUDU SU SORAJA atsisakėme sužadėtuvių laikotarpio, todėl viską apie Taherių šeimą sužinojau tik po mūsų vedybų. Tarkim, sužinojau, kad kartą per mėnesį generolas kentėdavo nuo nežmoniškos migrenos, trunkančios apie savaitę. Staiga prasidėjus galvos skausmams, generolas nuslinkdavo į savo kambarį, nusirengdavo, išjungdavo šviesą, užsirakindavo duris ir neišeidavo, kol skausmas neatslūgdavo. Niekas negalėdavo įeiti, niekam nebuvo valia pasibelsti. Galų gale jis pasirodydavo, kaip visada vilkintis pilką kostiumą, atsiduodantis miegu ir patalais, užtinusiomis ir krauju pasruvusiomis akimis. Iš Sorajos sužinojau, kad, kiek ji atsimena, jiedu su *khanum* Taheri miegodavo atskiruose kambariuose. Sužinojau, kad generolas gali būti smulkmeniškas, tarkim, atsikąsdavo kąsnelį žmonos patiektos kurmos, atsidusdavo ir nustumdavo lėkštę į šalį.

— Pagaminsiu tau ką kitą, — sakydavo ponia Taheri.

Bet jis nekreipdavo į tai dėmesio, raukydavosi ir valgydavo duoną su svogūnu. Soraja dėl to pykdavo, o jos motina verkdavo. Soraja man pasakojo, kad jis geria antidepresantus. Sužinojau, kad jis šeimą išlaiko iš pašalpų ir niekada Jungtinėse Valstijose nedirbo jokio darbo, geriau jau priimdamas valdžios skiriamus pinigus nei nusižemindamas ir dirbdamas darbą, nepritinkantį jo statuso vyrui. „Blusų turgų“ vertino tik kaip savo hobį, kaip būdą pabendrauti su draugais afganais. Generolas tikėjo, kad anksčiau ar vėliau Afganistanas bus išlaisvintas, atkurta monarchija, ir jis vėl bus pakviestas eiti savo pareigas. Tad kasdien apsivilkdavo savo pilkąjį kostiumą, prisukdavo kišeninį laikrodį ir laukdavo.

Sužinojau, kad ponia Taheri, kurią dabar vadinau teta Džamila — kadaise buvo garsi Kabule dėl savo kerinčio dainingo balso. Nors niekada nedainavo kaip profesionalė, ji tikrai turėjo talentą — išgirdau, kaip ji dainuoja liaudies dainas, *gazeles*, ir netgi *ragą*, kuri dažniausiai būdavo dainuojama vyrų. Ir nors generolas labai mėgo klausytis muzikos: turėjo didžiulę kolekciją klasikinės gazelių muzikos įrašų, atliekamų afganų ir indų dainininkų, tačiau manė, kad geriau tegu ją atlieką tie, kurie turi gerą dainininko vardą. Tai, kad Džamila niekada viešai nedainuos, buvo viena iš generolo vedybinių sąlygų. Soraja man sakė, kad jos motina norėjo padainuoti per mūsų vestuves tik vieną dainą, bet generolas rūsčiai žvilgtelėjo į ją, ir reikalas buvo baigtas. Teta Džamila kartą per savaitę žaisdavo loto, o kiekvieną vakarą žiūrėdavo Džonį Karsoną. Dienų dienas ji praleisdavo sode, prižiūrėdama rožes, pelargonijas, vynmedžius ir orchidėjas.

Kai vedžiau Sorają, gėlės ir Džonis Karsonas užėmė antrąją vietą. Aš tapau nauju chalos Džamilos gyvenimo džiaugsmu. Priešingai nei atsargus ir diplomatiškas generolo bendravimas — jis manęs netaisė, kai aš ir toliau vadinau jį „generolu sahibu“ — Džamila visai neslėpė, kad dievina mane. Jau vien už tai, kad išklausydavau jos dejavimų, o generolas jau seniai apsimesdavo esąs kurčias. Soraja pasakojo, kad po insulto kiekvienas virptelėjimas krūtinėje motinai

reiškė širdies smūgį, kiekvienas sąnario skausmas reiškė reumatoidinio artrito pradžią, o kiekvienas trūktelėjimas akyje — dar vieną insultą. Prisimenu, kaip susirūpinau, kai teta Džamila man pirmą kartą užsiminė apie gniutulą gerklėje.

— Praleisiu rytoj paskaitas ir nuvešiu jus pas gydytoją, — pasakiau.

Generolas, išgirdęs tai, atsisuko, nusišypsojo ir tarė:

— Tada gali knygas užversti amžiams, *bacheme*. Tavo tetos ligos istorija kaip Rumi veikalai: jų yra tomų tomai.

Bet aš nebuvau vien tik klausytojas, kuriam ji galėdavo pasipasakoti apie savo ligas. Tvirtai tikėjau, kad net jeigu pasiimčiau šautuvą ir išeičiau žudyti, mane vis tiek lydėtų jos neblėstančios meilės palaiminimas. Nes aš išvadavau jos širdį nuo mirtinos ligos. Išlaisvinau nuo didžiausios visų afganių motinų baimės: kad joks garbingas *khastegaris* nepaprašys jos dukters rankos. Kad jos duktė pasens vieniša, be vyro ir bevaikė. Kiekvienai moteriai reikia vyro. Net jei jis ir nutildo joje dainą.

O iš Sorajos smulkiau sužinojau, kas nutiko Virdžinijoje.

Mes buvome vestuvėse. Sorajos dėdė, Šarifas, tas, kuris dirbo Imigracijos ir natūralizacijos tarnyboje, vesdino savo sūnų su afgane mergina iš Niuarko. Vestuvės vyko toje pačioje salėje, kur prieš šešis mėnesius mudu su Soraja kėlėme savo *avroussi*. Stovėjome svečių minioje ir stebėjome, kaip nuotaka priima žiedus iš jaunikio šeimos, kai nugirdome kalbant dvi vidutinio amžiaus moteris, į mus atsisukusias nugaromis.

— Kokia graži nuotaka, — pasakė viena iš jų, — tik pažiūrėk į ją. Tokia *maghbool*, kaip mėnulis.

— Taip, — pridūrė kita. — Ir dar tyra. Skaisti. Jokių vaikinų.

— Žinau. Aš tau sakau, vaikinas teisingai padarė, kad nevedė savo pusseserės.

Soraja pratrūko pakeliui į namus. Sustabdžiau automobilį prie šaligatvio, pastačiau po Fremonto prospekto gatvės žibintu.

— Viskas gerai, — pasakiau nubraukdamas atgal jos plaukus. — Kam tai rūpi?

— Tatai taip sušiktai neteisinga! — sušuko ji.

— Pamiršk visa tai.

— Jų sūnūs eina į naktinius klubus, ieškodami linksmybių, paskui jų merginos pastoja, jie susilaukia nesantuokinių vaikų, ir niekas nepasako nė vieno prakeikto žodžio. Ak, vadinasi, vyrai tik linksminasi! Aš padariau vienintelę klaidą, ir staiga visi šneka apie *nangą* ir *namoos*, ir man primena tai visą likusį gyvenimą.

Nykščiu nušluosčiau ašarą nuo jos smakro, pakibusią virš apgamo.

— Aš tau nepasakojau, — šluostydamasi akis tęsė Soraja, — bet tą vakarą mano tėvas pasirodė su ginklu. Jis jam... pasakė, kad apkaboje turi du šovinius, vieną jam ir kitą sau, jei aš neičiau namo. Klykiau, visaip keikiau savo tėvą, sakiau, kad jis manęs neišlaikys užrakinęs amžinai, kad norėčiau, jog jis mirtų. — Pro jos vokus vėl ištryško ašaros. — Aš iš tikrųjų jam pasakiau, jog norėčiau, kad jis mirtų. Kai grįžome namo, mama mane apsikabino ir taip pat verkė. Ji kažką sakė, bet aš nieko nesupratau, nes neaiškiai tarė žodžius. Tada tėvas nusivedė mane į mano kambarį ir pasodino priešais tualetinio staliuko veidrodį. Jis padavė man žirkles ir ramiai pasakė, kad nusikirpčiau plaukus. Kol kirpausi, jis stebėjo mane. Iš namų neišėjau savaičių savaites. O kai išėjau, girdėjau, o gal tik įsivaizdavau, kad visur, kur tik pasirodydavau, šnibždamasi. Tai buvo prieš trejus metus ir už tūkstančių mylių, bet aš vis dar tebegirdžiu juos.

— Tegu jie visi užsikruša, — pasakiau.

Ji drauge juokėsi ir raudojo.

— Kai *khastegari* vakarą papasakojau tau apie tai telefonu, buvau įsitikinusi, kad persigalvosi.

— Jokiais būdais, Soraja.

Ji nusišypsojo ir suspaudė mano ranką.

— Man labai pasisekė, kad tave tokį radau. Tu taip skiriesi nuo visų mano sutiktų afganų vaikinų.

— Daugiau apie tai nebekalbėkime, gerai?

— Gerai.

Pabučiavau ją į skruostą ir įsukau automobilį į gatvę. Važiuodamas svarsčiau, kuo aš kitoks. Gal dėl to, kad mane užaugino vyrai; aš neaugau tarp moterų ir niekada nepatyriau to dvigubo standarto, kurį afganų visuomenė taikė moterims. Gal dėl to, kad Baba buvo toks neįprastas afganas tėvas, liberalas, gyvenęs pagal savo sukurtas taisykles, kitamanis, nepaisęs arba priėmęs visuomenės papročius taip, kaip pats manė esant reikalinga.

Tačiau manau, kad didžiąja dalimi man Sorajos praeitis nerūpėjo dėl to, kad turėjau savąją. Puikiai supratau, kas yra atgaila.

NETRUKUS PO BABOS MIRTIES mudu su Soraja persikėlėme į butą su vienu miegamuoju Fremonte, už kelių kvartalų nuo generolo ir *kalos* Džamilos namų. Sorajos tėvai įkurtuvių proga nupirko mums rudos odos sofą ir „Mikasa" indų servizą. Generolas man padovanojo dar vieną dovaną — naujutėlaitę IBM rašomąją mašinėlę. Dėžėje jis paslėpė farsi kalba parašytą raštelį:

Mielasis Amirai,

tikiuosi šiais klavišais atskleisi daug naujų pasakojimų.

Generolas Ikbalas Taheris

Pardaviau Babos „Folksvageną" ir nuo tos dienos nebegrįžau į „blusų turgų". Kiekvieną penktadienį važiuodavau prie tėvo kapo, kartais šalia antkapio rasdavau šviežių frezijų puokštę, tad žinodavau, kad Soraja čia irgi buvo.

Mudu su Soraja apsipratome su vedybinio gyvenimo rutina ir mažais stebuklais. Dalijomės dantų šepetėliais ir kojinėmis, perduodavome vienas kitam rytinius laikraščius. Ji miegojo dešinėje pusėje. Man labiau patiko kairioji. Ji mėgo purias pagalves. Man

patiko kietos. Dribsnius valgydavo sausus, kaip užkandį, ir užsigerdavo pienu.

Tų metų vasarą buvau priimtas į valstybinį San Chosė universitetą ir pasirinkau anglų kalbos specializaciją. Susiradau sargo darbą baldų sandėlyje, Saniveile, antroje pamainoje. Darbas buvo baisiai nuobodus, tačiau vienas dalykas gelbėjo: kai šeštą valandą vakaro visi išeidavo ir tarpuose tarp plastiku apvyniotų sofų, sukrautų iki lubų, pradėdavo šliaužioti šešėliai, pasiimdavau knygas ir mokydavausi. Tose pušimi ir zolimi kvepiančiose pagalbinėse baldų sandėlio patalpose aš ir pradėjau savo pirmąjį romaną.

Kitais metais Soraja irgi įstojo į San Chosė universitetą ir, didžiam jos tėvo nusivylimui, pasirinko mokytojos kelią.

— Nežinau, kodėl šitaip švaistai savo talentus? — vieną vakarą per pietus paklausė generolas. — Ar žinai, Amirai jan, kad vidurinėje ji nėra gavusi jokio kito, tik aukščiausius įvertinimus? — Jis atsisuko į dukrą. — Tokia protinga mergina kaip tu gali tapti teisininke, politikos analitike. Ir, *Inshallah*, kai Afganistanas vėl taps laisvas, galėtumei padėti parašyti naująją konstituciją. Tada tikrai reikės jaunų ir talentingų afganų. Tau netgi gali pasiūlyti ministrės postą, kurį tau suteikia šeimos vardas.

Mačiau, kaip Soraja vos laikosi, jos veidas įsitempė.

— Aš nesu mergaitė, *padar*. Esu ištekėjusi moteris. Be to, mokytojos irgi bus reikalingos.

— Bet kas gali mokyti.

— Ar dar yra ryžių, *madar*? — paklausė Soraja.

Generolui atsiprašius, nes jis turįs susitikti su keliais draugais Heivarde, *kala* Džamila bandė guosti Sorają.

— Jis linki tik gero, — pasakė ji. — Nori, kad tau sektųsi.

— Tad gali girtis savo teisininke dukterimi savo draugams. Dar vienas medalis generolui prie krūtinės, — atkirto Soraja.

— Kokias čia nesąmones kalbi!

— Sektųsi, — sušnypštė Soraja. — Aš bent jau ne tokia kaip jis, nesėdinėju, kol kiti žmonės kovoja prieš *shoravi*, ir nelaukiu, kol

nusės dulkės, kad galėčiau atsiimti savo mažą aukštuomenės postą vyriausybėje. Gal už mokytojavimą ir nedaug moka, bet aš to noriu! Aš myliu šį darbą, ir, be to, tai daug geriau nei gyventi iš pašalpų.

Kala Džamila prikando liežuvį.

— Jei jis kada išgirs tave taip kalbant, niekada nebepratars tau nė žodžio.

— Nesirūpink, — atšovė Soraja, mesdama servetėlę į lėkštę. — Aš neužgausiu jo brangiosios savimeilės.

1988 METŲ VASARĄ, šeši mėnesiai prieš sovietams pasitraukiant iš Afganistano, pabaigiau savo pirmąjį romaną, istoriją apie tėvą ir sūnų, vykstančią Kabule. Ją beveik visą parašiau generolo dovanota spausdinimo mašinėle. Išsiunčiau paraiškas į tuziną agentūrų ir apstulbau, kai vieną rugpjūčio dieną, atidaręs pašto dėžutę, radau prašymą iš Niujorko agentūros atsiųsti visą rankraštį. Išsiunčiau jį jau kitą dieną. Soraja pabučiavo kruopščiai suvyniotą rankraštį, o *chala* Džamila primygtinai reikalavo pakišti jį po Koranu. Ji sakė, kad, jei mano knygą priims, ji dėl manęs atliks *nazrą*, prižadėjo paskersti avį ir jos mėsą atiduoti vargšams.

— Prašau, nereikia *nazros*, mieloji teta, — bučiuodamas jos veidą paprieštaravau. — Tiesioj atlikite *zakatą*, atiduokite pinigus tiems, kam jų reikia, gerai? Nereikia skersti avies.

Po šešių savaičių iš Niujorko paskambino vyras, vardu Martinas Grynvoltas, ir pasisiūlė man atstovauti. Aš tai pasakiau tik Sorajai.

— Jei turiu agentą, dar nereiškia, kad mano romaną išleis. Jei Martinas parduos romaną, tada ir švęsime.

Po mėnesio Martinas paskambino ir pranešė, kad mano romanas bus išleistas. Kai pasakiau Sorajai, ji riktelėjo iš džiaugsmo.

Tą vakarą pas Sorajos tėvus valgėme šventinius pietus. *Chala* Džamila pagamino *kofta* — mėsos kukulius su baltaisiais ryžiais. Mačiau, kad generolo akys sudrėko, ir jis pasakė, kad manimi di-

džiuojasi. Kai generolas Taheris su žmona išėjo, mudu su Soraja atšventėme dviese: atkimšau butelį brangaus Merloto vyno, kurį nupirkau grįždamas namo, — generolas nepritardavo, kad moterys vartotų alkoholį, tad Soraja prie jo negerdavo.

— Aš taip tavimi didžiuojuosi, — keldama savo taurę prie manosios, pasakė ji. — *Kaka* tavimi irgi didžiuotųsi.

— Žinau, — pasakiau galvodamas apie Babą, norėdamas, kad ir jis tai matytų.

Vėliau, kai Soraja užmigo — vynas ją visada migdė, stovėjau balkone ir kvėpavau vėsiu vasaros oru. Mąsčiau apie Rahimą Chaną ir jo trumpą paremiantį raštelį, kurį man parašė, perskaitęs pirmąjį mano apsakymą. Ir galvojau apie Hasaną. „*Vieną dieną,* Inshallah, *tu būsi didis rašytojas,* — kartą jis tarė. — *Ir žmonės visame pasaulyje skaitys tavo pasakojimus*". Mano gyvenime buvo tiek gerumo. Tiek laimės. Svarsčiau, ar aš nors kiek to nusipelniau.

Kitais metais, 1989-ųjų vasarą, mano romanas buvo išleistas, o leidykla išsiuntė mane į knygos sutiktuvių turą po penkis miestus. Afganų bendruomenėje tapau maža garsenybe. Tais metais *shoravi* pagaliau visai atsitraukė iš Afganistano. Tada turėjo būti triumfo laikas afganams. Tačiau karas siautėjo toliau, šį kartą tarp afganų, mudžahedinų prieš marionetinę sovietų Nadžibulos vyriausybę, o afganų pabėgėliai ir toliau plūdo į Pakistaną. Tais metais baigėsi šaltasis karas, buvo nugriauta Berlyno siena. Tai buvo Tiananmenio aikštės laikotarpis. Tų įvykių sūkuryje Afganistanas liko primirštas. Generolas Taheris, kurio viltys po sovietų atsitraukimo vėl buvo pakurstytos, vėl prisukinėdavo savo kišeninį laikrodį.

Tais metais mudu su Soraja nutarėme susilaukti vaiko.

MINTIS APIE TĖVYSTĘ manyje pažadino jausmų sūkurį. Mane tai gąsdino, teikė jėgų, baugino ir džiugino tuo pat metu. Svarsčiau, koks būsiu tėvas. Norėjau būti toks, kaip Baba ir kartu nė kiek nepanašus į jį.

Bet prabėgo metai ir nieko neįvyko. Su kiekvienu menstruacijų ciklu Soraja jautėsi vis labiau nusivylusi, vis nekantresnė ir irzlesnė. Jau tada *chalos* Džamilos iš pradžių subtilios užuominos tapo viešos, pavyzdžiui:

— *Kho dega!* — Arba, — kada galėsiu sudainuoti *alahoo* savo mažam *navasa*?

Generolas, kaip visada tikras puštūnas, niekada nieko neklausė; jei klaustų, vadinasi, užsimintų apie lytinį aktą tarp jo dukters ir vyro, net jei šis vyras būtų dukterį vedęs jau ketverius metus. Tačiau jis visada atkusdavo, tetai Džamilai erzinant mus dėl vaikelio.

— Kartais tai šiek tiek užtrunka, — vieną naktį pasakiau Sorajai.

— Metai — tai ne „šiek tiek“, Amirai! — atžariai, jai nebūdingu tonu atsakė. — Kažkas negerai, aš žinau.

— Nueikime pas gydytoją.

GYDYTOJAS ROSENAS, pilvotas vyriškis, putliu veidu ir smulkiais lygiais dantimis, kalbėjo su šiek tiek jaučiamu Rytų Europos akcentu, nežymiai slavišku. Jo aistra buvo traukiniai — visas jo kabinetas buvo užgriozdintas knygomis apie geležinkelių istoriją, lokomotyvų modeliais, traukinių, riedančių bėgiais pro žalias kalvas arba tiltais, piešiniais. Virš jo stalo kabėjo užrašas: GYVENIMAS YRA TRAUKINYS, LIPK Į VAGONĄ.

Jis mums išdėstė visą planą. Mane patikrino pirmą.

— Su vyrais paprasta, — pasakė jis, pirštais barbendamas į raudonmedžio stalą. — Vyro vamzdyno sistema kaip ir protas: paprasta, tik kelios staigmenėlės. Kita vertus, jūs, moterys... na, Dievas jus kurdamas turėjo daug minčių.

Svarsčiau, ar jis kiekvienai porai buvo paruošęs tokį pamąstymą apie vamzdyną.

— Mums iš tiesų pasisekė, — leptelėjo Soraja.

Gydytojas Rosenas nusijuokė. Jo nuoširdumas šiek tiek sumažėjo. Jis pakišo man laboratorijos blanką ir plastikinį indelį, o Sorajai padavė siuntimą paprastiems kraujo tyrimams atlikti. Mes paspaudėme rankas.

— Sveiki įlipę į traukinį, — išlydėdamas pasakė.

MANO TYRIMAI BUVO BE PRIEKAIŠTŲ.

Kelis mėnesius atsimenu kaip Sorajos tyrimų laikotarpį: bazinės kūno temperatūros tyrimai, kraujo tyrimai dėl kiekvieno įmanomo hormono, kažkoks tyrimas, kuris vadinosi „gimdos kaklelio gleivinės tyrimas", ultragarso tyrimas, dar daugiau kraujo ir dar daugiau šlapimo tyrimų. Sorajai teko patirti procedūrą, vadinamą histeroskopija: gydytojas Rosenas įvedė teleskopą į Sorajos gimdą ir apžiūrėjo. Nieko įtartino nerado.

— Vamzdynas nepriekaištingas, — nusiplėšdamas lateksines pirštines, pareiškė jis.

Geriau jau jis būtų liovęsis mus taip vadinęs — mes juk ne vonios. Kai tyrimai buvo baigti, paaiškino, kad negali paaiškinti, kodėl negalime turėti vaikų. Ir pasirodė, kad tai nėra jau taip neįprasta. Tai vadinama „nepaaiškinamu nevaisingumu".

Tada prasidėjo gydymo fazė. Mes išbandėme vaistą, vadinamą klomifenu, ir hMG — Sorajai buvo suleistas visas kursas. Kai ir tai nepadėjo, gydytojas Rosenas patarė apvaisinimą mėgintuvėlyje. Iš Sveikatos palaikymo organizacijos gavome mandagų laišką, linkintį mums kuo geriausios sėkmės, bet apgailestaujantį, kad išlaidų padengti negali.

Mes sumokėjome, panaudodami mano romano honoraro avansą. Apvaisinimas mėgintuvėlyje paaiškėjo esąs ilgas, kruopštus, erzinantis ir galiausiai nesėkmingas. Po mėnesių sėdėjimo laukiamuosiuose ir tokių žurnalų kaip „Good Housekeeping" ir „Reader's Digest" skaitymo, po nesibaigiančių popierinių chalatų ir šaltų sterilių dienos šviesos lempomis apšviestų tyrimo kabinetų, po vis

pasikartojančio pažeminimo, aptariant kiekvieną mūsų seksualinio gyvenimo detalę su visiškai nepažįstamu žmogumi, po injekcijų bei zondų ir mėginių ėmimo, mudu grįžome atgal pas gydytoją Roseną ir jo traukinius.

Jis sėdėjo prieš mus, barbeno pirštais į stalą ir pirmą kartą ištarė žodį „įsivaikinimas". Grįžtant namo, Soraja verkė visą kelią.

Mano žmona naujienas tėvams pranešė savaitgalį po pastarojo apsilankymo pas gydytoją Roseną. Mes sėdėjome ant iškylos kėdžių Taherių užpakaliniame kieme, kepėme upėtakį ir gurkšnojome jogurtinį *doghą*. Tai buvo ankstyvas 1991 metų kovo vakaras. *Chala* Džamila palaistė rožes bei naujuosius sausmedžius, ir jų aromatas maišėsi su kepamos žuvies kvapu. Ji jau du kartus persilenkė per kėdę, paglostė Sorajos plaukus ir pasakė:

— Dievui geriau žinoti, *bacheme*. Gal tiesiog nelemta.

Soraja žiūrėjo žemyn į savo rankas. Ji buvo pavargusi, žinau, išvargusi nuo visko.

— Gydytojas sakė, kad galime įsivaikinti, — sumurmėjo ji.

Ūmai įsiterpė generolas Taheris. Jis uždarė kepsninės dangtį.

— Taip sakė?

— Jis sakė, kad yra tokia galimybė, — atsakė Soraja.

Mudu namuose jau kalbėjome apie įsivaikinimą. Soraja galvojo labai prieštaringai.

— Žinau, kad tai kvaila ir gal net tuščia, — sakė man važiuojant pas jos tėvus, — bet aš kitaip negaliu. Visada svajojau, kad jį laikysiu savo rankose ir žinosiu, kad mano kraujas jį maitino devynis mėnesius, kad vieną dieną pažvelgsiu į jo akis ir nustebsiu jose pamačiusi tave arba save, kad vaikas augs ir turės tavo arba mano šypseną. O be viso to... Ar aš klystu?

— Ne, — atsakiau.

— Ar aš elgiuosi savanaudiškai?

— Ne, Soraja.

— Nes jei tu tikrai norėtum...

— Ne, — atsakiau. — Jei mes ketiname įsivaikinti, neturėtume dėl to nė kiek abejoti, mes abu turėtume sutikti. Kitaip tai būtų neteisinga mūsų vaikui.

Ji atrėmė galvą į langą ir likusį kelią nieko nepasakė.

Dabar prie jos prisėdo generolas.

— *Bacheme*, tas... įsivaikinimas, nemanau, kad jis mums, afganams, tinka.

Soraja pavargusiu žvilgsniu pažiūrėjo į mane ir atsiduso.

— Viena aišku, jie užaugs ir norės sužinoti, kas jų tikrieji tėvai, — tarė jis. — Niekas dėl to jų negali kaltinti. Kartais jie palieka namus, kuriuos sunkiai kūrei, kad užtikrintum jiems ateitį, ir išeina pas žmones, kurie jiems davė gyvybę. Kraujas yra galingas, *bacheme*, niekada nepamiršk to.

— Daugiau nebenoriu apie tai kalbėti, — pasakė Soraja.

— Pasakysiu dar vieną dalyką, — tęsė jis. Jau mačiau, kad įsisiūbuoja; mes tuoj išgirsime vieną iš tų mažų generolo prakalbų. — Kad ir Amiras jan. Mes visi pažįstame jo tėvą, aš žinau, kas Kabule buvo jo senelis ir prieš tai prosenelis, jei paprašytum, galėčiau čia sėdėdamas išvardyti jo protėvių kartas. Būtent todėl jo tėvui — tesiilsi jis ramybėje — atėjus *khastegari*, aš nedvejojau. Ir patikėk manimi, jo tėvas nebūtų sutikęs prašyti tavo rankos, jei nežinotų, kieno palikuonė tu esi. Kraujas galingas, *bacheme*, o kai įsivaikini, nežinai, kieno kraują priimi į savo namus.

Jei tu būtum amerikietė, tai nebūtų svarbu. Čia žmonės tuokiasi iš meilės, šeimos vardo ir kilmės čia nepaisoma. Jie dėl to ir vaikus įsivaikina, kol vaikas sveikas, visi būna patenkinti. Bet mes afganai, *bacheme*.

— Ar žuvis jau iškepė? — paklausė Soraja.

Generolas Taheris ilgokai žvelgė į ją. Paskui paplekšnojo jai per kelį.

— Tiesiog džiaukis, kad esi sveika ir turi gerą vyrą.

— Kaip tu manai, mielasis Amirai? — paklausė teta Džamila.

Pastačiau stiklinę ant atbrailos, kur nuo susodintų į vazonėlius pelargonijų lašėjo vanduo.

— Galvoju, kad sutinku su generolu sahibu.

Nusiraminęs Taheris įsitikinęs linktelėjo galva ir nuėjo atgal prie kepsninės.

Mes visi turėjome savų priežasčių neįsivaikinti kūdikio. Soraja turėjo savų, generolas — savų. Mano buvo tokia: turbūt kažkas kažkur nusprendė neleisti man tapti tėvu dėl to, ką esu padaręs. Galbūt tai buvo bausmė, ir turbūt pelnyta. *Nelemta įvykti*, pasakė *kala* Džamila. O gal lemta neįvykti.

PO KELIŲ MĖNESIŲ už mano antrojo romano avansą sumokėjome paskutinę įmoką už gražų Viktorijos laikų namą su dviem miegamaisiais San Francisko Bernalo aukštumose. Namo stogas buvo smailus, viduje — kietmedžio grindys; buvo ir nedidelis užpakalinis kiemas, kurio gale atsivėrė saulėta veranda ir laužavietė. Generolas padėjo man išdailinti verandą ir nudažyti sienas. *Kala* Džamila dejavo, kad mes išsikeliame taip toli — už valandos kelio, ypač kad dabar Sorajai reikia kuo daugiau meilės ir paramos — tačiau visiškai nesuvokė, kad būtent dėl jos gero linkinčios, bet perdėtos užuojautos Soraja ir norėjo gyventi kuo toliau.

KARTAIS, SORAJAI GULINT ŠALIA MANĘS, vartydavausi lovoje ir klausydavau, kaip nuo vėjo atsidaro ir užsidaro langinė, kaip kieme čirpia svirpliai. Ir beveik galėjau jausti Sorajos įsčių tuštumą, tarsi ta tuštuma būtų gyvas, kvėpuojantis padaras. Ji įsismelkė į mūsų santuoką, į mūsų juoką ir mylėjimąsi. O naktimis ir į kambario tamsą. Jaučiau, kaip ji pakyla nuo Sorajos ir įsitaiso tarp mudviejų. Miega tarp mūsų. Tarsi naujagimis.

Keturioliktas

2001 metų birželis

Padėjau telefono ragelį ir ilgai į jį spoksojau. Tik kai Aflatūnas sulojo ir išgąsdino mane, supratau, kaip kambaryje buvo tylu. Matyt, Soraja išjungė televizoriaus garsą.

— Atrodai išbalęs, Amirai, — pasakė ji, sėdėdama ant sofos, kurią jos tėvai mums padovanojo pirmojo buto įkurtuvių proga.

Aflatūnas buvo jaukiai padėjęs galvą jai ant krūtinės, o kojas ji buvo pakišusi po nusidėvėjusiomis pagalvėlėmis. Viena akimi žiūrėjo specialią valstybinio transliuotojo laidą apie sunkią vilkų padėtį Minesotoje ir taisė vasaros mokyklos rašinius — toje pačioje mokykloje ji jau mokytojavo per šešerius metus. Soraja atsisėdo, ir Aflatūnas nušoko nuo sofos. Mūsų kokerspanieliui tokį vardą išrinko generolas, farsi kalba tai reiškia „Platonas"; žmonos tėvas tvirtino, kad jei ilgai ir įdėmiai žiūri į juodas šuns akis, gali suprasti, kad jis išmintingai mąsto.

Sorajai po smakru buvo matyti vos pastebima riebalų juostelė. Prabėgę dešimt metų paplatino klubus, į jos anglies juodumo plaukus įšukavo kelias pelenų pilkumo sruogas. Tačiau jos veidas tebebuvo kaip didžiojo pokylio princesės, su skrendančio paukščio

sparnų formos antakiais ir nosimi, grakščiai išriesta kaip senovės arabų rašmenų raidė.

— Atrodai išbalęs, — pakartojo Soraja, padėdama šūsnį popierių ant stalo.

— Turiu vykti į Pakistaną.

Dabar ji atsistojo.

— Pakistaną?

— Rahimas Chanas sunkiai serga.

Su tais žodžiais manyje kažkas susigniaužė.

— Senas tavo tėvo verslo partneris? — ji niekada nebuvo susitikusi su Rahimu Chanu, bet buvau jai apie jį pasakojęs.

Linktelėjau galvą.

— O, — tarė ji. — Man labai gaila, Amirai.

— Mes buvome artimi, — pasakiau. — Kai buvau vaikas, jis buvo pirmas suaugęs žmogus, kurį laikiau savo draugu.

Įsivaizdavau jį su Baba geriantį arbatą tėvo darbo kabinete, paskui rūkančius prie lango, iš sodo pučiant erškėčiais kvepiančiam vėjeliui ir lankstančiam du dūmų stulpelius.

— Atsimenu, pasakojai man, — pasakė Soraja ir valandėlę tylėjo. — Kiek laiko būsi išvykęs?

— Nežinau. Jis nori su manimi susitikti.

— Ar tai...

— Taip, tai saugu. Man viskas bus gerai, Soraja.

Šito ji norėjo paklausti iš pat pradžių — per penkiolika mūsų vedybinio gyvenimo metų išmokome skaityti vienas kito mintis.

— Einu pasivaikščioti.

— Ar man eiti kartu?

— Ne, geriau aš vienas.

NUVAŽIAVAU Į AUKSINIŲ VARTŲ PARKĄ ir vaikščiojau palei Spreklio ežerą, šiauriniame parko pakraštyje. Buvo nuostabi sekmadienio popietė: saulė blykčiojo vandenyje, ten plaukiojo daugybė

miniatiūrinių laivelių, varomų gaivaus San Francisko vėjo. Atsisėdau ant parko suolo ir stebėjau, kaip vyras mėto kamuolį su savo sūnumi, moko jį sviesti kamuolį iš peties, o ne iš šono. Pažvelgiau į viršų ir pamačiau porą aitvarų, raudonų su mėlynomis uodegomis. Jie sklendė aukštai virš medžių, vakariniame parko pakraštyje, virš malūnų.

Galvojau apie tai, ką Rahimas Chanas pasakė, prieš padėdamas ragelį. Jis pasakė tai taip atsitiktinai, tarsi buvo primiršęs. Užmerkiau akis ir pamačiau jį kitame ilgos ir trūkinėjančios linijos gale, išvydau jo vos pravertas lūpas, į vieną pusę palenktą galvą. Ir vėl kažkas jo bedugnėse juodose akyse leido suprasti apie neišsakytą mudviejų paslaptį. Tik dabar supratau, kad jis žino. Jis patvirtino tai, ką įtariau visus tuos metus. Jis žinojo apie Asefą, apie aitvarą, apie pinigus, apie laikrodį su žaibo formos rodyklėmis. Jis visada žinojo.

Atvyk. Galima ir vėl tapti geram, — prieš padėdamas telefono ragelį, pasakė Rahimas Chanas. Jis pasakė tai taip atsitiktinai, tarsi buvo primiršęs.

Galima vėl tapti geram.

KAI GRĮŽAU NAMO, Soraja telefonu kalbėjosi su savo motina.

— Neilgai užtruksiu, *madar jan*. Savaitę, gal dvi... Taip, tu su *padar* galėsite gyventi su manimi...

Prieš dvejus metus generolas susilaužė dešinįjį klubą. Jį vėl buvo užklupęs vienas iš migrenos priepuolių, tad, eidamas iš savo kambario, apsvaigęs ir apsiblaususiomis akimis, užkliuvo už nepritvirtinto kilimo krašto. Išgirdusi jo riksmą, *kala* Džamila atbėgo iš virtuvės.

— Garsas buvo kaip *jaroo*, tarsi perpus lūžtančio šluotkočio, — kaip visada ji mėgo perdėti, nors gydytojas sakė, kad vargu ar ji galėjo girdėti ką nors panašaus.

Generolas susilaužė klubą, o visos vėlesnės komplikacijos, plaučių uždegimas, kraujo užkrėtimas, užsitęsęs gulėjimas slaugos namuose — nutraukė ilgiausius tetos Džamilos monologus apie jos pačios sveikatą. Ir davė pradžią naujiems, apie generolo. Ji visiems, kas tik netingėjo klausytis, pasakojo, jog gydytojai jam pasakė, kad jo inkstai nusilpę.

— Bet jie juk nėra matę afgano inkstų, argi ne? — išdidžiai sakydavo ji.

Labiausiai iš viso to generolo gulėjimo ligoninėje laikotarpio įstrigo, kaip teta Džamila sulaukdavo, kol jis užmigs, tada dainuodavo dainas, kurias atsimenu iš Kabulo, nes jas traškėdamas grodavo Babos radijo imtuvas.

Generolo silpnumas — ir laikas — sušvelnino jo ir Sorajos santykius. Jie kartu eidavo pasivaikščioti, šeštadieniais kur nors užsukdavo priešpiečiauti, o kartais generolas užsimanydavo pabūti jos pamokose. Jis sėdėdavo klasės gale, apsivilkęs savo blizgantį pilką kostiumą, su medine lazda tarp kojų ir šypsodavosi. Kartais net kai ką pasižymėdavo.

TĄ VAKARĄ mudu su Soraja gulėjome lovoje; ji nugara prisispaudusi prie mano krūtinės, aš panardinęs veidą į jos plaukus. Atsimenu, kaip miegodavome atsisukę kakta į kaktą, dalydavomės malonių prisiminimų bučiniais ir šnabždėdavomės, kol užsimerkdavo akys, kuždėdavomės apie mažyčius suriestus kojų pirštukus, pirmąsias šypsenas, pirmuosius žodžius ir žingsnius. Ir dabar kartais taip darydavome, tik šnabždesiai būdavo apie mokyklą, apie mano naują knygą, kikendavome iš kieno nors juokingos suknelės per vakarėlį. Mylėtis dar būdavo gera, kartais net labai gera, tačiau kai kuriomis naktimis viskas, ką jausdavau — tai palengvėjimas, kad baigėme, kad galiu laisvai atsitraukti ir pamiršti bent kuriam laikui, kad ką tik viską darėme tuščiai. Ji niekada taip nesakydavo, bet žinojau, kad kartais ir Soraja jausdavo tą patį. Tomis naktimis

nusiridendavome į savo pusę ir atsiduodavome mus gelbstinčiam užsiėmimui. Sorajai tai buvo miegas. Man, kaip visada — rašoma knyga.

Tą naktį, kai paskambino Rahimas Chanas, gulėjau ir akimis sekiau dvi lygiagrečias sidabrines linijas ant sienos, krintančias nuo prasiskverbiančio pro užuolaidas mėnulio. Kažkuriuo metu, galbūt visai prieš aušrą, nugrimzdau į miegą. Ūmai sapnavau per sniegą bėgantį Hasaną, paskui jį vilkosi žalio *chapano* apsiuvai, po jo juodais guminiais batais girgždėjo sniegas. Jis per petį rėkė: „*Dėl tavęs tūkstančius kartų!*“

PO SAVAITĖS sėdėjau prie lango Pakistano tarptautinių oro linijų lėktuve ir stebėjau porą uniformuotų oro linijų darbuotojų, atitraukiančių laiptus ant ratų. Lėktuvas pradėjo riedėti iš terminalo, netrukus mes pakilome į orą ir skrodėme debesis. Atrėmiau galvą į langą. Veltui laukiau, kol užmigsiu.

Penkioliktas

Praėjus trims valandoms po nusileidimo Pešavare, sėdėjau ant užpakalinės pilno dūmų taksi sėdynės sutrūkinėjusiais apmušalais. Vairuotojas — smulkus prakaituotas vieną cigaretę po kitos rūkantis vyras, prisistatęs Golamu, važiavo nerūpestingai ir pramuštgalviškai, vos išvengdamas susidūrimų, o iš burnos be menkiausios pauzės nenutrūkstamai liejosi žodžių srautas:

— ...siaubinga, kas vyksta jūsų šalyje, *jar*. Afganai ir pakistaniečiai kaip broliai, sakau jums. Musulmonai privalo padėti musulmonams, todėl...

Nebesiklausiau, įjungiau mandagaus linksėjimo režimą. Per tuos kelis mėnesius 1981 metais, kuriuos praleidau čia su Baba, Pešavarą prisiminiau gana neblogai. Mes važiavome Jamrudo keliu, pro karinį miestelį ir jo prabangius namus aukštomis sienomis. Man pro akis prabėgantis miesto bruzdesys priminė triukšmingesnį ir pilnutėlį žmonių Kabulą, ypač *Kocheh-Morgha*, vištienos turgų, kur mudu su Hasanu pirkdavome bulves su salotomis padaže ir vyšnių sultis. Gatvės buvo užtvindytos dviratininkų, besišlaistančių pėsčiųjų ir rikšų, papsinčių mėlyną dūmelį, ir visi vinguriavo siaurų gatvelių ir skersgatvių labirintu. Barzdoti prekeiviai prie mažų ir sugrūstų prekystalių, pasitiesę plonus apklotus, pardavinėjo gyvūnų odos lempų gaubtus, kilimus, siuvinėtus šalius ir varinius gaminius.

Miestas buvo kupinas garsų; mano ausyse maišėsi prekeivių riksmai su indų muzikos gaudesiu, rikšų spjaudymasis ir arklių tempiamų vežimų varpelių dingsėjimas. Sodrūs kvapai, malonūs ir nelabai, pro keleivio langą sklido į mane, Babos taip mėgtas pikantiškas *pakora* ir *nihari* aromatas, aitrūs dyzelio garai ir puvėsių, atliekų bei išmatų smarvė.

Šiek tiek už raudonų plytų Pešavaro universiteto pastatų įvažiavome į rajoną, kurį plepusis vairuotojas pavadino „afganų miestu". Pamačiau saldumynų parduotuvėles ir kilimų prekeivius, kebabų prekystalius, vaikus, purvu aplipusiomis rankomis, pardavinėjančius cigaretes, mažyčius restoranėlius — ant jų langų matei išpieštus Afganistano žemėlapius — o tarp jų begalė nelegalių pagalbos agentūrų.

— Šioje vietoje gyvena daug jūsų brolių, *jar*. Jie pradeda čia savo verslą, bet vis tiek dauguma labai neturtingi. — Jis pliaukštelėjo liežuviu ir atsiduso. — Kad ir kaip ten būtų, mes tuoj būsim vietoje.

Galvojau, kada paskutinį kartą mačiau Rahimą Chaną, — turbūt 1981 metais. Jis atėjo atsisveikinti tą naktį, kai mudu su Baba pabėgome iš Kabulo. Atsimenu, kaip prieangyje jis su tėvu apsikabino ir tyliai verkė. Kai mudu su Baba atvykome į Jungtines Valstijas, su Rahimu Chanu tėvas vis susisiekdavome. Baba su juo kalbėdavosi keturis ar penkis kartus per metus, kartais Baba duodavo ragelį ir man. Paskutinį kartą su Rahimu Chanu kalbėjausi netrukus po Babos mirties. Naujienos pasiekė Kabulą, ir jis paskambino. Mudu pašnekėjome tik kelias minutes, ir ryšys nutrūko.

Vairuotojas sustojo prie siauro pastato, prie judraus dviejų vingiuotų gatvių susikirtimo kampo. Sumokėjau jam, pasiėmiau savo vienintelį lagaminą ir nuėjau prie sudėtingai išdrožinėtų durų. Pastatas buvo su mediniais balkonais atdaromis langinėmis — daugelyje kabojo išdžiaustyti prieš saulę skalbiniai. Girgždančiais laiptais užlipau į antrą aukštą, blausiai apšviestu koridoriumi

nužingsniavau iki galo, stabtelėjau prie paskutinių durų dešinėje. Laikydamas laiškinio popieriaus skiautelę delne, pasitikrinau adresą. Pasibeldžiau.

Tada padaras iš kaulų ir odos, apsimetantis Rahimu Chanu, atvėrė duris.

KŪRYBINIO RAŠYMO DĖSTYTOJAS iš valstybinio San Chosė universiteto apie klišes sakydavo:

— Venkite jų kaip maro.

Ir pats juokdavosi iš savo sąmojo. Kartu su juo juokdavosi visa auditorija, bet aš visada maniau, kad klišės yra nepelnytai nuvertintos. Nes dažnai klišės būna „kaip tik". Tik dažnai klišės tinkamumas būna nuneigiamas tuo, kad posakis yra klišė. Tarkim, posakis „dramblys kambaryje". Niekas tiksliau neapibūdintų pirmųjų susitikimo su Rahimu Chanu akimirkų.

Mudu sėdėjome ant plono čiužinio, patiesto palei sieną iki lango, pro kurį atsiverdavo judrios gatvės vaizdas. Įkypai šviečianti saulė metė šviesos trikampį ant afganiško kilimėlio ant grindų. Dvi sulankstomos kėdės buvo atremtos į sieną, o priešais kampe stovėjo mažas varinis virdulys. Iš jo įpyliau mums abiem arbatos.

— Kaip mane suradai? — paklausiau.

— Nesunku surasti žmones Amerikoje. Nusipirkau Jungtinių Valstijų žemėlapį ir skambinau į Šiaurės Kalifornijos miestų informacijos tarnybas, — atsakė jis. — Nepaprastai keista matyti tave suaugusį vyrą.

Nusišypsojau ir įsimečiau tris cukraus kubelius į arbatą. Atsiminiau, jis mėgo juodą ir karčią.

— Baba neturėjo galimybės tau pasakyti — prieš penkiolika metų aš vedžiau.

Iš tikrųjų, kai Babos smegenyse atsirado auglys, jis tapo užmaršus, nerūpestingas.

— Tu vedei? Ką?

— Jos vardas — Soraja Taheri.

Pagalvojau apie ją, likusią namuose, nerimaujančią dėl manęs. Džiaugiausi, kad ji ne viena.

— Taheri... kieno ji duktė?

Aš pasakiau. Vyriškio akys prašviesėjo.

— A, taip, dabar pamenu. Argi generolas Taheris nevedė Šarifo jan sesers? Koks jos vardas...

— Džamila jan.

— *Balaj!* — šypsodamasis pasakė jis. — Pažinojau Šarifą Kabule seniai, dar prieš jam išvykstant į Ameriką.

— Jis daug metų dirbo Imigracijos ir natūralizacijos tarnyboje, tvarkė daugelio afganų bylas.

— *Haiii*, — atsiduso jis. — Ar jūs su Soraja turite vaikų?

— Ne.

— Aha.

Jis sriūbtelėjo arbatos ir daugiau neklausinėjo; Rahimas Chanas visada buvo vienas iš jautriausių mano pažinotų žmonių.

Papasakojau jam apie Babą, jo darbą, „blusų turgų" ir kaip galų gale jis laimingas numirė. Pasakojau apie savo mokslus, apie savo knygas — jau išleisti keturi mano romanai. Išgirdęs tai nusišypsojo, sakė niekada tuo neabejojęs. Pasakojau jam, kad į jo dovanotą oda įrištą sąsiuvinį rašiau trumpus apsakymus, bet jis nebeprisiminė to sąsiuvinio.

·Pokalbis neišvengiamai pasisuko apie Talibaną.

— Ar taip blogai, kaip girdėjau? — paklausiau.

— Ne, blogiau. Daug blogiau, — atsakė jis. — Jie neleidžia būti žmogumi. — Jis parodė į randą virš dešiniosios akies, einantį išilgai per tankų antakį. — 1988 metais buvau futbolo rungtynėse Gazi stadione. Atrodo, Kabulas prieš Mazar-i-Šarifą; beje, žaidėjams nebuvo leista dėvėti šortų. Spėju, kad dėl nepadoraus nuogumo. — Jis nusijuokė pavargusiu balsu. — Kad ir kaip ten būtų, Kabulas įmušė įvartį, ir vyras šalia manęs garsiai džiaugsmingai sušuko. Staiga

jaunas barzdotas vaikinas, patruliavęs tarp eilių (į jį pažvelgęs duotumei apie aštuoniolika metų), priėjo prie manęs ir trenkė į kaktą kalašnikovo buože. „Dar kartą riktelėsi, nupjausiu liežuvį, senas asile!“ — pasakė man. — Rahimas Chanas pasitrynė randą gumbuotu pirštu. — Aš jam tikčiau į senelius, o sėdėjau, kraujui sruvenant veidu, ir atsiprašinėjau to šuns vaiko.

Įpyliau jam dar arbatos. Rahimas Chanas dar truputį papasakojo. Kai ką jau žinojau, kai ko ne. Jis man pasakojo, kad, kaip ir buvo sutarta su Baba, nuo 1981 metų jis gyveno Babos namuose — šitai jau žinojau. Baba savo namą „pardavė“ Rahimui Chanui netrukus po to, kai pabėgome iš Kabulo. Tomis dienomis Babai kitaip atrodė, jis manė, kad sunkumai Afganistane yra tik laikini įprasto gyvenimo trukdžiai — vakarėliai namuose, Vazir Akbar Chane, ir iškylų Pagmane dienos tikrai sugrįš. Todėl ir paliko namą Rahimui Chanui, kad prižiūrėtų iki tos dienos, kol jis pats grįš.

Rahimas Chanas pasakojo, kad tarp 1992 ir 1996 metų, Šiaurės aljansui užėmus Kabulą, skirtingos grupuotės pareiškė teises į skirtingas Kabulo dalis.

— Jei norėdavai iš Šar-e-Nau rajono nueiti nusipirkti kilimą į Kerteh-Parvaną, rizikavai būti nušautas snaiperio arba susprogdintas raketos, net jei pereidavai visus kontrolės postus. Praktiškai reikėdavo vizos, norint nueiti iš vienos gatvės į kitą. Todėl žmonės niekur neidavo ir melsdavosi, kad kita raketa nepataikytų į jų namą.

Jis man pasakojo, kaip žmonės pramušdavo savo namų sienas, kad išvengtų pavojingų gatvių ir galėtų iš kvartalo į kvartalą landžioti pro tas skyles. Kituose rajonuose žmonės susisiekdavo požeminiais tuneliais.

— Kodėl neišvykai? — paklausiau.

— Kabulas buvo mano namai. Vis dar yra. — Jis prunkštelėjo. — Atsimeni tą gatvę, kuri nuo tavo namo vedė prie *Kishla*, prie kareivinių netoli nuo Istiklalo mokyklos?

— Taip.

Tai buvo trumpiausias kelias į mokyklą. Atsiminiau tą dieną, kai mudu su Hasanu ėjome ja ir kareiviai erzino jį dėl jo motinos. Paskui Hasanas kine verkė, o aš jį laikiau apkabinęs.

— Kai atidundėjo Talibanas ir išspyrė Aljansą lauk iš Kabulo, aš iš tikrųjų gatvėje šokau, — pasakė Rahimas Chanas. — Ir, tikėk manimi, aš ne vienas. Žmonės šventė Chamane ir Deh-Mazange, gatvėje sveikino talibus, lipo ant jų tankų ir fotografavosi. Žmonės buvo taip pavargę nuo nenutrūkstamų kovų, nuo raketų, šūvių ir sprogimų, pavargę stebėti Gulbudiną ir jo gaują, šaudančią į viską, kas juda. Aljansas padarė daugiau žalos negu *shoravi*. Jis sugriovė tavo tėvo našlaičių namus, ar žinai?

— Kodėl? — paklausiau. — Kam reikėjo griauti našlaičių namus?

Prisiminiau, kaip sėdėjau už Babos per našlaičių namų atidarymą. Vėjas nupūtė jo karakulinę kepurę, visi juokėsi, vėliau, jam pasakius kalbą, atsistojo ir plojo. Dabar ten tik dar viena griuvėsių krūva. O juk Baba išleido tiek pinigų, naktimis prakaitavo prie projekto, lankydavosi statybų aikštelėje, norėdamas įsitikinti, kad kiekviena plyta, kiekvienas skersinis ir kiekvienas blokelis savo vietoje...

— Grynas atsitiktinumas, — pasakė Rahimas Chanas. — Nenorėk žinoti, mielasis Amirai, kaip perrinkinėjom tų našlaičių namų nuolaužas. Visur vaikų kūnų dalys...

— Vadinasi, atėjus Talibanui...

— Jie buvo didvyriai, — tęsė Rahimas Chanas.

— Pagaliau taika.

— Taip, viltis — keistas dalykas. Pagaliau taika. Tačiau kokia kaina?

Rahimą Chaną pagavo šiurkštaus kosulio priepuolis, ir jis ėmė kratytis į priekį ir atgal. Kai išspjovė į nosinę, dėmė buvo kruvina. Pagalvojau, kad kaip tik tinkamas metas atkreipti dėmesį į dramblį, prakaituojantį šalia mūsų ankštame kambaryje.

— Kaip laikaisi? — paklausiau. — *Iš tikrųjų*, kaip tu laikaisi?

— Iš tikrųjų tai mirštu, — sugargaliavo jis. Dar vienas kosulio priepuolis. Dar kraujo ant nosinės. Jis nusišluostė burną, nuo vieno išdžiūvusio antakio iki kito nusibraukė prakaitą nuo kaktos ir greitai žvilgtelėjo į mane. Kai linktelėjo galvą, supratau, kad kitą mano klausimą išskaitė veide. — Nebeilgai, — įkvėpė jis.

— Kiek?

Vyriškis trūktelėjo pečius. Vėl nusikosėjo.

— Nemanau, kad pamatysiu vasaros pabaigą, — atsakė.

— Leisk man tave parsivežti namo. Aš surasiu tau gerą gydytoją. Jie visą laiką atranda vis naujų gydymo metodų. Yra naujų vaistų, taip pat eksperimentinis gydymas, galėtume tave į vieną iš jų užrašyti... — kalbėjau padrikai, net pats tai vargiai suprasdamas.

Tačiau tai vis dėlto geriau nei verkti, nors vis tiek jaučiau, kad pravirksiu.

Jis pūškuodamas ėmė juoktis, atidengdamas apatinius priešakinius dantis. Tai buvo siaubingai nuvargęs juokas, tikriausiai tokio nesu girdėjęs.

— Kaip matau, Amerika tau įkvėpė optimizmo, kuris ją taip išgarsino. Tai labai gerai. Mes, afganai, melancholiški žmonės, argi ne? Kartais per daug mėgaujamės *ghamkhori* ir savęs gailėjimusi. Mes pasiduodame netekčiai, kančiai, priimame tai kaip gyvenimo realybę, netgi būtinybę. *Zendagi migzara*, mes sakome, gyvenimas tęsiasi. Tačiau aš nepasiduodu likimui, tiesiog žiūriu pragmatiškai. Čia buvau pas kelis gerus daktarus, ir jie man visi tą patį atsakė. Aš jais pasitikiu ir tikiu. Yra dar toks dalykas, kaip Dievo valia.

— Svarbu, ką pats padarai arba nepadarai.

Rahimas Chanas nusijuokė.

— Pasakei visai kaip tavo tėvas. Aš taip jo ilgiuosi. Bet tokia Dievo valia, mielasis Amirai. Tikrai. — Jis patylėjo. — Be to, yra dar viena priežastis, dėl kurios paprašiau tave atvykti. Norėjau pamatyti tave prieš mirtį, taip, bet yra dar kai kas.

— Kas tai yra?

— Juk žinai, kad, jums išvykus, visus tuos metus gyvenau tavo tėvo namuose?

— Taip.

— Ne visą laiką gyvenau ten vienas. Su manimi gyveno ir Hasanas.

— Hasanas? — sumurmėjau.

Kada paskutinį kartą tariau jo vardą? Seni dygūs kaltės spygliai ir vėl įsmigo į mane, tarsi, ištarus jo vardą, išnyktų užkeikimas ir duotų valią mane kankinantiems spygliams. Staiga oras Rahimo Chano bute pasidarė per tirštas, per karštas, pernelyg atsiduodąs gatvės kvapais.

— Galvojau parašyti tau apie tai anksčiau, bet nebuvau tikras, ar nori tai sužinoti. Ar aš klydau?

Tiesa buvo — „ne“. Melas buvo — „taip“. Pasirinkau variantą tarp jų.

— Nežinau.

Jis iškosėjo dar šiek tiek kraujo ant servetėlės. Kai pasilenkė išspjauti, pamačiau šašais apsitraukusias žaizdeles ant jo galvos odos.

— Aš pasikviečiau tave, nes noriu kai ko tavęs paprašyti. Noriu, kad padarytumei tai dėl manęs. Bet prieš tai noriu papasakoti apie Hasaną. Ar supranti?

— Taip, — sumurmėjau.

— Noriu tau papasakoti apie jį. Noriu papasakoti apie viską. Ar klausysies?

Linktelėjau galva.

Tada Rahimas Chanas gurkštelėjo arbatos. Atrėmė galvą į sieną ir pradėjo pasakoti.

Šešioliktas

1986 metais į Chazaradžatą ieškoti Hasano išvykau dėl daugybės priežasčių. Svarbiausia iš jų, tegu Alachas man atleidžia, buvo ta, kad jaučiausi vienišas. Iki tol dauguma mano draugų ir giminių buvo arba nužudyti, arba pabėgę iš šalies į Pakistaną ar Iraną. Kabule, mieste, kuriame gyvenau visą savo gyvenimą, beveik nieko nebepažinojau. Visi buvo pabėgę. Eidavau pasivaikščioti į Karteh-Parvano rajoną — kur senais laikais stovėdavo prekiautojų melionais kioskai, atsimeni tą vietą? — ir ten nieko nebepažindavau. Nebuvo su kuo pasisveikinti, su kuo išgerti *chai*, nebuvo kam pasipasakoti, tik *roussi*, patruliuojantys gatvėse. Galiausiai aš lioviausi eiti į miestą. Dienas leisdavau tavo tėvo namuose, jo darbo kabinete. Skaitydavau senas tavo motinos knygas, klausydavau žinių, per televiziją žiūrėdavau komunistų propagandą. Tada pasimelsdavau *namazą*, pasigamindavau ką nors valgyti, dar paskaitydavau, vėl pasimelsdavau ir eidavau į lovą. Rytą keldavausi, pasimelsdavau, ir vėl viskas iš pradžių.

Dėl artrito darėsi vis sunkiau ir sunkiau rūpintis namu. Man visą laiką skaudėjo kelius ir nugarą — rytą atsikeldavau, bet prireikdavo valandos, kol išjudindavau sustingusius sąnarius, ypač žiemą. Nenorėjau leisti tavo tėvo namui sugriūti; mes visi ten taip puikiai leidome laiką, tiek prisiminimų, mielasis Amirai. Tai būtų buvę ne-

teisinga — tavo tėvas pats pastatė tą namą, jam jis tiek daug reiškė, be to, buvau pažadėjęs, kad, jam išvykus į Pakistaną, prižiūrėsiu namą. Likau tik aš ir namas... tvarkiausi, kiek galėjau. Kas kelias dienas stengiausi palaistyti medžius, nušienauti pievelę, prižiūrėti gėles, pataisyti, ką reikia taisyti, tačiau vis dėlto jau nebuvau jaunas vyras.

Šiaip būčiau kaip nors susitvarkęs. Bent jau kurį laiką. Tačiau kai mane pasiekė žinia apie tavo tėvo mirtį... pirmą kartą tame name pajutau siaubingą vienatvę. Nepakeliamą tuštumą.

Tad vieną dieną prisipildžiau „Biuiko" degalų baką ir išvažiavau į Chazaradžatą. Prisiminiau, kad, Ali palikus namus, tavo tėvas man sakė, kad jo draugas su Hasanu išvažiavo į nedidelį kaimelį už Bamijano. Kiek atsimenu, Ali ten turėjo pusbrolį. Net neįsivaizdavau, ar Hasanas vis dar ten bus, ar kas nors žinos, kur jį rasti. Galų gale jau buvo prabėgę tiek metų nuo to laiko, kai Ali ir Hasanas paliko tavo tėvo namus. 1986 metais Hasanas jau turėjo būti suaugęs vyras, dvidešimt dvejų ar dvidešimt trejų metų amžiaus. Jei jis iš viso gyvas — dėl *shoravi*, tegu jie supleška pragare už tai, ką padarė mūsų *vatanai*, išžudė tiek mūsų jaunų vyrų. Na, pats supranti, tau nereikia to pasakoti.

Tačiau per Dievo malonę aš jį ten radau. Nereikėjo ilgai ieškoti — Bamijane šiek tiek paklausinėjau, ir žmonės man nurodė kaimą. Net neatmenu jo pavadinimo, jei jis iš viso buvo kaip nors vadinamas. Tik atsimenu, kad buvo kaitri vasaros diena, aš važiavau provėžuotu gruntkeliu, kiek užmačiau aplinkui, styrojo saulės nukepinti krūmai, gumbuoti dygliuoti medžių kamienai ir žolė, išdžiūvusi kaip blyškūs šiaudai. Pravažiavau pro negyvą asilą, pūvantį šalikelėje. Tada pasukau ir dykynės viduryje pamačiau keliolika molio namų, o už jų tik platų dangų ir į rantytus dantis panašius kalnus.

Žmonės Bamijane man sakė, kad Hasaną surasti nebus sunku — jis gyveno vieninteliame kaimo name, kurio sodas aptvertas siena. Molio siena, žema ir visa skylėta, atitvėrė mažutį namelį — iš

tikrųjų ten stovėjo tik nevertai išliaupsinta lūšna. Gatvėje žaidė basi vaikai, mušinėjo apiplyšusį teniso kamuoliuką, o man sustabdžius mašiną ir užgesinus variklį, jie ėmė spoksoti. Pabeldžiau į medines duris ir nužingsniavau kiemu, kuriame vietos užteko tik perdžiūvusių braškių lysvei ir plikam citrinmedžiui. Kampe, akacijos medžio pavėsyje, stovėjo *tandooras*, šalia jo pamačiau tupintį vyrą. Jis ant *tandooro* sienų klijavo tešlą. Pamatęs mane, numetė tešlą. Turėjau jį sustabdyti, kad nebučiuotų man rankų.

— Leisk man tave apžiūrėti, — pasakiau.

Jis žengė atgal. Buvo toks aukštas — turėjau pasistiebti, kad pasiekčiau jo smakrą. Bamijano saulė sukietino jo odą, ir ji tapo keliais tonais tamsesnė nei tada, kai paskutinį kartą jį mačiau. Nebeturėjo kelių priekinių dantų. Ant jo smakro žėlė reti gyvaplaukiai. Tačiau atpažinau tas pačias siauras žalias akis, randą virš viršutinės lūpos, apvalų veidą, draugišką šypseną. Tu irgi būtumei jį pažinęs, Amirai jan. Esu tuo tikras.

Mudu įėjome į vidų. Kambario kampe jauna šviesiaodė chazarė siuvo šalį. Aiškiai buvo matyti, kad ji laukiasi.

— Čia mano žmona, Rahimai Chanai, — išdidžiai pasakė Hasanas. — Jos vardas Farzana jan.

Tai buvo drovi moteris, tokia nuolanki, kad kalbėjo vos garsiau už šnabždesį ir net nepakėlė į mane akių. Tačiau ji žiūrėjo į Hasaną, tarsi šis sėdėtų *Argo* soste.

— Kada gims kūdikis? — paklausiau, mums įsitaisius plūktiniame kambaryje.

Kambaryje buvo tik nušiuręs kilimėlis, keli indai, pora čiužinių ir nešiojamasis žibintas.

— *Inshallah*, šią žiemą, — atsakė Hasanas. — Meldžiuosi, kad gimtų berniukas ir perimtų mano tėvo pavardę.

— Beje, Ali, kur jis yra?

Hasanas nuleido žvilgsnį. Jis man papasakojo, kad Ali ir jo pusbrolis — kuriam ir priklausė namas — prieš dvejus metus žuvo nuo minos šalia Bamijano. Nuo minos. Ar yra dar daugiau būdų numirti

afganui, Amirai jan? Ir dėl kažkokios beprotiškos priežasties buvau visiškai tikras, kad tai atsitiko dėl poliomielito išsuktos dešiniosios Ali kojos: ji galiausiai jį išdavė užmindama ant minos. Labai nuliūdau sužinojęs, kad Ali miręs. Užaugau kartu su tavo tėvu, kaip žinai, ir kiek atsimenu, Ali visada buvo kartu. Atsimenu tuos metus, kai buvome visai maži, Ali susirgo poliomielitu ir vos nemirė. Tavo tėvas vaikščiojo po namus, verkdamas visą dieną.

Farzana pagamino mums *shorva* su pupomis, ropėmis ir bulvėmis. Nusiplovėme rankas ir merkėme šviežius *naanus* iš *tandooro* į *shorva* — tai buvo skaniausias maistas, kurį valgiau pastaraisiais mėnesiais. Tada ir pasikviečiau Hasaną su manimi persikelti į Kabulą. Papasakojau jam apie namą, kad daugiau nebegaliu vienas juo rūpintis. Pasakiau, kad jam gerai mokėsiu ir kad jam su jo *khanum* bus patogu. Jie susižvalgė tarpusavyje ir nieko neatsakė. Vėliau, kai nusiplovėme rankas ir Farzana patiekė vynuogių, Hasanas pasakė, kad kaimas dabar yra jo namai; jie su Farzana čia susikūrė savo gyvenimą.

— Ir čia taip arti Bamijanas. Mes čia pažįstame žmones. Atleisk man, Rahimai Chanai. Meldžiu, kad suprastum.

— Žinoma, — atsakiau. — Tau nėra dėl ko atsiprašinėti. Aš suprantu.

Geriant arbatą po *shorva,* Hasanas paklausė apie tave. Pasakiau, kad tu Amerikoje, tačiau ne ką daugiau ir žinojau. Hasanas tiek daug apie tave klausinėjo. Ar tu vedęs? Ar turi vaikų? Ar tu aukštas? Ar vis dar skraidini aitvarus ir vaikštai į kiną? Ar esi laimingas? Jis pasakojo, kad Bamijane susidraugavo su senu farsi mokytoju, kuris išmokė jį skaityti ir rašyti. Jei jis parašys tau laišką, ar perduosiu jį tau? Ir ar aš manau, kad tu atrašysi? Aš jam pasakiau, kad apie tave žinau tik iš kelių pokalbių telefonu su tavo tėvu, ir iš tikrųjų nežinojau, ką daugiau papasakoti. Tada jis paklausė apie tavo tėvą. Kai atsakiau, Hasanas užsidengė veidą ir paplūdo ašaromis. Jis visą naktį raudojo kaip vaikas.

Jie primygtinai prašė, kad nakvočiau. Farzana man pataisė sulankstomą lovelę ir paliko stiklinę šulinio vandens, jei naktį ištrokščiau. Kiaurą naktį girdėjau, kaip ji kažką šnabžda Hasanui ir kaip šis kūkčioja.

Rytą Hasanas man pasakė, kad juodu su Farzana nusprendė persikelti su manimi į Kabulą.

— Nereikėjo man čia atvykti, — pasakiau. — Tu buvai teisus, mielas Hasanai. Tu čia jau turi *zendagi*, gyvenimą. Aš pernelyg įžūliai pasielgiau pasirodydamas čia ir prašydamas tavęs viską mesti. Tai aš turiu atsiprašyti.

— Ne tiek daug ir turime ką mesti, Rahimai Chanai, — atsakė Hasanas. Jo akys vis dar buvo užtinusios ir raudonos. — Mudu vyksime kartu su tavimi. Mes padėsime tau rūpintis namu.

— Ar tu tuo tikras?

Jis linktelėjo ir nuleido galvą.

— Aga sahibas man buvo kaip antras tėvas... Tesiilsi jis ramybėje.

Jie sukrovė savo daiktus į kelis susidėvėjusius skarmalus ir surišo jų kampus. Mes įmetėme ryšulį į „Biuiką". Hasanas stovėjo ant namo slenksčio ir, mums paeiliui pabučiavus Koraną, pakišo jį po slenksčiu. Tada išvykome į Kabulą. Atsimenu, kaip išvažiuojant Hasanas atsisuko paskutinį kartą žvilgtelėti į savo namus.

Mums atvykus į Kabulą, išsiaiškinau, kad Hasanas visai neketina keltis į namą.

— Bet visi kambariai tušti, Hasanai jan. Niekas juose negyvens, — pasakiau.

Tačiau jis nesikėlė. Sakė, kad tai *ihtiramo* reikalas, pagarbos reikalas. Jis su Farzana susinešė daiktus į trobelę užpakaliniame kieme, ten, kur ir gimė. Maldavau jų, kad įsikeltų į svečių miegamąjį antrame aukšte, bet Hasanas nieko nenorėjo apie tai girdėti.

— Ką pagalvos ponas Amiras? — pasakė jis. — Ką jis pagalvos, kai, pasibaigus karui, grįš į Kabulą ir pamatys, kad užėmiau jo vietą name?

Gedėdamas tavo tėvo, Hasanas dėvėjo tik juodus drabužius keturiasdešimt dienų.

Nenorėjau, bet juodu vieni gamindavo valgyti ir viską tvarkė. Hasanas rūpinosi gėlėmis sode, mirkė jų šaknis, nuskindavo pageltusius lapus ir sodino rožių krūmus. Jis perdažė sienas. Namuose išvalė kambarius, kuriuose jau metų metus niekas nemiegojo, iššveitė vonias, kuriose niekas nesimaudė. Tarsi ruošė namus kažkieno sugrįžimui. Ar atsimeni tą sieną už Babos pasodintų javų, Amirai jan? Kaip jūs ją vadinote „ligotų javų siena"? Ankstyvą rudenį vidury nakties raketa sugriovė didelę dalį tos sienos. Hasanas ją atstatė savo rankom, plytą po plytos, kol ji vėl stovėjo kaip anksčiau. Nežinau, ką būčiau daręs, jei jo tada nebūtų buvę.

Rudens pabaigoje Farzana pagimdė negyvą mergaitę. Hasanas pabučiavo kūdikio veidelį ir mudu palaidojome ją kieme, prie erškėčių krūmo. Mažą kauburėlį uždengėme tuopos lapais. Sukalbėjau už ją maldą. Farzana visą dieną liko trobelėje ir raudojo — širdį draskantis garsas, Amirai jan, motinos verksmas. Meldžiu Alachą, kad tau niekada netektų to išgirsti.

Už namo sienų siautėjo karas. Bet mes trys tavo tėvo namuose iš to susikūrėme mažą rojų. Devinto dešimtmečio pabaigoje pradėjo silpti mano regėjimas, tad man tavo motinos knygas skaitydavo Hasanas. Mudu sėdėdavome prieangyje, šalia krosnies, o Hasanas man skaitydavo Masnavi arba Chajamą, o tuo tarpu Farzana gamindavo virtuvėje valgyti. Ir kiekvieną rytą ant nedidelio kauburėlio prie erškėtrožių krūmo Hasanas padėdavo po gėlę.

1990 metais Farzana vėl pastojo. Tais pačiais metais, vidurvasarį, rytą į vartus pasibeldė moteris, užsisiautusi dangaus mėlynumo *burka*. Kai priėjau prie vartų, pamačiau, kaip ji svyruoja, tarsi būtų pernelyg nusilpusi, kad pastovėtų ant kojų. Paklausiau jos, kuo galiu padėti, tačiau ji nieko neatsakė.

— Kas jūs tokia? — pasiteiravau.

Bet ji tiesiog susmuko prie vartų. Šūktelėjau Hasaną, ir jis padėjo nunešti ją į namus, į svetainę. Paguldėme ją ant sofos ir nuėmė-

me *burka*. Po ja pamatėme bedantę moterį plonais žilais plaukais ir žaizdotomis rankomis. Ji atrodė lyg būtų nevalgiusi dienų dienas. Bet šiurpiausiai atrodė jos veidas. Kažkas užpuolė ją su peiliu ir... Amirai jan, vieni pjūviai. Vienas iš pjūvių prasidėjo ties skruostikauliu ir ėjo iki plaukų linijos, neaplenkdamas ir kairiosios akies. Tai buvo groteskiška. Patapšnojau drėgnu skudurėliu jai per kaktą, ir ji atsimerkė.

— Kur Hasanas? — sušnabždėjo.

— Aš čia, — pasakė Hasanas.

Jis paėmė ir suspaudė jos ranką.

Sveikoji jos akis nukrypo į Hasaną.

— Aš iš labai toli ir ilgai ėjau, kad pamatyčiau, ar tu toks pat gražus tikrovėje kaip ir mano sapnuose. Ir tu toks esi. Netgi gražesnis. — Ji prisitraukė jo ranką prie randuoto veido. — Nusišypsok man, prašau.

Hasanas nusišypsojo, ir senoji moteris pravirko.

— Tu nusišypsojai, kai iš manęs išlindai, ar kas nors tau sakė? O aš tavęs net nepaėmiau ant rankų. Atleisk man, Alachai, aš tavęs net nepaėmiau ant rankų.

Niekas nebuvo matęs Sanaubaros nuo tada, kai ji 1964 metais, vos pagimdžiusi Hasaną, pabėgo iš namų su šokėjų ir dainininkų grupe. Tu niekada jos nesi matęs, Amirai, bet jaunystėje ji buvo tarsi vizija. Jai šypsantis skruostuose atsirasdavo duobutės, o eisena varė vyrus iš proto. Niekas prasilenkdamas su ja gatvėje, nesvarbu ar vyras, ar moteris, negalėdavo tik kartą į ją žvilgtelėti. O dabar...

Hasanas paleido jos ranką ir puolė iš namų. Nusekiau paskui jį, bet jis buvo greitesnis už mane. Mačiau jį bėgantį į kalvą, kur judu žaisdavot, ir pėdom spardantį dulkių kamuolius. Leidau jam pabėgti. Prasėdėjau su Sanaubara visą dieną, kol dangus iš šviesiai mėlyno pavirto purpuriniu. Užėjus nakčiai ir mėnuliui panirus į debesis, Hasanas dar nebuvo grįžęs. Sanaubara verkė, kad padarė klaidą, jog atėjo čia, gal net didesnę nei išeidama. Bet aš priverčiau ją pasilikti. Hasanas būtinai grįš, aš žinojau.

Jis grįžo kitą rytą, atrodė pavargęs ir nusikamavęs, tarsi nebūtų miegojęs ištisą naktį. Paėmė į savo rankas Sanaubaros ranką ir pasakė, kad ji gali verkti, jei to norinti, bet tai visai nebūtina, nes ji jau namuose, namuose su savo šeima. Jis lietė randus ant jos veido ir ranka braukė per jos plaukus.

Hasanas su Farzana slaugė ją, kol pasveiko. Maitino ją, skalbė jos drabužius. Apgyvendinau ją viename svečių kambaryje antrame aukšte. Žiūrėdavau pro langą ir stebėdavau Hasaną, klūpintį kartu su savo motina, skinančius pomidorus, karpančius rožių krūmą, besikalbančius. Tikriausiai jie stengėsi atsigriebti už visus prarastus metus. Kiek žinau, jis niekada neklausė, kur ji buvo, kodėl jį paliko, o ji irgi nepasakojo. Turbūt kai kurių istorijų nereikia pasakoti.

1990 metų žiemą Sanaubara ir priėmė Hasano sūnų. Dar nebuvo pradėję snigti, bet kiemuose jau pūtė žiemos vėjai, lankstydami gėles lysvėse ir šiurendami lapus. Atsimenu, kaip Sanaubara išėjo iš trobelės, laikydama savo anūką, suvyniotą į vilnonę antklodę. Ji švytėdama stovėjo po apsiniaukusiu pilku dangumi, ašaros liejosi per jos skruostus, geliančiai šaltas vėjas kedeno jos plaukus. Ji spaudė rankose tą kūdikį, tarsi niekada nenorėtų paleisti. Tik ne šį kartą. Ji padavė vaiką sūnui, Hasanas perdavė jį man, o aš mažajam berniukui į ausį sugiedojau *Ajat-ul-kursi* maldą.

Pavadino jį Sorabu, Hasano mylimo didvyrio iš „*Šachnamė*" vardu, kaip jau žinai, Amirai jan. Jis buvo mažas gražus berniukas, saldus kaip medus ir paveldėjo savo tėvo temperamentą. Būtumei matęs Sanaubarą su tuo kūdikiu, Amirai jan. Jis tapo jos gyvenimo centru. Ji siuvo jam drabužius, iš medžio skutelių, skudurėlių ir džiovintos žolės gamino jam žaislus. Kai jis karščiuodavo, ji budėdavo prie jo kiaurą naktį ir tris dienas pasninkaudavo. Kad apsaugotų nuo *nazaro*, blogos akies, ji kepindavo ant keptuvės *isfandą*. Kai Sorabui suėjo dveji, jis pradėjo ją vadinti *Sasa*. Juodu buvo neišskiriami.

Ji išgyveno, kol jam sukako ketveri, ir tada vieną rytą tiesiog nepabudo. Atrodė rami, susitaikiusi, tarsi net nesipriešino mirčiai.

Palaidojome ją kapinėse ant kalvos, tose prie granatmedžio, o aš sukalbėjau ir už ją maldą. Hasanas sunkiai pakėlė netektį — visada skaudžiau turėti ir netekti nei visai neturėti. Dar sunkiau jos mirtį ištvėrė Sorabas. Jis vis vaikščiojo po namus ir ieškojo *Sasa*, bet, juk žinai, kokie yra vaikai, jie gana greitai viską pamiršta.

Maždaug 1995 metais, kai senų seniausiai *shoravi* buvo nugalėti, Kabulas priklausė Masudui, Rabaniui ir mudžahedinams. Vidiniai konfliktai tarp grupuočių buvo įnirtingi, ir niekas nežinojo, ar sulauks kitos dienos. Mūsų ausys apsiprato su krentančių raketų švilpimu, susišaudymų dundesiu, akys priprato prie vyrų, kasančių kūnus iš po nuolaužų krūvų. Kabulą tomis dienomis, Amirai jan, buvo beveik galima vadinti „pragaru žemėje“. Nors Alachas mums buvo gailestingas. Vazir Akbar Chano rajonas nebuvo labai sugriautas, tad neatrodė taip klaikiai kaip kiti rajonai.

Tomis dienomis, kai raketų smūgiai truputį sumažėdavo ir šaudymai pritildavo, Hasanas vesdavosi Sorabą į zoologijos sodą pažiūrėti liūto Marjano arba juodu eidavo į kiną. Hasanas išmokė sūnų šaudyti laidyne; vėliau, kai Sorabui sukako aštuoneri, jis šaudydavo nepaprastai taikliai: atsistojęs verandoje galėjo pataikyti į pušies kankorėžį, padėtą ant kibiro kiemo viduryje. Hasanas išmokė jį skaityti ir rašyti — jo sūnus neketino užaugti neraštingas kaip jis. Aš labai prisirišau prie berniuko — mačiau, kaip jis žengė pirmuosius žingsnius, girdėjau, kaip ištarė savo pirmąjį žodį. Knygyne prie „Cinema Parko“ pirkdavau Sorabui vaikiškas knygutes — dabar knygynas sugriautas, — o Sorabas jas perskaitydavo iškart, vos tik parnešdavau namo. Jis man priminė tave, kaip tu mėgai skaityti, kai buvai mažas, mielasis Amirai. Kartais vakarais aš jam skaitydavau, užmindavau mįsles, mokiau jį triukų su kortomis. Siaubingai jo ilgiuosi.

Žiemą Hasanas vesdavosi Sorabą gaudyti aitvarų. Jau nebūdavo tiek daug aitvarų rungtynių kaip senais laikais — niekas ilgai lauke nesijausdavo saugus, tačiau vienos kitos varžybos vis dar įvykdavo. Hasanas užsisodindavo Sorabą sau ant pečių ir ris-

čia bėgdavo gatvėmis, gaudydami aitvarus, laipiodami į medžius, į kuriuos aitvarai įkrisdavo. Atsimeni, mielasis Amirai, koks puikus aitvarų gaudytojas buvo Hasanas? Toks jis ir liko. Žiemos pabaigoje Hasanas su Sorabu sukabindavo pagautus aitvarus ant pagrindinio koridoriaus sienų. Jie ten kabodavo tarsi paveikslai.

Jau pasakojau, kad 1996 metais, atidundėjus talibams, visi šventėme, nes pasibaigė kasdienės kovos. Atsimenu, kaip vieną vakarą grįžau namo ir radau Hasaną, sėdintį virtuvėje ir besiklausantį radijo. Jo žvilgsnis buvo labai rimtas. Paklausiau, kas atsitiko, bet jis tik papurtė galvą.

— Tepadeda dabar dievas chazarams, Rahimai Chanai sahibai, — atsakė.

— Karas baigėsi, Hasanai. Dabar bus taika, *Inshallah*, ir laimė, ir ramybė. Daugiau jokių raketų, jokio žudymo, jokių laidotuvių!

Bet jis tik išjungė radiją ir paklausė, ar man ko nereikia prieš miegą.

Po kelių savaičių Talibanas uždraudė aitvarų kovas. O po dvejų metų, 1998-aisiais, Mazar-i-Šarife jie išskerdė chazarus.

Septynioliktas

Rahimas Chanas iš lėto ištiesė kojas ir atsargiai atsirėmė į pliką sieną; jis tai darė apgalvotai, kaip žmogus, kuriam kiekvienas judesys sukelia skausmą. Lauke bliovė asilas, kažkas kažką šūkavo urdų kalba. Saulė pradėjo leistis, raudoni spinduliai skverbėsi pro plyšius tarp aptriušusių pastatų.

Ir vėl mane sukrėtė tai, kokį baisų dalyką padariau tą žiemą ir kitą vasarą. Galvoje skambėjo vardai: Hasanas, Sorabas, Ali, Farzana ir Sanaubara. Girdėdamas Rahimą Chaną tariant Ali vardą, jaučiausi tarsi radęs seną dulkėtą muzikinę dėžutę, neatidarytą metų metus; iš karto pradėjo suktis melodija: *„Ką šiandien suvalgei, Babalu? Ką suvalgei tu, siauraaki Babalu?"* Bandžiau įsivaizduoti sustingusį Ali veidą, iš tikrųjų pamatyti jo ramias akis, bet laikas gali būti labai godus — kartais jis pavagia smulkmenas.

— Ar Hasanas vis dar gyvena tame name? — paklausiau.

Rahimas Chanas pakėlė arbatos puodelį prie sukepusių lūpų ir gurkštelėjo. Tada iš savo vidinės liemenės kišenės ištraukė voką ir padavė man.

— Tau.

Atplėšiau užklijuotą voką. Viduje radau „Polaroido" nuotrauką ir sulankstytą laišką. Valandėlę stebeilijau į nuotrauką.

Priešais kaltinius plieno vartus stovėjo aukštas baltai apsivilkęs vyras su baltu turbanu ir žaliu dryžuotu *chapanu*. Su juo buvo mažas berniukas. Iš kairės krito saulės šviesa, mesdama šešėlį ant pusės jo apvalaus veido. Jis žiūrėjo prisimerkęs ir šypsojosi prieš fotoaparatą, atidengdamas porą trūkstamų priekinių dantų. Net ir neryškioje „Polaroido" nuotraukoje vyras, vilkintis *chapaną*, spinduliavo pasitikėjimą savimi ir laisvumą. Apie tai galėjai spręsti iš to, kaip jis stovi šiek tiek praskėstomis kojomis, rankas patogiai sukryžiavęs ant krūtinės, galvą šiek tiek kilstelėjęs prieš saulę. O labiausiai iš to, kaip jis šypsosi. Žiūrėdamas į nuotrauką, galėjai susidaryti įspūdį, kad tai yra žmogus, kuriam pasaulis yra geras. Rahimas Chanas buvo teisus: susidūręs su Hasanu gatvėje, tikrai būčiau jį pažinęs. Mažas berniukas stovėjo basas, viena ranka apsikabinęs vyro šlaunį, skustą galvą atrėmęs į tėvo klubą. Jis taip pat buvo išsišiepęs ir žiūrėjo prisimerkęs.

Išlanksčiau laišką. Jis buvo parašytas farsi kalba. Nebuvo praleistas nei vienas taškelis, nepamirštas nei vienas brūkšnelis, nei vienas žodis nesulietas — rašysena savo tvarkingumu atrodė beveik vaikiška. Pradėjau skaityti:

Maloningiausio ir gailestingiausio
Alacho vardu,
Pone Amirai, su geriausiais linkėjimais,

Farzana jan, Sorabas ir aš meldžiamės, kad šis laiškas pasiektų tave sveiką ir nutviekstų Alacho malonės šviesa. Prašau perduoti mano šilčiausią padėką ponui Rahimui Chanui, kad įteikė tau šį laišką. Tikiuosi, kad vieną dieną laikysiu tavo laišką rankose ir skaitysiu apie tavo gyvenimą Amerikoje. Gal net tavo nuotrauka pradžiugins mūsų akis. Fazanai ir Sorabui daug pasakojau apie tave, kaip mes kartu augome, žaidėme ir lakstėme

gatvėmis. Jie juokiasi iš pasakojimų apie visas tavo ir mano krėstas šunybes!

Aga Amirai,

Deja, tavo jaunystės Afganistano seniai nebėra. Žemėje nebeliko gerumo, niekaip nesibaigia žudynės. Žudoma be perstojo. Kabule visur tvyro baimė — gatvėse, stadione, turguose. Dabar ji mūsų gyvenimo dalis, aga Amirai. Laukiniams, dabar valdantiems mūsų *vataną*, visai nerūpi padorumas. Vieną dieną lydėjau Farzaną jan į turgų pirkti bulvių ir *naanų*. Ji prekeivio paklausė, kiek kainuoja bulvės, bet šis neišgirdo, man atrodo, jis buvo viena ausimi kurčias. Tada ji paklausė garsiau, ir staiga pribėgo jaunas talibas ir medine lazda trenkė jai per šlaunis. Jis sudavė jai taip stipriai, kad mano žmona net parkrito. Jis rėkė ant jos, keikė ją ir sakė, kad Dorovės ir nusikalstamumo ministerija draudžia moterims garsiai kalbėti. Kelias dienas jai ant kojos buvo didžiulė violetinė mėlynė. O aš turguje tegalėjau stovėti ir stebėti, kaip muša mano žmoną. Jei būčiau priešinęsis, tas šuo tikrai būtų su malonumu paleidęs į mane kulką! Kas tada būtų atsitikę mano Sorabui? Jau ir taip gatvėse gausu alkanų našlaičių, ir aš kiekvieną dieną dėkoju Alachui, kad dar esu gyvas. Ne todėl, kad bijau mirti, bet todėl, kad mano žmona turėtų vyrą, o mano sūnus nebūtų našlaitis.

Kad tu galėtumei pamatyti Sorabą! Jis labai geras berniukas. Rahimas Chanas sahibas ir aš išmokėme jį skaityti ir rašyti, tad jis neužaugs kvailas kaip jo tėvas. Kaip manai, ar moka jis šaudyti laidyne? Kartais su savimi pasiimu Sorabą į Kabulą ir nuperku saldainį. Šar-e-Nau vis dar tebegyvena tas vyras su beždžione, ir kai prie jo prieiname, aš užmoku, kad jo beždžionė pašoktų Sorabui. Pamatytumei, kaip jis juokiasi! Mudu dažnai lipam iki ka-

pinių ant kalvos. Ar atsimeni, kaip mudu ten sėdėdavome po granatmedžiu ir skaitydavome *„Šachnamė"*? Sausros nudžiovino kalvą, granatmedis neveda vaisių jau metų metus, bet mudu su Sorabu vis dar sėdime jo paunksnėje ir aš jam skaitau *„Šachnamė"*. Tau turbūt nebūtina sakyti, kad jo mėgstamiausia vieta — apie jo bendravardį, apie Rostamą ir Sorabą. Greitai jis galės pats skaityti. Esu labai išdidus ir laimingas tėvas.

Aga Amirai,

Rahimas Chanas sahibas labai serga. Jis visą dieną kosti ir, jam nusišluosčius burną, matau kraują ant rankovių. Jis labai sublogo; norėčiau, kad jis valgytų bent kiek *shorva* ir ryžių, kuriuos Farzana jan jam gamina. Tačiau jis suvalgo kąsnį kitą ir tai tik iš pagarbos mano žmonai. Labai nerimauju dėl šio gero žmogaus ir kasdien meldžiuosi už jį. Jis išvyksta į Pakistaną apsilankyti pas kelis gydytojus ir, *Inshallah*, tikiuosi parveš gerą žinią. Bet širdyje baiminuosi dėl jo. Mudu su Farzana jan sakome Sorabui, kad Rahimas Chanas sahibas pasveiks. Ką dar galime daryti? Berniukui tik dešimt ir jis dievina poną Rahimą Chaną. Jie taip suartėjo. Rahimas Chanas vesdavosi jį į turgų pirkti balionų ir sausainių, tačiau dabar jis per silpnas, kad galėtų ten nueiti.

Pastaruoju metu daug sapnuoju, aga Amirai. Kai kurie sapnai — košmarai: futbolo stadione kabo pūvantys kūnai ir želia kruvina žolė. Po tokių sapnų pabundu pritrūkęs kvapo ir suprakaitavęs. Nors daugiausia sapnuoju gerus dalykus ir meldžiu Alacho, kad taip būtų. Sapnuoju, kad pasveiksta Rahimas Chanas. Sapnuoju, kad mano sūnus užaugs ir bus geras žmogus, laisvas ir žymus žmogus. Sapnuoju, kad Kabulo gatvėse vėl žydės *lavla* gėlės, arbatinėse vėl skambės *rubabo* muzika, o danguje vėl

skraidys aitvarai. Dar sapnuoju, kad vieną dieną tu grįši į Kabulą aplankyti savo vaikystės žemės. Jei grįši, rasi tavęs laukiantį seną ištikimą draugą.

Tegu Alachas visada tave lydi.
Hasanas

Perskaičiau laišką du kartus. Sulanksčiau lapą ir dar valandėlę žiūrėjau į nuotrauką. Paskui įsidėjau į kišenę.

— Kaip jis laikosi? — paklausiau.

— Šitas laiškas parašytas prieš šešis mėnesius, kelios dienos prieš man išvykstant į Pešavarą, — atsakė Rahimas Chanas. — Nuotrauką padariau prieš išvažiuodamas. Praėjus mėnesiui, kai atvykau į Pešavarą, man paskambino vienas kaimynas iš Kabulo. Štai ką jis man papasakojo: man iškeliavus, greitai pasklido gandas, kad Vazir Akbar Chano rajone, dideliame name, gyvena vien tik chazarų šeima, ar bent jau Talibanas taip skelbė. Pora talibų pareigūnų atėjo ištirti ir išklausinėti Hasaną. Kai Hasanas jiems pasakė, kad gyvena su manimi, jie apkaltino jį meluojant, nors daug kaimynų, tarp jų ir tas, kuris man pranešė, paliudijo Hasano pasakojimo teisingumą. Talibai pasakė, kad jis yra melagis ir vagis kaip ir visi chazarai, ir įsakė su šeima išsikraustyti iš namo iki saulėlydžio. Hasanas nesutiko. Tačiau kaimynas sakė, kad talibai į namą žiūrėjo kaip... kaip jis tai pavadino? — kaip „vilkai į avelių būrį“. Jie Hasanui pasakė, kad įsikels į namą ir pasaugos, kol aš grįšiu. Hasanas ir vėl nesutiko. Tada jie išsivedė jį į gatvę...

— Ne, — sulaikiau kvapą.

— ...ir įsakė atsiklaupti...

— Ne, Dieve, ne!

— ...ir šovė jam į pakaušį.

— Ne!

— Klykdama atbėgo Farzana ir puolė juos...

— Ne!

— Ją irgi nušovė. Savigyna, taip vėliau jie pavadino...

Aš tik šnabždėjau.

— Ne, ne, ne, — vis kartojau.

VIS GALVOJAU APIE TĄ 1974 METŲ DIENĄ ligoninės palatoje po Hasano kiškio lūpos operacijos. Baba, Rahimas Chanas, Ali ir aš būriavomės aplink Hasano lovą, stebėjome, kaip jis, rankoje laikydamas veidrodėlį, apžiūrinėja savo naująją lūpą. Dabar visi, buvę tame kambaryje, yra mirę arba arti mirties. Išskyrus mane.

Tada dar kai ką pamačiau: vyras, vilkintis dygsniuotą liemenę, spaudžia kalašnikovo vamzdį prie Hasano galvos. Šūvis nuaidi mano tėvo namo gatvėje. Hasanas susmunka ant asfalto, jo neatlygintos ištikimybės gyvenimas išsklendžia kaip vėjo nešami aitvarai, kuriuos jis vaikydavosi.

— Talibanas įsikėlė į namą, — pasakė Rahimas Chanas. — Ta dingstimi, kad iškeldino įsibrovėlį. Hasano ir Farzanos nužudymas paskelbtas savigyna. Niekas dėl to nepasakė nė žodžio. Labiausiai, manau, dėl to, kad bijojo talibų. Be to, niekas neketino rizikuoti dėl poros tarnų chazarų.

— Kas atsitiko Sorabui? — paklausiau.

Jaučiausi pavargęs ir išsekęs. Rahimui Chanui vėl prasidėjo ilgai užtrukęs kosulio priepuolis. Kai jis galiausiai pakėlė akis, jo veidas buvo išraudęs, akys pasruvusios krauju.

— Girdėjau, kad jis našlaičių namuose, kažkur Karteh Seho rajone, Amirai jan, — pasakė jis ir vėl ėmė kosėti. Kai nustojo, atrodė dar senesnis nei prieš akimirką, tarsi sentų su kiekvienu kosulio priepuoliu. — Mielasis Amirai, aš tave čia išsikviečiau, nes norėjau prieš mirtį pamatyti, bet tai dar ne viskas.

Nieko neatsakiau. Manau, kad jau žinojau, ką jis ketina pasakyti.

— Noriu, kad vyktum į Kabulą. Noriu, kad atsivežtum Sorabą čia, — pasakė Rahimas Chanas.

Niekaip neradau tinkamų žodžių. Ką tik sužinojau, kad Hasanas negyvas, ir dar nespėjau to suprasti.

— Prašau išklausyti manęs. Aš čia, Pešavare, pažįstu amerikiečių porą, vyrą ir žmoną, Tomą ir Betę Koldvelus. Jie yra krikščionys ir vadovauja mažai labdaringai organizacijai, kurią išlaiko iš žmonių aukų. Daugiausia jie apgyvendina ir maitina afganų vaikus, netekusius tėvų. Mačiau tą įstaigą. Ten švaru ir saugu, vaikais gerai rūpinamasi, o ponia ir ponas Koldvelai yra geri žmonės. Jie jau mane patikino, kad Sarabą priims į savo namus ir...

— Rahimai Chanai, ar tu rimtai kalbi?

— Vaikai yra pažeidžiami, Amirai jan. Kabule jau ir taip apstu sužalotų vaikų, nenoriu, kad Sorabas taptų dar vienu iš jų.

— Rahimai Chanai, aš nenoriu vykti į Kabulą. Aš negaliu! — pasakiau.

— Sorabas yra mažas gabus berniukas. Mes čia jam galime suteikti naują gyvenimą, naują viltį, jis bus su jį mylinčiais žmonėmis. Ponas Tomas yra geras žmogus, o ponia Betė tokia maloni, kad tu matytum, kaip ji elgiasi su našlaičiais.

— Kodėl aš? Kodėl negali kam nors sumokėti, kad nuvažiuotų? Aš sumokėsiu, jei trūksta pinigų.

— Tai visai ne dėl pinigų, Amirai! — sustaugė Rahimas Chanas. — Aš mirštu ir neleisiu, kad mane įžeidinėtum! Man niekada nerūpėjo pinigai, juk žinai tai, Amirai jan. O kodėl tu? Manau, mes abu žinome, kodėl tu turi važiuoti, argi ne?

Norėjau nesuprasti jo pastabos, bet supratau. Viską puikiai supratau.

— Amerikoje turiu žmoną, namus, karjerą ir šeimą. Kabulas — pavojinga vieta, juk tu žinai ir nori, kad viskuo rizikuočiau dėl... — stabtelėjau.

— Žinai, — pasakė Rahimas Chanas, — kartą, kai tavęs šalia nebuvo, mudu su tavo tėvu kalbėjomės. Ir žinai, dėl ko jis tomis dienomis nerimavo. Atsimenu, kaip jis man pasakė: „Rahimai, berniu-

kas, negalintis apginti savęs, išauga į vyrą, negalintį nieko apginti“. Įdomu, ar taip ir atsitiko?

Nuleidau akis.

— Tai, ko tavęs prašau, yra prašymas atlikti paskutinįjį mirštančio senio norą, — sunkiai ištarė jis.

Taip sakydamas jis rizikavo. Metė savo kozirį. Arba bent jau tada taip maniau. Jo žodžiai sukėlė netikrumą tarp mūsų, bet jis bent žinojo, ką pasakyti. Vis dar tebeieškojau tinkamų žodžių, o juk buvau rašytojas. Pagaliau apsisprendžiau:

— Turbūt Baba buvo teisus.

— Man labai gaila, jeigu taip manai, Amirai.

Negalėjau į jį žiūrėti.

— O tu nemanai?

— Jei manyčiau, nebūčiau tavęs prašęs čia atvykti.

Žaidžiau su savo vestuviniu žiedu.

— Tu visada apie mane per gerai galvojai, Rahimai Chanai.

— O tu visada buvai sau per griežtas. — Jis patylėjo. — Yra dar kai kas. Dar šis tas, ko tu nežinai.

— Sakyk, Rahimai Chanai...

— Sanaubara nebuvo pirmoji Ali žmona.

Žvilgtelėjau į jį.

— Prieš tai jis jau buvo kartą vedęs chazarę iš Jagori srities. Tai vyko seniai, kai dar tavęs nebuvo. Jie gyveno susituokę trejus metus.

— Kaip visa tai susiję?

— Po trejų metų ji paliko bevaikį Ali ir ištekėjo už kito vyro Koste. Jam pagimdė tris dukteris. Štai ką norėjau tau pasakyti.

Pradėjau suprasti, kurlink viskas krypsta. Bet daugiau nebenorėjau sužinoti. Kalifornijoje turėjau puikų gyvenimą, gražų Viktorijos laikų namą smailiu stogu, gerą žmoną, daug žadančią rašytojo karjerą, mylinčius uošvius. Man jau nebereikėjo viso šito mėšlo.

— Ali buvo nevaisingas, — pasakė Rahimas Chanas.

— Ne, jis nebuvo. Jis su Sanaubara susilaukė Hasano, argi ne? Jie juk turėjo Hasaną...

— Ne, jie neturėjo, — atsakė Rahimas Chanas.

— Juk turėjo!

— Ne, jie neturėjo, Amirai.

— Tai kas tada?..

— Man atrodo, tu žinai kas.

Jaučiausi, tarsi slysčiau nuo stačios uolos, graibyčiau už krūmokšnių ir šakų raizginių, o vis tiek delnai būtų tušti. Kambarys krito ir kilo aukštyn bei žemyn, siūbavo į šonus.

— Ar Hasanas žinojo? — paklausiau nesavomis lūpomis.

Rahimas Chanas užmerkė akis. Papurtė galvą.

— Šunsnukiai, — sumurmėjau ir atsistojau. — Jūs, prakeikti šunsnukiai! — surikau. — Jūs visi prakeikti melagiai šunsnukiai!

— Sėskis, — pasakė Rahimas Chanas.

— Kaip galėjote tai nuo manęs nuslėpti? Nuslėpti nuo *jo*? — užblioviau.

— Prašau pagalvoti, Amirai jan. Situacija buvo gėdinga. Žmonės būtų šnekėję. Viskas, ką tada turėjo vyras, viskas, kas buvo, buvo jo garbė, jo vardas, o jei žmonės būtų pradėję šnekėti... Mes negalėjome niekam pasakyti, tu, aišku, supranti tai. — Jis ištiesė man ranką, bet aš ją atstūmiau. Puoliau prie durų.

— Amirai jan, prašom neišeiti.

Atidariau duris ir atsisukau.

— Kodėl? Ką gali dar pasakyti? Man trisdešimt aštuoneri metai ir aš ką tik sužinojau, kad visas mano gyvenimas yra didelis sukruštas melas! Ką gali pasakyti, kad visa tai ištverčiau? Nieko. Nė vieno prakeikto žodžio!

Ir išbėgau iš jo buto.

Aštuonioliktas

Saulė jau buvo beveik nusileidusi, dangų siaustė tiršti violetiniai ir raudoni debesys. Ėjau judria siaura gatve tolyn nuo Rahimo Chano pastato. Tai buvo triukšmingas pėsčiųjų takas dviračių ir rikšų tirštame skersgatvių labirinte. Kampuose kabėjo skelbimai, reklamuojantys kokakolą ir cigaretes; Lolivudo* kino plakatai demonstravo aistringas aktores, šokančias su gražiais rudaodžiais vyrais medetkų laukuose.

Įžengiau į nedidelę prirūkytą arbatinę ir užsisakiau puodelį arbatos. Atsilošiau ant sulankstomos kėdės atkaltės ir pasitryniau veidą. Jausmas, kad slystu šlaitu, sklaidėsi. Tačiau vis tiek jaučiausi kaip žmogus, pabudęs savo namuose ir radęs perstatytus visus baldus, kai kiekvienas kampelis ir tarpelis atrodo nepažįstamas. Sutrikęs turi įvertinti aplinką ir vėl susivokti, kur esąs.

Kaip galėjau būti toks aklas? Visur mačiau ženklus; dabar jie mane užplūdo: Baba pasamdo gydytoją Kumarį sutvarkyti Hasano kiškio lūpą; Baba niekada nepamiršta Hasano gimtadienio. Atsiminiau tą dieną, kai sodinome tulpes ir paklausiau Babos, ar jis kada galvojęs keisti tarnus. „*Hasanas niekur neišvyks,* — sušuko jis. — *Jis*

* Pakistano holivudas, panašiai kaip ir Indijos bolivudas. (Vertėjos pastaba.)

liks čia, su mumis, kur jam ir priklauso būti. Čia yra jo namai, ir mes esame jo šeima!" Jis raudojo, *raudojo*, kai Ali pranešė, kad juodu su Hasanu mus palieka.

Padavėja padėjo prieš mane puodelį arbatos. Kur stalo kojos susikirto kaip X raidė, buvo žalvarinių graikinio riešuto dydžio rutuliukų žiedas. Vienas rutuliukas buvo neprisuktas. Atsitūpiau ir pritvirtinau jį. O, kad taip lengvai galėčiau sutvarkyti savo gyvenimą! Gurkštelėjau juodžiausios savo gyvenime arbatos ir pabandžiau galvoti apie Sorają, generolą ir *chalą* Džamilą, apie romaną, kurį turiu pabaigti. Bandžiau stebėti judrų gatvės eismą, žmones, įeinančius ir išeinančius iš mažų saldumynų krautuvėlių. Bandžiau klausytis per radijo imtuvą ant gretimo stalo grojančios *kavali* muzikos. Bet ką. Tačiau prieš akis temačiau Babą mano mokyklos baigimo vakarą, sėdintį man ką tik padovanotame „Forde", atsiduodantį alumi ir sakantį: *„Norėčiau, kad Hasanas šiandien būtų su mumis*".

Kaip jis galėjo man visus tuos metus meluoti? Hasanui? Kai buvau mažas, jis pasisodino mane sau ant kelių, pažvelgė tiesiai į akis ir pasakė: *„Yra tik viena nuodėmė. Ir tai yra vagystė... Kai pameluoji, tu pavagi teisę į teisybę*". Argi jis man nesakė šitų žodžių? O dabar, praėjus penkiolikai metų po to, kai jį palaidojau, sužinau, kad Baba buvo melagis. Ir pačios baisiausios rūšies melagis, nes iš manęs pavogė tai, kas šventa: iš manęs teisę žinoti, kad turiu brolį, iš Hasano — jo tapatybę, o iš Ali — jo garbę. Jo *nangą*. Jo *namoos*.

Į galvą ateidavo vienas po kito klausimai: kaip Baba prisiversdavo pažiūrėti Ali į akis? Kaip Ali gyveno tuose namuose diena po dienos, žinodamas, kad šeimininkas atėmė iš jo garbę baisiausiu būdu, kuriuo galima užtraukti gėdą afganui? Ir kaip suderinsiu šį naują Babos paveikslą su taip seniai įsitvirtinusiu atmintyje, jo, vilkinčio rudą kostiumą ir šlubčiojančio Taherių kiemu prašyti Sorajos rankos?

Štai dar viena klišė, kurią mano kūrybinio rašymo dėstytojas būtų pajuokęs: koks tėvas, toks ir sūnus. Bet tai tiesa, argi ne? Pa-

aiškėjo, kad mudu su Baba buvome daug panašesni, nei kada nors būčiau pagalvojęs. Mes abu išdavėme žmones, kurie dėl mūsų būtų paaukoję savo gyvybę. Ir staiga supratau: Rahimas Chanas mane čia išsikvietė atpirkti ne tik mano, bet ir Babos nuodėmių.

Rahimas Chanas sakė, kad visada buvau sau per griežtas. Mąsčiau apie tai. Tiesa, nepriverčiau užlipti Ali ant minos ir neatvedžiau talibų į namą, kad nušautų Hasaną. Bet aš išvariau Hasaną ir Ali iš namų. Ar pernelyg nerealu įsivaizduoti, kad viskas būtų kitaip susiklostę, jei nebūčiau išvaręs? Galbūt Baba būtų atsivežęs juos kartu į Ameriką. Gal Hasanas dabar turėtų savo namus, šeimą, gyvenimą šalyje, kurioje niekam nerūpėtų, kad jis chazaras, kur dauguma žmonių net nežino, kas yra chazaras. Gal ir ne. Gal ir taip.

„*Negaliu vykti į Kabulą,* — pasakiau Rahimui Chanui. — *Amerikoje turiu žmoną, namus, karjerą ir šeimą*". Bet kaip galiu susidėti daiktus ir grįžti namo, kai mano veiksmai gali atimti iš Hasano tokią ateitį, į kokią dabar grįžtu?

O, kad Rahimas Chanas nebūtų man paskambinęs! Kad būtų man leidęs gyventi užmarštyje. Tačiau jis paskambino. Ir tai, ką Rahimas Chanas man atskleidė, viską pakeitė. Privertė mane pamatyti, kad mano gyvenimas dar iki tos 1975 metų žiemos, dar tada, kai dainuojanti chazarė mane žindė, yra nesibaigiantis melo, išdavysčių ir paslapčių ratas.

„*Galima vėl būti geram*", — jis pasakė.

Galima užbaigti tą ratą.

Užbaigti su tuo mažu berniuku. Našlaičiu. Hasano sūnumi. Kažkur Kabule.

RIKŠOS VEŽAMAS atgal į Rahimo Chano butą, prisiminiau, kaip Baba sakė, kad mano bėda buvo ta, jog kažkas visada turėjo už mane kovoti. Dabar man buvo trisdešimt aštuoneri. Jau pradėjau plikti, plaukuose atsirado žilų sruogų, pastaruoju metu savo akių kampučiuose pamačiau įsirėžusias „varnos kojeles". Jau buvau

senesnis, tačiau gal ne per senas, kad pats kovočiau. Paaiškėjo, kad Baba melavo daug ką, bet dėl šio dalyko neklydo.

Vėl pažvelgiau į tą apvalų veidą „Polaroido" nuotraukoje, ir kaip ant jo krinta saulės spinduliai. Mano brolio veidas. Hasanas mane mylėjo taip stipriai, kaip niekas nėra mylėjęs ir turbūt nemylės. Jo jau nebebuvo, tačiau maža jo dalelė vis dar gyveno. Ji buvo Kabule.

Laukė.

RAHIMĄ CHANĄ RADAU kambario kampe besimeldžiantį *namazą*. Tarsi būtų tamsus siluetas, besilankstantis rytų kryptimi prieš kruvinai raudoną dangų. Palaukiau, kol jis baigs.

Tada pasakiau, kad vykstu į Kabulą. Pasakiau, kad rytą paskambintų Koldvelams.

— Aš už tave melsiuos, Amirai jan, — tarė jis.

Devynioliktas

Ir vėl pykina nuo supimo. Pravažiuojant kulkų suvarpytą kelio ženklą, skelbiantį „SVEIKI ATVYKĘ Į CHAIBERIO PERĖJĄ“, man prasidėjo seilėtekis. Kažkas mano pilve teliūskavosi ir sukosi. Faridas, mano vairuotojas, dėbtelėjo į mane lediniu žvilgsniu. Jo akyse nepamačiau jokios užuojautos.

— Ar galima nuleisti langą? — paklausiau.

Jis prisidegė cigaretę ir įsikišo ją tarp dviejų likusių kairės rankos, uždėtos ant vairo, pirštų. Nenuleisdamas savo juodų akių nuo kelio, pasilenkė į priekį, pakėlė atsuktuvą, gulėjusį tarp kojų, ir padavė man. Įkišau jį į mažą skylutę duryse, kur turėjo būti rankenėlė, ir pasukau, — lango stiklas nusileido žemyn.

Faridas dar kartą žvilgtelėjo į mane su neslepiamu priešiškumu ir toliau rūkė cigaretę. Kai išvažiavome iš Džamrudo forto, jis pasakė ne daugiau nei tuziną žodžių.

— *Tashakor*, — sumurmėjau.

Iškišau galvą pro langą ir leidau šaltiems popiečio oro šuorams pūsti man į veidą. Kelionę pro gentines Chaiberio perėjos žemes, vingiuojančias tarp skalūno ir kalkakmenio uolų, taip ir prisiminiau — 1974 metais mudu su Baba esame važiavę pro šias nualintas vietas. Įspūdingi sausringi kalnai slūgsojo sangrūdomis ir styrojo dantytomis viršūnėmis. Aukštai ant stačių uolų kilo senos tvirtovės

plūktinėmis ir aptrupėjusiomis sienomis. Stengiausi neatitraukti akių nuo snieguotų Hindukušo kalnų šiaurinėje pusėje, tačiau kaskart, mano pilvui kiek aprimus, sunkvežimis slystelėdavo dar viename posūkyje, sukeldamas naują pykinimo bangą.

— Pabandyk citrinos.

— Ką?

— Citrinos. Padeda nuo pykinimo, — pasakė Faridas. — Šitai kelionei visada bent vieną pasiimu.

— Ne, ačiū, — atsakiau.

Vien tik nuo minties į burną įsidėti rūgštumo mane pradėjo dar labiau pykinti. Faridas prunkštelėjo.

— Žinau, kad tai ne koks įmantrus amerikietiškas vaistas, o tik senoviška priemonė, — mano motina mane pamokė.

Pasigailėjau, kad nepasinaudojau proga padaryti santykius šiek tiek šiltesnius.

— Gal duotum man truputį.

Jis sugraibė nuo užpakalinės sėdynės popierinį maišelį ir iš jo ištraukė pusę citrinos. Šiek tiek jos atsikandau ir luktelėjau kelias minutes.

— Buvai teisus. Jaučiuosi geriau, — pamelavau.

Būdamas afganas žinojau, kad geriau būti vargšui, bet mandagiam. Išspaudžiau apgailėtiną šypseną.

— Senas *vatani* būdas, nereikalingi įmantrūs vaistai, — tarė Faridas.

Vairuotojo tonas nebebuvo toks atšiaurus. Jis sprigtelėjo nuo cigaretės pelenus ir patenkintas žvilgtelėjo į užpakalinio vaizdo veidrodėlį. Jis buvo tadžikas, tamsus išstypęs vyras, vėjo nugairintu veidu, siaurais pečiais, ilgu kaklu ir ryškiu, išsišovusiu Adomo obuoliu, išlendančiu iš po barzdos, vos tik pasukdavo galvą. Buvo apsirengęs panašiai kaip ir aš, nors, tiesą sakant, aš apsirengiau panašiai kaip jis: vilnonį šiurkštaus audimo apklotą buvo apsivyniojęs apie pilką *pirhan-tumbaną* ir liemenę. Ant galvos užsidėjęs rudą

pakolį, šiek tiek pakreipęs į šalį, kaip tadžikų didvyris Achmadas Šachas Masudas — jų vadinamas „Pandžšero liūtu“.

Pešavare su Faridu mane supažindino Rahimas Chanas. Jis man pasakė, kad Faridui dvidešimt devyneri, nors jo veidas raukšlėtas ir nepatiklus, tarsi jam būtų dvidešimčia metų daugiau. Jis gimė Mazar-i-Šarife ir gyveno ten su šeima, kol, būdamas dešimties, persikėlė į Džalalabadą. Būdamas keturiolikos, su tėvu prisijungė prie džihado prieš *shoravi*. Pandžšero slėnyje jie kovėsi dvejus metus, kol sraigtasparnio šūviai sudraskė tėvą į gabalus. Faridas turėjo dvi žmonas ir penkis vaikus.

— Turėjo septynis, — liūdnai žiūrėdamas pasakė Rahimas Chanas.

Tačiau prieš kelerius metus neteko dviejų jauniausiųjų mergaičių per minos sprogimą už Džalalabado, per tą patį sprogimą jam nuplėšė vienos kojos pirštus ir tris kairiosios rankos pirštus. Po šio įvykio jis savo žmonas ir vaikus perkėlė į Pešavarą.

— Kontrolės postas, — subambėjo Faridas.

Šiek tiek susmukau sėdynėje ir sukryžiavau rankas ant krūtinės, valandėlę pamiršdamas pykinimą. Tačiau nevertėjo jaudintis. Prie mūsų aplūžusio „Land Cruiserio“ priėjo du Pakistano milicininkai, paviršutiniškai žvilgtelėjo vidun ir pamojo mums važiuoti.

Faridas buvo pirmasis mudviejų su Rahimu Chanu sudarytame pasiruošimo sąraše. Čia dar buvo dolerių keitimas į Kaldaro ir afganių banknotus, mano drabužiai ir *pakolis* — ironiška, bet niekada jo nenešiojau, net kai iš tikrųjų gyvenau Afganistane, Hasano ir Sorabo „Polaroido“ fotografija ir galiausiai svarbiausias daiktas: dirbtinė barzda, juoda ir siekianti krūtinę, panaši į *sharija* arba bent jau Talibano *sharija* versija. Rahimas Chanas Pešavare pažinojo vieną vyrą, kuris jas kartais gamino vakarų žurnalistams, rašantiems apie karą.

Rahimas Chanas norėjo, kad pasilikčiau pas jį kelias dienas ir kruopščiau viską suplanuotume. Tačiau žinojau, kad turiu išva-

žiuoti kuo greičiau. Bijojau, kad galiu persigalvoti. Bijojau, kad apgalvosiu, apmąstysiu, nusikamuosiu, racionaliai viską išsiaiškinsiu ir perkalbėsiu save nevažiuoti. Bijojau, kad gyvenimas Amerikoje trauks mane atgal, kad nersiu atgal į didelę plačią upę ir leisiu sau pamiršti, jog viskas, ką per šias kelias dienas sužinojau, nuskęs į dugną. Bijojau, kad leisiuosi tėkmės nešamas tolyn nuo to, ką turiu padaryti. Nuo Hasano. Nuo mane šaukusios praeities. Ir nuo paskutinės galimybės visa tai atpirkti. Todėl išvažiavau, kol neatsirado galimybės viską atšaukti. O jeigu būčiau pasakęs Sorajai, kad važiuoju į Afganistaną, nebūtų likę kitos išeities: ji iš karto būtų užsisakiusi bilietus artimiausiam skrydžiui į Pakistaną.

Kirtome sieną ir visur išvydau skurdą. Vienoje kelio pusėje pastebėjau šen bei ten išdygstančias mažų kaimelių grandines. Jie atrodė lyg tarp uolų išmėtyti žaislai; sukiužę molio namai ir trobelės, kurias tesudarė keturi kuolai ir sudriskęs audinys vietoj stogo. Mačiau skarmalais vilkinčius vaikus, besivaikančius futbolo kamuolį prie trobelių. Už kelių mylių įžiūrėjau būrelį vyrų, tarsi eilę varnų, tupinčių ant seno sudegusio sovietinio tanko karkaso; vėjas plazdeno skudurų, kuriais jie buvo apsigobę, kraštus. Už jų — moteris, vilkinti rudą *burka*, provėžuotu takeliu molio namų link ant pečių nešanti didžiulį molinį puodą.

— Keista, — pasakiau.

— Kas?

— Savo šalyje jaučiuosi kaip turistas, — pasakiau stebėdamas ožkaganį, šalia kelio genantį pustuzinį išsekusių ožkų.

Faridas prunkštelėjo. Numetė nuorūką.

— Tu vis dar šią vietą laikai savo šalimi?

— Manau, dalis manęs visada laikys, — atsakiau daug atsargiau nei ketinau.

— Po dvidešimties metų gyvenimo Amerikoje, — pasakė jis, staiga pasukdamas sunkvežimį, kad išvengtų sviedinio dydžio kelio duobės.

Linktelėjau galvą.

— Aš užaugau Afganistane, — pasakiau.

Faridas vėl prunkštelėjo.

— O kodėl tu išvykai iš Afganistano?

— Nesvarbu, — burbtelėjo jis.

— Ne, aš noriu žinoti. Kodėl taip padarei?

Užpakalinio vaizdo veidrodėlyje pamačiau blyksnį jo akyse.

— Tu nori žinoti? — nusišiepė jis. — Nagi, įsivaizduokime, aga sahibai. Tu greičiausiai gyvenai dideliame dviejų arba trijų aukštų name su gražiu kiemu, kurį tavo tėvas buvo apsodinęs gėlėmis ir medžiais. Be abejo, visas aptvertas. Tavo tėvas vairavo amerikietišką mašiną. Turėjai tarnų, turbūt chazarų. Tavo tėvai samdė darbininkus, kad išpuoštų namus prabangiems *mehmanis*, kuriuos tėvai keldavo, per kuriuos išgerti ateidavo draugai ir girdavosi savo kelionėmis į Europą ar Ameriką. Galiu lažintis savo pirmagimio sūnaus akimis, kad dabar tu pirmą kartą užsidėjai *pakolį*, — jis vėl nusiviepė parodydamas per anksti pūvančius dantis. — Ar panašu?

— Kodėl man tai sakai? — paklausiau.

— Nes tu norėjai žinoti, — atkirto jis.

Jis parodė į senį, vilkintį apdriskusiais drabužiais, sunkiai einantį purvinu takeliu, ant nugaros prisirišusį maišą, pilną krūmokšnių.

— Čia yra tikrasis Afganistanas, pone šeimininke. Tai yra Afganistanas, kurį aš pažįstu. O tu? Tu *visada* čia buvai turistas, tiesiog to nežinojai.

Rahimas Chanas mane buvo įspėjęs, kad Afganistane nesitikėčiau šilto sutikimo tų, kurie liko ir kovojo karuose.

— Užjaučiu tave dėl tavo tėvo, — pasakiau. — Užjaučiu tave dėl tavo dukterų ir užjaučiu dėl tavo rankos.

— Man tai nieko nereiškia, — atšovė jis ir papurtė galvą. — O ko tu čia grįžti? Parduoti Babos žemių? Pasičiupti pinigus ir bėgti atgal į Ameriką pas motiną?

— Mano motina mirė, mane gimdydama.

Jis atsiduso ir prisidegė dar vieną cigaretę. Nieko nebepasakė.

— Sustok.

— Ką?

— Sustok, po velnių! — sušukau. — Tuoj apsivemsiu.

Sunkvežimiui stojant ant žvyro palei kelią, paskubomis išvirtau lauk iš kabinos.

VĖLYVĄ POPIETĘ vietovės, iš saulės kepinamų viršūnių ir nuogų uolų, pavirto į žalesnį, kaimišką gamtovaizdį. Perėja leidosi žemyn nuo Landi Kotalo, pro Šinvari teritoriją į Landi Kaną. Į Afganistaną įvažiavome prie Torkamo. Kelią supo pušys, bet jų buvo mažiau nei prisimenu, dauguma nudžiūvusios, tačiau buvo gera po įtempto kelio pro Chaiberio perėją matyti medžius. Artėjome prie Džalalabado, kuriame Farido brolis ketino mus priimti nakčiai.

Mums pasiekus Džalalabadą, Nangarharo sostinę, kadaise garsėjusią vaisiais ir šiltu klimatu, saulė dar nebuvo nusileidusi. Faridas važiavo pro miesto centrinio rajono pastatus ir akmeninius namus. Jau nebebuvo tiek daug palmių kaip anksčiau, iš kai kurių namų tebuvo likusios sienos be stogų ir krūvos sutrūkinėjusio molio.

Vairuotojas pasuko į siaurą negrįstą kelią ir prie išdžiūvusio griovio pastatė „Land Cruiserį". Išlindau iš sunkvežimio, išsitempiau ir giliai įkvėpiau. Seniau vėjas pūsdavo iš drėkinamų lygumų šalia Džalalabado, kur ūkininkai augindavo cukranendres, ir prisotindavo miesto orą saldaus aromato. Užmerkiau akis ir laukiau to saldumo. Jo nebebuvo.

— Eime, — nekantriai tarė Faridas.

Mudu žingsniavome purvinu keliu pro kelias belapes tuopas šalia apgriuvusių molio sienų. Faridas įvedė mane į aptriušusį vieno aukšto namą ir pabeldė į medinių lentų duris.

Jauna moteris, žaliomis kaip vandenynas akimis ir baltu šaliu apvyniotu veidu, iškišo galvą. Pirma pamatė mane, krūptelėjo, paskui pastebėjo Faridą, ir jos akys sužibo.

— *Salam alaikum*, kaka Faridai!

— *Salam*, Marijama jan, — atsakė Faridas ir netikėtai šiltai nusišypsojo.

Jis pabučiavo moterį į galvą. Jaunoji šeimininkė pasitraukė iš kelio, ir aš įėjau paskui Faridą į namelį. Moteris žiūrėjo į mane neramiai.

Plūktinio molio lubos buvo žemos, molio sienos — plikos, vienintelė šviesa sklido nuo poros žibintų, pastatytų kampuose. Nusiavėme batus ir žengėme ant šiaudinio demblio, kuriuo buvo išklotos grindys. Palei vieną sieną, ant čiužinio, uždengto apdriskusiais kraštais apklotu, sukryžiavę kojas sėdėjo trys berniukai. Aukštas plačių pečių barzdotas vyras atsistojo ir pasisveikino su mumis. Su Faridu apsikabino ir pasibučiavo į skruostus. Faridas pasakė, kad tai Vachidas, jo vyresnysis brolis.

— Jis iš Amerikos, — nykščiu besdamas į mane, tarė Vachidui.

Paliko mus vienus ir nuėjo pasisveikinti su berniukais.

Mudu su Vachidu atsisėdome prie sienos prieš berniukus, kurie užpuolė Faridą ir lipo jam ant pečių. Nors ir prieštaravau, Vachidas liepė patiesti dar vieną apklotą ant grindų, kad man būtų patogiau, ir paprašė Marijamos atnešti man arbatos. Paklausė manęs apie kelionę iš Pešavaro, kaip sekėsi pervažiuoti Chaiberio perėją.

— Tikiuosi, kad nesusidūrėte su kokiais *dozdais*, — prabilo jis.

Chaiberio perėja garsėjo banditais, kurie, pasinaudodami kalnuotomis vietovėmis, apiplėšdavo keliautojus. Bet man nespėjus atsakyti, jis mirktelėjo ir garsiai tarė:

— Žinoma, joks *dozdas* negaiš laiko, norėdamas apiplėšti tokią mašiną, kaip mano brolio.

Faridas parvertė mažiausiąjį berniuką ant grindų ir kuteno jo šonkaulius sveikąja ranka. Vaikas kikeno ir spardėsi.

— Aš bent jau turiu mašiną, — atkirto Faridas. — O kaip laikosi tavo asilas?

— Mano asilas labiau tinkamas kelionei nei tavo mašina.

— *Khar khara mishnassah,* — atšovė Faridas. Asilas pažįsta asilą.

Visi pradėjo juoktis, ir aš kartu su jais. Girdėjau moterų balsus iš gretimo kambario. Iš savo vietos mačiau pusę kito kambario. Marijama ir vyresnė moteris, vilkinti rudą *hijabą* — turbūt jos motina — tyliai kalbėjosi ir iš virdulio į puodelį pylė arbatą.

— Ką veikiate Amerikoje, aga Amirai? — paklausė Vachidas.

— Esu rašytojas, — atsakiau.

Pasirodė, kad išgirdau, kaip Faridas tyliai sukrizeno.

— Rašytojas? — aiškiai susidomėjęs paklausė Vachidas. — Ar rašote apie Afganistaną?

— Rašiau. Bet ne dabar.

Mano paskutiniame romane „Pelenų laikas“ buvo pasakojama apie universiteto profesorių, kuris, sužinojęs, kad jo žmona susidėjo su vienu iš jo studentų, pasitraukia į čigonų taborą. Tai buvo nebloga knyga. Kai kurie apžvalgininkai ją vadino „gera“, o vienas net pavartojo žodį „prikaustanti“. Tačiau staiga aš jos pradėjau gėdytis. Tikėjausi, kad Vachidas nepaklaus, apie ką ji.

— Gal vėl vertėtų rašyti apie Afganistaną, — tarė Vachidas. — Papasakoti pasauliui, ką Talibanas daro mūsų šalyje.

— Na, aš... ne visai toks rašytojas.

— A, — linksėdamas ir šiek tiek rausdamas pasakė Vachidas. — Jums geriau žinoti, žinoma. Ne man siūlyti...

Tada į kambarį įėjo Marijama su vyresne moterimi, ant padėklo nešinos porą puodelių ir arbatinuką. Pagarbiai atsistojau, prispaudžiau ranką prie krūtinės ir nusilenkiau.

— *Salam alaikum*, — pasakiau.

Moteris, kuri dabar po *hijabu* buvo paslėpusi apatinę veido dalį, nulenkė galvą.

— *Salam*, — atsakė vos girdimu balsu.

Net nepažvelgėme vienas kitam į akis. Kol stovėjau, ji įpylė arbatos.

Moteris pastatė prieš mane garuojantį puodelį ir išėjo iš kam-

bario. Ji buvo basa, tad neišgirdau nė vieno jos žingsnio. Atsisėdau ir gurkštelėjau stiprios juodos arbatos. Galiausiai Vachidas nutraukė nemalonią tylą.

— Ko grįžtate į Afganistaną?

— O ko jie visi grįžta į Afganistaną, mielas broli? — pasakė Vachidui Faridas, neatplėšdamas nuo manęs žvilgsnio.

— *Bas!* — atkirto Vachidas.

— Kaip visada tie patys reikalai, — tęsė Faridas. — Parduoti žemę arba namą, gauti pinigų ir pabėgti kaip pelei. Grįžti į Ameriką ir išleisti pinigus šeimos atostogoms Meksikoje.

— Faridai! — užriaumojo Vachidas. Vaikai ir net Faridas krūptelėjo. — Ar pamiršai, kaip reikia elgtis? Čia yra *mano* namai! Ponas Amiras šįvakar yra mano svečias, ir aš neleisiu užtraukti man gėdos!

Faridas išsižiojo, vos kažko nepasakė, šiek tiek pasvarstė ir nieko neištarė. Susmuko prie sienos, kažką tylomis sumurmėjo ir sukryžiavo suluošintąją koją su sveikąja. Nenukreipė nuo manęs smerkiamo žvilgsnio.

— Atleiskite mums, pone Amirai, — tarė Vachidas. — Dar nuo vaikystės mano brolio liežuvis buvo dviejų sieksnių.

— Tai mano kaltė, — pasakiau bandydamas šypsena atsakyti į įdėmų Farido žvilgsnį. — Aš neįsižeidžiau. Galiu paaiškinti, su kokiais reikalais vykstu į Afganistaną. Neketinu čia parduoti savo turto. Vykstu į Kabulą ieškoti berniuko.

— Berniuko? — pakartojo Vachidas.

— Taip.

Iš marškinių kišenės ištraukiau „Polaroido“ nuotrauką. Vėl pamatęs Hasaną, visai nenoromis prisiminiau jo mirtį. Turėjau nusukti žvilgsnį. Padaviau fotografiją Vachidui. Jis įdėmiai ją apžiūrinėjo. Žvelgė tai į mane, tai į nuotrauką.

— Šitą berniuką?

Linktelėjau.

— Šitą chazarą berniuką?

— Taip.

— Kas jis jums?

— Jo tėvas man buvo labai svarbus žmogus. Jis — tas vyras nuotraukoje. Dabar jis jau miręs.

Vachidas ėmė mirksėti.

— Jis buvo jūsų draugas?

Instinktyviai norėjau patvirtinti, tarsi giliai širdyje vis dar norėčiau apsaugoti Babos paslaptį. Bet jau buvo užtektinai melo.

— Jis — mano netikras brolis, — nurijau sprangų kąsnį ir pridūriau, — nesantuokinis netikras mano brolis.

Pasukau arbatos puodelį. Žaidžiau su ąsele.

— Neketinau kišti nosies.

— Jūs nekišate, — atsakiau.

— Ką su juo darysite?

— Nusivešiu atgal į Pešavarą. Ten yra žmonės, kurie juo pasirūpins.

Vachidas atidavė nuotrauką ir uždėjo stambią ranką man ant peties.

— Jūs esate garbingas vyras, aga Amirai. Tikras afganas.

Viduje susigūžiau.

— Didžiuojuosi, kad šįvakar esate mano namuose, — pasakė Vachidas.

Padėkojau jam ir vogčiomis žvilgtelėjau į Faridą. Jis žiūrėjo žemyn ir žaidė su atspurusiais šiaudinio demblio kraštais.

NETRUKUS Marijama ir jos motina atnešė du garuojančius daržovių *shorva* dubenis bei du kepaliukus duonos.

— Atsiprašau, bet negalime jums pasiūlyti mėsos, — pasakė Vachidas. — Dabar mėsą gali įpirkti tik Talibanas.

— Atrodo nuostabiai, — pasakiau.

Taip iš tiesų ir atrodė. Pasiūliau jam, paskui vaikams, bet Vachidas atsakė, kad jo šeima pavalgė, prieš mums atvažiuojant. Mudu

su Faridu pasiraitojome rankoves, mirkėme duoną į *shorva* ir valgėme rankomis.

Valgydamas stebėjau Vachido berniukus: visų trijų veidai buvo purvini, iš po šlikės lindo trumpai kirpti plaukai. Jie slapčia žvilgčiojo į mano rankinį laikrodį. Jauniausiasis kažką pašnibždėjo savo broliui į ausį. Brolis linktelėjo galvą, bet neatitraukė akių nuo laikrodžio. Vyriausiasis berniukas — spėju, kad jam buvo dvylika metų — lingavo pirmyn ir atgal, neatplėšdamas akių nuo mano laikrodžio. Po pietų, nusiplovęs rankas Marijamos iš molinio puodo pilamu vandeniu, paprašiau Vachido leidimo duoti jo berniukams *hadia*, dovaną. Jis papurtė galvą, bet kai aš neatlyžau, nenoriai sutiko. Atsegiau rankinį laikrodį ir padaviau jauniausiajam iš trijų berniukų. Jis susidrovėjęs pasakė:

— *Tashakor.*

— Jis rodo bet kurio pasaulio miesto laiką, — pasakiau jam.

Berniukai mandagiai linksėjo, perleisdami laikrodį vienas kitam, paeiliui matuodamiesi. Bet netrukus jie nebesidomėjo laikrodžiu, ir jis liko gulėti ant šiaudinio demblio.

— TURĖJAI MAN PASAKYTI, — vėliau tarė Faridas.

Mudu gulėjome vienas šalia kito ant šiaudinių paklotų, kuriuos mums ištiesė Vachido žmona.

— Ką pasakyti?

— Ko atvykai į Afganistaną.

Jo balsas nebebuvo toks šiurkštus, kaip mūsų susitikimo pradžioje.

— Tu neklausei, — pasakiau.

— Turėjai man pasakyti.

— Tu neklausei.

Jis apsivertė veidu į mane. Po galvą pakišo sulenktą ranką.

— Galbūt aš tau padėsiu surasti tą berniuką.

— Ačiū, Faridai, — atsakiau.

— Negerai, kad buvau taip pamanęs.

Atsidusau.

— Nesirūpink. Tu net pats nežinai, kiek tavo žodžiuose buvo tiesos.

JO RANKOS SURIŠTOS UŽ NUGAROS, šiurkšti virvė pjauna riešus. Jo akys užrištos juodu raiščiu. Jis klūpo gatvėje, ant pilno stovinčio vandens griovio krašto, galvą nunarinęs tarp pečių. Jam meldžiantis ir linguojant, keliai trinasi į kietą žemę ir kraujuoja per kelnes. Jau vėlyva popietė, ir jo šešėlis tįsta į priekį ir atgal ant žvyro. Jis pašnibždomis kažką murma. Žengiu arčiau. „Tūkstančius kartų," — *murma jis.* „Dėl tavęs tūkstančius kartų." *Jis linguoja į priekį ir atgal. Pakelia veidą. Virš jo viršutinės lūpos matau ploną randą.*

Mes ne vieni.

Pirma pamatau vamzdį. Tada už jo stovintį vyrą. Jis aukštas, vilki dygsniuotą liemenę, su juodu turbanu. Iš viršaus žiūri į vyrą su raiščiu ant veido. Jo akyse — tik plati tamsi tuštuma. Jis žengia žingsnį atgal ir pakelia vamzdį. Įremia jį į klūpančio vyro pakaušį. Akimirką besileidžianti saulė užkliūva už metalo ir žybteli.

Nugriaudėja kurtinantis pokštelėjimas.

Akimis kylu aukštyn vamzdžiu. Už dūmų kamuolio, besiveržiančio iš vamzdžio, matau veidą. Aš esu tas vyras dygsniuota liemene.

Pabundu, gerklėje įstrigus riksmui.

IŠĖJAU Į LAUKĄ. Stovėjau sidabrinėje pusmėnulio blausumoje ir žiūrėjau į žvaigždžių išvarpytą dangų. Aklinoje tamsoje čirpė žiogai, medžiuose plakėsi vėjas. Po mano basomis kojomis buvo vėsi žemė, ir staiga pirmą kartą po to, kai kirtome sieną, pajutau, kad sugrįžau. Po šitiek metų vėl buvau namuose, stovėjau ant savo protėvių žemės. Ant šitos žemės mano prosenelis vedė savo trečiąją žmoną, likus metams iki jo mirties nuo choleros epidemijos, už-

klupusios Kabulą 1915 metais. Ji pagimdė, ko kitos dvi žmonos negalėjo — sūnų. Ant šitos žemės mano senelis vyko į medžioklę su karaliumi Nadiru Šachu ir nušovė elnią. Ant šitos žemės numirė mano motina. Ir ant šitos žemės aš kovojau dėl tėvo meilės.

Atsisėdau ir atsirėmiau į molinę namo sieną. Giminystė, kurią staiga pajutau šitai senai žemei... ji mane nustebino. Manęs čia nebuvo taip ilgai, kad spėjau pamiršti ir buvau pamirštas. Turėjau namus žemėje, kuri žmonėms, miegantiems anapus sienos, į kurią rėmiausi, irgi yra tarsi kita galaktika. Galvojau, kad pamiršau šitą kraštą. Tačiau nepamiršau. Ir po kauliniu pusmėnulio švytėjimu pajutau, kaip man po kojomis Afganistanas niūniuoja. Gal Afganistanas manęs taip pat nepamiršo?

Pažvelgiau į vakarų pusę ir nustebau, kad kažkur už tų kalnų vis dar egzistuoja Kabulas. Iš tikrųjų egzistuoja, ne vien tik senas prisiminimas ar „Naujienų" agentūros straipsnio pavadinimas penkioliktame „San Francisco Chronicle" puslapyje. Kažkur už tų kalnų miegojo miestas, kuriame mano brolis kiškio lūpa ir aš gaudydavome aitvarus. Kažkur ten vyras užrištomis akimis iš mano sapno mirė beprasmiška mirtimi. Kadaise už tų kalnų priėmiau sprendimą. Ir dabar, po ketvirčio amžiaus, tas sprendimas atvedė mane atgal į šitą žemę.

Jau ruošiausi eiti vidun, kai išgirdau iš namo sklindančius balsus. Vieną atpažinau — Vachido.

— ...nieko neliko vaikams.

— Mes alkani, bet ne laukiniai! Jis yra svečias! Ką turėjau daryti? — pasakė jis nuvargusiu balsu.

— ...rasti ką nors rytojui. — Ji jau beveik verkė. — Kuo aš pamaitinsiu?..

Ant pirštų galų paėjau į šalį. Dabar supratau, kodėl berniukai nesidomėjo laikrodžiu. Jie visai ne į laikrodį spoksojo. Jie žiūrėjo į maistą.

ATSISVEIKINOME ANKSTI kitą rytą. Prieš lipdamas į „Land Cruiserį" padėkojau Vachidui už svetingumą. Jis parodė į namą už savęs.

— Čia tavo namai, — pasakė.

Trys jo sūnūs stovėjo prie durų slenksčio ir stebėjo mus. Mažasis buvo užsidėjęs rankinį laikrodį — jis tabalavo aplink jo laibą riešą.

Žvilgtelėjau į šoninį mašinos veidrodėlį ir mes pajudėjome. Vachidas stovėjo sunkvežimio sukeltame dulkių debesyje, apsuptas savo berniukų. Pagalvojau, kad kitokiame pasaulyje tie berniukai nebūtų tokie alkani ir galėtų bėgti paskui mašiną.

Tą rytą, kai buvau tikras, kad niekas nemato, padariau tai, ką buvau daręs prieš dvidešimt šešerius metus: po čiužiniu padėjau saują suglamžytų banknotų.

Dvidešimtas

Faridas buvo mane įspėjęs. Tikrai buvo. Tačiau paaiškėjo, kad jis be reikalo aušino burną.

Važiavome duobių išraustu keliu, vingiuojančiu iš Džalalabo į Kabulą. Pastarąjį kartą šiuo keliu važiavau brezentu aptrauktame sunkvežimyje, bet į priešingą pusę. Babos tąkart vos nenušovė girtutėlis dainuojantis *roussi* kareivis — tada tėvas manęs vos neišvedė iš proto, siaubingai išgąsdindamas, bet galų gale aš juo ėmiau didžiuotis. Kelias tarp Kabulo ir Džalalabado, vinguriuojantis tarp uolų, kratantis kaulus, besirangantis tarpekliu, dabar buvo dviejų karų reliktas. Prieš dvidešimt metų pirmąjį karą šiek tiek mačiau savo akimis. Šalia kelio mėtėsi niūrūs karo liudytojai: sudegintų senų sovietinių tankų karkasai, surūdiję apversti kariniai sunkvežimiai, ant kalno šlaito užmestas sutraiškytas rusų džipas. Antrąjį karą stebėjau per televizorių. O dabar aš jį mačiau Farido akimis.

Be pastangų apvažiuodamas duobes išrausto kelio viduryje, Faridas jautėsi kaip žuvis vandenyje. Po mūsų vakarykštės viešnagės pas Vachidą jis tapo daug kalbesnis. Pasisodino šalia savęs ir kalbėdamasis žiūrėjo į mane. Net kartą ar du nusišypsojo. Sužalotąja ranka sukiodamas vairą, parodė į molio trobelių kaimelį šalia kelio ir pasakė, kad ten prieš kelerių metus gyveno jo pažįstami.

Dauguma tų žmonių buvo arba žuvę, arba įsikūrę pabėgėlių stovyklose Pakistane.

— Kartais mirusieji yra laimingesni, — tarė jis.

Mostelėjo į sutrupėjusias, apanglėjusias mažo kaimelio liekanas. Ten buvo likę tik pajuodusios sienos be stogų. Prie vienos pastebėjau miegantį šunį.

— Kadaise ten turėjau draugą, — tarė Faridas. — Jis buvo puikus dviračių meistras. Taip pat neblogai grojo tabla. Talibanas nužudė jį bei jo šeimą ir sudegino kaimelį.

Pravažiavome pro sudegintą kaimą, bet šuo nesujudėjo.

SENIAU kelionė iš Džalalabado į Kabulą trukdavo porą valandų, gal kiek daugiau. Mudu su Faridu kratėmės keturias valandas. O kai priartėjome... Faridas įspėjo mane, mums važiuojant pro Mahiparo užtvanką.

— Kabulas jau ne toks, kokį atsimeni, — tarė jis.

— Girdėjau.

Jis žvilgtelėjo į mane, leisdamas suprasti, kad išgirsti — ne tas pats, kas pamatyti. Ir buvo teisus. Nes kai prieš mūsų akis atsivėrė Kabulas, buvau beveik tikras, kad ne ten pasukome. Faridas tikriausiai pastebėjo mano apstulbusį veidą; gabendamas žmones į Kabulą ir iš jo, be abejo, buvo matęs, kaip nustemba žmonės, ilgą laiką nematę šio miesto.

Jis paplekšnojo man per petį.

— Sveikas sugrįžęs, — niūriai tarė jis.

GRIUVĖSIAI IR ELGETOS. Kur žvelgiau, visur mačiau tą patį. Atsimenu anų laikų elgetas — Baba kišenėse jiems visada nešiodavosi šūsnį atliekamų afganių banknotų; nesu matęs, kad jis atsakytų kokiam vargšui prekeiviui. Tačiau dabar jie tupėjo prie kiekvieno gatvės kampo, apsisiautę apiplyšusiais storo audinio skarmalais,

tiesdami purvu aplipusias rankas ir kaulydami monetos. Tai buvo daugiausia vaikai, liesi, niūrių veidų, kai kurie ne vyresni nei penkerių ar šešerių metų. Jie sėdėjo ant *burka* vilkinčių motinų kelių šalia judrios gatvės griovių ir skandavo:

— *Bakhshesh, bakhshesh!*

Ir dar kai kas, ką ne iš karto pastebėjau: retas kuris iš jų sėdėjo su suaugusiu vyru — karai tėvus padarė retenybe Afganistane.

Važiavome į vakarus, į Karteh-seho rajoną, kuris, kiek atsiminiau, aštuntajame dešimtmetyje buvo pagrindinė gatvė: Jadeh Meivandas. Nuo mūsų į šiaurę plytėjo visiškai sausa Kabulo upė. Ant kalvų, pietuose, stovėjo apgriuvusi senoji miesto siena. Rytuose baltavo Bala Hisaro fortas — senovinė citadelė, kurią 1992 metais užėmė karo vadas Dostumas. Ji buvo ant Širdarvazos kalnyno, ant tų pačių kalnų, nuo kurių mudžahedinų pajėgos tarp 1992 ir 1996 metų apšaudė Kabulą raketomis; didžiąją dalį jų padarytos žalos dabar mačiau savo akimis. Širdarvazos kalnynas driekiasi į vakarus. Kiek pamenu, iš tų kalnų iššaudavo *Topeh chashta*, „pusiaudienio patranka". Ji nuskambėdavo kiekvieną dieną, pranešdama pusiaudienį, taip pat ir pasibaigusią dienos šviesą per Ramadaną. Tais laikais patrankos dundesys girdėdavosi visame mieste.

— Būdamas vaikas aš čia ateidavau, į Jadeh Meivandą, — suvapėjau. — Čia stovėjo parduotuvės ir viešbučiai. Neoninės šviesos ir restoranai. Iš seno vyro, vardu Saifas, pirkdavau aitvarus. Jis turėjo mažytę parduotuvę šalia senosios policijos nuovados.

— Policijos nuovada tebėra ten, — pasakė Faridas. — Šiame mieste policininkų netrūksta. Bet neberasi Jadeh Meivande ar kur kitur Kabule aitvarų ar aitvarų parduotuvių. Tos dienos pasibaigė.

Jadeh Meivandas tapo milžiniška smėlio pilimi. Ne visiškai sugriauti pastatai vos laikėsi, — įgriuvusiais stogais ir su sienose įstrigusiais sviediniais. Ištisi kvartalai buvo virtę griuvėsiais. Mačiau kulkos peršautą iškabą, kampu iki pusės nugrimzdusią į nuolaužų krūvą. Ant jos buvo parašyta COCA CO... Mačiau belangiuose namuose, tarp nelygių akmens ir plytų nuolaužų, žaidžiančius vaikus.

Dviratininkai ir mulų traukiami vežimai apvažiuodavo vaikus, benamius šunis ir nuolaužų krūvas. Virš miesto kybojo dulkių migla, kitoje upės pusėje į dangų kilo vienintelis dūmų kamuolys.

— Kur medžiai? — paklausiau.

— Žmonės žiemą nupjovė juos malkoms, — atsakė Faridas. — Daug jų iškirto ir *shoravi*.

— Kodėl?

— Juose slėpdavosi snaiperiai.

Mane užplūdo liūdesys. Sugrįžęs į Kabulą jaučiausi taip, tarsi būčiau netikėtai susitikęs seną pamirštą draugą, ir matyčiau, kad jo gyvenimas buvo blogas, kad jis tapo benamis ir skurdžius.

— Mano tėvas pastatė našlaičių namus Šar-e-Konoje, senamiestyje, į pietus nuo čia, — tariau.

— Atsimenu, — atsakė Faridas. — Juos sugriovė prieš kelerius metus.

— Ar gali sustoti? — paklausiau. — Norėčiau čia šiek tiek pasivaikščioti.

Faridas pastatė mašiną prie nedidelio skersgatvio kelkraščio, šalia apgriuvusio, apleisto pastato be durų.

— Čia buvo vaistinė, — mums lipant iš sunkvežimio, sumurmėjo Faridas.

Mudu grįžome iki Jadeh Meivando ir pasukome į dešinę, į vakarus.

— Koks čia kvapas? — pasiteiravau.

Nuo kažko man ašarojo akys.

— Dyzelis, — atsakė Faridas. — Miesto generatoriai visą laiką genda, tad dažnai nebūna elektros, žmonės naudoja dyzelinį kurą.

— Dyzelis. Atsimeni, kuo seniau kvepėdavo šita gatvė?

Faridas nusišypsojo.

— Kebabais.

— Avienos kebabais, — pridūriau.

— Aviena, — pasakė Faridas, mėgaudamasis vien šio žodžio

skoniu. — Dabar Kabule tik Talibanas gali valgyti avieną. — Jis trūktelėjo mane už rankovės. — Vilką minim...

Prie mūsų artėjo automobilis.

— Barzdotasis patrulis, — sumurmėjo Faridas.

Pirmą kartą pamačiau Talibaną. Buvau matęs juos per televizorių, internete, ant žurnalų viršelių ir laikraščiuose. Ir štai aš čia, mažiau nei už penkiasdešimties metrų nuo jų, save įtikinėju, kad staiga mano burnoje atsiradęs skonis nėra tikras, sukeltas atviros baimės. Įtikinėju, kad staiga mano mėsa neprilipo prie kaulų ir mano širdis nesidaužo. Štai ir jie. Savo šlovės viršūnėje.

Raudonas sunkvežimis pikapas „Tojota“ iš lėto važiavo pro mus. Nedidelis būrys jaunų rūsčiais veidais vyrų sėdėjo vairuotojo kabinoje, jiems ant pečių kabojo kalašnikovai. Visi jie buvo su barzdomis ir dėvėjo juodus turbanus. Vienas iš jų, tamsiaodis vyras, vos virš dvidešimties, storais tankiais antakiais, rankoje sukinėjo rimbą ir juo ritmiškai daužė sunkvežimį. Jo klaidžiojantis žvilgsnis užkliuvo už manęs. Jis žiūrėjo man į akis. Niekada gyvenime nesijaučiau toks nuogas. Tada talibas spjovė su tabaku susimaišiusias seiles ir nusisuko. Pagaliau galėjau įkvėpti. Sunkvežimis nuriedėjo toliau Jadeh Meivandu, paskui save palikdamas dulkių debesies uodegą.

— Kas tau yra? — sušnypštė Faridas.

— O ką?

— Niekada į juos nespoksok! Supratai? Niekada!

— Aš nenorėjau, — pasiteisinau.

— Tavo draugas visiškai teisus, pone. Tai tas pats, kas baksnoti pasiutusį šunį lazda, — kažkas pasakė. Tai buvo balsas seno elgetos, baso sėdinčio ant kulkų suvarpyto pastato laiptų. Jis dėvėjo sunešiotą, į skutus suplėšytą *chapaną* ir purvu apskretusį turbaną. Jo užkritęs kairysis vokas dengė tuščią akiduobę. Artrito išsukta ranka jis parodė ton pusėn, kur nuvažiavo raudonasis sunkvežimis. — Jie važinėja ir ieško. Ieško ir tikisi, kad kas nors juos išprovokuos. Anksčiau ar vėliau kas nors vis tiek neištveria. Tada tiems šunims

ateina šventė, dienos nuobodulys baigiasi, ir visi sako *„Allah-u-akbar!“* O tomis dienomis, kai niekas jų neįžeidžia, jie vis tiek randa prieš ką smurtauti, argi ne?

— Kai talibai šalia, žiūrėk į žemę, — tarė Faridas.

— Tavo draugas tau gerai pataria, — įsiterpė senis elgeta. Jis atsikosėjo ir išspjovė skreplį į žemėtą nosinę. — Atleiskite, gal galėtumėte duoti kiek nors afganių? — sunkiai kvėpuodamas ištarė.

— *Bas*. Eime, — tempdamas mane už rankos, pasakė Faridas.

Daviau seniui šimtą tūkstančių afganių, maždaug tris dolerius. Kai pasilenkė į priekį paimti pinigų, jo smarvė — surūgusio pieno ir savaičių savaites neplautų kojų — užplūdo mano šnerves ir mane supykino. Elgeta skubiai įsikišo pinigus užantin, sveikąja akimi žvalgydamasis aplinkui.

— Nepaprastai dėkoju už jūsų dosnumą, pone šeimininke.

— Gal žinai, kur Karteh-Seho našlaičių namai? — paklausiau.

— Visai nesunku rasti, į vakarus nuo Darulamano prospekto, — tarė jis. — Kai raketos sugriovė senuosius našlaičių namus, vaikai buvo perkelti į Karteh-Sehą. O tai tas pats, kas ištraukti iš liūto narvo ir įmesti į tigro.

— Ačiū, aga, — pasakiau.

Pasisukau eiti.

— Tai buvo pirmas kartas, ar ne?

— Ką sakai?

— Pirmą kartą matei talibą?

Nieko neatsakiau. Senas elgeta linksėjo galvą ir šypsojosi. Parodė kelis likusius dantis, visi jie buvo kreivi ir geltoni.

— Atsimenu, kai pirmą kartą pamačiau juos įriedant į Kabulą. Kokia džiaugsminga buvo diena! — pasakė jis. — Galas žudynėms! Valio! Bet kaip sakė poetas: „Kad ir kokia stipri atrodo meilė, galiausiai prasideda bėdos!“

Mano veidą nušvietė šypsena.

— Žinau šitą gazelę. Tai Hafizas.

— Taip, tikrai, — atsakė senis. — Aš tikrai žinau. Dėsčiau jį universitete.

— Dėstėt?

Senis atsikosėjo.

— Nuo 1958 iki 1996 metų. Dėsčiau Hafizą, Chajamą, Rumį, Bedilį, Džemį, Saadį. Kartą netgi buvau pakviestas dėstyti svečio teisėmis Teherane, 1971 metais. Dėsčiau paskaitą apie slėpiningąjį Bedilį. Atsimenu, kaip man atsistoję plojo. Oho! — Jis papurtė galvą. — Ar matei tuos jaunus vyrus sunkvežimyje? Kaip manai, kokią vertę jie įžvelgia sufizme?

— Mano motina dėstė universitete, — pasakiau.

— Koks buvo jos vardas?

— Sofija Akrami.

Jo akis sužibėjo pro kataraktos šydą.

— „Dykumų piktžolės klesti, o pavasario gėlė pražysta ir nuvysta." Toks grakštumas, kilnumas ir tokia tragedija.

— Jūs pažinojote mano motiną? — klaupdamasis prieš senį, paklausiau.

— Taip, iš tiesų, — atsakė senis elgeta. — Po paskaitų mudu sėdėdavome ir kalbėdavomės. Paskutinį kartą taip kalbėjomės lietingą dieną prieš pat baigiamuosius egzaminus, dalydamiesi nuostabų migdolų pyragą. Valgėme migdolų pyragą su medumi ir gėrėme arbatą. Aiškiai buvo matyti, kad ji laukiasi, tad buvo dar gražesnė. Niekada nepamiršiu, ką ji man tą dieną pasakė.

— Ką? Būkit malonus, pasakykite man.

Baba mano mamą visada apibūdindavo plačiais potėpiais, tokiais kaip „ji buvo puiki moteris". Bet aš visada troškau daugiau smulkmenų: kaip žvilgėjo jos plaukai saulėje, kokius ledus labiausiai mėgo, kokias dainas niūniuodavo, ar ji kramtė nagus? Prisiminimus apie ją Baba nusinešė į kapą. Galbūt, tardamas jos vardą, prisimindavo savo kaltę dėl to, ką padarė netrukus po jos mirties. Gal netektis buvo tokia didelė, o skausmas toks gilus, kad jis tiesiog negalėdavo apie ją kalbėti. Galbūt ir viena, ir kita.

— Ji pasakė: „Aš taip bijau.“ Aš paklausiau ko, o ji atsakė: „Nes esu tokia pakylėtai laiminga, dėstytojau Rasulai. Tokia laimė baugina.“ Aš klausiau jos kodėl, o ji atsakė: „Toks laimingas gali pasijusti žmogus tik tada, kai iš jo ruošiamasi kažką atimti.“ O aš jai atsakiau: “Nutilk tuoj pat. Gana tų kvailysčių!“

Faridas paėmė mane už rankos.

— Mums jau laikas eiti, aga Amirai, — švelniai tarė jis.

Aš ištraukiau ranką.

— Ką dar? Ką dar ji sakė?

Senio bruožai sušvelnėjo.

— O, kad galėčiau prisiminti. Labai norėčiau tai padaryti dėl tavęs. Tačiau neprisimenu. Tavo motina mirė labai seniai, o mano atmintis subyrėjo į šipulius kaip ir šie pastatai. Man labai gaila.

— Kad ir smulkmenėlę, bent ką nors.

Senis nusišypsojo.

— Aš pabandysiu atsiminti, pažadu. Grįžk ir rasi mane.

— Ačiū, — pasakiau. — Labai ačiū.

Iš tikrųjų buvau be galo dėkingas. Dabar žinojau, kad mano motina mėgo migdolų pyragą su medumi ir karštą arbatą, jog ji kadaise pasakė žodį „pakylėtai“, kad nerimavo dėl savo laimės. Ką tik iš šito senio gatvėje apie savo motiną sužinojau daugiau nei kada nors iš Babos.

Grįždami prie sunkvežimio, nė vienas nieko nepasakėme apie tai, kas daugumai ne afganų būtų neįtikėtinas sutapimas, — gatvės elgeta pažinojo mano motiną. Mudu žinojome, kad Afganistane, ypač Kabule, toks absurdas buvo kasdienis dalykas. Baba sakydavo:

— Suleisk dešimčiai minučių į kambarį du afganus, kurie net nebuvo susitikę, ir jie išsiaiškins, kad yra giminės.

Palikome senį ant pastato laiptų. Tikrai ketinau pasinaudoti jo pasiūlymu, sugrįžti ir pažiūrėti, ar jis atkasė dar daugiau prisiminimų apie mano motiną. Bet daugiau niekada jo nebemačiau.

NAŠLAIČIŲ NAMUS RADOME šiaurinėje Karteh-Seho rajono dalyje, palei išdžiūvusios Kabulo upės krantą. Tai buvo plokščias kareivinių tipo pastatas, suskilusiomis sienomis ir medžio plokštėmis užkaltais langais. Pakeliui Faridas pasakė, kad Karteh-Sehas buvo labiausiai karo nuniokotas rajonas Kabule; kai išlipau iš sunkvežimio, vaizdas iš tikrųjų buvo pribloškiantis. Bombų išraustas gatves supo ne tik išsprogdintų pastatų griuvėsiai ir apleisti namai. Praėjome pro surūdijusį apverstos mašinos karkasą, pro televizorių, iki pusės apkastą nuolaužomis, su juodai išpurkštais žodžiais ant jo: ZENDA BAD TALIBAN! (Tegyvuoja Talibanas!)

Duris atidarė žemas liesas plinkantis vyras, susivėlusia pilka barzda. Jis vilkėjo apdriskusį tvido švarką, buvo užsidėjęs kepuraitę, o ant nosies kabojo akiniai, kurių vienas lęšis buvo įskilęs. Mažytės akys kaip juodos pupos už akinių lakstė nuo manęs prie Farido.

— *Salam alaikum*, — tarė jis.

— *Salam alaikum*, — atsakiau. Parodžiau „Polaroido“ nuotrauką. — Ieškome šito berniuko.

Jis paviršutiniškai žvilgtelėjo į nuotrauką.

— Man labai gaila. Nesu jo matęs.

— Tu vos žvilgtelėjai į nuotrauką, mano drauge, — pasakė Faridas. — Gal pažiūrėtumei atidžiau?

— *Lotfan*, — pridūriau. — Prašau.

Vyras už durų paėmė nuotrauką. Atidžiai apžiūrėjo. Padavė man.

— Ne, atleiskite. Aš pažįstu beveik kiekvieną vaiką šitoje įstaigoje, bet nė vienas net nepanašus. Dabar, jei leisite, turiu daug darbo.

Jis uždarė duris. Užkišo sklendę.

Beldžiau krumpliais į duris.

— Aga! Aga, prašom atidaryti duris. Mes neketiname jo nuskriausti.

— Aš jums jau sakiau, jo čia nėra, — iš už durų atsklido balsas. — Dabar prašom išeiti.

Faridas priėjo prie durų ir atrėmė į jas galvą.

— Drauge, mes ne nuo Talibano, — tyliu atsargiu balsu tarė Faridas. — Vyras, esantis su manimi, nori nuvežti berniuką į saugią vietą.

— Aš atvažiavau iš Pešavaro, — pasakiau. — Mano geras draugas pažįsta amerikiečių porą, kurie turi vaikų labdaros namus. — Jutau, kad vyras yra už durų. Jaučiau, kad jis ten stovi, klausosi, delsia, blaškosi tarp įtarimo ir vilties. — Klausykit, aš pažinojau Sorabo tėvą, — pasakiau. — Jo vardas buvo Hasanas. Jo motinos vardas buvo Farzana. Savo senelę jis vadino *Sasa*. Jis moka skaityti ir rašyti. Ir jis gerai šaudo laidyne. Tam vaikui yra vilties, pone, yra išeitis. Prašom atidaryti duris.

Kitoje pusėje tvyrojo tyla.

— Aš esu jo netikras dėdė, — pasakiau.

Praėjo kelios akimirkos. Tada spynoje trakštelėjo raktas. Siauras vyriškio veidas vėl išdygo plyšyje. Jis žiūrėjo tai į Faridą, tai į mane.

— Dėl vieno dalyko jūs klydote.

— Kokio?

— Jis *puikiai* šaudo laidyne.

Nusišypsojau.

— Jis su tuo daiktu nesiskiria. Nešiojasi užsikišęs ją už kelnių visur, kur tik eina.

MUS ĮLEIDĘS VYRAS prisistatė esąs Zamanis, našlaičių namų direktorius.

— Nusivesiu jus į savo kabinetą, — tarė jis.

Nusekėme paskui jį blausiai apšviestais, niūriais koridoriais, kuriuose vaikštinėjo basi skarmaluotais megztiniais vilkintys vaikai. Ėjome pro kambarius be grindų, tik išklotus patiesalais, o langai buvo uždengti plastiko plėvele. Kambariai buvo pilni geležinių lovų rėmų, dauguma jų — be čiužinių.

— Kiek našlaičių čia gyvena? — paklausė Faridas.

— Daugiau nei turime vietos. Apie du šimtus penkiasdešimt, — per petį atsakė Zamanis. — Bet ne visi jie *jateemai*. Daugelis jų karo metu prarado tėvus, o motinos negali jų išmaitinti, nes Talibanas neleidžia joms dirbti. Todėl jos atveda savo vaikus čia. — Jis ranka padarė platų mostą ir liūdnai pridūrė: — Čia geriau negu gatvėje, bet ne kažin kiek. Šis pastatas nėra gyvenamasis — jame buvo kilimų prekeivio sandėlys. Čia nėra vandens šildytuvo, o šulinys per tą laiką išdžiūvo. — Jo balsas pritilo. — Begalę kartų prašiau Talibano pinigų naujam šuliniui iškasti, o jie tik čiupinėja maldos karoliukus ir sako, kad pinigų nėra. Pinigų nėra, — prunkštelėjo jis.

Zamanis parodė į lovų eilę prie sienos.

— Mes neturime pakankamai lovų, o ir esamoms neužtenka čiužinių. Dar blogiau — mums net neužtenka antklodžių. — Jis ranka mostelėjo į mažą mergaitę, šokinėjančią per virvutę su dar dviem vaikais. — Matote tą mergaitę? Šią žiemą vaikai turėjo dalytis antklodėmis. Jos brolis mirė, nes nebuvo kuo jį apkloti. — Mes ėjome toliau. — Kai pastarąjį kartą tikrinau sandėlį, įsitikinau, kad ryžių neužteks nė mėnesiui, vaikai pusryčiams ir vakarienei turės valgyti duoną su arbata. — Pastebėjau, kad jis nepaminėjo pietų.

Galop vyriškis sustojo ir atsisuko į mane.

— Čia labai menkas prieglobstis, beveik nėra maisto, neturim drabužių, nėra švaraus vandens. Yra tik daugybė vaikų, netekusių savo vaikystės. Tačiau baisiausia, kad šiems dar labai pasisekė. Nebeturime vietų, ir aš kasdien išvarau motinas, atnešančias savo vaikus. — Jis žengtelėjo prie manęs. — Sakote, kad Sorabui dar yra vilties? Tikiuosi, kad nemeluojate, pone. Tačiau... gali būti, kad pavėlavote.

— Kaip suprasti?

Zamanis nusuko akis.

— Sekite paskui mane.

TAI, KAS TURĖJO BŪTI DIREKTORIAUS KABINETAS, tebuvo keturios plikos suskilusios sienos, ant grindų paklotas demblys, stalas ir dvi sulankstomos kėdės. Zamaniui atsisėdus, pastebėjau iš olos sienoje galvą iškišančią ir šmirinėjančią po kambarį pilką žiurkę. Susigūžiau, kai ji pauostė mano batus; tada ji sušnarpštė prie Zamanio batų ir nurūko pro atviras duris.

— Ką turėjote galvoje sakydamas, kad pavėlavau? — paklausiau.

— Gal norėtumėte *chai*? Galiu užkaisti.

— Ne, ačiū. Geriau pasikalbėkime.

Zamanis atsirėmė į kėdės atkaltę, rankas sukryžiavo ant krūtinės.

— Tai, ką noriu jums pasakyti, nėra malonu. O ką jau kalbėti, kad tai gali būti labai pavojinga.

— Kam?

— Jums. Man. Ir žinoma, Sorabui, jei iš viso dar nėra per vėlu.

— Aš privalau žinoti, — patikinau.

Jis linktelėjo galvą.

— Jūs tik taip sakote. Bet iš pradžių noriu užduoti vieną klausimą: ar labai norite surasti savo sūnėną?

Pagalvojau apie muštynes gatvėje, į kurias patekdavome, kai buvome vaikai; Hasanas visada mušdavosi už mane, vienas prieš du, kartais vienas prieš tris. Susigūždavau ir stebėdavau, kartkartėm kildavo noras padėti jam, bet visada stabtelėdavau, kažkas mane sulaikydavo.

Pažvelgiau į koridorių ir pamačiau ratu šokantį būrelį vaikų. Maža mergytė, kurios koja buvo amputuota virš kelio, sėdėjo ant čiužinio ir stebėjo, šypsojosi ir plojo kartu su kitais vaikais. Mačiau, kad Faridas irgi stebi vaikus, jo sužalota ranka kabojo prie šono. Prisiminiau Vachido berniukus ir... supratau: neradęs Sorabo, iš Afganistano neišvažiuosiu.

— Pasakykite, kur jis yra, — tariau.

Valandėlę Zamanis žvelgė į mane. Tada linktelėjo, pasiėmė pieštuką ir pradėjo sukinėti tarp pirštų.

— Tik neminėkite manęs.

— Pažadu.

Jis barbeno pieštuku į stalą.

— Nepaisant jūsų pažado, man atrodo, kad gailėsiuosi šito, bet gal taip ir geriau. Vis tiek jau esu pasmerktas. Tačiau jei dar galima dėl Sorabo ką nors padaryti... Aš jums papasakosiu, nes jumis tikiu. Jūsų žvilgsnis — žūtbūt nusiteikusio žmogaus žvilgsnis. — Jis ilgai tylėjo. — Yra toks talibų pareigūnas, — jis sumurmėjo. — Jis apsilanko kartą ar du per mėnesį. Atneša pinigų, nedaug, bet vis geriau nei nieko. — Jo šokinėjantis žvilgsnis smigo į mane ir vėl nukrypo į šalį. — Dažniausiai jis pasiima mergaitę. Bet ne visada.

— Ir tu tai leidi? — paklausė Faridas, sėdėjęs už manęs.

Jis ėjo aplink stalą, artėjo prie Zamanio.

— Ar aš galiu rinktis? — atšovė direktorius.

Jis atsistūmė nuo stalo.

— Tu čia direktorius, — pasakė Faridas. — Tavo darbas rūpintis tais vaikais.

— Aš negaliu jam neleisti.

— Tu pardavinėji vaikus! — sušuko Faridas.

— Faridai, sėskis! Tegu pasakoja! — pasakiau.

Bet jau buvo vėlu. Nes staiga Faridas persisvėrė per stalą. Jam užgriuvus ant Zamanio ir prispaudus jį prie žemės, direktoriaus kėdė nulėkė į šoną. Direktorius prislopintai rėkė. Kojomis spardė atdarą stalo stalčių, ant grindų pasklido popieriaus lapai.

Užbėgau už stalo ir pamačiau, kodėl Zamanis rėkė dusliai: Faridas jį smaugė. Sučiupau Faridą už pečių abiem rankomis ir stipriai trūktelėjau. Jis išsisuko iš mano rankų.

— Užtenka! — riktelėjau.

Bet Farido veidą užliejo raudonis, jo lūpos persikreipė.

— Aš jį užmušiu! Tu manęs nesustabdysi! Aš jį užmušiu! — šiepėsi jis.

— Pasitrauk nuo jo!

— Aš jį užmušiu!

Iš jo balso supratau, kad jei staiga kažko nepadarysiu, pirmą kartą būsiu žmogžudystės liudytojas.

— Vaikai žiūri, Faridai. Jie tiesiog spokso, — pasakiau.

Mano gniaužtuose jo pečių raumenys įsitempė, ir akimirką atrodė, kad jis vis tiek nenustos smaugti Zamanio. Pagaliau atsisuko, pamatė vaikus. Jie tyliai stovėjo prie durų, laikėsi už rankų, kai kurie verkė. Pajutau, kaip Farido raumenys atsileidžia. Jis nuleido rankas, atsistojo. Pažiūrėjo žemyn į Zamanį ir spjovė jam į veidą. Tada nuėjo prie durų ir užtrenkė jas.

Zamanis sunkiai atsistojo ant kojų, rankove nubraukė kruvinas lūpas, nuo skruosto nusišluostė seiles. Kosėdamas ir švokšdamas jis užsidėjo kepurėlę ir akinius; pamačiau, kad dabar abu lęšiai buvo suskilę. Jis vėl nusiėmė akinius. Užsidengė veidą rankomis. Valandėlę nepratarėme nė žodžio.

— Jis pasiėmė Sorabą prieš mėnesį, — galiausiai, rankomis tebesidangstydamas veidą, sušvokštė Zamanas.

— Ir tu vadini save direktoriumi? — nesiliovė grasinti Faridas.

Zamanis nuleido rankas.

— Man nemoka daugiau nei šešis mėnesius. Nebeturiu nieko, nes visas savo santaupas išleidau šitiems našlaičių namams. Viską, ką turėjau ar paveldėjau, pardaviau, kad galėčiau išlaikyti šitą Dievo pamirštą įstaigą. Jūs manot, aš neturiu šeimos Pakistane ir Irane? Galėjau pabėgti, kaip ir kiti. Bet nepabėgau. Pasilikau. Pasilikau dėl *jų*. — Jis parodė į duris. — Jei neduodu vieno vaiko, jis pasiima dešimt. Todėl leidžiu paimti vieną, o teisti palieku Alachui. Aš nuryju išdidumą ir paimu jo prakeiktus bjaurius... purvinus pinigus. Tada einu į turgų ir nuperku vaikams maisto.

Faridas nuleido akis.

— Kas atsitinka tiems vaikams, kuriuos jis pasiima? — paklausiau.

Zamanis smiliumi ir nykščiu pasitrynė akis.

— Kartais jie grįžta.

— Kas jis toks? Kur mums jį rasti? — pasiteiravau.

— Nueikite rytoj į Gazi stadioną. Pamatysite jį per pertrauką tarp kėlinių. Jis bus su juodais akiniais nuo saulės, — vyriškis pakėlė savo sulūžusius akinius ir pasukinėjo rankose. — Dabar jau eikite. Vaikai išsigando.

Jis išlydėjo mus į kiemą.

Sunkvežimiui pajudėjus, šoniniame veidrodėlyje pamačiau prie durų stovintį Zamanį. Jį apsupo būrelis vaikų, stvarstančių jį už palaidų marškinių. Mačiau, kaip jis užsidėjo sulūžusius akinius.

Dvidešimt pirmas

Kirtome upę ir triukšminga Puštūnistano aikšte važiavome šiaurės link. Baba vesdavosi mane į Chaiberio restoraną valgyti kebabų. Pastatas vis dar stovėjo, bet ant durų kabojo spyna, langai buvo išdužę, o pavadinime trūko Ch ir R raidžių.

Prie restorano pamačiau negyvą žmogų. Jis buvo pakartas. Ant virvės, pririštos prie sijos, kadaravo jaunas vyras, jo veidas buvo išpurtęs ir pamėlęs, drabužiai, kuriuos vilkėjo paskutinę savo gyvenimo dieną, suplyšę ir kruvini. Atrodė, kad niekas jo nė nepastebi.

Tylėdami važiavome pro aikštę į Vazir Akbar Chano rajoną. Visur, kur tik pažvelgdavau, mačiau, kad miestą ir saulėje degtų plytų pastatus dengia dulkių migla. Už kelių kvartalų į šiaurę nuo Puštūnistano aikštės Faridas parodė į du vyrus, gyvai besikalbančius prie judrios gatvės kampo. Vienas iš jų šlubčiojo ant vienos kojos, kita buvo amputuota žemiau kelio. Jis atsargiai rankose laikė dirbtinę koją.

— Žinai, ką jie daro? Jie derasi dėl kojos.

— Jis parduoda savo koją?

Faridas linktelėjo.

— Juodojoje rinkoje už ją gali gauti gerą pinigą. Porą savaičių maitinsi žmoną ir vaikus.

DIDŽIAM MANO NUSTEBIMUI, dauguma namų Vazir Akbar Chano rajone tebeturėjo stogus ir sienas. Tiesą pasakius, jie atrodė gana gerai. Iš už tvorų tebeaugo medžiai, o gatvės nebuvo taip nuklotos nuolaužomis kaip Karteh-Sehe. Išblukę kelio ženklai, kai kurie sulankstyti ar suvarpyti kulkų, teberodė kelią.

— Čia ne taip blogai, — pastebėjau.

— Nieko nuostabaus. Dabar čia gyvena dauguma svarbių žmonių.

— Talibanas?

— Jie taip pat, — pasakė Faridas.

— Kas dar?

Jis įvažiavo į plačią gatvę, su gana švariais šaligatviais ir aptvertais namais abiejose pusėse.

— Tikrieji vyriausybės smegenys, jei galima taip pasakyti: arabai, čečėnai, pakistaniečiai, — pasakė Faridas. Jis parodė į šiaurės vakarus. — Ten 15-oji gatvė, vadinama Sarak-e-Mehmana. Svečių gatvė. Taip jie čia save vadina, svečiais. Man atrodo, kad vieną dieną tie svečiai perlenks lazdą.

— Man atrodo, čia ir bus! — tariau. — Štai ten!

Parodžiau į vietą, man vaikystėje buvusią orientyru. *„Jei kada pasiklysi,* — sakydavo Baba, — *atsimink, kad mūsų gatvė ta, kurios gale stovi rožinis namas“.* Rožinis namas stačiu stogu tada buvo vienintelis tokios spalvos namas kaimynystėje. Jis ir dabar tebestovėjo.

Faridas įsuko į gatvę. Iš karto pastebėjau Babos namą.

KIEME, UŽ ERŠKĖČIŲ BRŪZGYNŲ, randame mažą vėžliuką. Mes nežinome, kaip jis ten atsirado, bet esame tokie susijaudinę, kad nelabai ir rūpi. Jo kiautą nudažome ryškiai raudonai — Hasano idėja, ir labai gera: taip jo nepamesime tarp krūmų. Įsivaizduojame, kad esa-

me pora nutrūktgalvių tyrinėtojų, atokiose džiunglėse radę milžinišką priešistorinę pabaisą ir atvežę parodyti pasauliui. Sėdame į medinį vežimą, kurį Ali buvo padaręs Hasanui praėjusią žiemą gimimo dienos proga, ir vaizduojamės, kad jis yra milžiniškas plieninis narvas. Štai tau ugnimi alsuojanti pabaisa! Žygiuojame per žolę, vežimą traukdami paskui save, aplink mus — obelys ir vyšnių medžiai, dabar tapę dangoraižiais, siekiančiais debesis, iš tūkstančių langų kyšo galvos ir stebi mūsų spektaklį apačioje. Mudu einame per mažą pusmėnulio formos tiltelį, kurį Baba pastatė prie figmedžių guoto; dabar jis tampa kabančiu tiltu, jungiančiu miestus, o mažytis tvenkinys — putota jūra. Virš milžiniškų tilto atramų sprogsta fejerverkai, o ginkluoti kareiviai sveikina mus prie didžiulių į dangų kylančių plieninių lynų. Vėžliukas duodasi vežime, mes tempiame vežimą apskritu raudonų plytų keliu kitoje kaltinių plieno vartų pusėje ir atsidėkodami sveikiname stovinčius ir plojančius pasaulio vadus. Mudu esame Hasanas ir Amiras, žymieji nuotykių ieškotojai ir garsiausi pasaulio tyrinėtojai, ir tuoj gausime garbės medalius už mūsų narsiąją pergalę...

NEDRĄSIAI ŽENGIAU ANT ĮVAŽOS, kur dabar tarp saulėje nublukusių plytų augo piktžolių kuokštai. Stovėjau už tėvo namo vartų ir jaučiausi svetimas. Uždėjau rankas ant surūdijusių strypų ir prisiminiau, kaip, būdamas vaikas, tūkstančius kartų bėgau pro šituos vartus, genamas dalykų, kurie dabar nieko nereiškia, o tada atrodė svarbūs. Įsispoksojau vidun.

Nuo vartų iki kiemo einantis kelias, ant kurio mudu su Hasanu vienas po kito vasarą griuvinėdavome mokydamiesi važiuoti dviračiu, nebeatrodė toks platus ir ilgas. Asfaltas buvo sutrūkinėjęs žaibo formos plyšiais, o įskilimuose augo dar daugiau piktžolių raizgalynių. Beveik visos tuopos buvo nukirstos — mudu su Hasanu lipdavome į jas ir švysčiodavome veidrodėliais į kaimynų namus. Išlikusios tuopos buvo beveik belapės. Dar tebestovėjo „ligotų javų siena“, nors palei sieną nebeaugo javai, nei ligoti, nei sveiki.

Dažai buvo pradėję luptis, vietomis jų gabalai buvo nukritę. Pievelė parudavusi, kaip ir visą miestą dengusių dulkių migla, išmarginta plikais lopais, kuriuose niekas nebeaugo.

Kieme stovėjo džipas, bet jis visai ten netiko: čia turėtų būti juodas Babos „Mustangas". Metai iš metų aštuonių cilindrų „Mustangas" kas rytą užriaumodavo ir pažadindavo mane. Pamačiau, kad iš džipo lašėjo tepalas ir ištepė įvažą kaip „Rorschacho" rašalo dėmė. Už džipo ant šono gulėjo tuščias vienratis. Nematyti nė vieno rožių krūmo, kuriuos Baba ir Ali buvo pasodinę kairėje kiemo pusėje, tik ant asfalto slūgsojo išpiltos žemės. Ir piktžolės.

Faridas dukart pasignalizavo.

— Mums jau reikia važiuoti, aga. Į mus atkreips dėmesį, — šūktelėjo jis.

— Aš tik vieną minutę, — pasakiau.

Namas visiškai nebebuvo panašus į tuos didelius baltus rūmus, kuriuos atsiminiau iš vaikystės. Jis atrodė mažesnis. Stogas buvo įlinkęs, o tinkas suskilęs. Svetainės, prieangio ir svečių kambario antrame aukšte langai buvo išdužę, bet kaip užlopyti permatomo plastiko lakštais arba medinėmis prie rėmo prikaltomis plokštėmis. Dažai, kadaise buvę akinamai balti, išbluko, tapo vaiduokliškai pilki, vietomis suiro atidengdami plytų sieną. Priekiniai varteliai buvo aptrupėję. Kaip ir viskas Kabule, mano tėvo namas buvo puolusio didingumo paveikslas.

Akimis susiradau savo senojo kambario langą antrame aukšte, trečias langas į pietus nuo pagrindinių laiptų. Pasistiebiau, bet už lango temačiau šešėlius. Prieš dvidešimt penkerius metus stovėjau už to lango, pilant merkiančiam lietui, ir kvėpavau į stiklą. Stebėjau Ali ir Hasaną, kraunančius savo mantą į mano tėvo automobilio bagažinę.

— Amirai, pone, — vėl sušuko Faridas.

— Ateinu, — atšoviau.

Beprotiškai norėjau įeiti vidun. Norėjau užlipti laipteliais, ant kurių Ali liepdavo man ir Hasanui nusiauti sniego batus. Norėjau

įžengti į prieangį, užuosti apelsino luobelių kvapą, kurias Ali įmesdavo į krosnį sudeginti kartu su pjuvenomis. Atsisėsti prie virtuvės stalo, išgerti arbatos su riekele *naano*, klausyti, kaip Hasanas dainuoja senas chazarų dainas.

Dar kartą pasignalizavo. Priėjau prie „Land Cruiserio“, stovinčio prie šaligatvio. Faridas sėdėjo už vairo ir rūkė.

— Turiu apžiūrėti dar vieną dalyką, — pasakiau jam.

— Ar gali paskubėti?

— Ne ilgiau kaip dešimt minučių.

— Eik. — Kai jau buvau pasisukęs eiti, pridūrė. — Pamiršk viską. Taip lengviau.

— Kas lengviau?

— Gyventi toliau, — pasakė Faridas. Jis pro langą sprigtelėjo nuorūką. — Ką dar nori pamatyti? Sulaikysiu tave nuo rūpesčių: nieko, ką pameni, nebeliko. Geriausia yra užmiršti.

— Daugiau nebenoriu užmiršti, — pasakiau. — Aš tik dešimt minučių.

IŠKYLAUDAMI ANT KALVOS Į ŠIAURĘ NUO Babos namų, mudu su Hasanu beveik nesuprakaituodavome. Lakstydavome kalvos viršūnėje, gaudydami vienas kitą, arba sėdėdavome ant šlaito gūbrio, nuo kurio tolumoje buvo puikiai matyti oro uostas. Stebėdavome, kaip kyla ir leidžiasi lėktuvai. Tada vėl bėgiodavome.

Dabar, pasiekęs stačios kalvos viršūnę, jaučiausi nuvargęs, tarsi kvėpuočiau ugnimi. Mano veidu sruveno prakaitas. Valandėlę švokšdamas stovėjau ir jutau šone dieglį. Tada žengiau ieškoti apleistų kapinių. Netrukau jas rasti. Jos vis dar buvo ten, tebeaugo ir senas granatmedis.

Atsirėmiau į pilkus akmeninius vartus, žvelgiau į kapines, kuriose Hasanas palaidojo savo motiną. Senų metalinių vartelių, kabojusių ant vyrių, nebebuvo, o antkapiai pasidarę vos įžiūrimi

pro tankias piktžolių raizgalynes, užžėlusias visą žemės plotelį. Ant žemos sienos, atitveriančios kapines, tupėjo pora varnų.

Hasanas savo laiške rašė, kad granatmedis nevedė vaisių metų metus. Žiūrėdamas į suvytusį belapį medį, abejojau, ar dar kada ves. Atsistojau po juo, prisiminiau, kiek kartų į jį lipdavome, apžergdavome šakas, siūbuodavome kojomis, o dėmėta saulės šviesa blykčiodavo pro lapus, mums ant veidų mesdama šviesos ir šešėlių mozaiką. Burnoje pasklido aštrus granatų skonis.

Atsiklaupiau ant kelių ir rankomis perbraukiau per kamieną. Radau tai, ko ieškojau. Raižinys pasidarė neryškus, beveik visai išbluko, tačiau tebebuvo ten pat: „Amiras ir Hasanas — Kabulo sultonai". Pirštais perbraukiau kiekvieną įrėžtą raidę. Iš įskilimų išėmiau žievės gabaliukus.

Sukryžiavęs kojas atsisėdau po medžiu ir pažvelgiau į pietus, į savo vaikystės miestą. Anomis dienomis iš už kiekvieno namo tvorų kyšojo medžiai. Dangus plytėdavo didelis ir mėlynas, o ant virvių džiūvantys skalbiniai mirgėdavo saulėje. Jei labai gerai įsiklausydavai, galėdavai išgirsti vaisių pardavėją, einantį per Vazir Akbar Chano rajoną su asilu ir šūkaujantį:

— *Vyšnios! Abrikosai! Vynuogės!*

Ankstyvą vakarą girdėdavai *azaną*, *muedzinai* iš Šar-e-Nau mečetės kviesdavo melstis.

Išgirdau signalą ir pamačiau man mojuojantį Faridą. Buvo laikas eiti.

IR VĖL VAŽIAVOME Į PIETUS, atgal pro Puštūnistano aikštę. Pralenkėme kelis raudonus sunkvežimius pikapus su ginkluotais barzdotais jaunais vyrais, susigrūdusiais puspriekabėse. Faridas juos tylomis keikdavo, kiekvieną kartą mums su jais prasilenkiant.

Sumokėjau už kambarį mažame viešbutyje prie Puštūnistano aikštės. Trys mažos mergaitės, vilkinčios vienodas juodas sukneles ir ryšinčios baltus šalius, tvirtai įsikibusios laikėsi akiniuoto vyro,

stovinčio už prekystalio. Jis paėmė iš manęs 75 dolerius; pagal tai, kaip atrodė vieta, kaina buvo siaubinga, tačiau aš neprieštaravau. Panaudoti pinigus tam, kad pasistatytum namą Havajuose, yra viena. O tam, kad pamaitintum savo vaikus — visai kas kita.

Viešbutyje nebuvo karšto vandens, sulūžęs tualetas neveikė. Stovėjo viena geležinė lova su nudėvėtu čiužiniu ir apdriskusia antklode, kambario kampe stūksojo medinė kėdė. Lango į aikštę rėmas buvo sulūžęs. Pasidėdamas lagaminą, ant sienos, už lovos, pastebėjau išdžiūvusią kraujo dėmę.

Daviau Faridui pinigų, ir jis išėjo maisto. Grįžo nešinas keturiais spirgančiais kebabais, šviežiu *naanu* ir baltųjų ryžių dubeniu. Atsisėdome ant lovos ir maistą tiesiog surijome. Vis dėlto *buvo* dalykas, kuris Kabule nepasikeitė: kebabas tebebuvo toks sultingas ir skanus, kokį ir atsiminiau.

Naktį atsiguliau į lovą, o Faridas išsitiesė ant grindų. Jis susivyniojo į antklodę, už kurią viešbučio savininkas paprašė papildomai sumokėti. Kambaryje nedegė šviesa, bet jį užliejo mėnulio spinduliai, prasiskverbiantys pro sudužusį langą. Faridas man sakė, kad savininkas jam aiškino, jog Kabule jau dvi dienos nėra elektros, o viešbučio generatorius sugedęs. Mudu kurį laiką kalbėjomės. Faridas pasakojo, kaip užaugo Mazar-i-Šarife, Džalalabade. Pasakojo apie laikus, kai jis su tėvu išėjo į džihadą ir Pandžšero slėnyje kovojo prieš *shoravi*. Maistas baigėsi, ir jie norėdami išgyventi valgė skėrius. Jis man papasakojo, kaip sraigtasparnis nušovė jo tėvą, kaip nuo minos žuvo dvi jo dukterys. Klausinėjo manęs apie Ameriką. Aš jam pasakiau, kad Amerikoje gali užeiti į bakalėją ir nusipirkti bet kokių dribsnių iš penkiolikos ar dvidešimties rūšių. Aviena visada šviežia, pienas visada šaltas, gausu vaisių, o vanduo švarus. Kiekvienuose namuose yra televizorius, prie kiekvieno televizoriaus — nuotolinio valdymo pultelis, o jei nori, gali įsirengti satelitinę lėkštę. Ir žiūrėti per penkis šimtus televizijos kanalų.

— Penkis šimtus? — sušuko Faridas.

— Penkis šimtus.

Valandėlę gulėjome tylėdami. Kai jau atrodė, kad vairuotojas užmigo, jis ūmai sukikeno:

— Aga, ar žinai, ką mula Nasredinas padarė, kai atėjo jo duktė ir pasiskundė, kad vyras ją muša?

Tamsoje jaučiau, kad jis šypsosi, mano veide irgi atsirado šypsena. Nebuvo pasaulyje tokio afgano, kuris nežinotų bent kelių juokelių apie viską painiojantį mulą.

— Ką?

— Nasredinas ją primušė, tada nusiuntė atgal ir liepė pasakyti vyrui, kad mula ne kvailys: jei šunsnukis žentas muš jo dukterį, tai mula atsilygindamas muš jo žmoną.

Nusijuokiau. Pralinksmėjau ne vien tik dėl juokelio, bet dar ir dėl to, kad afganų humoras nepasikeitė. Vyko karai, atsirado internetas, Marso paviršiumi riedėjo robotas, o Afganistane vis dar buvo pasakojami juokeliai apie mulą Nasrediną.

— Ar girdėjai, kaip mula ant pečių užsidėjo sunkų krepšį ir jojo ant asilo? — paklausiau.

— Ne.

— Gatvėje jo paklausė, kodėl nepadeda krepšio asilui ant nugaros. O mula atsakė, kad tai būtų pernelyg žiauru, nes jis pats ir taip sunkus nešulys vargšui gyvuliui.

Pasikeisdami pasakojome juokelius apie mulą Nasrediną, kol pritrūkome istorijų ir vėl nutilome.

— Pone Amirai? — tarė Faridas, pažadindamas iš snaudulio.

— Taip?

— Kodėl tu čia? Turiu galvoje, kodėl tu čia *iš tikrųjų*?

— Aš tau jau sakiau.

— Dėl berniuko?

— Dėl berniuko.

Faridas ant grindų apsivertė.

— Sunku tuo patikėti.

— Kartais ir man pačiam sunku patikėti, kad esu čia.

— Ne... Iš tikrųjų aš norėjau paklausti, kodėl būtent *tas* berniukas? Tu atvykai tokį kelią iš Amerikos dėl... šiito?

Man dingo visi juokai. Ir miegas.

— Labai pavargau, — pasakiau. — Gal nors kiek pamiegokim.

Greitai tuščiame kambaryje aidėjo Farido knarkimas. O aš neužmigau, gulėjau ant krūtinės sukryžiavęs rankas, pro sudužusį langą žvelgiau į žvaigždėtą naktį ir galvojau, kad gal žmonės apie Afganistaną kalba tiesą. Gal iš tiesų tai *yra* beviltiška vieta?

TRIUKŠMINGA MINIA buvo užpildžiusi Gazi stadioną, kai mudu su Faridu žingsniavome įėjimo tuneliais. Betoninėse terasose grūdosi tūkstančiai žmonių. Tarpuose tarp eilių žaidė vaikai, vaikydamiesi vienas kitą aukštyn ir žemyn laiptais. Ore tvyrojo nuto žirnių aštriame padaže kvapas, sumišęs su mėšlu ir prakaitu. Mudu su Faridu praėjome pro gatvės prekeivius, pardavinėjančius cigaretes, pušų riešutus ir sausainius.

Liesas berniukas tvido švarku sučiupo mane už alkūnės ir suulbėjo į ausį. Klausė, ar nenorėčiau nusipirkti „seksualių nuotraukų".

— Labai seksualios, aga, — kuždėjo vaikas, jo akys lakstė į visas puses; jis man pasirodė panašus į mergaitę, kuri prieš kelerius metus San Franciske, Tenderloino rajone, bandė parduoti kreko. Berniukas atvertė vieną švarko pusę ir leido žvilgtelėti į seksualias nuotraukas: indiškų filmų atvirutes, vaizduojančias aistringas, patelės akimis žiūrinčias aktores, visiškai apsirengusias, vyrų glėbiuose. — Baisiai seksualios, — pakartojo jis.

— Ne, dėkui, — pasakiau braudamasis pro jį.

— Jį pagaus ir taip išplaks, kad prikels jo tėvą iš kapo, — sumurmėjo Faridas.

Žinoma, nebuvo jokių numatytų vietų atsisėsti. Nebuvo kas mandagiai parodytų mūsų pusę, eilę ir vietą. Niekada ir nebuvo, net senais karalystės laikais. Mudu susiradome padorią vietą atsisėti, į

kairę nuo stadiono vidurio, nors Faridui teko skintis kelią alkūnėmis ir stumdytis.

Atsiminiau, kokia žalia žolė būdavo stadione aštuntajame dešimtmetyje, kai Baba vesdavosi mane į futbolo rungtynes. Dabar aikštėje buvo visiška netvarka. Visur pilna įdubų ir duobių, labiausiai pastebimos duobės buvo prie pietinių vartų. Ten visai nebuvo žolės, tik purvas. Kai pagaliau abi komandos išbėgo į aikštę — nepaisydami karščio visi dėvėjo ilgas kelnes — ir prasidėjo rungtynės, pro žaidėjų keliamus dulkių debesis sunkiai sekėsi stebėti kamuolį. Jauni talibai su rimbais rankose klaidžiojo eilėse ir sukirsdavo per garsiai besidžiaugiantiems žiūrovams.

Juos įvežė netrukus po švilpuko, skelbiančio pertrauką tarp kėlinių. Pro stadiono vartus įvažiavo pora dulkėtų raudonų sunkvežimių pikapų, tokių pat, kokius buvau matęs mieste. Minia atsistojo. Vieno sunkvežimio puspriekabėje sėdėjo žalia *burka* vilkinti moteris, kitoje — vyras užrištomis akimis. Sunkvežimiai važiavo taku iš lėto, kad minia galėtų geriau įsižiūrėti. Norimas efektas buvo pasiektas: žmonės tiesė kaklus, rodė pirštais ir stiebėsi. Šalia manęs sėdėjusio ir tyliai besimeldusio Farido Adomo obuolys slankiojo čia į viršų, čia žemyn.

Raudonieji sunkvežimiai įvažiavo į aikštę, riedėjo pro dulkių debesis, nuo jų ratų gaubtų atsispindėjo saulė. Aikštės gale juos pasitiko trečiasis sunkvežimis. Jo puspriekabėje buvo kažko prikrauta, ir staiga supratau, kam skirtos tos dvi duobės už vartų. Iškrovė trečiąjį sunkvežimį. Minia laukdama bruzdėjo.

— Ar nori likti? — niūriai paklausė Faridas.

— Ne, — atsakiau. Niekada gyvenime nenorėjau būti kuo toliau nuo šitos vietos, kaip dabar. — Bet mums būtinai reikia pasilikti.

Du talibai su kalašnikovais ant pečių padėjo iškelti užrištomis akimis vyrą iš vieno sunkvežimio, kiti du — *burka* vilkinčią moterį. Moters keliai sulinko, ji susmuko ant žemės. Kareiviai ją pakėlė, o ji ir vėl susmuko. Kai jie dar kartą mėgino ją pakelti, moteris pradėjo

rėkti ir spardytis. Niekada gyvenime, kol būsiu gyvas, nepamiršiu jos riksmo. Ji rėkė kaip laukinis gyvūnas, bandantis išplėšti sužalotą koją iš meškos spąstų. Pripuolė dar du talibai ir padėjo ją įstumti į vieną iš duobių, siekiančių krūtinę. Tuo tarpu vyras užrištomis akimis tyliai leidosi įstumiamas į kitą jam iškastą duobę. Dabar iš žemės kyšojo tik kaltinamųjų torsai.

Apskritaveidis dvasininkas balta barzda, vilkintis pilkus drabužius, atsistojo prie vartų ir kostelėjo į mikrofoną rankoje. Moteris, esanti duobėje už jo, vis dar rėkė. Jis sukalbėjo ilgą maldą iš Korano, jo nosinis balsas vilnijo per staiga aptilusią minią. Prisiminiau, ką Baba man buvo sakęs: *„Apmyžčiau aš tų savo teisingumu įsitikinusių beždžionių barzdas. Jie nieko daugiau nedaro, tik čiupinėja savo maldos karoliukus ir atmintinai skaito knygą, kurios kalbos net nesupranta. Apsaugok Dieve, kad Afganistanas niekada nepatektų į jų rankas.“*

Baigęs maldą dvasininkas kostelėjo.

— Broliai ir seserys! — sušuko jis farsi kalba, jo balsas griaudėjo stadione. — Mes čia šiandien susirinkome įvykdyti *šariato*. Mes šiandien susirinkome įvykdyti teisingumo. Mes čia šiandien susirinkome, nes Alacho valia ir pranašo Mahometo žodis, tesiilsi jis ramybėje, yra gyvas čia, Afganistane, mūsų mylimoje gimtinėje. Mes klausome, ką sako Dievas ir jam paklūstame, nes mes esame tik nuolankūs, bejėgiai padarai prieš Dievo didybę. O ką sako Dievas? Klausiu jūsų! KĄ SAKO DIEVAS? Dievas sako, kad kiekvienas nusidėjėlis turi būti nubaustas bausme, atitinkančia jo nuodėmę. Tai ne mano žodžiai, ir ne mano brolių žodžiai. Tai yra DIEVO žodžiai! — Laisva ranka jis bedė į dangų.

Mano galva pulsavo, o saulė atrodė pernelyg kaitri.

— Kiekvienas nusidėjėlis turi būti nubaustas bausme, atitinkančia jo nuodėmę! — pakartojo į mikrofoną dvasininkas tylesniu balsu, kiekvieną žodį tardamas lėtai ir dramatiškai. — O kokios bausmės, broliai ir seserys, nusipelno svetimautojas? Kaip mes bausime tuos, kurie suteršia santuokos šventumą? Kaip mes bausi-

me tuos, kurie spjauna Dievui į veidą? Kaip mes atsakysime tiems, kurie mėto akmenis į Dievo namų langus? MES MESIME AKMENIS ATGAL!

Jis išjungė mikrofoną. Minia ėmė tyliai murmėti.

Faridas šalia manęs purtė galvą.

— Ir jie dar laiko save musulmonais, — sušnabždėjo jis.

Tada iš sunkvežimio pikapo išlipo aukštas plačių pečių vyras. Jam pasirodžius, keli žiūrovai liovėsi rėkauti. Dabar niekam nebereikėjo suduoti rimbu už pernelyg garsų šūkavimą. Akinamai balta aukštojo vyro apranga švytėjo popiečio saulėje. Jo laisvų marškinių kraštas pleveno vėjyje, rankas jis buvo išskėtęs kaip Jėzus ant kryžiaus. Lėtai sukdamasis jis sveikino minią. Kai atsigręžė į mūsų pusę, pamačiau, kad jis užsidėjęs apvalius juodus akinius nuo saulės, tokius pat, kokius nešiojo Džonas Lenonas.

— Čia ir bus mūsų vyras, — pasakė Faridas.

Aukštasis talibas su juodais akiniais nuo saulės priėjo prie akmenų krūvos, kurią išpylė iš sunkvežimio. Pakėlė akmenį ir parodė jį miniai. Triukšmas pritilo, stadionu nuvilnijo zvimbimas. Apsižvalgiau ir pamačiau, kad visi šnypštė. Talibas, atrodęs absurdiškai, lyg beisbolo metėjas ant pylimo, sviedė akmenį į užrištomis akimis vyrą duobėje. Akmuo pataikė į galvą. Moteris vėl suklykė. Minia išgąstingai sušuko:

— O!

Užsimerkiau ir užsidengiau veidą rankomis. Žiūrovai šūktelėdavo „o!“ sulig kiekvienu nusviestu akmeniu, ir tai kurį laiką tęsėsi. Jiems nurimus, paklausiau Farido, ar jau baigta. Jis pasakė, kad dar ne. Supratau, kad žmonės pavargo rėkti. Nežinau, kiek dar sėdėjau, veidą užsidengęs rankomis. Žinau tik, kad atmerkęs akis išgirdau, kaip žmonės aplink mane klausinėja:

— *Mord? Mord?* Ar jis jau miręs?

Dabar vyras duobėje tebuvo sumaitotas kraujo ir sudraskytų skarmalų darinys. Jo galva buvo pasvirusi į priekį, smakras įremtas į krūtinę. Talibas Džono Lenono akiniais žiūrėjo į žmogų, pritūpusį

prie duobės, ir mėtė akmenį rankoje aukštyn žemyn. Tas žmogus laikė vieną stetoskopo galą prie ausies, kitą buvo prispaudęs prie vyro duobėje krūtinės. Jis atitraukė stetoskopą nuo ausies ir, atsisukęs į talibą su akiniais nuo saulės, papurtė galvą, sakydamas „ne“. Minia suvaitojo.

„Džonas Lenonas“ nuėjo atgal prie pylimo.

Kai viskas buvo baigta, kai kruvini kūnai buvo sumesti į raudonų sunkvežimių pikapų priekabas — į atskirus sunkvežimius, keli vyrai kastuvais skubiai užkasė duobes. Vienas jų bandė labai paprastai uždengti nemažas kraujo dėmes, užspirdamas ant jų žemių. Po kelių minučių į aikštelę išbėgo komandos. Prasidėjo antras kėlinys.

Mūsų susitikimas turėjo įvykti trečią valandą po pietų. Nustebau, kad taip greitai buvo paskirtas susitikimas. Tikėjausi, kad atidėlios, užduos daugybę klausimų, gal netgi tikrins mūsų dokumentus. Tačiau labai greitai prisiminiau, kaip neoficialiai Afganistane buvo tvarkomi net formalūs reikalai: Faridas tik tiek pasakė vienam talibui su rimbu, kad mes norime asmeniškai pasikalbėti su vyriškiu baltais drabužiais. Juodu persimetė tik keliais žodžiais. Vaikinas su rimbu linktelėjo galvą ir kažką puštūnų kalba riktelėjo vyrui aikštėje, šis nubėgo prie pietinių vartų, kur talibas su tamsiais akiniais kalbėjosi su apkūniu pamokslą sakiusiu dvasininku. Jie visi trys pasikalbėjo. Pamačiau, kaip vyras su akiniais nuo saulės žvilgtelėjo aukštyn ir linktelėjo. Kažką pasakė pasiuntiniui į ausį. Jaunuolis perdavė žinutę mums.

Tada ir buvo paskirtas susitikimas. Trečią valandą.

Dvidešimt antras

Faridas sulėtino „Land Cruiserį" prie didžiulio namo Vazir Akbar Chano rajone. Mašiną pastatė po gluosniais, pasklidusiais virš aptvertos teritorijos 15-oje gatvėje, Sarak-e-Mehmana, Svečių gatvėje. Jis išjungė variklį ir mudu sėdėjome valandėlę, klausydami auštančio variklio tinksėjimo, nepratardami nė žodžio. Faridas muistėsi sėdynėje ir žaidė su rakteliais, kabančiais spynelėje. Jaučiau, kad jis ruošiasi kažką man sakyti.

— Manau, palauksiu tavęs mašinoje, — pagaliau tarė jis, tarsi atsiprašinėdamas. Jis net negalėjo į mane žiūrėti. — Dabar jau tavo reikalas. Aš...

Paplekšnojau jam per ranką.

— Tu ir taip padarei daugiau nei tau sumokėjau. Net nesitikėjau, kad eisi su manimi.

Labai nenorėjau eiti vienas. Nepaisant viso to, ką sužinojau apie Babą, troškau, kad jis stovėtų šalia manęs. Baba būtų įsiveržęs pro paradines duris ir pareikalavęs, kad nuvestų pas atsakingą asmenį, apmyžtų barzdas visiems, kas pasipainiotų jo kelyje. Tačiau jis jau seniai miręs, palaidotas afganų kvartale mažose kapinėse, Heivarde. Dar praėjusį mėnesį mudu su Soraja prie antkapio padėjome ramunių ir frezijų puokštę. Tad dabar buvau vienas.

Išlipau iš automobilio ir priėjau prie aukštų medinių namo vartų. Paspaudžiau skambutį, bet jis tylėjo, — teko belsti į duris. Po akimirkos išgirdau atžarius balsus, ir porą vyrų su kalašnikovais atidarė duris.

Žvilgtelėjau į mašinoje sėdintį Faridą ir sužiopčiojau „Tuoj grįšiu", nors nebuvau tikras, kad taip ir bus.

Ginkluoti vyrai apieškojo mane nuo galvos iki kojų, paplekšnojo man per blauzdas, apčiupinėjo tarpkojį. Vienas jų pasakė kažką puštūniškai ir abu sukrizeno. Nužingsniavome pro vartus. Du sargybiniai palydėjo mane pro dailiai nušienautą pievelę, pro pelargonijų eilę ir dygius krūmus, pasodintus palei sieną. Toli, kiemo gale, stovėjo ranka pumpuojamas šulinys. Prisiminiau, kad kaka Homajono namuose, Džalalabade, buvo toks pat šulinys — su dvynėmis Fazila ir Karima mėtydavome į jį akmenėlius ir klausydavomės pliumptelėjimo.

Užlipome kelis laiptelius ir įėjome į didžiulį nelabai puošnų namą. Perėjome prieangį — ant vienos sienos kabojo didžiulė Afganistano vėliava, — ir vyrai užvedė mane į antrą aukštą, į kambarį, kuriame stovėjo dvi vienodos mėtų spalvos sofos bei plačiaekranis televizorius kampe. Maldos kilimėlis, vaizduojantis kiek pailgą Meką, buvo prikaltas prie sienos. Vyresnysis vyras ginklo vamzdžiu parodė, kad sėsčiau ant sofos. Atsisėdau. Jis išėjo iš kambario.

Sukryžiavau kojas. Atkryžiavau. Sėdėjau pasidėjęs prakaituotas rankas ant kelių. Ar taip matyti, kad jaudinuosi? Sunėriau pirštus, nusprendžiau, kad taip atrodo dar blogiau, ir tiesiog sukryžiavau rankas ant krūtinės. Smilkiniuose tuksėjo kraujas. Galvoje sukosi mintys, bet aš iš viso nenorėjau galvoti, nes mano blaivioji dalis puikiai suprato, kad veliuosi į beprotybę. Buvau už tūkstančių mylių nuo savo žmonos, sėdėjau kambaryje, kuriame jaučiausi tarsi kalėjimo kameroje, ir laukiau susitikimo su vyru, kurį dar šiandien mačiau užmušantį du žmones. Tai buvo beprotybė. Dar blogiau, tai buvo neatsakinga. Egzistavo visiškai reali galimybė, kad padarysiu Sorają *biva*, našle, jai tesulaukus trisdešimt šešerių metų.

— *Tai ne tu, Amirai,* — kažkas tikino mane. — *Tu bailus. Toks jau esi. Ir tatai nėra taip blogai, nes tave gelbsti tai, kad niekada to neneigei, nemelavai sau. Nieko blogo būti bailiam, kol tai susiję su atsargumu. Bet kai bailys pamiršta, kas jis toks... Tepadeda jam Dievas.*

Prie sofos stovėjo kavos staliukas. Jo pagrindas buvo X formos su graikinio riešuto dydžio žalvariniais rutuliukais, pritvirtintais prie lanko, laikančio sukryžiuotas metalines kojas. Esu kažkur matęs tokį staliuką. Kur? Ir tada prisiminiau: pilnutėlėje parduotuvėje Pešavare, tą vakarą, kai buvau išėjęs pasivaikščioti. Ant staliuko buvo padėtas raudonų vynuogių prikrautas dubuo. Vieną nuskyniau ir įsimečiau į burną. Turėjau kažkuo užsiimti, bet kuo, kad tik nutildyčiau tą balsą galvoje. Vynuogė buvo saldi. Įsimečiau dar vieną, net neįtardamas, kad tai bus paskutinis mano valgytas kietas maistas ilgą laiką.

Durys atsidarė, grįžo du ginkluoti vyrai, tarp jų ėjo aukštasis baltai vilkintis talibas vis dar su Džono Lenono akiniais, atrodantis kaip plačiapetis paslaptingas „Naujojo amžiaus" guru.

Jis atsisėdo priešais mane ir pasidėjo rankas ant atkalčių. Ilgai nepratarė nė žodžio. Tiesiog sėdėjo ir stebėjo mane, viena ranka barbendamas į atlošą, kita sukiodamas turkio spalvos maldos karoliukus. Dabar ant baltų marškinių vilkėjo juodą liemenę su auksiniu laikrodžiu. Ant jo kairiosios rankovės pastebėjau išdžiūvusio kraujo dėmę. Man atrodė neįtikėtina, kad jis nepersirengė po šios dienos egzekucijos.

Retkarčiais jo laisva ranka pakildavo į orą ir storais pirštais tarsi kažką patapšnodavo. Pirštai kildavo aukštyn, paskui leisdavosi žemyn, judėdavo čia į vieną pusę, čia į kitą, tarsi glostytų nematomą naminį gyvūnėlį. Nuslinko viena jo rankovė, ir aš pamačiau kažkokias žymes ant jo dilbio: esu matęs tokias žymes ant benamių, gyvenančių purvinuose skersgatviuose, San Franciske.

Jo veidas buvo daug blyškesnis nei kitų dviejų vyrų, beveik išgeltęs, ant kaktos, po pat juodu turbanu, blizgėjo mažyčių prakaito

lašelių rasa. Jo barzda, kaip ir kitų talibų — siekianti krūtinę, buvo taip pat šviesesnės spalvos.

— *Salam alaikum*, — tarė jis.

— *Salam.*

— Žinai, dabar jau gali ir be jos apsieiti, — nusišaipė jis.

— Atsiprašau?

Jis pasuko delną į vieną ginkluotą vyrą ir sulenkė. Drykst. Staiga mano skruostai pradėjo dilgsėti, o sargybinis rankoje aukštyn žemyn mėtė mano barzdą ir kikeno. Talibas išsiviepė.

— Visai nebloga, palyginti su tomis, kurias mačiau pastaruoju metu. Manau, iš tikrųjų dabar daug geriau. Argi ne? — Jis vis atgniauždavo ir sugniauždavo kumščius, sukinėjo ir traškino pirštus. — Na, *Inshallah*, ar patiko šiandienos reginys?

— Ar taip jis vadinamas? — paklausiau trindamas skruostus ir vildamasis, kad mano balsas neišdavė to siaubo, kurį jaučiau viduje.

— Viešas teisingumas yra didžiausias reginys, mano broli. Drama. Nežinomybė. O svarbiausia — liaudies mokymas. — Jis trakštelėjo pirštus. Jaunesnysis sargybinis pridegė jam cigaretę. Talibas nusijuokė. Murmėjo sau po nosimi. Jo rankos drebėjo, ir jis vos neišmetė cigaretės. — Bet jei norėtumei pamatyti tikrą reginį, reikėjo būti kartu su manimi Mazare. 1998 metų rugpjūtį.

— Atleiskite, nesupratau.

— Žinai, mes juos palikome šunims.

Supratau, apie ką jis kalbėjo.

Jis atsistojo, apėjo aplink sofą vieną kartą, paskui dar kartą. Vėl atsisėdo. Ir skubiai prašneko:

— Mes ėjom nuo durų prie durų ir kvietėm vyrus bei berniukus. Mes juos nušaudavome tiesiog šeimos akivaizdoje. Leidome jiems matyti. Leidome jiems prisiminti, kas jie tokie, kur jų vieta. — Dabar jis jau beveik švokštė. — Kartais išlauždavome duris ir įsibraudavome į jų namus. Ir... aš... aš... mosuodavau savo automato vamzdžiu po kambarį ir šaudydavau, šaudydavau, kol mane apakindavo dūmai. — Jis pasilenkė prie manęs, tarsi ketintų išduoti baisią

paslaptį. — Nesuprasi žodžio „išlaisvinantis", kol to nepadarysi, kol nestovėsi žmonių pilname kambaryje ir leisi kulkoms tiesiog lėkti, laisvas nuo kaltės, ir mosuosi ginklu, žinodamas, kad esi tyras, geras ir padorus. Žinodamas, kad atlieki Dievo darbą. Tai atima kvapą. — Jis pabučiavo maldos karoliukus, kilstelėjo galvą. — Atsimeni, Džavidai?

— Taip, aga sahibai, — atsakė jaunesnysis sargybinis. — Kaip galėčiau pamiršti?

Buvau skaitęs laikraščiuose apie chazarų skerdynes Mazar-i-Šarife. Jos įvyko vos tik Talibanas užėmė Mazarą, vieną iš paskutiniųjų pasidavusių miestų. Prisimenu, kaip Soraja išblyškusiu veidu per pusryčius man padavė straipsnį.

— Nuo durų iki durų. Sustodavome tik pavalgyti ir pasimelsti, — kalbėjo talibas. Jis tai sakė taip švelniai, tarsi pasakotų apie puikų vakarėlį, kuriame teko dalyvauti. — Kūnus palikdavome gatvėje, o jei jų artimieji bandydavo išslinkti ir įsitempti juos namo, mes ir juos nušaudavome. Mes juos palikdavome gatvėje dienų dienas. Mes juos palikdavome šunims. Šunų mėsą šunims. — Jis sutraiškė cigaretę. Drebančiomis rankomis pasitrynė akis. — Tu atvažiavai iš Amerikos?

— Taip.

— Ir kaip dabar laikosi ta šliundra?

Staiga užsimaniau šlapintis. Tikėjausi, kad greitai tas noras praeis.

— Aš ieškau berniuko.

— Argi ne visi to ieško? — tarė jis.

Vyrai su kalašnikovais nusijuokė. Jų dantys buvo nusidažę žaliai nuo *nasvaro*.

— Kaip suprantu, jis yra čia, su jumis, — pasakiau. — Jo vardas — Sorabas.

— Aš paklausiu vieno dalyko: ką veiki su ta šliundra? Kodėl tu ne čia, su savo broliais musulmonais, kodėl netarnauji savo šaliai?

— Aš jau labai seniai išvykęs, — daugiau nežinojau, ką pasakyti.

Mano galva degė. Suspaudžiau kelius, laikiau pūslę.

Talibas atsisuko į du vyrus, stovinčius prie durų.

— Tai čia atsakymas? — paklausė jis jų.

— Ne, pone šeimininke, — šypsodamiesi pasakė abu vienu metu.

Jis atsisuko į mane. Gūžtelėjo pečiais.

— Jie sako, kad čia ne atsakymas. — Jis užsitraukė cigaretės. — Tarp mano žmonių yra tokių, kurie mano, kad *vatanos* palikimas, kai jai labiausiai tavęs reikia, yra tas pats, kas išdavystė. Aš galiu tave už tai suimti, net nušauti galiu. Ar tave tai gąsdina?

— Aš čia tik dėl berniuko.

— Ar tave tai gąsdina?

— Taip.

— Ir turėtų, — pasakė jis.

Jis atsilošė sofoje. Užgesino cigaretę.

Pagalvojau apie Sorają. Tai mane ramino. Pagalvojau apie jos pjautuvo formos apgamą, grakščią kaklo liniją, švytinčias akis. Galvojau apie mūsų vestuvių vakarą, kai žiūrėjome į vienas kito atvaizdus veidrodyje po žaliu šydu ir kaip paraudo jos skruostai, kai sušnibždėjau, kad ją myliu. Atsiminiau, kaip mudu šokome pagal seną afganų dainą, kaip sukomės ratu, o visi stebėjo ir plojo, visas pasaulis buvo tik gėlių, suknelių, smokingų ir šypsenų migla.

Talibas kažką sakė.

— Prašom?

— Aš klausiau, ar norėtumei jį pamatyti? Ar norėtumei pamatyti mano berniuką?

Jam sakant paskutinius du žodžius, jo viršutinė lūpa pašaipiai išsiviepė.

— Taip.

Sargybinis išėjo iš kambario. Išgirdau, kaip sugirgždėjo atidaromos durys. Sargybinis griežtu balsu kažką pasakė puštūniškai. Tada pasigirdo žingsniai, su kiekvienu — varpelių skambtelėjimas.

Man tatai priminė žmogų su beždžione, kurį mudu su Hasanu vaikydavomės Šar-e-Nau. Mes jam sumokėdavome rupiją, kad jis pašoktų. Ant jo beždžionės kaklo varpelis skambėdavo visai taip pat.

Tada atsidarė durys, ir įėjo sargybinis. Jis ant peties nešėsi stereogrotuvą. Paskui jį sekė berniukas, vilkintis laisvą ryškiai mėlynos spalvos *pirhan-tumbaną*.

Panašumas atėmė kvapą. Klaidino. Rahimo Chano „Polaroido" nuotrauka nemelavo.

Berniuko veidas buvo apvalus, mėnulio formos, kaip ir jo tėvo, smailus smakro galiukas, kriauklės formos ausys ir toks pat lieknas kūno sudėjimas. Tai buvo mano vaikystės kinų lėlės veidas, įdėmiai žiūrintis virš vėduokle sudėtų kortų žiemos dienomis, veidas už tinklelio nuo uodų, kai miegodavome ant mano tėvo namo stogo vasarą. Jo galva buvo nuskusta, akys patamsintos tušu, o skruostai parausvinti nenatūralia raudona spalva. Jam sustojus kambario viduryje, varpeliai, pritvirtinti prie kojos papuošalo ant kulkšnių, liovėsi skambėti.

Jo akys užkliuvo už manęs. Valandėlę žvelgė. Tada nusisuko. Žiūrėjo į savo basas pėdas.

Vienas sargybinis paspaudė mygtuką ir pasigirdo puštūnų muzika. Tabla, fisharmonija, *dil-roba* zvimbimas. Spėju, kad muzika nebuvo smerktina, jei jos klausėsi Talibano ausys. Trys vyrai pradėjo ploti.

— *Vah vah! Mashallah!* — pritariamai šūkavo jie.

Sorabas pakėlė rankas ir lėtai pasisuko. Jis pasistiebė, grakščiai apsisuko, susmuko ant kelių, atsitiesė ir vėl apsisuko. Jo mažos rankutės sukiojosi nuo riešų, pirštai spragsėjo, galva lingavo čia į vieną šoną, čia į kitą tarsi švytuoklė. Jo pėdos trepsėjo į žemę, o varpeliai darniai skimbčiojo į tabla ritmą. Jis šoko užmerkęs akis.

— *Mashallah!* — šūkavo jie. — *Shahbas!* Bravo!

Sargybiniai švilpė ir juokėsi. Baltai vilkintis talibas kilnojo galvą aukštyn ir žemyn į ritmą, geidulingai pusiau pravėręs burną.

Sorabas šoko ratu, užmerkęs akis, šoko, kol baigėsi muzika. Varpeliai liovėsi skambėti su paskutine dainos nata, kai nebejudėjo kojos. Sukinio viduryje vaikas sustingo.

— *Bia, bia,* mano berniuk, — pasakė talibas, kviesdamas Sorabą pas save. Sorabas žengė prie jo, nuleidęs galvą atsistojo tarp jo šlaunų. Talibas rankomis apsivijo vaiką. — Koks jis talentingas, argi ne, mano chazariukas!

Rankos nuslydo vaiko nugara, tada vėl aukštyn, pačiupinėjo pažastis. Vienas sargybinis alkūne niūktelėjo kitam ir suprunkštė. Talibas liepė jiems palikti mus vienus.

— Taip, aga sahibai, — išeidami pasakė jie.

Talibas apsuko berniuką, kad jo veidas būtų į mane. Sunėrė rankas ant Sorabo pilvo, smakrą atrėmė ant jo peties. Sorabas žiūrėjo sau į kojas, bet vis vogčiomis slaptai ir droviai žvilgčiojo į mane. Vyro ranka slidinėjo berniuko pilvu aukštyn žemyn. Aukštyn ir žemyn, lėtai, švelniai.

— Vis svarsčiau, — tarė talibas, pro Sorabo petį spoksodamas krauju pasruvusiomis akimis, — kas gi atsitiko senajam *Babalu*, a?

Klausimas man kaip kūjis trenkė tarpuakin. Jaučiau, kaip mano veidas bąla. Mano kojos atšalo. Sustingo.

Jis nusijuokė.

— O kaip tu manei? Kad prisiklijuosi dirbtinę barzdą, ir aš tavęs nepažinsiu? Pasakysiu tau kai ką, ko, galiu lažintis, niekada nežinojai: aš niekada nepamirštu veidų. Niekada. — Jis lūpomis perbraukė per Sorabo ausį, nenuleido nuo manęs akių. — Girdėjau, mirė tavo tėvas. Taigi. Visada norėjau su juo susiremti. Atrodo, teks apsistoti ties jo silpnavaliu sūnumi.

Tada jis nusiėmė akinius nuo saulės ir įsmeigė į mane savo mėlynas, krauju pasruvusias akis.

Bandžiau įkvėpti, bet negalėjau. Bandžiau sumirksėti, bet nepajėgiau. Tą akimirką jaučiausi taip toli nuo realybės — ne, ne toli nuo realybės, absurdiškai — man užgniaužė kvapą — pasaulis sustingo aplink mane. Mano veidas degė. Bumerangas. Kaip ir mano

praeitis visada sugrįžta. Iš gelmės iškilo jo vardas, bet nenorėjau jo ištarti, tarsi tardamas jį iškviesčiau. Bet jis ir taip buvo čia, gyvas, sėdėjo ne daugiau nei dešimt pėdų nuo manęs, po tiek metų. Man pro lūpas išsprūdo jo vardas:

— Asefai.

— Amirai jan.

— Ką tu čia darai? — paklausiau, puikiai suprasdamas, kaip kvailai tas klausimas nuskambėjo, tačiau nesugebėjau nieko kito sugalvoti.

— Aš? — Asefas išlenkė antakį. — Aš savo vietoje. Tačiau ką tu čia veiki?

— Aš tau jau sakiau, — atšoviau.

Mano balsas drebėjo. O, kad jis taip nevirpėtų, kad mano raumenys neatšokinėtų nuo kaulų.

— Dėl berniuko?

— Taip.

— Kodėl?

— Aš tau už jį sumokėsiu, — pasakiau. — Man atsiųs pinigų.

— Pinigų? — paklausė Asefas ir sukikeno. — Ar esi girdėjęs apie Rokingemą? Vakarų Australija, rojaus kampelis. Turėtum pamatyti, mylių mylios paplūdimiai. Žalias vanduo, mėlynas dangus. Ten pajūrio viloje gyvena mano tėvai. Už vilos yra golfo aikštynas ir nedidelis ežeras. Tėvas kiekvieną dieną žaidžia golfą. Motina, ji labiau mėgsta tenisą, — tėvas sakė, kad ji puikiai smūgiuoja iš kairės. Jiems priklauso afganų restoranas ir dvi juvelyrinės parduotuvės; abu verslai klostosi įspūdingai. — Jis nuskynė raudoną vynuogę ir meiliai įdėjo Sorabui į burną. — Jeigu man trūks pinigų, *jie* man atsiųs. — Jis pabučiavo Sorabą į kaklą. Berniukas krūptelėjo, vėl užmerkė akis. — Be to, aš prieš *shoravi* kovojau ne dėl pinigų. Prie Talibano irgi ne dėl to prisijungiau. Ar nori žinoti, kodėl su jais susidėjau?

Mano lūpos džiūvo. Aplaižiau jas ir supratau, kad liežuvis taip pat sukepo.

— Ištroškai? — šaipydamasis paklausė Asefas.

— Ne.

— Man atrodo, kad ištroškai.

— Man viskas gerai, — pasakiau.

Iš tiesų kambaryje staiga pasidarė per karšta — iš mano porų plūdo prakaitas, peršėjo odą. Ar visa tai iš tikrųjų vyksta? Ar aš iš tikrųjų sėdžiu priešais Asefą?

— Kaip sau nori, — tarė jis. — Kad ir kaip ten būtų, apie ką aš čia? A, taip, kaip aš prisijungiau prie Talibano. Kaip turbūt atsimeni, aš nebuvau labai religingas. Bet vieną dieną man apsireiškė Dievas. Tai įvyko kalėjime. Ar nori išgirsti?

Nieko neatsakiau.

— Gerai. Aš tau papasakosiu, — tarė jis. — Kurį laiką praleidau Poli Šarkio kalėjime, iškart po to, kai 1980 metais atėjo Babrakas Karmalis. Ten pakliuvau vieną naktį, kai būrys *parchami* kareivių įžygiavo į mūsų namus ir, grasindami nušauti, liepė man ir tėvui sekti paskui juos. Tie šunsnukiai niekuo nemotyvavo ir net neatsakė į mano motinos klausimus. Va tas tai buvo paslaptinga; visi žinojo, kad komunistai neturi klasių. Jie buvo kilę iš neturtingų šeimų, nežinomų šeimų. Tie šunys, kurie, prieš ateinant *shoravi,* nebuvo verti laižyti mano batų, dabar man grasino ginklu. Ant jų atlapų buvo prisegtos *parchami* vėliavėlės, skelbiančios buržuazijos nuopuolį ir nurodančios, kad jie yra klasė. Tokie dalykai dėjosi visur: susemk turtinguosius, įmesk juos į kalėjimą ir šitaip perspėk žmones.

Mus įmetė po šešis į sausakimšas kameras, kurių dydis kaip šaldytuvas. Kiekvieną naktį komendantas, pusiau chazarų, pusiau uzbekų tautybės padaras, smirdantis kaip pūvantis asilas, ištempdavo vieną kalinį iš kameros ir mušdavo, kol jo aptukusiu veidu imdavo žliaugti prakaitas. Tada užsidegdavo cigaretę, trakštelėdavo sąnarius ir nueidavo. Kitą naktį jis išsirinkdavo ką nors kitą. Vieną naktį jis pasirinko mane. Ir blogesnio tam meto rasti negalėjo. Jau tris dienas šlapinausi krauju. Inkstų akmenys. Jei nesi jų turėjęs, galiu patikinti, kad tai baisiausias skausmas, kokį tik galima įsivaiz-

duoti. Mano motina taip pat sirgo inkstų akmenlige, ir atsimenu, kartą sakė, kad geriau jau gimdytų, nei turėtų inkstuose akmenį. O ir šiaip, ką aš galėjau padaryti? Jie mane ištempė, ir jis pradėjo spardyti. Jis turėjo aulinius batus iki kelių, kurių priekis buvo kaustytas plienu, ir avėdavo juos kasnaktiniam spardymui, avėjo juos ir spardydamas mane. Vis rėkiau ir rėkiau, o jis nesiliovė manęs spardyti. Staiga smogė man į kairįjį inkstą, ir akmuo pajudėjo. Ėmė ir pajudėjo! Koks palengvėjimas! — Asefas nusijuokė. — Tada sušukau „*Allah-u-akbar*", ir jis ėmė dar smarkiau spardyti, o aš pradėjau juoktis. Jis tiesiog pasiuto ir tvojo iš visų jėgų. Kuo stipriau mane spardė, tuo labiau aš juokiausi. Atgal į kamerą įmetė besijuokiantį. Aš juokiausi ir juokiausi, nes žinojau, kad Dievas man siunčia žinią: jis yra *mano* pusėje. Jis norėjo, kad nežinia kodėl gyvenčiau.

Po kelerių metų susidūriau su tuo komendantu kovos lauke — matai, kaip Dievas suvedė. Radau jį apkasuose už Meimanaho, kraujuojantį nuo šrapnelio skeveldros krūtinėje. Jis tebeavėjo tuos pačius batus. Paklausiau jo, ar mane atsimena. Jis pasakė, kad ne. Aš jam pasakiau tą patį, ką ir tau šiandien, — kad niekada nepamirštu veidų. Ir šoviau jam į kiaušus. Nuo tada aš vykdau misiją.

— Kokia ta tavo misija? — išgirdau save klausiantį. — Akmenimis užmėtyti svetimautojus? Prievartauti vaikus? Plakti moteris, avinčias batus aukštomis pakulnėmis? Ir viskas islamo vardu? — Staiga ir netikėtai pasipylė žodžiai, ištariau juos prieš savo valią. O, kad būčiau galėjęs juos atsiimti. Nuryti. Bet jie jau buvo ištarti. Peržengiau ribą, ir bet kokia maža viltis, kad ištrūksiu iš čia gyvas, išnyko su šiais žodžiais.

Asefo veide trumpam atsirado nuostabos išraiška, bet ir vėl pranyko.

— Matau, kad mūsų susitikimas darosi vis malonesnis, — prunkšdamas pasakė jis. — Bet yra dalykų, kurių tokie išdavikai kaip tu niekada nesupras.

— Kokių?

Asefo antakis sutrūkčiojo.

— Tokių kaip didžiavimasis savo žmonėmis, savo papročiais, savo kalba. Afganistanas yra tarsi gražūs rūmai, užversti šiukšlėmis, ir kažkas turi tas šiukšles išvalyti.

— Tą tu ir darei Mazare, eidamas nuo durų iki durų? Šlavei šiukšles?

— Būtent.

— Vakaruose jie tam turi posakį, — pasakiau. — Ten tai vadinama etniniu valymu.

— Tikrai? — Asefo veidas nušvito. — Etninis valymas. Man patinka. Gerai skamba.

— Man tereikia berniuko.

— Etninis valymas, — mėgaudamasis žodžiais murmėjo Asefas.

— Man reikia berniuko, — pakartojau.

Sorabas atsuko akis į mane. Tai buvo skerdžiamos avies akys. Jų akys taip pat būdavo padažytos — prisiminiau, kaip per *Eid korbano* dieną mūsų kieme mula padažydavo avies akis ir duodavo gabaliuką cukraus, prieš perpjaudamas jai gerklę. Man pasirodė, kad Sorabo akyse pamačiau maldavimą.

— Pasakyk man kodėl, — tarė Asefas.

Dantimis sugnybo Sorabo ausies spenelį. Paleido. Jo kakta nuriedėjo prakaito lašai.

— Tai mano reikalas.

— Ką tu su juo darysi? — paklausė jis. Tada apsimestinai meiliai nusišysojo. — Ar jam?

— Tai šlykštu, — pasakiau.

— Iš kur žinai? Ar bandei?

— Noriu jį nusivežti į geresnę vietą.

— Pasakyk man kodėl.

— Tai mano reikalas, — pakartojau.

Nežinau, kas paskatino mane taip atžariai kalbėti, gal tai, kad maniau, jog vis tiek mirsiu.

— Aš svarstau, — tarė Asefas. — Vis svarstau, ko atvažiavai šitokį kelią, Amirai? Atvažiavai šitokį kelią dėl chazaro? Kodėl tu čia? Kodėl *iš tikrųjų* tu čia?

— Turiu savų priežasčių, — atkirtau.

— Tada puiku, — šaipydamasis nutęsė Asefas.

Jis vožė Sorabui į nugarą. Vaikas trenkėsi klubais į stalą, apvertė jį ir išbėrė vynuoges. Jis krito veidu ant grindų ir išsitepė marškinius vynuogių sultimis. Stalo kojos, sukryžiuotos ties žalvarinių rutuliukų lanku, dabar styrojo į viršų.

— Tada pasiimk jį! — šūktelėjo Asefas.

Padėjau Sorabui atsistoti, nuo jo kelnių nupurčiau sutraiškytų vynuogių gabaliukus, prilipusius kaip polipai prie molio.

— Prašom pasiimti jį, — rodydamas į duris, pakartojo Asefas.

Nutvėriau Sorabą už rankos. Ji buvo maža, oda sausa ir įdiržusi. Jo pirštai judėjo, susinėrė su manaisiais. Pamačiau Sorabą „Polaroido“ nuotraukoje, kur jis ranka apsikabinęs Hasano koją, galvą atrėmęs į tėvo klubą. Jie abu šypsojosi. Mums einant per kambarį, dzingsėjo varpeliai.

Tačiau nuėjome tik iki durų.

— Be abejo, — už mūsų nugarų pasakė Asefas, — aš nesakiau, kad gali jį pasiimti už dyką.

Atsisukau.

— Ko nori?

— Turi jį užsidirbti.

— Ko tu nori?

— Turime nesutvarkytų reikalų, tu ir aš, — atšovė Asefas. — Juk atsimeni, ar ne?

Jam nevertėjo nerimauti. Niekada nepamiršiu tos dienos, kai Daudas Chanas nuvertė karalių. Visą gyvenimą, vos išgirdęs Daudo Chano vardą, išvysdavau Hasaną, nusitaikiusį laidynę Asefui į veidą, Hasaną, sakantį, kad nuo šiol reikės Asefą vadinti „Vienaakiu Asefu“, vietoj „Asefo *goshkhoro*“. Prisimenu, kaip pavydėjau Hasa-

nui drąsos. Tąsyk Asefas nusileido, bet pagrasino, kad susidoros su mumis abiem. Hasanui pažadą ištesėjo. Dabar buvo mano eilė.

— Gerai, — pasakiau, net nežinodamas, ką dar galiu pridurti.

Neketinau maldauti, nes jam būtų buvę dar saldžiau.

Asefas pasikvietė sargybinius atgal į kambarį.

— Noriu, kad manęs paklausytumėte, — tarė jiems. — Ketinu uždaryti duris. Mudu išspręsime vieną nebaigtą reikaliuką. Nesvarbu, ką išgirsite, neikite į vidų! Ar girdite mane? Neikite į vidų!

Sargybiniai linksėjo galvomis. Žiūrėjo tai į Asefą, tai į mane.

— Taip, aga sahibai.

— Kai viskas bus baigta, iš šio kambario gyvas išeis tik vienas, — pasakė Asefas. — Jei tai bus jis, vadinasi, užsidirbo sau laisvę, ir jūs jį praleisite, ar supratote?

Vyresnysis sargybinis mindžikavo.

— Bet, aga sahibai...

— Jei tai bus jis, jūs jį praleisite! — sušuko Asefas.

Vyrai krūptelėjo, bet ir vėl linktelėjo. Paskui apsisuko. Vienas iš jų ištiesė ranką, norėdamas su savimi išsivesti Sorabą.

— Tegu lieka, — sumurmėjo Asefas ir išsiviepė. — Tegu stebi. Berniukams pamokos į naudą.

Sargybiniai išėjo. Asefas padėjo savo maldos karoliukus. Įkišo ranką į juodosios liemenės vidinę kišenę. Tai, ką jis ištraukė, manęs nė kiek nenustebino: nerūdijančio plieno kastetą.

PLAUKUS JIS BUVO SUTEPĘS ŽELĖ, o virš storų lūpų kerojo Klarko Geiblo ūsai. Želė persigėrė per žalio popieriaus chirurgo kepurę, išsiplėsdama į Afrikos formą. Apie jį atsimenu tiek. Ir dar auksinę Alacho grandinėlę ant jo tamsaus kaklo. Jis įdėmiai žiūri į mane iš viršaus, greitai beria žodžius kalba, kurios nesuprantu, urdų kalba, manau. Mano akys sekė jo Adomo obuolį, šokinėjantį aukštyn žemyn, aukštyn žemyn, ir norėjau jo paklausti, kiek jam metų — jis atrodo per jaunai,

kaip aktorius iš kokios užsienio muilo operos, bet tegalėjau murmėti: „Atrodo, neblogai laikiausi. Atrodo, neblogai laikiausi".

NEŽINAU, kaip laikiausi prieš Asefą. Nemanau, kad šauniai. Argi būčiau galėjęs? Pirmą kartą mušiausi. Per visą gyvenimą nesu net apsikumščiavęs.

Kai kuriuos kovos su Asefu momentus atsimenu neįtikėtinai aiškiai: Asefas, užsidėdamas kastetą, įjungia muziką, maldos kilimėlis su išilgai išausta Meka atšoka nuo sienos ir užkrenta man ant galvos, nuo dulkių nusičiaudau; Asefas sviedžia man į veidą vynuoges, urzgia pro blizgančius dantis, jo krauju pasruvusios akys sukinėjasi; staiga nukrinta jo turbanas, ir išsiskleidžia šviesių plaukų garbanos, siekiančios pečius.

Ir dar, žinoma, pabaigą. Ją dar dabar matau kuo aiškiausiai. Ir visada matysiu.

Štai ką daugiausia atsimenu: Asefo kastetas blyksi popiečio šviesoje; kokie šalti atrodo pirmi smūgiai, ir kaip greitai jie sušyla nuo mano kraujo; mane nustumia prie sienos, vinis, ant kurios kadaise galbūt kabojo paveikslas, sminga man į nugarą; Sorabas klykia; tabla, fisharmonija, *dil-roba*; mane sviedžia į sieną; kastetas trupina mano žandikaulį; springstu savo dantimis, ryju juos, galvoju apie tas nesuskaičiuojamas valandas, kurias praleidau valydamas juos dantų šepetėliu ir siūlu; mane vėl sviedžia į sieną; guliu ant grindų, kraujas iš prakirstos viršutinės lūpos sunkiasi į rausvai violetinį kilimą, skausmas skrodžia mano pilvą; svarstau, kada vėl galėsiu kvėpuoti. Paskui mano lūžtančių šonkaulių garsas, kaip šakų, kurias mudu su Hasanu laužydavome, kad galėtume kautis kardais lyg Sinbadas senuose filmuose; Sorabas klykia; mano veidas trenkiasi į televizoriaus staliuko kampą; vėl lūžio garsas, šįkart po kairiąja akimi; muzika; Sorabas klykia; pirštai nutveria mano plaukus, atlošia galvą atgal, šmėžuoja nerūdijantis plienas; vėl lūžio garsas — dabar mano nosis; nuo skausmo sukandu dantis, paste-

biu, kad jie jau nesirikiuoja į vieną eilę kaip anksčiau; mane spardo; Sorabas klykia.

Nežinau, kada pradėjau juoktis, bet pradėjau. Juokiantis skaudėjo žandikaulius, šonkaulius, gerklę. Bet aš vis juokiausi. Ir kuo labiau juokiausi, tuo stipriau jis mane spardė, trankė, daužė.

— KAS TAU JUOKINGA? — sulig kiekvienu smūgiu riaumojo Asefas.

Jo seilės nutiško man ant akies. Sorabas klykė.

— KAS TAU JUOKINGA? — užbliovė Asefas.

Lūžo dar vienas šonkaulis — šįkart kairėje pusėje, apačioje. Man juokinga buvo tai, kad pirmą kartą nuo 1975 metų žiemos pajutau ramybę. Juokiausi, nes supratau, kad kažkokia mano dalelė to laukė. Prisiminiau tą dieną, kai apmėčiau Hasaną granatais ir bandžiau jį išprovokuoti. Jis tiesiog stovėjo ir nieko nedarė, į jo marškinius gėrėsi raudonos sultys tarsi kraujas. Tada išlupo man iš rankos granatą ir sutraiškė sau į kaktą. *„Ar dabar patenkintas? —* sušnypštė jis. — *Ar dabar geriau jautiesi?"* Nesijaučiau patenkintas ir nesijaučiau geriau. Bet dabar jaučiausi. Mano kūnas buvo sužeistas — tik vėliau sužinosiu, kaip stipriai — bet dabar aš išgijau. Pagaliau išgijau. Todėl ir juokiausi.

Tada pabaiga. Šitą atsiminsiu iki karsto lentos.

Aš gulėjau ant grindų ir juokiausi, Asefas apžergęs mano krūtinę, jo veidas kaip pamišėlio, įrėmintas plaukų raizgalynės, siūbuojančios per colį nuo mano veido; laisva ranka sugriebęs mane už gerklės; kitą, tą, kuria laiko kastetą, iškėlęs smūgiui virš peties; jis dar aukščiau pakėlė kumštį, pasiruošė kitam smūgiui.

Tada pasigirdo plonas balsas:

— *Bas.*

Mudu sužiurome.

— Prašau, daugiau nebereikia.

Prisiminiau, ką man ir Faridui, atidarydamas duris, pasakė našlaičių namų direktorius. Koks buvo jo vardas? Zamanis? *„Jis ne-*

išskiriamas su tuo daiktu, — pasakė jis. — *Kad ir kur eitų, nešiojasi įsikišęs tą daiktą užantin.*"

— Daugiau nebereikia.

Berniuko skruostais riedėjo lygiagretūs ašarų, sumišusių su dažais, upeliai, jie nutepliojo raudonai dažytus skruostus. Jo apatinė lūpa virpėjo. Iš nosies tekėjo snargliai.

— *Bas,* — sugargė jis.

Jo ranka buvo atitraukta už peties, tampraus raiščio gale jis laikė laidynės kaušelį. Jame kažkas buvo, kažkas geltonas ir žvilgus. Sumirksėjau, kad nuo akies nuvalyčiau kraują, ir pamačiau, kad tai žalvarinis rutuliukas nuo stalo kojas laikančio lanko. Sorabas buvo nutaikęs laidynę Asefui į veidą.

— Daugiau nebereikia, pone, prašau, — mykė kimiu ir drebančiu balsu. — Nebeskriauskit jo.

Asefo burna nebyliai krustelėjo. Jis pradėjo kažką sakyti, bet nutilo.

— Ką čia dabar darai? — galiausiai paklausė.

— Liaukitės, — pakartojo Sorabas. Jo žaliose akyse kaupėsi ašaros ir maišėsi su dažais.

— Nuleisk ją, chazare, — sušnypštė Asefas. — Nuleisk, arba tai, ką darau jam, bus tik švelnus ausies pasukimas, palyginti su tuo, ką padarysiu tau.

Pasipylė ašaros. Sorabas papurtė galvą.

— Prašau, aga, — tarė jis. — Liaukitės!

— Nuleisk.

— Nebeskriauskit jo.

— Nuleisk.

— Prašau.

— NULEISK, SAKAU!

— *Bas.*

— NULEISK!

Asefas paleido mano gerklę ir šoko ant Sorabo.

Laidynė sušvilpė. Po akimirkos Asefas ėmė klykti. Jis prispaudė delną ten, kur ką tik buvo jo kairioji akis. Tarp jo pirštų sunkėsi kraujas. Kraujas ir dar kažkas, kažkas balta ir želė pavidalo. *Jis vadinamas stiklakūniu,* kuo aiškiausiai pamaniau. *Kažkur skaičiau. Stiklakūnis.*

Asefas raitėsi ant kilimo. Griuvo nuo šono ant šono spiegdamas, vis dar prispaudęs ranką prie kruvinos akiduobės.

— Eime, — tarė Sorabas.

Jis paėmė mano ranką. Padėjo man atsistoti. Kiekvienas mano sumušto kūno colis alpėjo iš skausmo. Mums už nugaros Asefas tebespiegė.

— IŠIMKIT! IŠIMKIT JĮ! — klykė jis.

Svyruodamas atidariau duris. Mane pamatę, sargybiniai išpūtė akis; įdomu, kaip aš atrodžiau. Kiekvienas atodūsis raižė man pilvą. Vienas sargas pasakė kažką puštūniškai ir jie pralėkė pro mus į kambarį, kuriame tebestaugė Asefas.

— IŠIMKIT!

— *Bia*, — tarė Sorabas, tempdamas mane už rankos. — Eime!

Koridoriuje suklupau, laikydamas mažą Sorabo rankelę savojoje. Paskutinį kartą žvilgtelėjau per petį. Sargybiniai spietėsi prie Asefo, kažką darė jo veidui. Tada supratau: žalvarinis rutuliukas tebebuvo įstrigęs jo tuščioje akiduobėje.

Pasaulis aplink mane kilnojosi aukštyn ir žemyn, siūbavo iš vienos pusės į kitą. Nušlubčiojau paskui Sorabą laiptukais žemyn. Iš viršaus tebeaidėjo Asefo riksmai, sužeisto gyvūno riksmas. Nusigavome laukan, į dienos šviesą, mano ranka buvo uždėta ant Sorabo peties; ir tada pamačiau mūsų link bėgantį Faridą.

— *Bismillah! Bismillah!* — išvydęs mane, šūktelėjo jis.

Jis užmetė mano ranką sau per petį ir kilstelėjo mane. Paskubomis nutempė į sunkvežimį. Regis, aš rėkiau. Stebėjau, kaip jo sandalai trepsi į šaligatvį, kaip pliaukši į juodus sudiržusius kulnus. Kvėpuojant skaudėjo. Žiūrėjau į „Land Cruiserio“ stogą, gulėdamas ant užpakalinės sėdynės, kūno spalvos, suplyšusiais apmušalais;

klausiausi įkyraus pypsėjimo. Kažkuris apibėgo aplink mašiną. Faridas ir Sorabas persimetė keliais žodžiais. Trinktelėjo sunkvežimio durelės, suburzgė variklis. Automobilis staiga trūktelėjo į priekį, ir sau ant kaktos pajutau mažytę rankutę. Girdėjau balsus gatvėje, kažkas šaukė, pro langą šmėkščiojo medžiai. Sorabas kūkčiojo. Faridas tebekartojo:

— *Bismillah! Bismillah!*

Tikriausiai tada netekau sąmonės.

Dvidešimt trečias

Pro rūką šmėkščiojo veidai, pasirodydavo, išnykdavo. Įdėmiai žiūrėjo į mane iš viršaus, klausinėjo. Jie visi manęs klausinėjo. Ar aš žinau, kas esu? Ar man kur nors skauda? Aš žinau, kas esu ir man skauda visur. Norėjau jiems tai pasakyti, bet kalbant skaudėjo. Žinojau, kad skauda, nes prieš kurį laiką — gal prieš metus, gal prieš dvejus, gal prieš dešimt bandžiau kalbėti su vaiku rausvintais skruostais ir juodai ištepliotomis akimis. Vaikas. Taip, matau jį dabar. Mudu esame kažkokioje mašinoje, aš ir tas berniukas, nemanau, kad vairuoja Soraja, nes ji niekada nevažiuoja taip greitai. Noriu kažką tam vaikui pasakyti — atrodo, tai labai svarbu. Bet neatsimenu, ką noriu pasakyti, ar kodėl tai gali būti taip svarbu. Gal noriu jam pasakyti, kad liautųsi verkti, kad dabar viskas bus gerai? Gal ir ne. Kažkodėl, net neįsivaizduoju kodėl, noriu tam berniukui padėkoti.

Veidai. Visi su žaliomis kepurėmis. Jie atsiranda ir išnyksta iš regėjimo lauko. Skubiai kalba, taria nesuprantamus žodžius. Girdžiu ir kitus balsus, kitus garsus, pypsėjimus, signalus. Ir visą laiką daugybė veidų. Žiūri į mane iš viršaus. Atsimenu tik vieną, želė suteptais plaukais ir Klarko Geiblo ūsais, tą, su Afrikos formos dėme ant kepurės. Ponas muilo operos žvaigždė. Juokinga. Noriu nusijuokti. Bet juokiantis irgi skauda.

Nugrimztu.

JI SAKO, KAD JOS VARDAS AIŠA, „kaip pranašo žmonos". Jos žylantys plaukai perskirti per vidurį ir surišti į uodegą, į nosį įvertas saulės formos auskaras. Ji buvo užsidėjusi dvižidinius akinius, nuo kurių akys atrodo išsprogusios. Ji irgi vilki žaliai, jos rankos švelnios. Pamačiusi, kad į ją žiūriu, nusišypso. Pasako kažką angliškai. Man iš krūtinės kažkas kyšo.

Nugrimztu.

ŠALIA MANO LOVOS stovi vyras. Aš jį pažįstu. Jis tamsus ir liesas, su ilga barzda. Jis dėvi kepurę — kaip tos kepurės vadinamos? *Pakoliais?* Pakreipęs kepurę į šoną kaip vienas įžymus žmogus, kurio vardo dabar neatsimenu. Aš tą vyrą pažįstu. Jis prieš kelerius metus mane kažkur vežė. Man kažkas negerai burnai. Girdžiu burbuliavimą.

Nugrimztu.

MANO DEŠINĖ RANKA DEGA. Moteris su akiniais ir saulės formos auskaru pasilenkia prie mano rankos ir pritaiso permatomą plastikinį vamzdelį. Ji sako:

— Tai kalis. Gelia kaip bitė, ar ne?

Tikrai gelia. Koks jos vardas? Kažkaip susijęs su pranašu. Aš ją irgi pažinojau prieš kelerius metus. Ji būdavo susirišusi plaukus į uodegėlę. Dabar jie atmesti ant nugaros, surišti raiščiu. Soraja buvo taip susirišusi plaukus, kai pirmą kartą su ja kalbėjausi. Kada tai buvo? Praėjusią savaitę?

Aiša! Taip.

Man kažkas negerai burnai. Ir dar tas daiktas kyšo krūtinėje.

Nugrimztu.

MES ESAME SULEIMANO KALNUOSE, Balukistane, ir Baba imasi su juodąja meška. Jis yra mano vaikystės Baba, *Toophan agha*, milžiniškas puštūnų galios įsikūnijimas, ne suvytęs vyras po antklodėmis, ne vyras įkritusiais skruostais ir įdubusiomis akimis. Jie ritinėjasi ant žalios žolės, žmogus ir žvėris, plaikstosi garbanoti Babos plaukai. Meška riaumoja, o gal Baba. Taškosi seilės ir kraujas; susitinka ranka ir letena. Su didžiausiu trenksmu jie krenta ant žemės ir Baba atsisėda meškai ant krūtinės, pirštais bado jos snukį. Jis atsisuka į mane, ir aš pamatau. Jis — tai esu aš. Aš imuosi su meška.

Pabundu. Grįžo liesas tamsus vyras ir vėl stovi prie mano lovos. Jo vardas Faridas, jau pamenu. O šalia jo vaikas iš mašinos. Jo veidas man primena varpelių skambėjimą. Aš ištroškęs.

Nugrimztu.

Vis pabundu ir vėl nugrimztu.

VYRO SU KLARKO GEIBLO ŪSAIS VARDAS yra gydytojas Farukis. Jis visai nebuvo muilo operos žvaigždė, jis buvo otolaringologas, nors man jis vis tiek atrodė tarsi koks Armandas iš aistringos muilo operos, vykstančios tropikų saloje.

— *Kur aš esu?* — norėjau paklausti.

Bet mano burna neprasižiojo. Suraukiau antakius. Suniurnėjau. Armandas nusišypsojo: jo dantys buvo akinamai balti.

— Dar ne, Amirai, — tarė jis, — bet jau greitai. Kai bus išimtos vielos.

Jis kalbėjo angliškai su ryškiu, kapotu urdų akcentu.

Vielos?

Armandas sukryžiavo rankas; jo dilbiai buvo plaukuoti, jis nešiojo auksinį vestuvinį žiedą.

— Jūs turbūt svarstote, kur esate, kas jums atsitiko? Tai visiškai

normalu, žmonės po operacijos visada šiek tiek nesiorientuoja. Aš jums pasakysiu, ką žinau.

Norėjau paklausti apie vielas. Po operacijos? Kur Aiša? Norėjau, kad ji man nusišypsotų, kad paimtų mano ranką savo švelniomis rankomis.

„Armandas“ suraukė kaktą, sureikšmindamas save, kilstelėjo vieną antakį.

— Jūs esate ligoninėje, Pešavare. Jūs čia jau dvi dienos. Jūs patyrėte kelis sunkius sužalojimus, Amirai, privalau jus įspėti. Sakyčiau, jums pasisekė, kad likote gyvas, mano drauge. — Sakydamas tai judino smilių į priekį ir atgal kaip švytuoklę. — Jums trūko blužnis, tikriausiai — tuo geriau jums — trūko ne iš karto, nes pilvo ertmėje buvo matomas senesnis kraujavimas. Mano kolegos iš bendrojo chirurginio skyriaus privalėjo būtinai pašalinti blužnį. Jei ji būtų trūkusi anksčiau, jūs būtumėte mirtinai nukraujavęs. — Jis paplekšnojo man per ranką, per tą, į kurią lašėjo vaistai, ir nusišypsojo. — Taip pat jums lūžo keli šonkauliai. Vienas šonkaulio lūžis sukėlė pneumatoraksą.

Suraukiau antakius. Bandžiau išsižioti. Prisiminiau vielas.

— Tai reiškia, kad buvo pradurtas jūsų plautis, — paaiškino „Armandas“. Jis trūktelėjo permatomą plastikinį vamzdelį mano kairėje pusėje. Vėl pajutau, kad kažkas įsmeigta į krūtinę. — Skylę izoliavome šituo krūtinės vamzdeliu.

Akimis nusekiau vamzdelį, išlindusį iš po tvarsčių ant mano krūtinės, iki indo, iki tam tikro stulpelio, pripildyto vandens. Iš ten girdėjosi burbuliavimas.

— Jūs taip pat patyrėte įvairiausių plėštinių žaizdų. Įpjovimų.

Norėjau jam pasakyti, kad žinau, kas yra plėštinė žaizda: buvau rašytojas. Bandžiau prasižioti. Ir vėl pamiršau vielas.

— Sudėtingiausia plėštinė žaizda buvo virš jūsų viršutinės lūpos, — pasakė „Armandas“. — Nuo sužeidimo lūpa plyšo pusiau, tiesiai per vidurį. Tačiau nesijaudinkite, vyrukai iš plastinės chirur-

gijos ją susiuvo. Jie mano, kad pavyko puikiai, nors randas liks. Tai neišvengiama.

Taip pat kairėje pusėje patyrėte orbitalės lūžį: tai akiduobės kaulas, ir jį taip pat turėjome sutvarkyti. Vielas iš jūsų žandikaulių išimsime maždaug po šešių savaičių, — tęsė „Armandas“. — O iki tol siurbkite skysčius ir kokteilius. Numesite šiek tiek svorio ir kurį laiką kalbėsite kaip Alas Pačino iš pirmosios *„Krikštatėvio“* dalies. — Jis nusijuokė. — Tačiau šiandien privalote atlikti vieną dalyką. Ar žinote, kokį?

Papurčiau galvą.

— Šiandien jūsų darbas yra išleisti dujas. Kai tai padarysite, galėsime pradėti jus maitinti. Nebus bezdalų, nebus ir maisto. — Jis ir vėl nusijuokė.

Vėliau, kai Aiša pakeitė lašinę ir paprašyta pakėlė galvūgalį, pagalvojau apie tai, kas man atsitiko. Trūkusi blužnis. Išmušti dantys. Pradurtas plautis. Sulaužyta akiduobė. Stebėdamas ant palangės duonos trupinius lesantį balandį, vis galvojau dar apie vieną dalyką, kurį man pasakė „Armandas“ — gydytojas Farukis: *„Nuo sužeidimo jūsų viršutinė lūpa plyšo pusiau, tiesiai per vidurį“.* Tiesiai per vidurį. Kaip kiškio lūpa.

KITĄ DIENĄ aplankyti manęs atėjo Faridas ir Sorabas.

— Ar šiandien žinai, kas mes tokie? Ar atsimeni? — pusiau juokaudamas paklausė Faridas.

Linktelėjau.

— *Al hamdullellah!* — švytėdamas šūktelėjo jis. — Daugiau nebekalbėsi nesąmonių.

— Ačiū, Faridai, — pasakiau pro vielomis surakintus žandikaulius. Armandas buvo teisus — tikrai kalbėjau kaip Alas Pačino iš *„Krikštatėvio“*. Ir kiekvieną kartą, liežuviui išlindus pro skyles, kurios atsirado vietoje išmuštų ir mano prarytų dantų, aš nustebdavau. — Tikrai noriu tau padėkoti. Už viską.

Jis numojo ranka, šiek tiek nuraudo.

— *Bas*, tai neverta padėkų, — atsakė.

Pasisukau į Sorabą. Jis buvo naujai apsirengęs — vilkėjo šviesiai rudą šiek tiek per didelį *pirhan-tumbaną* ir buvo užsidėjęs juodą kepurėlę. Nuleidęs akis į žemę, žaidė su lašinės vamzdeliu, išsirangiusiu ant lovos.

— Mudu nebuvome tinkamai supažindinti, — pasakiau ir ištiesiau jam ranką: — Aš esu Amiras.

Jis žvilgtelėjo į mano ranką, paskui į mane.

— Jūs esate tas ponas Amiras, apie kurį man pasakojo tėvas? — paklausė.

— Taip.

Prisiminiau žodžius iš Hasano laiško: „*Farzanai ir Sorabui daug pasakojau apie tave, kaip mudu kartu augome, žaidėme ir lakstėme gatvėmis. Jie juokiasi iš pasakojimų apie visas tavo ir mano krėstas šunybes!*“

— Aš taip pat noriu tau padėkoti, mielas Sorabai, — pasakiau. — Tu išgelbėjai man gyvybę.

Jis nieko neatsakė. Nepaėmė ir mano rankos, tad aš ją nuleidau.

— Man patinka tavo nauji drabužiai, — suvapėjau.

— Jie mano sūnaus, — tarė Faridas. — Jis juos jau išaugo. Sakyčiau, jie visiškai tinka Sorabui. Sūnus sakė, kad, kol rasime Sorabui vietą, jis gali pagyventi pas mus. Mes neturime daug vietos, bet ką padarysi. Negaliu jo palikti gatvėje. Be to, mano vaikai jį jau pamėgo. *Ha*, Sorabai?

Tačiau berniukas tik žiūrėjo į žemę, tarp pirštų sukiodamas vamzdelį.

— Norėjau paklausti, — truputį dvejodamas tarė Faridas. — Kas atsitiko tame name? Kas tarp tavęs ir to talibo įvyko?

— Sakykime, kad abu gavome, ko nusipelnėme, — atsakiau.

Faridas linktelėjo galvą ir nebeklausinėjo. Man pasirodė, kad nežinia kuriuo metu, kai išvykome iš Pešavaro į Afganistaną iki dabar, mes tapome draugais.

— Aš irgi norėjau kai ko paklausti.

— Ko?

Valandėlę delsiau. Bijojau atsakymo.

— Rahimas Chanas, — pratariau.

— Jo nebėra.

Mano širdis šoktelėjo.

— Ar jis...

— Ne, tiesiog... nebėra. — Jis man padavė nedidelį popieriaus lapą ir raktelį. — Savininkas man perdavė, kai buvau nuėjęs jo ieškoti. Jis pasakė, kad Rahimas Chanas išvyko kitą dieną po mūsų išvažiavimo.

— Kur jis išvyko?

Faridas gūžtelėjo pečiais.

— Savininkas nežinojo. Jis pasakė, kad Rahimas Chanas paliko tau laišką bei raktą ir išėjo. — Jis žvilgtelėjo į laikrodį. — Geriau jau eisiu. *Bia*, Sorabai.

— Gal galėtumei jį kuriam laikui palikti? — paklausiau. — Ir pasiimti kiek vėliau? — Atsisukau į Sorabą. — Ar norėtumei pas mane kurį laiką pasilikti?

Jis trūktelėjo pečiais ir nieko neatsakė.

— Žinoma, — atsakė Faridas. — Aš jo ateisiu prieš pat vakaro *namazą*.

PALATOJE GULĖJO DAR trys ligoniai. Du vyresni vyrai, vienas — sugipsuota koja, kitas — švokščiantis nuo astmos, ir jaunuolis, maždaug penkiolikos ar šešiolikos metų, kuriam operavo apendicitą. Senis sugipsuota koja spoksojo į mus nemirksėdamas, nužvelgdamas tai mane, tai ant taburetės sėdinti chazarą berniuką. Mano palatos kaimynų šeimos — senos moterys, vilkinčios ryškius *shalvar-kameezes*, vaikai su kepurėlėmis — triukšmingai įeidavo ir išeidavo iš palatos. Jie atsinešdavo *pakoras*, *naaną*, *samosas*, *birjani*. Kartais žmonės tiesiog užklysdavo į palatą, — tarkim aukštas, barz-

dotas vyras, užsukęs prieš ateinant Faradui su Sorabu. Jis buvo apsivyniojęs audiniu. Aiša jo kažko urdu kalba paklausė. Nekreipdamas į ją dėmesio, įdėmiai apžiūrinėjo palatą. Man pasirodė, kad į mane žvelgė kiek ilgiau nei į kitus. Kai slaugė kreipėsi į jį dar kartą, jis tiesiog apsigręžė ir išspūdino.

— Kaip laikaisi? — paklausiau Sorabo.

Jis gūžtelėjo pečiais, žiūrėjo sau į rankas.

— Gal tu alkanas? Moteris davė man lėkštę *birjani*, bet aš negaliu jo valgyti, — pasakiau. Nežinojau, ką dar pridurti. — Norėtum?

Jis papurtė galvą.

— Norėtum pasikalbėti?

Jis ir vėl papurtė galvą.

Mudu taip ir sėdėjome tylėdami: aš lovoje, atsirėmęs į dvi pagalves, užkištas už nugaros, o Sorabas ant trikojės taburetės prie mano lovos. Nežinia kada užmigau, o kai pabudau, dienos šviesa jau buvo kiek apsiblaususi, šešėliai nutysę, tačiau Sorabas tebesėdėjo šalia manęs ir tebežiūrėjo į savo rankas.

TĄ VAKARĄ, kai Faridas pasiėmė Sorabą, išlanksčiau Rahimo Chano laišką. Atidėliojau skaitymą kiek galėdamas. Jame buvo parašyta:

Mielasis Amirai,

Inshallah, tave mano laiškas saugiai pasiekė. Tikiuosi, kad per mane nepatyrei žalos ir Afganistanas tau buvo geras. Aš už tave meldžiausi nuo tos dienos, kai išvykai.

Tu neklydai įtardamas, kad visus tuos metus aš žinojau. Aš tikrai žinau. Hasanas netrukus man papasakojo. Tai, ką padarei, yra blogai, Amirai jan, tačiau nepamiršk, kad tada, kai tai atsitiko, tu buvai berniukas. Mažas sutrikęs berniukas. Tu tada buvai sau per griežtas

ir tebesi — mačiau tai tavo akyse Pešavare. Bet tikiuosi, kad atkreipsi į tai dėmesį: žmogus, neturintis sąžinės ir gerumo, nesikankina. Tikiuosi, kad tavo kančia pasibaigs su šia kelione į Afganistaną.

Mielasis Amirai, man labai gėda dėl melo, kurį tau pasakojau visus tuos metus. Tu turėjai teisę pykti Pešavare. Tu turėjai teisę žinoti. Taip pat ir Hasanas. Žinau, tai nieko nepateisins, bet Kabulas, kuriame tais laikais gyvenome, buvo keistas pasaulis, jame kai kurie dalykai buvo svarbesni už tiesą.

Mielasis Amirai, žinau, koks griežtas tau buvo tėvas, kai augai. Mačiau, kaip kentėjai ir troškai jo švelnumo, ir dėl tavęs man plyšo širdis. Tačiau tavo tėvas buvo žmogus, plėšomas į dvi puses, Amirai jan: tarp tavęs ir Hasano. Jis mylėjo jus abu, bet jis negalėjo mylėti Hasano taip, kaip troško, atvirai, kaip tėvas. Užtat jis išsiliedavo ant tavęs, Amirai, nes tu buvai ta socialiai teisėtoji pusė, simbolizuojanti jo paveldėtus turtus ir su jais gautą nuodėmių nebaudžiamumo privilegiją. Matydamas tave, jis matė save. Ir savo kaltę. Tu tebepyksti, ir aš suprantu, kad dar tikrai per anksti tikėtis, kad tu tai pripažinsi, bet gal vieną dieną suprasi, kad tavo tėvas, būdamas tau griežtas, būdavo griežtas ir sau. Tavo tėvas kaip ir tu buvo iškankinta siela, Amirai jan.

Nemoku aprašyti, koks gilus ir juodas liūdesys mane apėmė, kai sužinojau, kad jis mirė. Aš jį mylėjau, nes jis buvo mano draugas, be to, jis buvo geras žmogus, galbūt netgi didis žmogus. Ir aš noriu, kad suprastum, jog tas gerumas, tas *tikrasis* gerumas gimė iš tavo tėvo sąžinės graužaties. Kartais galvoju, kad viskas, ką jis darė — gatvėje maitino vargšus, statė našlaičių namus, prireikus duodavo draugams pinigų, — viską darė norėdamas save

išpirkti. Ir aš tikiu, kad tai ir yra tikrasis atpirkimas, Amirai jan, kai kaltė skatina daryti gera.

Žinau, kad galiausiai Dievas atleis. Jis atleis tavo tėvui, man ir tau taip pat. Tikiuosi, kad tu irgi atleisi. Jei gali, atleisk savo tėvui. Jei nori, atleisk man. Bet svarbiausia, atleisk sau.

Palikau tau šiek tiek pinigų, tiesą pasakius, didžiąją dalį to, kas man liko. Manau, kad, grįžęs čia, gali turėti išlaidų ir tų pinigų turėtų pakakti jas padengti. Pešavare yra bankas, Faridas žino, kur jis. Pinigai sudėti saugyklos dėžėje. Aš tau palieku raktą.

O man jau laikas vykti. Nebedaug liko laiko, ir aš noriu jį praleisti vienas. Neieškok manęs, toks mano paskutinis prašymas.

Palieku tave Dievo rankose.

Visada tavo draugas,

Rahimas

Ligoninės chalato rankove brūkštelėjau sau per akis. Sulanksčiau laišką ir pakišau po čiužiniu.

„Amirai, tu buvai ta socialiai teisėtoji pusė, simbolizuojanti jo paveldėtus turtus ir su jais gautą nuodėmių nebaudžiamumo privilegiją." Svarsčiau, gal dėl to mudu su Baba daug geriau sugyvenome Jungtinėse Valstijose. Už menkus pinigus pardavinėjome senus daiktus, dirbome prastus darbus, gyvenome purviname bute — amerikietiškas lūšnelės variantas; gal Amerikoje Baba, pažvelgęs į mane, pamatydavo kruopelę Hasano.

„Tavo tėvas kaip ir tu buvo iškankinta siela", rašė Rahimas Chanas. Gal ir taip. Mes abu nusidėjome ir išdavėme. Tačiau Baba graužiamas sąžinės darė gera. Ką aš padariau, išskyrus tai, kad suverčiau kaltę ant tų žmonių, kuriuos išdaviau, o paskui bandžiau viską pamiršti? Ką padariau aš, išskyrus tai, kad kankinausi nuo nemigos?

Ką padariau, kad atitaisyčiau klaidas?

Kai atėjo slaugė — ne Aiša, o raudonplaukė moteris, kurios vardą pamiršau, — rankoje laikydama švirkštą ir paklausė, ar man reikės suleisti morfijaus, atsakiau, kad taip.

ANKSTI RYTĄ MAN išėmė vamzdelį iš krūtinės, ir „Armandas", liepęs personalui tęsti toliau, leido man atsigerti obuolių sulčių. Kai Aiša pastatė sulčių puodelį ant spintelės šalia mano lovos, paprašiau veidrodžio. Atitraukdama užuolaidą ir leisdama rytinei saulei užlieti palatą, ji pakėlė savo dvižidinius akinius ant kaktos.

— Turėkite galvoje, — per petį tarė ji, — po kelių dienų atrodysite daug geriau. Mano žentas praėjusiais metais buvo patekęs su mopedu į avariją. Jis buvo velkamas veidu per asfaltą ir pasidarė violetinis kaip baklažanas. Dabar ir vėl gražus kaip Lolivudo kino žvaigždė.

Nepaisant jos patikinimo, žiūrėdamas į veidrodį ir matydamas, kas liko iš mano veido, netekau amo. Atrodė, tarsi kažkas po oda būtų pakišęs pompos antgalį ir papumpavęs. Mano akys buvo mėlynos ir patinusios. Baisiausiai atrodė burna — kaip groteskiškas violetinis ir raudonas gniutulas, visa sudaužyta ir susiūta. Pabandžiau nusišypsoti, bet lūpas nutvilkė skausmas. Kurį laiką nesišypsosiu. Ant mano kairiojo skruosto matyti siūlės: po smakru ir ant kaktos, tuoj po plaukų linija.

Senis sugipsuota koja kažką pasakė urdų kalba. Gūžtelėjau pečiais ir papurčiau galvą. Jis parodė į savo veidą, paplekšnojo ir plačiai išsiviepė bedante šypsena.

— Labai gerai, — pasakė jis anglų kalba. — *Inshallah.*

— Ačiū, — sušnabždėjau.

Vos tik padėjau veidrodį, įėjo Faridas su Sorabu. Berniukas atsisėdo ant taburetės ir atrėmė galvą į metalinę lovos atkaltę.

— Žinai, kuo greičiau tave iš čia pasiimsime, tuo bus geriau, — tarė Faridas.

— Gydytojas Farukis sako...

— Turiu galvoje, ne iš ligoninės. Iš Pešavaro.

— Kodėl?

— Nemanau, kad čia ilgai būsi saugus, — atsakė Faridas. Jis patylėjo. — Talibanas čia turi draugų. Jie pradės tavęs ieškoti.

— Manau, kad jau pradėjo, — sumurmėjau.

Staiga pagalvojau apie barzdotą vyrą, užklydusį į palatą ir spoksojusį į mane.

Faridas pasilenkė.

— Kai tik galėsi paeiti, nuvešiu tave į Islamabadą. Ten nebus visiškai saugu, nė vienoje vietoje Pakistane dabar nebesaugu, tačiau ten geriau nei čia. Bent jau laimėsi šiek tiek laiko.

— Faridai, tau irgi nėra saugu. Gal tau nevertėtų su manimi matytis. Tu turi rūpintis šeima.

Vyriškis numojo ranka.

— Mano berniukai dar jauni, bet jau labai įžvalgūs. Jie žino, kaip pasirūpinti savo motinomis ir seserimis. — Jis nusišypsojo. — Be to, nesakiau, kad tai darysiu nemokamai.

— Aš to neleisčiau, net jei ir siūlytumeisi, — atsakiau.

Pamiršau, kad negaliu šypsotis ir vėl pamėginau. Mano smakru nuvarvėjo plona kraujo srovelė.

— Ar galiu tavęs paprašyti dar vienos paslaugos?

— Dėl tavęs tūkstantį kartų, — pasakė Faridas.

Staiga pravirkau. Traukiau oro gūsius, skruostais srūvant ašaroms ir geliant nubrozdintą lūpų odą.

— Kas nutiko? — išsigandęs paklausė vyriškis.

Užsidengiau veidą ranka, o kitą pakėliau. Žinau, kad mane stebėjo visa palata. Pasijutau pavargęs ir tuščias.

— Atsiprašau, — sumurmėjau.

Sorabas žiūrėjo į mane suraukęs kaktą.

Kai vėl galėjau kalbėti, pasakiau Faridui, ko man reikia.

— Rahimas Chanas sakė, kad jie gyvena Pešavare.

— Gal galėtum užrašyti jų vardus, — paprašė Faridas, atsargiai stebėdamas mane, tarsi svarstytų, ką dar galiu iškrėsti. Jis atsisuko į Sorabą. — O tavęs ateisiu pasiimti šįvakar. Nenuvargink per daug pono Amiro.

Tačiau Sorabas buvo nuėjęs prie lango, kur pustuzinis pasipūtusių balandžių vaikščiojo į priekį ir atgal ant palangės, stuksendami į medį ir lesdami sudžiūvusios duonos trupinius.

SPINTELĖS PRIE LOVOS STALČIUJE radau seną „*National Geographic*" žurnalą, apkramtytą pieštuką, šukas išlūžusiais dantukais ir tai, ko ieškojau. Nuo pastangų veidu tekant prakaitui, siekiau kortų kaladės. Jau anksčiau buvau jas suskaičiavęs, ir keisčiausia, jog kaladė buvo pilna. Paklausiau Sorabo, ar nenorėtų pažaisti. Nesitikėjau, kad atsakys, maniau, kad teks žaisti vienam. Nuo to laiko, kai pasprukome iš Kabulo, jis buvo tylus. Tačiau atsisuko nuo lango ir atsakė:

— Aš moku žaisti tik pandžaparą.

— Man jau tavęs gaila, nes esu geriausiais pandžaparo meistras. Garsus visame pasaulyje.

Jis atsisėdo ant taburetės šalia manęs. Daviau jam penkias kortas.

— Kai mudu su tavo tėvu buvome tokio amžiaus kaip tu, lošdavome pandžaparą. Ypač žiemą, kai snigdavo ir negalėdavome eiti į lauką. Lošdavome, kol nusileisdavo saulė.

Vaikas išmetė kortą ir pasiėmė vieną iš kaladės. Vogčiomis į jį žvilgčiojau, kai jis apmąstydavo, kokias turi kortas. Jis buvo toks panašus į savo tėvą: kai abiem rankomis išskleisdavo kortas vėduokle, kai prisimerkdavo, kol jas apžiūrinėdavo, kai retkarčiais žvilgtelėdavo man į akis.

Žaidėme tylėdami. Laimėjau pirmą partiją, leidau jam laimėti kitą ir sąžiningai bei teisingai pralaimėjau dar penkias.

— Tu žaidi taip pat gerai, kaip ir tavo tėvas, gal net geriau, — pasakiau po paskutinio pralaimėjimo. — Kartais jį nugalėdavau, bet man atrodo, kad jis leisdavo man laimėti. — Prieš tęsdamas patylėjau: — Mudu su tavo tėvu žindė ta pati moteris.

— Žinau.

— Ką... ką jis tau apie mus pasakojo?

— Kad buvote pats geriausias jo draugas, — atsakė jis.

Tarp pirštų sukiojau būgnų valetą, varčiau jį pirmyn atgal.

— Deja, nebuvau labai geras draugas, — tariau. — Bet norėčiau būti tavo draugas. Manau, galėčiau tapti geru tavo draugu. Ar tu nieko prieš? Ar norėtumei?

Atsargiai uždėjau ranką jam ant dilbio, bet vaikas krūptelėjo. Padėjo kortas ir atsistūmė su taburete. Nuėjo atgal prie lango. Saulei leidžiantis už Pešavaro, dangų užliejo raudoni ir violetiniai dryžiai. Gatvėje, apačioje, buvo girdėti automobilių signalai, asilo bliovimas, policininko švilpukas. Sorabas stovėjo tamsiai raudonoje šviesoje, kaktą prispaudęs prie stiklo, kumščius susikišęs į pažastis.

TĄ VAKARĄ Aiša pakvietė asistentą, kad padėtų man žengti pirmuosius žingsnius. Tik vieną kartą perėjau per palatą, viena ranka spausdamas lašinės stovą, kita tvirtai įsikibęs asistento dilbio. Grįždamas į lovą, užtrukau dešimt minučių; pjūvis pilve pradėjo tvinkčioti, mane išpylė prakaitas. Žiopčiodamas atsiguliau į lovą, širdis daužėsi ausyse, galvojau, kaip pasiilgau savo žmonos.

Beveik visą kitą dieną mudu su Sorabu tylėdami lošėme pandžaparą. Ir kitą dieną taip pat. Mudu beveik nesikalbėjome, tik žaidėme pandžaparą: aš atsirėmęs lovoje, jis sėdėdamas ant trikojės taburetės. Tik retkarčiais pasivaikščiodavau po palatą arba nuslinkdavau į tualetą koridoriaus gale. Naktį sapnavau sapną. Atrodė, kad palatos tarpduryje stovi Asefas, o jo akyje vis dar įstrigęs žalvarinis rutuliukas.

— Mudu tokie pat, tu ir aš, — sakė jis. — Užaugai su juo, bet esi *mano* dvynys.

ANKSTI RYTĄ pasakiau „Armandui“, kad išvykstu.

— Dar tikrai per anksti jus išrašyti, — ėmė protestuoti „Armandas“. Tądien jis vilkėjo ne chirurgo chalatą, o susagstytą tamsiai mėlyną kostiumą, buvo pasirišęs geltoną kaklaraištį. Jo plaukai tebebuvo sutepti želė. — Jums vis dar leidžiami antibiotikai ir...

— Aš turiu vykti, — tariau. — Dėkoju jums už viską, ką dėl manęs jūs visi padarėte. Iš tikrųjų. Tačiau privalau važiuoti.

— Kur važiuosite? — paklausė „Armandas“.

— Geriau jau nesakysiu.

— Jūs vos paeinate.

— Galiu nueiti iki koridoriaus galo ir atgal, — atkirtau. — Man viskas bus gerai.

Planas buvo toks: išvažiuoti iš ligoninės, iš banko seifo pasiimti pinigus ir apmokėti gydymo išlaidas, nukakti iki našlaičių namų, ten palikti Sorabą Džonui ir Betei Koldvelams. Tada vykti į Islamabadą ir truputį pakeisti kelionės planus. Kelias dienas pabūti ten ir atsigauti. Vėliau parskristi namo.

Kad ir kaip ten būtų, toks buvo planas. Kol rytą atvažiavo Faridas su Sorabu.

— Tavo draugų, tų Džono ir Betės Koldvelų, Pešavare nėra, — pasakė Faridas.

Kol užsivilkau *pirhan-tumbaną*, užtrukau beveik dešimt minučių. Kilstelėjus ranką, skaudėjo krūtinę, kur buvo prapjovę įstatydami vamzdelį, o pilvas tvinkčiojo, kai tik pasilenkdavau. Šiurkščiai švokščiau dėliodamas daiktus į popierinį krepšį. Tačiau įstengiau susiruošti, o kai Faridas pranešė naujienas, jau sėdėjau ant lovos krašto. Sorabas prisėdo šalia manęs.

— Kur jie išvyko? — paklausiau.

Vyriškis papurtė galvą.

— Tu nesupranti...

— Nes Rahimas Chanas man sakė...

— Buvau nuėjęs į Jungtinių Valstijų konsulatą, — tarė Faridas, imdamas mano krepšį. — Pešavare niekada nebuvo Džono ir Betės Koldvelų. Pasak konsulato, tokie žmonės neegzistuoja. Bent jau ne Pešavare.

Sorabas sėdėjo šalia manęs ir vartė seną „*National Geographic*“ žurnalą.

IŠ BANKO PASIĖMĖME pinigus. Banko valdytojas, pilvotas vyras su prakaito dėmėmis pažastyse, šypsojosi ir tikino mane, kad niekas jų banke net nebuvo prilietęs pinigų.

— Nė vienas, — niūriai pasakė jis, mojuodamas smiliumi kaip ir „Armandas“.

Važiuoti per Pešavarą su tiek pinigų popieriniame maišelyje buvo gana pavojinga. Be to, įtarinėjau, kad kiekvienas barzdotas vyras, žvilgtelėjęs į mane, yra Asefo siųstas talibų žudikas. O mano baimę dar labiau aitrino du dalykai: Pešavare labai daug barzdotų vyrų ir visi visada spokso.

— Ką su juo darysim? — paklausė Faridas, iš lėto vesdamas mane nuo ligoninės apskaitos skyriaus prie mašinos.

Sorabas buvo įsitaisęs užpakalinėje „Land Cruiserio“ sėdynėje ir pro nuleistą langą, atrėmęs į delnus smakrą, stebėjo eismą.

— Jis negali likti Pešavare, — švokšdamas pasakiau.

— Ne, Amirai aga, jis negali, — atsakė Faridas. Jis mano žodžiuose įžvelgė klausimą. — Man labai gaila. Labai norėčiau...

— Viskas gerai, Faridai, — pasakiau ir vargais negalais šyptelėjau. — Tu ir taip turi daug burnų išmaitinti. — Šalia mašinos ant užpakalinių kojų stovėjo šuo, letenomis atsirėmęs į sunkvežimio dureles, ir vizgino uodegą. Sorabas glostė šunį. — Manau, kol kas jis važiuos į Islamabadą.

PER VISĄ BEVEIK KETURIŲ VALANDŲ kelionę į Islamabadą aš miegojau. Daug sapnavau, daugiausia atsimenu tik vaizdinių kratinį, tarsi vaizdinės atminties „Rolodex“ vizitinių kortelių šmėkščiojimą mano galvoje: Baba mano tryliktajam gimtadieniui marinuoja avieną; mudu su Soraja mylimės pirmąjį kartą; rytuose teka saulė, o mums ausyse tebeskamba vestuvių muzika, jos chna dažytos rankos pinasi su manosiomis; Baba mudu su Hasanu nusivežė į braškių lauką Džalalabade — savininkas mums leido valgyti jų kiek tik lenda, jei tik nupirksime mažiausiai keturis kilogramus — kimšome, kol pradėjo skaudėti pilvus. Koks tamsus, beveik juodas, ant balto sniego atrodė Hasano kraujas, lašantis nuo jo kelnių sėdynės. *„Kraujas yra galingas, bacheme.“* *Kala* Džamila plekšnoja Sorajai per kelį ir murma: *„Dievui geriau žinoti, gal tiesiog nelemta“.* Mudu miegame ant tėvo namo stogo. Baba sako, kad vienintelė nuodėmė yra vagystė: *„Kai pameluoji, pavagi žmogaus teisę į tiesą.“* Rahimas Chanas, telefonu tvirtinantis, kad galima ir vėl būti geram. *„Galima vėl būti geram...“*

Dvidešimt ketvirtas

Pešavaras man priminė, koks buvo Kabulas, o Islamabadas buvo toks miestas, koks Kabulas galėjo vieną dieną tapti. Gatvės buvo platesnės nei Pešavare, švaresnės ir apsodintos kinrožėmis bei ugniniais medžiais. Turgūs nebuvo tokie chaotiški, ne taip prigrūsti rikšų ir pėsčiųjų. Architektūra irgi dailesnė, modernesnė; mačiau parkus, kuriuose medžių pavėsyje žydėjo rožės ir jazminai.

Faridas surado mažą viešbutuką gatvėje, Margalos kalnų papėdėje. Pakeliui pravažiavome pro garsiąją Šacho Faisalo mečetę, didžiausią pasaulyje, su milžiniškomis betoninėmis sijomis ir aukštai iškilusiais minaretais. Sorabas, pamatęs mečetę, staiga atkuto, iškišo pro langą galvą ir tol į ją žiūrėjo, kol Faridas nepasuko už kampo.

VIEŠBUČIO KAMBARYS buvo akivaizdžiai geresnis nei Kabule, kur mudu su Faridu nakvojome. Patalai švarūs, kilimas išsiurbtas, vonia — be dėmelės. Buvo padėtas šampūnas, muilas, skutimosi peiliukai, dantų pastos tūbelė ir citrina kvepiantys rankšluosčiai. Ir ant sienų nematyti kraujo dėmių. Ir dar vienas dalykas: ant spintelės, prieš dvi viengules lovas, stovėjo televizorius.

— Žiūrėk! — tariau Sorabui.

Įjungiau jį ranka — nebuvo distancinio valdymo pultelio — ir perbėgau kanalus. Užtikau laidą vaikams su dviem pūkuotomis avimis marionetėmis, dainuojančiomis urdų kalba. Sorabas atsisėdo ant vienos lovos ir prisitraukė kelius prie krūtinės. Jo žaliose akyse atsispindėjo televizijos vaizdai, akmeniniu veidu jis lingavo pirmyn ir atgal. Prisiminiau, jog kadaise žadėjau Hasanui nupirkti jo šeimai televizorių, kai abu užaugsime.

— Aš jau vyksiu, aga Amirai, — pasakė man Faridas.

— Pasilik nakvoti, — tariau. — Ilga kelionė. Išvažiuosi rytoj.

— *Tashakor*, — atsakė jis. — Bet noriu šiąnakt grįžti. Pasiilgau savo vaikų. — Išeidamas iš kambario jis stabtelėjo: — Viso gero, Sorabai jan, — tarė.

Faridas laukė atsakymo, bet Sorabas nekreipė į jį dėmesio. Jis tik lingavo į priekį ir atgal, jo veidas buvo užlietas televizijos vaizdų, mirguliuojančių ekrane, sidabrinio švytėjimo.

Kai išėjome į lauką, padaviau Faridui voką. Atplėšęs jį, vyriškis išsižiojo.

— Net nežinau, kaip tau atsidėkoti, — pasakiau. — Tiek daug dėl manęs padarei.

— Kiek čia yra? — apsvaigęs paklausė Faridas.

— Šiek tiek per du tūkstančius dolerių.

— Du tūks...— pradėjo jis.

Jo apatinė lūpa virpėjo.

Važiuodamas nuo šaligatvio, jis du kartus pasignalizavo ir pamojo. Aš jam irgi pamojavau. Daugiau jo niekada nebemačiau.

Grįžau į viešbučio kambarį ir radau Sorabą, gulintį ant lovos, susirangiusį it raidė C. Jis buvo užsimerkęs, bet negalėjau suprasti, ar jis miega. Televizorius buvo išjungtas. Atsisėdau ant lovos ir persikreipiau iš skausmo, paskui nusivaliau šaltą prakaitą nuo kaktos. Galvojau, kiek dar laiko skaudės atsistojant, atsisėdant, verčiantis lovoje. Kada vėl galėsiu valgyti kietą maistą? Svarsčiau, ką darysiu su mažu sužeistu berniuku, gulinčiu lovoje, nors kažkas manyje jau žinojo.

Ant spintelės stovėjo grafinas su vandeniu. Prisipyliau stiklinę ir paėmiau dvi „Armando“ tabletes nuo skausmo. Vanduo buvo šiltas ir kartus. Užtraukiau užuolaidas, atsirėmiau į lovą ir atsiguliau. Atrodė, kad krūtinė atsivers. Kai skausmas šiek tiek atlėgo ir vėl galėjau kvėpuoti, užsitraukiau ant krūtinės antklodę ir laukiau, kada pradės veikti tabletės.

KAI PABUDAU, kambaryje buvo tamsiau. Pro užuolaidas matėsi violetinio dangaus gabaliukas, artėjo naktis. Paklodės buvo permirkusios, galvoje tuksėjo. Ir vėl sapnavau, bet negalėjau prisiminti ką.

Kai žvilgtelėjau į Sorabo lovą ir pamačiau, kad ji tuščia, mano širdį nutvilkė baimė. Šūktelėjau jį vardu. Balso garsas mane išgąsdino. Sėdėjau tamsiame viešbučio kambaryje už tūkstančių mylių nuo namų visas sužalotas ir šaukiau berniuką, kurį sutikau prieš kelias dienas. Staiga pasijutau smarkiai sutrikęs. Sunkiai išsiropščiau iš lovos, apžiūrėjau vonią, užmečiau akį į siaurą koridorių. Jo nebuvo.

Užrakinau duris ir nuklibikščiavau pas valdytoją vestibiulyje, viena ranka laikydamasis už turėklų. Vestibiulio kampe stovėjo dirbtinė dulkėta palmė, o tapetai vaizdavo skrendančius rožinius flamingus. Valdytojas sėdėjo už registratūros stalo plastikiniu stalviršiu ir skaitė laikraštį. Apibūdinau jam Sorabą, paklausiau, ar jo nematė. Vyriškio plaukai buvo riebaluoti, o nedideli stačiakampio formos ūsai pradėję žilti. Jis šiek tiek atsidavė kažkokiu tropiniu vaisiumi, bet neatpažinau kokiu.

— Berniukai, jie mėgsta siausti, — dūsaudamas pasakė jis. — Pats turiu tris. Visą dieną siaučia ir neduoda ramybės motinai.

Žiūrėdamas į mano žandikaulius, vėdavosi laikraščiu.

— Nemanau, kad jis siaučia, — atsakiau. — Mes ne vietiniai. Bijau, kad jis galėjo pasiklysti.

Vyriškis palingavo galvą.

— Nereikėjo paleisti jo iš akių, pone.

— Žinau, — atsakiau. — Bet aš užmigau, o pabudęs pamačiau, kad jo nėra.

— Berniukus reikia prižiūrėti, žinokite.

— Taip, — pasakiau, o mano pulsas greitėjo. Kaip jis galėjo nematyti, kaip atrodau? Jis perėmė laikraštį į kitą ranką ir toliau vėdavosi. — Dabar jie nori dviračių.

— Kas tokie?

— Mano berniukai, — atsakė jis. — Jie sako: „Tėti, tėti, nupirk mums dviračius, ir mes daugiau nieko neprašysim. Labai norime, tėti!“ — Jis trumpai nusijuokė pro nosį. — Dviračius. Jų motina mane užmuštų, galiu prisiekti.

Įsivaizdavau Sorabą, gulintį griovyje. Arba kokios nors mašinos bagažinėje, surištą ir užkimšta burna. Nenorėjau susitepti rankų jo krauju. Tik ne jo.

— Prašau... — pasakiau. Prisimerkiau. Perskaičiau jo vardą kortelėje ant medvilninių marškinių trumpomis rankovėmis. — Pone Fajazi, ar jūs jį matėte?

— Berniuką?

Prikandau lūpą.

— Taip, berniuką! Berniuką, kuris atvažiavo su manimi. Jūs jį matėte ar ne, dėl Dievo meilės?

Jis nustojo vėduotis. Primerkė akis.

— Jau pyksti ant manęs, mano drauge? Ne aš jį prapuldžiau.

Tai, kad jo žodžiuose buvo dalis tiesos, visai nesumažino kraujo, plūstančio man į veidą.

— Jūs teisus. Aš klystu. Kaltas esu aš. Tad ar matėte jį?

— Man labai gaila, — trumpai atsakė jis. Vėl užsidėjo akinius ir atsivertė laikraštį. — Tokio berniuko nemačiau.

Valandėlę stovėjau prie stalo, stengdamasis nerėkti. Man jau einant iš vestibiulio, jis pasakė:

— Gal bent įsivaizduojate, kur jis galėjo nueiti?

— Ne, — atsakiau.

Jaučiausi pavargęs. Pavargęs ir išsigandęs.

— Ar jis kuo nors domisi? — paklausė vyriškis. Pamačiau, kad jis sulankstė laikraštį. — Pavyzdžiui, mano berniukai padarytų bet ką dėl amerikietiškų veiksmo filmų su tuo Arnoldu Vatsanegeriu...

— Mečetė! — sušukau. — Didžioji mečetė.

Prisiminiau, kaip Sorabas pabudo iš stingulio, kai pro ją važiavome, kaip persisvėrė pro langą, kad į ją pažiūrėtų.

— Šacho Faisalo?

— Taip. Ar galėtumėte mane ten nuvežti?

— Ar žinote, kad tai didžiausia mečetė pasaulyje? — paklausė manęs.

— Ne, bet...

— Vien tik jos kieme gali tilpti keturiasdešimt tūkstančių žmonių.

— Ar galite mane ten nuvežti?

— Ji tik už kilometro nuo čia, — atsakė jis.

Tačiau jis jau stūmėsi nuo stalo.

— Aš jums sumokėsiu už kelionę, — patikinau.

Jis atsiduso ir papurtė galvą.

— Palaukite čia. — Jis nuėjo į kambariuką ir grįžo užsidėjęs jau kitus akinius, rankoje laikydamas raktelius. Paskui jį ėjo žema apkūni moteris su oranžiniu sariu. Ji atsisėdo už stalo. — Neimsiu iš jūsų pinigų, — pasakė prapuškėdamas pro mane vyriškis. — Nuvešiu jus, nes aš toks pat tėvas kaip ir jūs.

GALVOJAU, KAD važinėsime mieste, kol ateis naktis. Įsivaizdavau, kaip kviečiu policiją, apibūdinu jiems Sorabą, o Fajazis priekaištingai stebi mane. Girdžiu pareigūno balsą, jis nuvargęs ir niekuo nesidomi, užduoda įprastus klausimus. O tarp jo oficialių klausimų potekstėje girdžiu neoficialų: kam, po velnių, rūpi dar vienas negyvas vaikas afganas?

Tačiau radome jį maždaug už šimto jardų nuo mečetės, sėdintį

puspilnėje stovėjimo aikštelėje ant žolės lopinėlio. Fajazis privažiavo artyn ir išleido mane.

— Turiu grįžti, — tarė jis.

— Viskas gerai. Mudu pareisime, — atsakiau. — Ačiū, pone Fajazi. Iš tiesų ačiū.

Jis pasilenkė per priekinę sėdynę, kai lipau iš automobilio.

— Ar galiu jums šį tą pasakyti?

— Žinoma.

Prieblandoje jo veidas atrodė tarsi tik du akinių stiklai, atspindintys gęstančią šviesą.

— Na jūs, afganai... jūs esate šiek tiek nerūpestingi.

Buvau pavargęs ir man skaudėjo. Mano žandikauliai pulsavo. O tas prakeiktas žaizdas krūtinėje ir pilve jutau kaip spygliuotą vielą po oda. Tačiau vis tiek pradėjau juoktis.

— Kas... Ką aš pasakiau... — sutriko Fajazis, tačiau aš jau gagenau, juokas pliūpsniais veržėsi iš mano vielomis suveržtos burnos.

— Pamišėliai, — tarė jis.

Jo automobilio padangos sucypė, o netrukus besiblausiančioje šviesoje raudonai sužybsėjo užpakaliniai žibintai.

— GEROKAI MANE IŠGĄSDINAI, — pasakiau.

Atsisėdau šalia jo ir susiraukiau iš skausmo susilenkdamas.

Jis žiūrėjo į mečetę. Šacho Faisalo mečetė buvo milžiniškos palapinės formos. Automobiliai važinėjo pirmyn ir atgal, baltai vilkintys maldininkai srūvo į vidų ir laukan. Sėdėjome tylėdami, aš atsirėmęs į medį, Sorabas prisitraukęs kelius prie krūtinės. Klausėmės kvietimo maldai, stebėjome, kaip gęstant dienai, užsižiebia pastatų šviesos. Mečetė spindėjo tamsoje kaip deimantas. Ji nušvietė dangų ir Sorabo veidą.

— Ar esi buvęs Mazar-i-Šarife? — paklausė Sorabas, smakrą atrėmęs į kelių girneles.

— Labai seniai. Nedaug teprisimenu.

— Tėtis buvo mane nusivežęs, kai buvau mažas. Mama ir *Sasa* važiavo kartu. Tėtis turguje nupirko man beždžionę. Ne tikrą, o tokią, kurią reikia pripūsti. Ji buvo ruda ir su kaklaraiščiu.

— Man atrodo, turėjau tokią, kai buvau vaikas.

— Tėtis nusivedė mane į Mėlynąją mečetę, — tarė Sorabas. — Atsimenu, kad ten buvo daugybė balandžių prie *masjido* ir jie visai nebijojo žmonių. Jie atkrypavo tiesiog prie mūsų. *Sasa* davė man gabaliuką *naano*, ir aš lesinau paukščius. Labai greitai mane apspito paukščiai. Buvo smagu.

— Turbūt labai ilgiesi savo tėvų, — pasakiau.

Galvojau, ar jis matė, kaip Talibanas ištempė jo tėvus į gatvę. Tikiuosi, kad nematė.

— O ar tu ilgiesi savo tėvų? — paklausė jis, atrėmęs skruostą į kelius ir žiūrėdamas į mane.

— Ar aš ilgiuosi savo tėvų? Niekada nemačiau savo motinos. Mano tėvas mirė prieš kelerius metus. Taip, aš jo ilgiuosi. Kartais net labai.

— Ar atsimeni, kaip jie atrodė?

Pagalvojau apie stambų Babos kaklą, jo juodas akis, neklusnius rudus plaukus. Sėdėdamas ant jo kelių, jaučiausi, tarsi sėdėčiau ant poros medžių kamienų.

— Atsimenu, kaip jis atrodė, — atsakiau. — Ir kuo jis kvepėjo.

— Aš pradedu pamiršti jų veidus, — tarė Sorabas. — Ar tai blogai?

— Ne, — atsidusau. — Tai daro laikas. — Ūmai man toptelėjo mintis. Įkišau ranką į švarko kišenę. Radau momentinę „Polaroido" nuotrauką su Hasanu ir Sorabu. — Imk, — pasakiau.

Jis prisitraukė fotografiją maždaug colio atstumu nuo veido ir pasuko taip, kad mečetė ją apšviestų. Ilgai žiūrėjo į nuotrauką. Galvojau, kad verks, bet neverkė. Tiesiog laikė ją abiem rankomis, nykščiu braukydamas per jos paviršių. Prisiminiau, kad buvau kažkur skaitęs ar girdėjęs: Afganistane daug vaikų, bet mažai vaikystės. Jis ištiesė ranką, norėdamas nuotrauką atiduoti man.

— Turėk, — pasakiau. — Čia tau.

— Ačiū.

Jis vėl nužvelgė fotografiją ir įsidėjo ją į liemenės kišenę. Stovėjimo aikštele praklapsėjo arklio traukiamas vežimas. Ant gyvulio kaklo karojo maži varpeliai ir su kiekvienu žingsniu skimbčiojo.

— Pastaruoju metu daug galvojau apie mečetes, — tarė Sorabas.

— Tikrai? O ką apie jas galvojai?

Jis gūžtelėjo pečiais.

— Tiesiog galvojau, — jis kilstelėjo veidą ir žiūrėjo tiesiai į mane. Dabar jis verkė tyliai ir švelniai. — Ar galiu tavęs kai ko paklausti, aga Amirai?

— Žinoma.

— Ar Dievas... — pradėjo jis ir užspringo. — Ar Dievas nusiųs mane į pragarą už tai, ką padariau tam vyrui?

Ištiesiau *jam* ranką, bet jis tik krūptelėjo. Atitraukiau.

— Ne. Žinoma, kad ne, — atsakiau.

Norėjau prisitraukti jį prie savęs, apkabinti, pasakyti, kad pasaulis jam nebuvo geras, o ne atvirkščiai.

Jo veidas persikreipė ir nenatūraliai įsitempė, kad atrodytų ramus.

— Tėtis man sakydavo, kad negerai skriausti net ir blogus žmones. Nes jie vis tiek nesupras, o kartais blogi žmonės tampa gerais.

— Ne visada, Sorabai.

Jis klausiamai žvilgtelėjo į mane.

— Tą vyrą, kuris tave skriaudė, pažinojau prieš daugelį metų, — pasakiau. — Įtariu, tu tai supratai iš mūsų pokalbio. Jis... jis bandė mane nuskriausti, kai buvau tavo amžiaus, bet tavo tėvas mane išgelbėjo. Tavo tėvas buvo labai drąsus ir visada traukdavo mane iš visokių nemalonumų, užstodavo mane. Tada vieną dieną tas blogas žmogus nuskriaudė tavo tėvą. Jis labai jį nuskriaudė, o aš... aš negalėjau tavo tėvo išgelbėti, kaip jis gelbėdavo mane.

— Kodėl žmonės norėjo nuskriausti mano tėtį? — plonu gergždžiančiu balsu paklausė Sorabas. — Jis niekada nieko blogo nėra padaręs.

— Tu teisus. Tavo tėvas buvo geras žmogus. Tą ir bandau tau pasakyti, Sorabai. Šiame pasaulyje yra blogų žmonių, ir kartais blogi žmonės ir lieka blogi. Kartais reikia jiems pasipriešinti. Tai, ką padarei tam vyrui, aš turėjau padaryti prieš daug metų. Jis gavo tai, ko nusipelnė, o nusipelnė gerokai daugiau.

— Ar manai, kad tėtis manimi nusivylė?

— Žinoma, ne, — atsakiau. — Kabule išgelbėjai man gyvybę. Žinau, kad tavo tėvas dėl to tavimi labai didžiuojasi.

Jis nusišluostė veidą marškinių rankove. Sprogo ant jo lūpų susidaręs seilių burbuliukas. Berniukas užsidengė veidą rankomis ir ilgai raudojo, kol pajėgė vėl prašnekti.

— Labai ilgiuosi tėčio ir mamos, — sukriokė jis. — Ilgiuosi *Sasa* ir pono Rahimo Chano. Bet kartais džiaugiuosi, kad jų... čia nebėra.

— Kodėl?

Paliečiau jo ranką. Jis ją atitraukė.

— Todėl, kad... — trūkčiodamas, raudodamas ir žiopčiodamas pasakė jis, — todėl, kad nenoriu, kad jie mane pamatytų... aš toks bjaurus. — Jis įtraukė oro ir išleido jį gergždžiančiu verksmu. — Aš toks bjaurus ir pilnas nuodėmių.

— Tu nesi bjaurus, Sorabai, — pasakiau.

— Tie vyrai...

— Tu visai nesi bjaurus.

— ...jie tokius dalykus... tas blogas žmogus ir tuodu... jie darė... man tokius dalykus.

— Tu nesi bjaurus ir nesi pilnas nuodėmių. — Vėl paliečiau jo ranką, bet jis ją atitraukė. Švelniai apkabinau jį ir prisitraukiau prie savęs. — Aš tavęs nenuskriausiu, — sušnabždėjau. — Prižadu.

Jis šiek tiek priešinosi. Bet netrukus nurimo. Leidosi pritrau-

kiamas ir atrėmė galvą man į krūtinę. Su kiekvienu kūkčiojimu jo mažas kūnelis krūpteldavo.

Tarp žmonių, žindusių tą pačią krūtį, užsimezga giminystė. Dabar, kai pro mano marškinius gėrėsi berniuko skausmas, giminystė ir tarp mūsų įleido šaknis. Tai, kas atsitiko tame kambaryje su Asefu, negrąžinamai mus susiejo.

Vis laukiau tinkamo meto, tinkamos akimirkos, kad užduočiau klausimą, kirbantį mano galvoje ir neleidžiantį užmigti naktimis. Nusprendžiau, kad dabar tinkama akimirka, būtent dabar, būtent čia, kai esame apšviesti ryškiomis Dievo namų šviesomis.

— Ar norėtumei gyventi Amerikoje su manimi ir mano žmona?

Jis neatsakė. Tik raudojo į mano marškinius, o aš jam netrukdžiau.

SAVAITĘ nė vienas iš mūsų neužsiminėme apie tai, ko klausiau, tarsi tas klausimas net nebūtų buvęs užduotas. Vieną dieną mudu su Sorabu važiavome taksi į Daman-e-Koho apžvalgos aikštelę arba į „kalno pakraštį". Įsitaisius Margalos kalno viduryje, puikiai buvo matyti Islamabado panorama, eilės švarių medžiais apsodintų prospektų ir balti namai. Vairuotojas mums pasakė, kad iš ten galima pamatyti net prezidento rūmus.

— Palijus ir orui nuskaidrėjus, galima matyti net už Ravalpindžio, — tarė jis.

Užpakalinio vaizdo veidrodėlyje mačiau, kaip jo akys šokinėja nuo manęs prie Sorabo, pirmyn ir atgal, pirmyn ir atgal. Pamačiau ir savo veidą. Jis jau nebuvo toks sutinęs kaip anksčiau, tačiau nykstančios mėlynės įgavo gelsvą atspalvį.

Sėdėjome ant suoliuko iškylų aikštelėje, eukalipto pavėsyje. Diena buvo šilta, aukštai topazo mėlynumo danguje kabojo saulė. Ant gretimų suoliukų šeimos valgė *samosas* ir *pakoras*. Kažkur radijas grojo indų dainą iš kažkokio seno filmo, gal iš „*Pakeezos*".

Vaikai, daugiausia Sorabo amžiaus, vaikėsi futbolo kamuolius, kikeno ir šūkavo. Pagalvojau apie Karteh-Seho našlaičių namus, apie žiurkę, šmurkštelėjusią tarp mano kojų Zamanio kabinete. Krūtinę užplūdo netikėtas pyktis, kad mano kraštiečiai taip naikina savo pačių žemę.

— Kas atsitiko? — paklausė Sorabas.

Išspaudžiau šypseną ir pasakiau jam, kad nieko svarbaus.

Išvyniojome viešbučio rankšluostį ant staliuko ir ant jo lošėme pandžaparą. Jaučiausi gerai, sėdėdamas su savo netikro brolio sūnumi, lošdamas kortomis, saulei kaitinant mano sprandą. Daina pasibaigė ir prasidėjo kita, bet jos pavadinimo nežinojau.

— Žiūrėk, — tarė Sorabas.

Jis kortomis rodė į dangų. Žvilgtelėjau aukštyn ir pamačiau vaiskiame danguje ratus sukantį vanagą.

— Nežinojau, kad Islamabade yra vanagų, — pasakiau.

— Aš irgi, — atsakė jis, akimis sekdamas paukščio skrydį ratu. — Ar yra jų ten, kur tu gyveni?

— San Franciske? Man atrodo, yra. Nors negaliu tvirtinti, kad daug jų mačiau.

— A, — nutęsė jis.

Tikėjausi, kad vaikas daugiau domėsis, tačiau jis išdalijo kortas ir paklausė, ar jau galime valgyti. Atplėšiau popierinį maišelį ir padaviau jam sumuštinį su mėsos kukuliu. Mano priešpiečiai buvo dar vienas puodelis plaktų bananų ir apelsinų — savaitei buvau išsinuomojęs pono Fajazio plaktuvą. Siurbtelėjau pro šiaudelį, ir mano burną pripildė saldūs plakti vaisiai. Šiek tiek nutekėjo pro lūpų kamputį. Sorabas padavė servetėlę ir stebėjo, kaip brūkštelėjau skystį nuo lūpų. Nusišypsojau jam, jis man irgi.

— Mudu su tavo tėvu buvome broliai, — pasakiau. Tiesiog taip išsprūdo. Norėjau pasakyti aną vakarą, kai buvome prie mečetės, bet nepasakiau. Jis turėjo teisę žinoti; nebenorėjau nieko slėpti. — Netikri broliai, tiesą sakant. Mūsų tėvas buvo tas pats.

Sorabas liovėsi kramtyti. Pasidėjo sumuštinį.

— Tėtis man niekada nesakė, kad turėjo brolį.

— Jis nežinojo.

— Kodėl nežinojo?

— Niekas jam nepasakė, — sumurmėjau. — Man irgi niekas nesakė. Tik neseniai sužinojau.

Sorabas sumirksėjo. Tarsi žiūrėtų į mane, iš tikrųjų žiūrėtų į mane pirmą kartą.

— O kodėl žmonės tai slėpė nuo tėčio ir tavęs?

— Žinai, aš savęs to paties tada klausiau. Atsakymas yra, bet nelabai rimtas. Sakykime, jie nieko nesakė, nes tavo tėtis ir aš... mes neturėjome būti broliai.

— Nes jis buvo chazaras?

Prisiverčiau nenusukti akių nuo jo žvilgsnio.

— Taip.

— Ar tavo tėvas, — pradėjo jis, žiūrėdamas į maistą, — ar tavo tėvas mylėjo tave ir mano tėtį vienodai?

Pagalvojau apie tą dieną prie Gargos ežero, kai Baba leido sau patapšnoti Hasanui per nugarą, kai Hasano akmuo nulėkė toliau už manąjį. Pamačiau Babą palatoje visą švytintį, kai Hasanui nuo lūpų nuėmė tvarsčius.

— Manau, jis mylėjo mus vienodai, bet kitaip.

— Ar jis gėdijosi mano tėčio?

— Ne, — atsakiau. — Manau, jis gėdijosi manęs.

Jis pasiėmė sumuštinį ir tylėdamas jį kramsnojo.

IŠVAŽIAVOME VĖLAI VAKARE pailsę nuo karščio, tačiau maloniai pavargę. Visą kelią grįžtant jutau, kad Sorabas stebi mane. Paprašiau vairuotojo, kad sustotų prie parduotuvės, kurioje buvo galima nusipirkti telefono kortelių. Padaviau jam pinigų ir arbatpinigių, kad nubėgtų ir nupirktų man vieną kortelę.

Vakare mudu gulėjome savo lovose ir žiūrėjome pokalbių šou per televizorių. Du dvasininkai ilgomis pilkomis kaip pipirai barz-

domis ir baltais turbanais atsakinėjo į tikinčiųjų skambučius iš viso pasaulio. Vienas skambintojas iš Suomijos, vardu Ajubas, klausė, ar jo paauglys sūnus pateks į pragarą, jei dėvės kelnes taip aplaidžiai, kad iš po jų matysis apatiniai.

— Kartą mačiau San Francisko nuotrauką, — tarė Sorabas.

— Tikrai?

— Ten buvo raudonas tiltas ir pastatas smailia viršūne.

— Pamatytumei gatves, — pasakiau.

— O kas joms yra?

Dabar jis žiūrėjo į mane. Televizoriuje mulos diskutavo.

— Jos tokios stačios, kad, važiuodamas gatve aukštyn, pro langą matai tik dangų, — atsakiau.

— Turbūt baisu, — tarė jis.

Sorabas apsivertė ant šono, veidu atsisukdamas į mane, nugara — į televizorių.

— Tik iš pradžių, — atsakiau. — Vėliau priprasi.

— Ar ten sninga?

— Ne, bet dažnai būna rūkas. Ar matei nuotraukoje tą raudoną tiltą?

— Taip.

— Kartais rytais rūkas būna toks tirštas, kad matyti tik du kyšantys bokštai virš rūko.

Jis dvejodamas šypsojosi.

— Oho.

— Sorabai?

— Taip.

— Ar apgalvojai, ko tavęs klausiau?

Jo šypsena išnyko. Berniukas apsivertė ant nugaros. Sunėrė rankas po galvą. Mulos nusprendė, kad Ajubo sūnus, dėvėjęs nusmukusias kelnes, vis dėlto pateks į pragarą. Jie aiškino, kad taip nurodyta *hadisuose*.

— Aš galvojau apie tai, — atsakė Sorabas.

— Ir?

— Tai mane gąsdina.

— Žinau, kad tai šiek tiek baisu, — įsikibau vilties siūlo. — Bet tu labai greitai išmoksi anglų kalbos ir priprasi prie...

— Ne, aš ne tai turiu galvoje. Tai mane irgi gąsdina, bet...

— Bet kas?

Jis ir vėl į mane atsivertė. Prisitraukė kelius.

— O jeigu aš tau atsibosiu? O jei nepatiksiu tavo žmonai?

Sunkiai išsiropščiau iš lovos ir atsistojau. Prisėdau šalia Sorabo.

— Tu niekada man neatsibosi, Sorabai, — pasakiau. — Niekada. Pažadu. Tu mano sūnėnas, juk žinai? O Soraja jan yra labai gera moteris. Patikėk manimi, ji tikrai tave pamils. Prižadu.

Man blykstelėjo viltis. Paėmiau jo ranką. Jis įsitempė, bet leido ją laikyti.

— Nenoriu į kitus našlaičių namus, — pasakė jis.

— Niekada neleisiu, kad taip nutiktų. Prižadu. — Apglėbiau jo ranką delnais. — Važiuok su manimi namo.

Jo ašaros gėrėsi į pagalvę. Jis ilgai nieko neištarė. Galiausiai suspaudė mano ranką. Ir linktelėjo. Linktelėjo.

TIK KETVIRTUOJU BANDYMU pavyko prisiskambinti. Telefonas suskambėjo tris kartus, ir ji pakėlė:

— Klausau?

Buvo pusė aštuonių vakaro Islamabade ir maždaug tiek pat ryto Kalifornijoje. Vadinasi, Soraja buvo atsikėlusi prieš valandą ir ruošėsi į mokyklą.

— Čia aš, — pasakiau.

Sėdėjau ant lovos ir stebėjau, kaip miega Sorabas.

— Amirai! — ji beveik šūktelėjo. — Ar tau viskas gerai? Kur tu esi?

— Aš Pakistane.

— Kodėl nepaskambinai anksčiau? Aš tavęs labai *tashveesh*! Mano mama meldžiasi ir atlieka *nazrą* kiekvieną dieną.

— Atsiprašau, kad neskambinau. Man jau viskas gerai. — Pasakiau jai, kad užtruksiu savaitę, daugiausia dvi. Jau buvau išvykęs beveik mėnesį. Nusišypsojau. — Ir pasakyk *chalai* Džamilai, kad nustotų skersti avis.

— Ką turi galvoje, sakydamas „jau viskas gerai". Ir kas tavo balsui?

— Nesirūpink. Man viskas gerai. Tikrai. Soraja, turiu tau papasakoti istoriją, kurią turėjau papasakoti daug anksčiau, bet pirmiausia turiu pasakyti vieną dalyką.

— Kokį? — paklausė ji, o jos balsas buvo tylesnis, atsargesnis.

— Namo grįžtu ne vienas. Parsivežu mažą berniuką. — Patylėjau. — Noriu, kad mudu jį įsivaikintume.

— Ką?

Žvilgtelėjau į laikrodį.

— Šitoje kvailoje telefono kortelėje man liko penkiasdešimt septynios minutės, o aš turiu tau daug ką papasakoti. Atsisėsk kur nors.

Girdėjau, kaip sucypė skubiai per medines grindis traukiama kėdė.

— Pasakok, — tarė ji.

Tada pasiryžau tam, ko nepadariau per penkiolika mūsų vedybinio gyvenimo metų: papasakojau savo žmonai viską. Viską. Šią akimirką įsivaizdavau daugybę kartų, bijojau jos, bet kai prakalbau, pajutau, kad kažkas nusirita nuo krūtinės. Manau, kad Soraja patyrė kažką panašaus mūsų *khastegari* vakarą, kai papasakojo man apie savo praeitį.

Kai baigiau pasakoti, ji raudojo.

— Ką galvoji? — paklausiau.

— Net nežinau, ką galvoti, Amirai. Tu tiek daug visko man pasakei iš karto.

— Suprantu.

Girdėjau, kaip ji pučia nosį.

— Žinau tik tiek: turi parsivežti jį namo. Noriu, kad parsivežtum.

— Ar esi tuo tikra? — paklausiau užmerkdamas akis ir šypsodamasis.

— Ar aš tuo tikra? — atsakė ji. — Amirai, jis yra tavo *kaomas*, tavo šeima, vadinasi, jis ir mano *kaomas*. Žinoma, kad esu tuo tikra. Tu negali jo palikti gatvėje. — Ji patylėjo. — Koks jis?

Pažvelgiau į Sorabą, miegantį lovoje.

— Jis mielas ir rimtas.

— Jis dėl to nekaltas, — pasakė ji. —Noriu jį pamatyti, Amirai. Tikrai noriu.

— Soraja?

— Ką?

— *Dostet darum*. Myliu tave.

— Aš tave irgi, — atsakė ji. Jos žodžiuose išgirdau šypseną. — Ir būk atsargus.

— Būsiu. Ir dar vienas dalykas. Nesakyk savo tėvams, kas jis toks. Jei jie norės sužinoti, viską turiu pasakyti aš.

— Gerai.

Taip baigėme pokalbį.

PIEVELĖ PRIE Amerikos ambasados Islamabade buvo dailiai nupjauta, augo krūmeliais ratu susodintos gėlės, aptvertos tiesiomis kaip skustuvas gyvatvorėmis. Pats pastatas atrodė kaip ir daugelis namų Islamabade: plokščias ir baltas. Kad patektumėme ten, turėjome įveikti kelias kelio užtvaras; mums einant pro metalo detektorius, mane apieškojo apsaugos pareigūnai, nes vielos mano žandikauliuose sukėlė aliarmą. Kai pagaliau iš karščio įžengėme į vidų, oro kondicionierius pūstelėjo į mane kaip ledinio vandens banga. Vestibiulyje sėdinti sekretorė, kokių penkiasdešimties metų, lieso veido šviesiaplaukė, man prisistačius, nusišypsojo. Ji vilkėjo smėlio spalvos palaidinę ir juodas plačias kelnes — pirmoji moteris, kurią mačiau per šias savaites, dėvinti ne *burka* ar *shalvar-kameezo*.

Ji ieškojo manęs registracijos sąraše, pieštuko trintuku barbendama į stalą. Pagaliau surado mano pavardę ir pasiūlė atsisėsti.

— Gal norėtumėte limonado? — paklausė ji.

— Ne, nenoriu, ačiū, — atsakiau.

— O jūsų sūnus?

— Atsiprašau?

— Šis gražus jaunas džentelmenas, — šypsodamasi Sorabui, patikslino ji.

— O taip. Būtų malonu. Dėkoju.

Mudu su Sorabu atsisėdome ant juodos odos sofos, priešais priėmimo stalą, šalia Amerikos vėliavos. Sorabas paėmė žurnalą nuo kavos staliuko stikliniu stalviršiu. Berniukas greitai pervertė jį, beveik nežiūrėdamas į paveikslėlius.

— Kas yra? — paklausė Sorabas.

— Ko norėjai?

— Tu šypsaisi.

— Galvojau apie tave, — atsakiau.

Vaikas nervingai šyptelėjo. Paėmė kitą žurnalą ir pervertė jį greičiau nei per trisdešimt sekundžių.

— Nebijok, — paliečiau jo ranką. — Šie žmonės draugiški. Būk ramus.

Norėjau ir pats toks būti. Bet vis muisčiausi ant sofos, atrišdamas ir vėl surišdamas batų raištelius. Sekretorė pastatė ant kavos staliuko aukštą stiklinę limonado su ledu.

— Prašom.

Sorabas droviai nusišypsojo.

— Labai ačiū, — angliškai tarė jis. Išėjo maždaug „Lebai ečiū“.

Jis tik tiek angliškai ir mokėjo, gal dar „Geros dienos“.

Moteris nusijuokė.

— Prašom.

Ir nuėjo atgal prie savo stalo, aukštais kulniukais taukšėdama į grindis.

— Geros dienos, — pasakė Sorabas.

Reimondas Endriusas buvo žemas vyras smulkiomis rankomis, dailiai nukirptais nagais ir su vestuviniu žiedu ant piršto. Jis man pakratė ranką; jaučiausi tarsi spausčiau žvirblį. *Šiose rankose mūsų likimas,* pagalvojau, mudviem su Sorabu sėdantis priešais jį už stalo. Už Endriuso nugaros, ant sienos šalia topografinio Jungtinių Valstijų žemėlapio, buvo prikaltas *„Les Miserables"* plakatas. Ant palangės, priešais saulę, krepšyje buvo susodinti pomidorų sodinukai.

— Rūkysit? — sodriu, retkarčiais pakylančiu baritonu paklausė jis.

— Ne, dėkoju, — atsakiau, visai nekreipdamas dėmesio, kad Endriusas vos žvilgtelėjo į Sorabą, o kalbėdamas į mane nežiūrėjo.

Jis ištraukė stalo stalčių ir, išsiėmęs cigaretę iš pustuščio pakelio, užsirūkė. Iš to paties stalčiaus išsitraukė losjono buteliuką. Tuo skysčiu trindamasis rankas, žiūrėjo į pomidorų sodinukus, lūpos kampe įsikandęs cigaretę. Pagaliau uždarė stalčių, alkūnėmis pasirėmė į stalą ir iškvėpė.

— Na, — raukydamasis nuo dūmų tarė jis, — pasakokit savo istoriją.

Pasijutau kaip Žanas Valžanas, sėdintis prieš Žaverą. Priminiau sau, kad esu Amerikos žemėje, kad šis vyras yra mano pusėje, kad jam mokama už tai, kad padėtų tokiems žmonėms kaip aš.

— Noriu įsivaikinti šitą berniuką, parsivežti į Valstijas, — pasakiau.

— Pasakokit savo istoriją, — pakartojo jis, smiliumi nubraukdamas pelenus nuo tvarkingo stalo ir sprigtelėdamas juos į šiukšlių dėžę.

Papasakojau jam tą versiją, kurią kūriau nuo tos akimirkos, kai baigiau pokalbį su Soraja. Atvažiavau į Afganistaną parsivežti savo netikro brolio sūnų. Radau jį visiškai apleistą ir išsekusį našlaičių

namuose. Našlaičių namų direktoriui sumokėjau tam tikrą pinigų sumą ir pasiėmiau berniuką. Tada atsivežiau jį į Pakistaną.

— Jūs esate netikras berniuko dėdė?

— Taip.

Jis žvilgtelėjo į savo laikrodį. Pasilenkė ir pasisuko prie pomidorų sodinukų ant palangės.

— Pažįstate ką nors, kas tai patvirtintų?

— Taip, tačiau nežinau, kur tas žmogus dabar yra.

Jis atsisuko į mane ir linktelėjo. Bandžiau įžvelgti jo veide, ką jis mąsto, bet nesugebėjau. Svarsčiau, ar jo smulkios rankos yra kada nors išbandžiusios pokerį.

— Manau, kad viela sukabinti žandikauliai nėra naujausias mados šauksmas, — tarė jis.

Supratau, kad Sorabas ir aš patekome į keblią padėtį. Pasakiau pareigūnui, kad mane apiplėšė Pešavare.

— Žinoma, — atsakė jis ir kostelėjo. — Jūs musulmonas?

— Taip.

— Praktikuojantis?

— Taip.

Tiesą pasakius, neprisiminiau, kada pastarąjį kartą per maldą lenkiau kaktą prie žemės. Staiga prisiminiau: tą dieną, kai gydytojas Amanis pasakė Babos prognozę. Tada atsiklaupiau ant maldos kilimėlio, kartodamas tik nuotrupas eilių, išmoktų mokykloje.

— Palengvins atvejį, bet nedaug, — pasakė jis, kasydamasis spuogelį ant nepriekaištingos gelsvai rudos rankos.

— Kaip tai suprasti? — paklausiau.

Paėmiau Sorabo ranką ir sunėriau pirštus; Sorabas dvejodamas žvilgčiojo tai į mane, tai į Endriusą.

— Yra ilgas atsakymas, ir aš esu tikras, kad juo ir baigsime. Norėtumėte pirma išgirsti trumpąjį?

— Turbūt, — atsakiau.

Endriusas užgesino cigaretę, suraukė lūpas.

— Išmeskite tai iš galvos.

— Nesupratau?

— Pasiryžimą įsivaikinti šį berniuką. Atsisakykite tokio ketinimo. Toks mano patarimas.

— Supratau, — atsakiau. — Dabar tikriausiai pasakysite kodėl.

— Vadinasi, jūs norite ilgojo atsakymo, — abejingu balsu tarė jis, nereaguodamas į mano šiurkštų toną. Jis suglaudė delnus, tarsi klūpotų prieš Mergelę Mariją. — Tarkime, jūsų papasakota istorija yra tiesa, nors galiu lažintis iš savo pensijos, kad ji arba išgalvota, arba kažkas nepaminėta. Nors negalėčiau pasakyti, kad man tai rūpi. Jūs esate čia, jis yra čia, tik tai ir svarbu. Tačiau vis dėlto jūs susiduriate su akivaizdžiomis kliūtimis, jau nekalbant apie tai, kad šitas vaikas nėra našlaitis.

— Žinoma, jis yra našlaitis.

— Teisiškai — ne.

— Jo tėvams buvo įvykdyta mirties bausmė gatvėje. Kaimynai tai matė, — pasakiau ir džiaugiausi, kad mudu kalbamės angliškai.

— Turite mirties liudijimus?

— *Mirties liudijimus?* Juk kalbame apie Afganistaną. Dauguma žmonių net *gimimo* liudijimų neturi.

Jo stiklinės akys net nemirktelėjo.

— Ne aš kuriu įstatymus, pone. Nepaisant jūsų pasipiktinimo, jūs vis dėlto privalėsite įrodyti, kad tėvai yra mirę. Berniukas teisiškai turi būti pripažintas našlaičiu.

— Bet...

— Jūs norėjote ilgojo atsakymo, aš jums jį pasakiau. Kita problema, su kuria susidursite, yra ta, kad jūs privalėsite bendradarbiauti su vaiko kilmės šalimi. O tai šiomis aplinkybėmis sudėtinga, nes, pasak jūsų, mudu kalbame apie Afganistaną. Kabule nėra Amerikos ambasados. O tai ypač apsunkina reikalą. Tampa beveik neįmanoma.

— Ar jūs norite pasakyti, kad turėčiau išmesti vaiką į gatvę? — paklausiau.

— Aš taip nesakiau.

— Jį seksualiai išnaudojo, — pasakiau galvodamas apie varpelius ant Sorabo kulkšnių ir dažytas akis.

— Man labai gaila, — tarė Endriuso burna. Jis į mane žiūrėjo taip, tarsi mudu kalbėtume apie orą. — Tačiau dėl to šitam jaunuoliui vis tiek neišduos vizos.

— Ką norite tuo pasakyti?

— Noriu pasakyti, kad jei norite jam padėti, nusiųskite pinigų kokiai patikimai paramos organizacijai. Tapkite savanoriu pabėgėlių stovykloje. Tačiau tokiais laikais mes ryžtingai patariame Jungtinių Valstijų piliečiams nesistengti įsivaikinti vaikų iš Afganistano.

Atsistojau.

— Eikš, Sorabai, — pasakiau farsi kalba. Sorabas nepastebimai prislinko prie manęs ir atrėmė galvą į mano klubą. Prisiminiau tą „Polaroido" nuotrauką, kurioje jis taip pat stovėjo šalia Hasano. — Ar galiu jūsų kai ko paklausti, pone Endriusai?

— Taip.

— Ar jūs turite vaikų?

Pirmą kartą jis sumirksėjo.

— Ar turite? Tai paprastas klausimas.

Jis tylėjo.

— Taip ir maniau, — pasakiau paimdamas Sorabą už rankos. — Į jūsų kėdę turėtų pasodinti žmogų, žinantį, ką reiškia turėti vaiką.

Pasisukau eiti, Sorabas sekė paskui mane.

— Ar galiu *jūsų* kai ko paklausti, — sušuko Endriusas.

— Eime.

— Ar pažadėjote šiam vaikui, kad pasiimsite jį kartu su savimi?

— O kas, jei pažadėjau?

Jis papurtė galvą.

— Dalyti pažadus vaikams yra pavojinga. — Vyriškis atsiduso

ir vėl atidarė stalo stalčių. — Jūs tikrai to sieksite? — knisdamasis tarp popierių, paklausė jis.

— Tikrai sieksiu.

Jis surado vizitinę kortelę.

— Tada patariu susirasti gerą imigracijos advokatą. Omaras Faisalis dirba čia, Islamabade. Pasakykite jam, kad aš jus siunčiau.

Paėmiau iš jo kortelę.

— Ačiū, — sumurmėjau.

— Sėkmės, — pasakė jis.

Išeidamas iš kabineto, žvilgtelėjau per petį. Endriusas stovėjo saulės šviesos stačiakampyje, išsiblaškęs žiūrėjo pro langą, atsukdamas pomidorų sodinukų vazonėlius priešais saulę ir meiliai juos glostydamas.

— SUDIE, — mums praeinant pro stalą tarė sekretorė.

— Jūsų viršininkas galėtų būti mandagesnis, — pasakiau tikėdamasis, kad ji nusuks akis į šalį, galbūt linktelės ir pasakys: „Žinau, visi taip sako", ar kažką panašaus. Tačiau ji tyliai tarė:

— Vargšas Rėjus. Jis lyg nesavas, kai mirė jo duktė.

Kilstelėjau antakį.

— Savižudybė, — sušnabždėjo ji.

VAŽIUOJANT TAKSI atgal į viešbutį, Sorabas atrėmė galvą į langą ir stebėjo pro šalį slenkančius pastatus bei eukaliptų eiles. Nuo jo kvėpavimo aprasojo stiklas, pasidarė skaidrus, paskui vėl aptemo. Laukiau, kol jis paklaus apie susitikimą, tačiau jis neklausė.

UŽ UŽDARŲ VONIOS DURŲ bėgo vanduo. Nuo tos dienos, kai įsikėlėme į viešbutį, kiekvieną vakarą, prieš eidamas miegoti, Sorabas ilgai maudydavosi vonioje. Kabule karštas vanduo — kaip

ir tėvai — buvo retenybė. Dabar Sorabas praleisdavo po valandą vonioje, mirkdamas muiliname vandenyje, šveisdamasis. Sėdėdamas ant lovos krašto, paskambinau Sorajai. Žiūrėjau į ploną šviesos ruožą po vonios durimis. *Ar jau jautiesi švarus, Sorabai?*

Papasakojau Sorajai, ką man sakė Reimondas Endriusas.

— Ką manai? — paklausiau.

— Privalome tikėti, kad jis klysta.

Ji papasakojo man, kad skambino kelioms įvaikinimo agentūroms, organizuojančioms tarptautinius įvaikinimus. Ji dar neradusi tokios, kuri ryžtųsi tvarkyti afgano įvaikinimą, tačiau ieškojo.

— Kaip tavo tėvai priėmė naujienas?

— *Madar* dėl mūsų džiaugiasi. Žinai, kaip ji tave myli, Amirai, tu jos akyse niekada nebūsi blogas. *Padar*... kaip visada jį sunkiau suprasti. Jis nedaug apie tai kalba.

— O tu? Ar tu džiaugiesi?

Girdėjau, kaip ji perėmė ragelį į kitą ranką.

— Manau, kad mums patiks tavo sūnėnas, o gal ir mes berniukui patiksime.

— Ir aš taip pat galvoju.

— Žinau, kad skamba kvailai, bet vis tiek pasijuntu galvojanti, kokia bus jo mėgstama *kurma*, koks dalykas labiausiai jam patiks mokykloje. Matau save, padedančią jam ruošti namų darbus... — nusijuokė ji.

Vonioje nustojo bėgti vanduo. Girdėjau Sorabą, besisukinėjantį vonioje, taškantį vandenį per vonios kraštus.

— Tu būsi nuostabi, — pasakiau.

— Ak, vos neužmiršau! Skambinau kakai Šarifui.

Prisiminiau, kaip jis per mūsų *nika* deklamavo eilėraštį, užrašytą ant viešbučio laiškinio popieriaus lapelio. Jo sūnus laikė Koraną virš mūsų galvų, kai mudu su Soraja ėjome pakylos link, šypsodamiesi spragsintiems fotoaparatams.

— Ką jis sakė?

— Jis žada dėl mūsų užkurti pirtį. Paskambins savo draugams draudime, — tarė ji.

— Tikrai puikios naujienos, — atsakiau. — Negaliu sulaukti, kada pamatysi Sorabą.

— Negaliu sulaukti, kada pamatysiu tave, — atsakė ji.

Šypsodamasis padėjau ragelį.

Po kelių minučių Sorabas išėjo iš vonios. Nuo susitikimo su Reimondu Endriusu jis ištarė vos tuziną žodžių; į visas mano pastangas užmegzti pokalbį atsakydavo linktelėjimu arba vienskiemeniu žodžiu. Vaikas įlipo į lovą ir užsitraukė antklodę iki smakro. Po kelių minučių jis jau knarkė.

Aprasojusiame veidrodyje nuvaliau apskritimą ir nusiskutau senamadišku viešbučio skustuvu, tokiu, kurį reikia atidaryti ir įdėti peiliuką. Paskui gulėjau vonioje, kol karštas, garuojantis vanduo virto šaltu, ir oda susiraukšlėjo. Gulėjau svarstydamas, įsivaizduodamas, leisdamas mintims klajoti...

OMARAS FAISALIS BUVO apkūnus tamsaus gymio vyras, su duobutėmis skruostuose, juodomis kaip sagos akimis ir draugiška retadante šypsena. Jo pradedantys slinkti žili plaukai buvo surišti į uodegėlę. Jis vilkėjo rudo velveto kostiumą su odiniais lopais ant alkūnių, nešiojosi apsitrynusį popierių prikimštą portfelį. Portfelis buvo be rankenos, todėl laikė jį prispaudęs prie krūtinės. Jis buvo toks žmogus, kuris daugybę sakinių pradėdavo nereikalingais atsiprašymais, tokiais kaip *atsiprašau, pasistengsiu būti penktą*. Juokai! Kai jam paskambinau, jis primygtinai norėjo atvykti su mumis susitikti.

— Atsiprašau, bet taksi mūsų mieste tarsi rykliai, — sklandžia anglų kalba be jokio akcento bėrė jis. — Jie vos tik užuodžia užsienietį, iš karto patrigubina mokestį už važiavimą.

Jis išdygo tarpduryje, šypsodamasis ir atsiprašinėdamas, šiek tiek švokšdamas ir prakaituodamas. Nosine nusišluostė kaktą ir,

atsegęs portfelį, ėmė kuistis jame, atsiprašinėdamas už išbirusius popieriaus lapus ant lovos, mat ieškojo bloknoto. Sorabas, sėdėjęs ant lovos sukryžiuotomis kojas, viena akimi žiūrėjo į pritildytą televizorių, kita — į puldinėjantį advokatą. Rytą jam sakiau, kad ateis Faisalis, jis linktelėjo, vos kažko nepaklausė, bet vis tiek žiūrėjo televizijos šou su kalbančiais gyvūnais.

— Na štai, — atsiversdamas geltono popieriaus teisininko bloknotą pasakė Faisalis. — Tikiuosi, kad mano vaikai pasirūpins savo motina, kai reikės ką nors suorganizuoti. Atsiprašau, turbūt nesinori tokio dalyko išgirsti iš galimo advokato, cha? — nusijuokė jis.

— Reimondas Endriusas apie jus labai gerai atsiliepė.

— Ponas Endriusas. Taip, taip. Šaunus vyras. Tiesą sakant, jis man paskambino ir papasakojo apie jus.

— Tikrai?

— O taip.

— Vadinasi, jūs susipažinote su mano situacija.

Faisalis brūkštelėjo prakaito lašelius virš lūpų.

— Esu susipažinęs su ta versija, kurią papasakojote ponui Endriusui, — tarė jis. Su kiekviena drovia šypsena jo skruostuose pagilėdavo duobutės. Jis pasisuko į Sorabą. — Tai čia ir yra tas jaunuolis, dėl kurio kilo visos šitos bėdos? — farsi kalba paklausė jis.

— Čia yra Sorabas, — atsakiau. — Sorabai, čia yra ponas Faisalis, advokatas, apie kurį tau pasakojau.

Sorabas nuslydo nuo lovos ir paspaudė Omarui Faisaliui ranką.

— *Salam alaikum*, — tyliai pasakė jis.

— *Alaikum Salam*, Sorabai, — atsakė Faisalis. — Ar žinai, kad esi pavadintas didžio kario vardu?

Sorabas linktelėjo. Užsiropštė atgal ant lovos ir atsigulęs vėl žiūrėjo televizorių.

— Nežinojau, kad jūs taip sklandžiai kalbate farsi, — pasakiau angliškai. — Galbūt užaugote Kabule?

— Ne, aš gimiau Karačyje. Tačiau daug metų gyvenau Kabule. Šar-e-Nau, šalia Hadži Jahubo mečetės, — pasakė Faisalis. — Iš tiesų

aš užaugau Berklyje. Septintojo dešimtmečio pabaigoje mano tėvas ten buvo atidaręs muzikos parduotuvę. Nevaržoma meilė, plaukų raiščiai, marškiniai su išpieštais kaklaraiščiais ir dar daugiau. — Jis pasilenkė į priekį. — Buvau ir Vudstoke.

— Žavu, — pasakiau. Faisalis taip energingai nusijuokė, kad vėl pradėjo prakaituoti. — Kad ir kaip ten būtų, — tęsiau, — ponui Endriusui išdėsčiau visą istoriją, na, beveik viską. Jums išdėstysiu necenzūruotą versiją.

Jis lyžtelėjo pirštą, atsivertė tuščią lapą ir pasiruošė rašyti.

— Būčiau labai dėkingas, Amirai. Ir gal geriau kalbėkimės angliškai?

— Puiku.

Papasakojau jam viską, kas nutiko. Papasakojau apie susitikimą su Rahimu Chanu, kelionę į Kabulą, našlaičių namus, užmėtymą akmenimis Gazi stadione.

— Dieve, — sušnabždėjo jis. — Atsiprašau, bet aš puoselėju tiek prisiminimų apie Kabulą. Sunku patikėti, kad pasakojate apie tą patį miestą.

— Ar buvote ten pastaruoju metu?

— Dieve, ne.

— Ten ne Berklis, patikėkite manimi, — pasakiau.

— Pasakokit toliau.

Vėl ėmiau jam pasakoti apie susitikimą su Asefu, muštynes, Sorabą ir jo laidynę, kaip pagaliau pasprukome į Pakistaną. Kai baigiau, jis užsirašė kelias pastabas, giliai įkvėpė ir liūdnai pažiūrėjo.

— Amirai, jūsų laukia sunkus mūšis.

— Ar galiu jį laimėti?

Jis užsuko rašiklį.

— Rizikuoju pasakyti kaip Reimondas Endriusas, bet pamėginsiu kitaip. Nėra neįmanoma, bet sunkiai tikėtina.

Jis jau nesišypsojo taip meiliai ir nežiūrėjo taip žaismingai.

— Bet tokiems vaikams kaip Sorabas labiausiai reikalingi namai, — tariau. — Tos taisyklės ir įstatymai yra visiška nesąmonė.

— Jūs kalbate logiškai, Amirai, — pasakė jis. — Tačiau esate vienas prieš dabartinius imigracijos įstatymus, įvaikinimo agentūrų strategijas ir politinę situaciją Afganistane.

— Nesuprantu, — pasakiau. Norėjau kam nors trenkti kumščiu. — Na, suprantu, bet ne visai.

Omaras linktelėjo, suraukė kaktą.

— Situacija yra maždaug tokia. Po katastrofos, nesvarbu, ar ji sukelta gamtos, ar žmogaus, o Talibanas yra katastrofa, Amirai, patikėkite manimi, visada labai sudėtinga nustatyti, ar vaikas našlaitis, ar ne. Vaikus surenka į pabėgėlių stovyklas, arba tėvai juos tiesiog palieka, neišgalėdami jais pasirūpinti. Taip dažnai nutinka. Todėl nebus išduota viza, kol netaps aišku, kad vaikas pripažintas našlaičiu. Man labai gaila, aš žinau, kad skambės absurdiškai, bet jums reikės mirties liudijimų.

— Jūs gi buvote Afganistane, — pasakiau. — Juk žinote, kad tai neįmanoma.

— Žinau, — atsakė jis. — Bet, tarkime, yra aišku, kad vaiko tėvai negyvi. Net ir tada laikomasi tokios įvaikinimo praktikos, kad geriau vaiką įvaikinti jo šalyje, siekiant išsaugoti jo palikimą.

— Kokį dar palikimą? — paklausiau. — Talibanas sunaikino visą paveldą, kokį turėjo afganai. Juk matėte, ką jie padarė Budos statuloms Bamijane.

— Atsiprašau, Amirai, aš tik sakau, kaip veikia sistema, — atsakė Omaras, paliesdamas mano ranką. Jis žvilgtelėjo į Sorabą, nusišypsojo ir vėl atsisuko į mane. — Vaikas privalo būti įvaikintas, laikantis jo šalies įstatymų ir taisyklių. Tačiau kai šalyje vyksta suirutė, tarkime, ta šalis yra Afganistanas, valstybės pareigūnai yra užsiėmę ypač svarbiais įvykiais, tad įvaikinimo proceso jie tikrai nelaikys prioritetiniu.

Atsidusau ir pasitryniau akis. Pajutau, kad netrukus ims skaudėti galvą.

— Tarkime, Afganistanas bendradarbiaus, — sukryžiuodamas rankas ant atsikišusio pilvo, tarė Omaras. — Tačiau įvaikinti vis tiek

gali nepasisekti. Tiesą pasakius, net ir nuosaikesnės musulmonų tautos dvejoja dėl įvaikinimo, nes daugelyje šalių islamo teisė, šariatas, nepripažįsta įvaikinimo.

— Siūlote man viską mesti? — paklausiau, delnu spausdamas kaktą.

— Aš užaugau Jungtinėse Valstijose, Amirai. Amerikoje kai ko ir išmokau, tarkim, kad reikia liautis, kai pradedi šlapintis į skaučių limonado ąsotį. Tačiau kaip jūsų advokatas privalau išdėstyti aplinkybes, — pasakė jis. — Galiausiai įvaikinimo agentūros dažniausiai atsiunčia savo darbuotojus įvertinti vaiko aplinką, bet jokia patikima agentūra nesiųs žmogaus į Afganistaną.

Žvilgtelėjau į Sorabą, sėdintį ant lovos, žiūrintį televizorių ir stebintį mus. Jis sėdėjo taip, kaip ir jo tėvas, smakrą atrėmęs į kelį.

— Aš esu jo dėdė, ar tai nieko nekeičia?

— Keičia, jei galite tai įrodyti. Man labai gaila, bet ar turite dokumentus arba asmenį, kuris galėtų tai patvirtinti?

— Nėra jokių dokumentų, — pavargusiu balsu atsakiau. — Niekas apie tai nežinojo. Sorabas išgirdo tai iš manęs, o aš pats tai irgi visiškai neseniai sužinojau. Vienintelis žmogus, kuris tai žino, yra dingęs, o gal miręs.

— Hm.

— Kokios mano galimybės, Omarai?

— Būsiu atviras. Jų nėra daug.

— Jėzau, ką man daryti?

Omaras įkvėpė, stuktelėjo sau į smakrą rašikliu ir iškvėpė.

— Tačiau jūs vis tiek galite rašyti prašymą dėl našlaičio ir tikėtis geriausio. Galėtumėte įsivaikinti nepriklausomai. Tai reiškia, kad turėtumėte gyventi su Sorabu čia, Pakistane, diena po dienos visus ateinančius dvejus metus. Tuo metu galėtumėte bandyti gauti prieglobstį jam. Tai gana ilgas procesas, nes reikės įrodyti, kad esate persekiojamas dėl politikos. Galėtumėte prašyti humanitarinės vizos. Tai priklauso nuo generalinio prokuroro, ir ne taip jau lengvai

ji duodama. — Jis patylėjo. — Yra ir kita galimybė, tikriausiai geriausia išeitis.

— Kokia? — paklausiau linktelėdamas į priekį.

— Galėtumėte palikti jį našlaičių namuose, čia, tada parašyti prašymą dėl našlaičio. Pradėtumėte nuo I-600 formos, patikrintų jūsų namus, kol jis bus saugioje vietoje.

— Kas tai yra?

— Atsiprašau, I-600 yra formalumas. Namus tikrina jūsų pasirinkta įvaikinimo agentūra, — pasakė Omaras. — Tikrina norėdami įsitikinti, kad judu su žmona nesate kliedintys pamišėliai.

— Aš visai nenoriu to daryti, — pasakiau žiūrėdamas į Sorabą. — Prižadėjau jam, kad nesiųsiu jo atgal į našlaičių namus.

— Kaip sakiau, tai yra geriausia išeitis.

Mudu dar kiek pasišnekėjome. Paskui palydėjau jį iki jo mašinos, seno „Folksvageno" vabalo. Islamabade jau leidosi saulė, liepsnojanti raudona aureolė vakaruose. Stebėjau, kaip nuo Omaro svorio automobilis nusėdo ir kaip jis sugebėjo įsisprausti už vairo. Vyriškis nuleido langelį.

— Amirai?

— Taip.

— Jau anksčiau norėjau jums pasakyti apie tai, ką ruošiatės padaryti. Manau, kad tai nuostabu.

Nuvažiuodamas jis pamojavo. Stovėjau prie viešbučio ir mojavau. Norėjau, kad Soraja būtų buvusi su manimi.

KAI ĮĖJAU Į KAMBARĮ, Sorabas buvo išjungęs televizorių. Atsisėdau ant savo lovos krašto ir pasikviečiau jį prisėsti šalia.

— Ponas Faisalis sakė, kad yra būdas išsivežti tave į Ameriką, — pasakiau.

— Tikrai? — pirmą kartą per pastarąsias dienas šyptelėjęs paklausė Sorabas. — Kada galime vykti?

— Tai ir norėjau pasakyti. Gali šiek tiek užtrukti. Tačiau jis sakė, kad tai įmanoma padaryti ir kad jis mums padės.

Uždėjau ranką ant jo sprando. Lauke gatvėmis nuvilnijo kvietimas maldai.

— Ilgai? — paklausė Sorabas.

— Nežinau. Kurį laiką.

Sorabas gūžtelėjo pečiais ir nusišypsojo, šįkart plačiau.

— Nieko tokio. Galiu palaukti. Čia kaip rūgštūs obuoliai.

— Rūgštūs obuoliai?

— Kartą, kai buvau labai mažas, įlipau į medį ir privalgiau žalių, rūgščių obuolių. Pilvas išsipūtė ir pasidarė kietas kaip būgnas, man labai skaudėjo. Mama sakė, kad jei būčiau palaukęs, kol obuoliai prinoks, nebūčiau susirgęs. Todėl dabar, kai ko nors labai užsinoriu, stengiuosi prisiminti, ką mama man sakė apie obuolius.

— Rūgštūs obuoliai, — tariau. — *Mashallah*, tu esi protingiausias jaunuolis, kokį tik esu sutikęs, Sorabai jan.

Jo ausys nuraudo.

— Ar nusiveši mane prie raudonojo tilto? Prie rūke skendinčio tilto? — paklausė jis.

— Būtinai, — pasakiau. — Be jokios abejonės.

— Ar važinėsime tomis gatvėmis, kur matyti tik mašinos stogas ir dangus?

— Visomis važinėsime, — atsakiau.

Akys pritvinko ašarų, ir aš ėmiau mirkčioti, kad neverkčiau.

— Ar sunku išmokti anglų kalbos?

— Gali būti tikras, kad po metų ja kalbėsi taip pat puikiai kaip ir farsi.

— Iš tiesų?

— Taip. — Prispaudžiau pirštą po jo smakru ir atsukau jo veidą į save. — Yra dar vienas dalykas, Sorabai.

— Koks?

— Na, ponas Faisalis mano, kad būtų gerai, jei būtų galima... jei būtų galima tavęs paprašyti pabūti vaikų namuose.

— Vaikų namuose? — paklausė jis, ir jo šypsena išnyko. — Tu turi galvoje našlaičių namus?

— Labai neilgai.

— Ne, — atsakė jis. — Ne, prašau.

— Sorabai, tikrai neilgai. Aš tau prižadu.

— Žadėjai, kad niekada manęs ten nepaliksi, aga Amirai, — tarė jis.

Jo balsas lūžinėjo, akyse tvenkėsi ašaros. Man graužė sąžinę.

— Čia viskas kitaip. Būsi čia, Islamabade, ne Kabule. Ir aš lankysiu tave visą laiką, kol galėsime išvykti su tavimi į Ameriką.

— Labai prašau, nereikia! — jis sukriokė. — Aš bijau tos vietos. Ten mane skriaus! Nenoriu ten eiti.

— Niekas tavęs neskriaus. Daugiau neskriaus.

— Skriaus! Visada sako, kad neskriaus, bet jie meluoja. Jie meluoja! Dėl Dievo!

Nykščiu nušluosčiau jam ašaras, srūvančias skruostais.

— Rūgštūs obuoliai, atsimeni? Čia visai kaip rūgštūs obuoliai, — švelniai pasakiau.

— Ne, visai ne. Tik ne į našlaičių namus. Dieve, o Dieve. Prašau, nereikia!

Jis drebėjo, ant veido maišėsi ašaros su snargliais.

— Ššš, — pritraukiau jį arčiau savęs ir rankomis apkabinau jo mažą virpantį kūnelį. — Ššš. Viskas bus gerai. Mudu važiuosime namo kartu. Pamatysi, viskas bus gerai.

Kai prisiglaudžiau jį prie krūtinės, jo balsas prislopo, tačiau panika jo neapleido.

— Prašau tavęs, prižadėk, kad nepaliksi! O Dieve, pone Amirai! Prižadėk, kad nepaliksi!

Kaip galėjau prižadėti? Stipriai prispaudęs laikiau jį prie savęs ir lingavau į priekį ir atgal. Jis virkavo man į marškinius, kol galiausiai nudžiūvo ašaros, kol jis liovėsi drebėti ir kol baisūs maldavimai nepavirto į nesuprantamą murmesį. Laukiau, sūpavau jį, kol sulė-

tėjo jo kvėpavimas ir suglebo kūnas. Prisiminiau, kad esu kažkur skaitęs: „*Taip vaikai susidoroja su siaubu. Jie užmiega.*“

Nunešiau jį į lovą, paguldžiau. Tada atsiguliau į savo lovą ir pro langą žiūrėjau į purpurinį Islamabado dangų.

KAI TELEFONAS MANE PAŽADINO IŠ MIEGO, dangus buvo visiškai juodas. Pasitryniau akis ir įsijungiau lempą šalia lovos. Buvo šiek tiek po pusės vienuoliktos vakaro; miegojau beveik tris valandas. Pakėliau telefono ragelį.

— Klausau?

— Skambutis iš Amerikos, — pasigirdo nuobodžiaujantis pono Fajazio balsas.

— Ačiū, — pasakiau.

Vonioje degė šviesa; Sorabas naktį maudėsi. Pora trakštelėjimų, ir išgirdau Sorajos balsą:

— *Salam*! — ji atrodė susijaudinusi.

— Labas.

— Kaip praėjo susitikimas su advokatu?

Papasakojau jai, ką pasiūlė Omaras Faisalis.

— Gali tai pamiršti, — tarė ji. — To daryti nereikės.

Atsistojau.

— *Ravsti?* Kodėl, kas atsitiko?

— Su manimi susisiekė kaka Šarifas. Jis pasakė, kad yra būdas įsivežti Sorabą į šalį. O jam įsikišus, galima bus berniuką išlaikyti šalies viduje. Šarifas paskambino keliems savo draugams iš Imigracijos ir natūralizacijos tarnybos. Jis sakė esąs beveik tikras, kad galės gauti Sorabui humanitarinę vizą.

— Nejuokauji? — paklausiau. — O, ačiū Dievui! Senasis gerasis Šarifas jan!

— Žinau. Žodžiu, mudu tapsime globėjais. Visa tai turėtų gana greitai įvykti. Jis sakė, kad viza turėtų būti metams, tikrai pakaks laiko paprašyti įvaikinimo.

— Viskas pavyks, Soraja, ar taip?

— Tikriausiai, — atsakė ji.

Ji atrodė laiminga. Pasakiau jai, kad myliu, ir ji atsakė, kad mane taip pat myli. Padėjau ragelį.

— Sorabai! — sušukau atsikeldamas nuo lovos. — Turiu puikių naujienų. — Pasibeldžiau į vonios duris. — Sorabai! Ką tik iš Kalifornijos skambino Soraja. Nereikės tau būti našlaičių namuose, Sorabai. Mudu važiuojame į Ameriką, tu ir aš. Ar girdi mane? Mes važiuojam į Ameriką!

Pastūmiau ir, atidaręs duris, įėjau į vonią.

Staiga parklupau ant kelių. Rėkiau pro sukąstus dantis. Rėkiau, kol pajutau, kad mano gerklė plyš, o krūtinė sprogs.

Vėliau man sakė, kad, atvažiavus greitajai pagalbai, aš teberėkiau.

Dvidešimt penktas

Manęs neįleido.

Matau, kaip nuveža jį pro dvigubas duris, ir aš seku iš paskos. Įpuolų pro duris, į mane trenkia jodo ir peroksido kvapas, tespėju pamatyti du vyrus chirurgų kepurėmis ir žaliai vilkinčią moterį, pasilenkusią virš neštuvų ant ratukų. Nuo neštuvų karo paklodės kraštas ir šluoja purvinas languotas plyteles. Iš po paklodžių kyšo pora mažų kruvinų pėdų, ir aš matau, kad didžiojo piršto nagas įskilęs. Tada aukštas kresnas vyras, vilkintis mėlyną chalatą, atremia delną man į krūtinę ir stumia atgal pro duris, jo šaltas vestuvinis žiedas liečia mano odą. Aš veržiuosi į priekį, keikiu jį, o jis sako, kad man ten negalima, sako angliškai mandagiu, bet tvirtu balsu.

— Jūs turite palaukti, — sako vesdamas mane į laukiamąjį, ir dvigubos durys už jo su atodūsiu užsidaro, o aš tematau chirurgų, vyrų ir moterų, kepurių viršų pro siaurą stačiakampį langelį duryse.

Jis palieka mane plačiame belangiame koridoriuje, pilname sėdinčių žmonių ant metalinių sulankstomų kėdžių, išrikiuotų palei sieną, ir plono apdriskusio kilimo. Vėl noriu rėkti, prisimenu, kad pastarąjį kartą taip jaučiausi važiuodamas su Baba kuro talpykloje, tamsoje susigrūdęs su kitais pabėgėliais. Noriu atplėšti save nuo šios vietos, nuo šitos tikrovės, pakilti kaip debesis ir nusklęsti, ištirpti drėgnoje bei šiltoje vasaros naktyje ir išsisklaidyti kažkur toli, už

kalnų. Tačiau esu čia, mano kojos — betono blokai, plaučiuose nėra oro, mano gerklė dega. Niekur aš nenusklęsiu. Šiandien neištrūksiu į kitą tikrovę. Užmerkiu akis, ir mano šnerves užplūsta koridoriaus kvapai: prakaitas ir amoniakas, spiritas ir karis. Ant lubų, ant silpnų pilkų dieninių lempų, per visą koridoriaus ilgį blaškosi naktiniai drugiai, girdžiu popierinį jų sparnelių plazdėjimą. Girdžiu pokalbius, tylų kūkčiojimą, šniurkščiojimą, kažkas rauda, kažkas dūsauja, atsidaro lifto durys, operatorius kviečia kažką urdų kalba.

Atsimerkiu ir jau žinau, ką turiu daryti. Apsižvalgau, širdis kaip kūjis daužosi krūtinėje, kraujas pulsuoja ausyse. Man iš kairės yra mažas tiekimo kambariukas. Jame susirandu tai, ko man reikia. Tiks. Nuo krūvos sulankstytų skalbinių čiumpu baltą paklodę ir nusinešu į koridorių. Matau, kaip prie poilsio kambario seselė kalbasi su policininku. Imu seselei už alkūnės ir trūkteliu, nes noriu sužinoti, į kurią pusę vakarai. Ji nesupranta, ko aš noriu. Susiraukia, ir raukšlės ant jos veido pagilėja. Man peršti gerklę, akis graužia prakaitas, kaskart įkvėpdamas įtraukiu ugnį, man atrodo, aš vėl raudu. Paklausiu dar kartą. Policininkas man parodo.

Metu laikiną *jai-namazą*, maldos kilimėlį, ant grindų, klaupiuosi, priglaudžiu kaktą prie žemės, ir mano ašaros geriasi į paklodę. Lenkiuosi į vakarus. Tada atsimenu, kad nesimeldžiau jau penkiolika metų. Seniai pamiršau žodžius. Bet tai nesvarbu, sakysiu tuos kelis žodžius, kuriuos pamenu: *„La illaha il Allah, Muhammad u rasal ullah.“* Nėra kito Dievo, tik Alachas, ir Mahometas yra jo pranašas. Dabar matau, kad Baba klydo, Dievas yra, visada buvo. Aš Jį dabar matau nusivylusiose žmonių, sėdinčių koridoriuje, akyse. Čia yra tikrieji Dievo namai, čia tie, kurie prarado Dievą, randa Jį vėl, o ne baltoje *masjidoje*, su ryškiomis deimantinėmis šviesomis ir aukštai iškilusiais minaretais. Dievas yra, turi būti, ir aš dabar Jam melsiuos; melsiuos, kad man atleistų, jog visus šiuos metus buvau Jį apleidęs, kad atleistų, jog išdaviau, melavau ir nebaudžiamas nusidėjau, ir tik dabar, kai man reikia, atsisuku į Jį; melsiuos, kad jis būtų gailestingas, geras ir maloningas, kaip Jo knyga apie Jį sako.

Lenkiuosi į vakarus ir bučiuoju žemę, ir prižadu, kad atliksiu *zakatą*, atliksiu *namazą*, pasninkausiu per Ramadaną ir Ramadanui pasibaigus pasninkausiu toliau, įsiminsiu kiekvieną Jo šventosios knygos žodį ir keliausiu į tą kaitrų miestą dykumoje, ir lenksiuos prieš Kaabą. Darysiu viską ir nuo šios dienos galvosiu apie Jį kiekvieną dieną, jei Jis išpildys mano vienintelį norą: mano rankos suteptos Hasano krauju; meldžiu Dievo, kad jos nesusiteptų ir šio berniuko krauju.

Girdžiu inkštimą ir suprantu, kad jis mano, o lūpos sūrios nuo veidu tekančių ašarų. Jaučiu, kad visi koridoriuje žiūri į mane, ir vis tiek lenkiuosi į vakarus. Meldžiuosi. Meldžiuosi, kad mano nuodėmės manęs nepasivytų, nes visada jų bijojau.

ISLAMABADE UŽĖJO JUODA naktis be žvaigždžių. Jau praslinko kelios valandos, ir dabar sėdžiu ant grindų mažame poilsio kambaryje, koridoriuje, vedančiame į priimamojo palatą. Priešais mane stovi rudas kavos staliukas, apdėtas laikraščiais ir žurnalais, užlankstytais kampais — 1996 metų balandžio mėnesio „*Time*"; Pakistano laikraštis su berniuko nuotrauka, kurį prieš savaitę užmušė traukinys; pramoginis žurnalas su besišypsančiais Lolivudo aktoriais ant blizgančio viršelio. Priešais mane sena moteris, vilkinti nefrito žalsvumo *shalvar-kamezą* ir nertą šalį, vis užsnūsta invalido vežimėlyje. Kaskart pabudusi arabiškai suvapa maldą. Išvargęs svarstau, kieno malda bus išgirsta šįvakar, jos ar mano. Prieš akis matau Sorabo veidą, mėsingą smakrą su duobute, mažas kriauklės formos ausis, įkypas bambuko lapo formos akis, tokias panašias į jo tėvo. Liūdesys, juodas kaip naktis lauke, mane užvaldo, ir jaučiu, kad man gniaužia gerklę.

Man trūksta oro.

Atsistoju ir atidarau langus. Vidun įsiveržia karštas priplėkęs oras — atsiduoda pernokusiomis datulėmis ir mėšlu. Stipriai traukiu orą į plaučius, bet krūtinėje nepalengvėja. Parpuolu vėl ant grin-

dų. Pasiimu „*Time*" žurnalą ir verčiu puslapius. Bet negaliu skaityti, negaliu susikaupti. Galiausiai metu jį atgal ant stalo ir toliau žiūriu į zigzago formos įtrūkimus betoninėse grindyse, į voratinklius ant lubų, kur susijungia sienos, į negyvas muses, prilipusias prie palangių. Daugiausia žiūrėjau į laikrodį ant sienos. Jau ketvirta valanda, ir aš esu už tų dvigubų durų jau ilgiau nei penkias valandas. Dar nežinau jokių naujienų.

Grindis po savimi jaučiu tarsi savo kūno dalį, o mano kvėpavimas darosi sunkesnis ir lėtesnis. Noriu miego, užmerkiu akis ir padedu galvą ant šaltų dulkėtų grindų. Atitrūkstu. Gal pabudęs sužinosiu, kad viskas, ką mačiau tame viešbučio kambaryje, buvo tik sapnas: iš čiaupo lašantis vanduo į kruviną vandenį vonioje; kairė ranka kadaruoja per vonios kraštą; kruvinas skutimosi peiliukas padėtas ant tualeto bakelio — tas pats peiliukas, kuriuo aš skutausi, — ir jo akys, vis dar pusiau atmerktos, bet jau be gyvybės. Labiausiai akys. Noriu pamiršti jo akis.

Netrukus mane apima miegas, ir aš jam pasiduodu. Sapnuoju, bet nepamenu ką.

KAŽKAS PLEKŠNOJA MAN per petį. Atsimerkiu. Šalia manęs klūpo vyras. Jis užsidėjęs tokią pat kepurę kaip ir vyras už dvigubų durų, jam ant burnos popierinė chirurgo kaukė — mano širdis krinta į kulnus, kai pamatau kraujo lašą ant kaukės. Ant savo pranešimų gaviklio jis prisiklijavęs mažos mergaitės didelėmis nekaltomis akimis nuotrauką. Jis nusiima kaukę, ir man nebereikia žiūrėti į Sorabo kraują. Jo oda tamsi kaip šveicariškas šokoladas, kurį mudu su Hasanu pirkdavome Šar-e-Nau turguje; jis šiek tiek praplikęs, o šviesiai rudos akys įrėmintos riestų blakstienų. Su britišku akcentu jis prisistato esąs gydytojas Navazis, o aš staiga užsinoriu būti kuo toliau nuo šito vyro, nes nemanau, kad ištversiu tai, ką jis man ruošiasi pranešti. Jis man sako, kad berniukas giliai įsipjovė, prarado labai daug kraujo, o mano burna vėl pradeda kalbėti maldą:

La illaha il Allah, Muhammad u rasul ullah.

Reikėjo perpilti kelis vienetus raudonųjų kraujo kūnelių...

Kaip pasakysiu Sorajai?

Du kartus, reikėjo gaivinti du kartus...

Atliksiu namazą, atliksiu zakatą.

Būtų jo netekę, jei jo širdis nebūtų buvusi tokia jauna ir stipri...

Pasninkausiu.

Jis gyvas.

Gydytojas Navazis nusišypso. Tik po kelių akimirkų suprantu, ką jis man ką tik pasakė. Tada jis kalba toliau, bet aš jo nebegirdžiu. Nes imu jo rankas ir keliu prie savo veido. Raudu į mažas mėsingas nepažįstamojo rankas, ir jis nieko nebesako. Laukia.

INTENSYVIOSIOS TERAPIJOS SKYRIUS yra L formos, blausiai apšviestas, prigrūstas pypsinčių ekranų ir dūzgiančių aparatų. Gydytojas Navazis veda mane taku tarp dviejų lovų eilių, atskirtų baltomis plastikinėmis užuolaidomis. Sorabo lova paskutinė už kampo, arčiausiai medicinos seserų punkto, kuriame dvi seselės, vilkinčios žalius chalatus, kažką greitai rašo į aplankus ir tyliai kalbasi tarpusavyje. Kildamas liftu su gydytoju Navaziu, galvojau, kad, pamatęs Sorabą, vėl paplūsiu ašaromis. Tačiau kai atsisėdu Sorabo lovos galvūgalyje ir pro blizgančių žarnelių ir lašinės vamzdelių raizgalynę žiūriu į jo baltą veidą, mano akys lieka sausos. Stebėdamas jo krūtinę, pakylančią ir nusileidžiančią sulig šnypščiančiu ventiliatoriumi, jaučiu, kaip per mane nuvilnija keistas tirpulys, toks stingulys, kurį tikriausiai jaučia žmogus, praėjus kelioms sekundėms po vos išvengto susidūrimo su automobiliu.

Užsnūstu, o pabudęs pro langą matau, kaip šalia seselių punkto pasukų spalvos dangumi kyla saulė. Šviesa įkypai krenta į palatą, mano šešėlis užslenka ant Sorabo. Jis nebuvo pajudėjęs.

— Būtų gerai, jei jūs šiek tiek pamiegotumėte, — sako man seselė.

Jos nepažįstu — kol buvau užsnūdęs, matyt, pasikeitė pamaina. Ji nuveda mane į kitą poilsio kambarį, šįkart už intensyviosios terapijos skyriaus. Jis tuščias. Seselė paduoda pagalvę ir ligoninės apklotą. Padėkoju jai ir atsigulu ant vinilinės sofos kambario kampe. Beveik iš karto užmiegu.

Sapnuoju, kad esu laukiamajame apačioje. Įeina gydytojas Navazis, ir aš atsistoju. Jis nusiima popierinę kaukę, jo rankos baltesnės nei atsimenu, nagai dailiai nukarpyti, tvarkingai perskirti plaukai, ir staiga matau, kad tai ne gydytojas Navazis, o Reimondas Endriusas, smulkus vyras iš ambasados su pomidorų vazonėliais. Endriusas kilsteli galvą. Primerkia akis.

DIENĄ LIGONINĖ BUVO knibždančių užsisukančių koridorių labirintas, su ryškiomis baltomis fluorescencinėmis šviesomis virš galvų. Teko išsiaiškinti jos išplanavimą, sužinoti, kad rytinio sparno ketvirto aukšto lifto mygtukas neužsidega, kad vyrų tualeto durys tame pačiame aukšte yra užstrigusios ir, norint įeiti, reikia jas pastumti petimi. Sužinojau, kad ligoninės gyvenimas turi savo ritmą: sąmyšis prieš rytinį pamainos keitimą, vidudienio spūstis, vėlyvo vakaro tyla ir ramybė, tik retkarčiais pertraukiama būrio gydytojų ir seselių, skubančių ką nors gaivinti. Dieną budėdavau prie Sorabo lovos, naktimis klaidžiodavau išsiraičiusiais ligoninės koridoriais, klausydamas, kaip mano batų kulnai taukši į plyteles, galvodamas, ką pasakysiu Sorabui, kai jis pabus. Pasivaikščiojimą baigdavau prie intensyviosios terapijos skyriaus, ties švilpiančiu ventiliatoriumi šalia jo lovos, vis dar nežinodamas, kuo viskas baigsis.

Po trijų dienų, praleistų intensyviosios terapijos skyriuje, gydytojai ištraukė kvėpavimo vamzdelį Sorabui iš burnos ir perkėlė į pirmo aukšto palatą. Tuo tarpu manęs nebuvo. Tą vakarą buvau grįžęs į viešbutį pamiegoti, tačiau visą naktį prasivarčiau lovoje. Rytą stengiausi nežiūrėti į vonią. Dabar ji vėl buvo švari, kažkas išvalė kraują, patiesė naujus kilimėlius ant grindų ir nušveitė sienas. Bet

negalėjau atsispirti pagundai atsisėsti ant šalto porcelianinio vonios krašto. Mačiau, kaip Sorabas leidžia į ją šiltą vandenį. Mačiau, kaip jis nusirengia. Mačiau, kaip jis atvožia skutimosi peiliuko dangtelį ir atlenkia dvi vienodas sklendes jo viršuje, ištraukia peiliuką, laiko jį suspaudęs nykščiu ir smiliumi. Įsivaizdavau, kaip jis atsigula į vandenį, valandėlę jame guli užmerkęs akis. Svarsčiau, kokia buvo paskutinė jo mintis, kai pakėlė peiliuką ir smeigė jį.

Ėjau per vestibiulį, kai mane pasivijo viešbučio valdytojas ponas Fajazis.

— Labai jus užjaučiu, — tarė jis, — tačiau turiu jūsų paprašyti išvykti iš mano viešbučio. Tai kenkia mano verslui, labai kenkia.

Pasakiau jam, kad suprantu, ir išsiregistravau. Jis nepaėmė iš manęs pinigų už tris dienas, kurias praleidau ligoninėje. Lauke, prie viešbučio, laukdamas taksi, prisiminiau, ką sakė ponas Fajazis tą vakarą, kai ieškojome Sorabo: *„Na jūs, afganai... jūs esate šiek tiek nerūpestingi žmonės.“* Tada iš jo juokiausi, o dabar susimąsčiau. Kaip galėjau, pasakęs Sorabui naujienas, kurių jis be galo bijojo, nueiti miegoti?

Įlipęs į taksi, paklausiau vairuotojo, ar jis žino kokį nors persų knygyną. Jis atsakė žinąs už kelių kilometrų į pietus. Pakeliui į ligoninę mes ten stabtelėjome.

NAUJOSIOS SORABO PALATOS SIENOS buvo dažytos kremine spalva, tamsiai pilki gipsiniai karnizai suskilę, o glazūruotos plytelės gal kadaise ir buvo baltos spalvos. Palatoje su juo gulėjo paauglys pandžabi berniukas, kuris, kaip vėliau sužinojau iš seselių, krisdamas nuo važiuojančio autobuso stogo, susilaužė koją. Jo koja buvo sugipsuota, pakelta ir žnyplėmis pritvirtinta prie kelių svarmenų.

Sorabo lova stovėjo šalia lango, kojūgalis buvo apšviestas vėlyvo rytmečio saulės, sklindančios pro stačiakampius langelius. Prie lango nuobodžiavo uniformuotas apsaugos darbuotojas, traškinantis kepintas arbūzo sėklas — Sorabą dvidešimt keturias valandas

per parą stebėjo dėl polinkio į savižudybę. Tokios ligoninės taisyklės, informavo mane gydytojas Navazis. Mane pamatęs, apsaugos darbuotojas kilstelėjo skrybėlę ir išėjo iš palatos.

Sorabas dėvėjo ligoninės pižamą trumpomis rankovėmis, gulėjo ant nugaros, iki krūtinės apklotas antklode, veidu atsisukęs į langą. Galvojau, kad jis miega, tačiau kai pristūmiau kėdę šalia lovos, jo akių vokai virptelėjo ir atsimerkė. Jis pažvelgė į mane ir nusisuko. Buvo labai išbalęs nepaisant perpilto kraujo, o ties dešinės rankos sulenkimu juodavo didelė violetinė mėlynė.

— Kaip jautiesi? — paklausiau.

Berniukas neatsakė. Jis žiūrėjo pro langą į aptvertą smėlio dėžę ir sūpuokles ligoninės sode. Prie žaidimų aikštelės, kinrožių pavėsyje, stovėjo arkos formos pinučiai, keli žali vijokliai buvo apsiviję medines groteles. Smėlio dėžėje su kibirėliais ir formelėmis žaidė vaikai. Dangus buvo giedras ir mėlynas, o už dviejų baltų debesų pastebėjau kylantį mažytį lėktuvėlį. Atsisukau į Sorabą.

— Prieš kelias minutes kalbėjau su gydytoju Navaziu, jis mano, kad po kelių dienų galės tave išrašyti. Puiki naujiena, ar ne?

Ir vėl tyla. Kitame palatos gale pandžabi berniukas per miegą sujudėjo ir kažką sudejavo.

— Man patinka šita palata, — pasakiau stengdamasis nežiūrėti į sutvarstytus Sorabo riešus. — Ji šviesi, pro langą matyti gražus vaizdas.

Tyla. Praslinko dar kelios nemalonios minutės, mano kakta ir viršutinė lūpa aprasojo. Bakstelėjau į žalių žirnelių *aushų* dubenį ant naktinio staliuko, parodžiau į plastikinį šaukštelį.

— Turėtum užvalgyti. Atgautum *kuvatą*, jėgas. Gal norėtum, kad padėčiau?

Jis atlaikė mano žvilgsnį, paskui nusisuko, jo veidas buvo akmeninis. Pamačiau, kad jo akys vis dar buvo be gyvybės, tuščios, tokios pat, kaip ir man ištraukus jį iš vonios. Popieriniame maišelyje suradau „*Šachnamė*" knygą, kurią pirkau persų knygyne. Atsukau viršelį į Sorabą.

— Kai buvome vaikai, aš ją skaitydavau tavo tėvui. Mudu įkopdavome į kalvą šalia namo ir atsisėsdavome po granatmedžiu...— Nutilau. Sorabas vėl žiūrėjo pro langą. Išspaudžiau šypseną. — Mėgstamiausia tavo tėvo istorija buvo apie Rostamą ir Sorabą, jo vardu ir esi pavadintas. Žinau, kad tu tai žinai. — Vėl patylėjau, jaučiausi kaip kvailys. — Šiaip ar taip, savo laiške jis rašė, kad tai ir tavo mėgstamiausia istorija, todėl pamaniau, kad galėčiau tau paskaityti. Ar norėtum?

Sorabas užsimerkė. Užsidengė akis ranka, ant kurios juodavo mėlynė.

Atsiverčiau puslapį, kurį užlenkiau sėdėdamas taksi.

— Na va, — pasakiau pirmą kartą svarstydamas, kokios mintys sukosi Hasano galvoje, kai jis galiausiai pats perskaitė „*Šachnamė*“ ir suprato, kad visą laiką jį apgaudinėjau. Kostelėjau ir pradėjau skaityti: — „Išgirskite apie Sorabo ir Rostamo mūšį, nors šis pasakojimas ir prisotintas ašarų. Tai įvyko tą dieną, kai Rostamas pakilo iš savo guolio, lydimas blogos nuojautos. Jis prisiminė...“

Perskaičiau beveik visą pirmą skyrių, iki tos vietos, kur jaunasis karys Sorabas atvyksta pas savo motiną Taminėją, Samengano princesę, ir pareikalauja pasakyti, kas yra jo tėvas. Užverčiau knygą.

— Ar norėtum, kad tęsčiau? Tuoj prasidės mūšiai, pameni? Sorabas ves savo kariauną į Baltąją pilį Irane? Ar skaityti toliau?

Berniukas lėtai papurtė galvą. Įmečiau knygą atgal į maišelį.

— Viskas gerai, — pasakiau padrąsėjęs, kad jis apskritai man atsakė. — Gal pratęsime rytoj. Kaip jautiesi?

Sorabas išsižiojo ir išleido kimų garsą. Gydytojas Navazis buvo mane įspėjęs, kad taip nutiks, nes kvėpavimo vamzdelis buvo įstatytas pro balso stygas. Jis aplaižė lūpas ir pabandė dar kartą.

— Pavargau.

— Žinau. Gydytojas Navazis sakė, kad to reikia tikėtis...

Vaikas papurtė galvą.

— Kas, Sorabai?

Raukydamasis vėl prakalbo kimiu balsu, vos garsiau už šnabždesį:

— Pavargau nuo visko.

Atsidusau ir susmukau kėdėje. Ant lovos tarp mūsų driekėsi šviesos ruožas. Akimirką iš kitos jo pusės į mane žiūrintis mirtinai išblyškęs veidas tapo tikslia Hasano kopija, ne to Hasano, su kuriuo žaisdavome rutuliukais, kol mula pašaukdavo vakarinio *azano* ir Ali pakviesdavo mus namo, ne to Hasano, kurį vydavausi žemyn kalva, saulei leidžiantis už molio stogų vakaruose, bet to Hasano, kurį mačiau gyvą paskutinį kartą, per šiltą vasaros liūtį velkantį savo mantą paskui Ali, kišantį ją į Babos mašinos bagažinę, kai aš juos stebėjau pro lietaus plaunamą savo kambario langą.

Jis iš lėto papurtė galvą.

— Pavargau nuo visko, — pakartojo.

— Ką man daryti, Sorabai? Pasakyk man.

— Aš noriu...— pradėjo jis. Vėl susiraukė ir pridėjo ranką prie gerklės, tarsi norėdamas nustumti tai, kas gniaužia balsą. Žiūrėjau į jo tvirtai marle sutvarstytą riešą. — Noriu savo buvusio gyvenimo, — iškvėpė jis.

— O, Sorabai.

— Noriu tėčio ir mamos. Noriu *Sasa*. Noriu žaisti sode su Rahimu Chanu sahibu. Noriu vėl gyventi mūsų namuose. — Jis perbraukė ranka per akis. — Noriu savo buvusio gyvenimo.

Nežinojau, ką sakyti, kur žiūrėti, todėl spoksojau į savo rankas. *Tavo buvusio gyvenimo,* pagalvojau. *Mano buvusio gyvenimo irgi. Žaidžiau tame pačiame kieme, Sorabai. Gyvenau tame pačiame name. Bet žolė jau nebeauga, o mūsų kieme stovi kitas džipas, varvinantis tepalą ant asfalto. Mūsų buvusio gyvenimo nebėra, Sorabai, ir visi, kas jį gyveno, yra arba mirę, arba miršta. Likome tik tu ir aš. Tik tu ir aš.*

— Negaliu tau to duoti, — pasakiau.

— Nereikėjo tau manęs...

— Prašau, nesakyk taip.

— ... nereikėjo tau manęs... reikėjo palikti mane vandenyje.

— Niekada taip nesakyk, Sorabai, — pasakiau pasilenkdamas į priekį. — Negaliu pakęsti, kai tu taip kalbi. — Paliečiau jo petį, ir jis krūptelėjo. Pasitraukė tolyn. Nuleidau ranką, gailiai prisiminiau, kaip pastarosiomis dienomis sulaužiau pažadą, kai jis jau buvo apsipratęs su mano prisilietimu. — Sorabai, negaliu tau grąžinti buvusio gyvenimo. Meldžiu Dievo, kad galėčiau. Tačiau galiu pasiimti tave kartu su savimi. Tatai ir norėjau tau pasakyti eidamas į vonią. Tu gavai vizą į Ameriką, galėsi gyventi su manimi ir mano žmona. Tai tiesa. Pažadu.

Jis atsiduso pro nosį ir užmerkė akis. Geriau jau nebūčiau ištaręs paskutiniojo žodžio.

— Žinai, gyvenime padariau daugybę dalykų, dėl kurių gailiuosi, — pasakiau, — ir turbūt nė dėl vieno taip nesigailiu, kaip dėl tau duoto pažado. Bet tai daugiau nepasikartos, ir aš labai, nepaprastai gailiuosi. Prašau tavo *bakhshesh*, tavo atleidimo. Ar gali tai padaryti? Ar gali man atleisti? Ar gali manimi patikėti? — Patylėjau. — Ar važiuosi su manimi?

Kol laukiau atsakymo, mano mintyse šmėstelėjo viena žiemos diena, kai mudu su Hasanu sėdėjome po belape vyšnia. Su Hasanu tądien žaidžiau žiaurų žaidimą, erzinau jį, klausiau jo, ar jis valgytų žemę, kad įrodytų ištikimybę man. Dabar aš buvau po mikroskopu, aš buvau tas, kuris turi įrodyti, kad yra šio to vertas. Aš to nusipelniau.

Sorabas persivertė ant šono, nugara į mane. Jis ilgai nieko neatsakė. Ir kai jau galvojau, kad vaikas nugrimzdo į miegą, jis sukriokė:

— Aš taip *khasta*.

Taip pavargau.

Sėdėjau prie jo lovos, kol jis užmigo. Ryšys tarp manęs ir Sorabo buvo išnykęs. Prieš susitikimą su advokatu Omaru Faisaliu Sorabo akyse it drovus svečias buvo pradėjusi šmėsčioti vilties švieselė. Dabar švieselė prapuolė, svečias pabėgo, o aš svarsčiau, kada jis iš-

drįs sugrįžti. Galvojau, kiek praeis laiko, kol Sorabas vėl nusišypsos. Kiek praeis laiko, kol Sorabas vėl manimi pasitikės. Jei iš viso kada nors pasitikės.

Išėjau iš palatos ir nudūlinau ieškoti kito viešbučio, net neįtardamas, kad praeis beveik metai, kol Sorabas ištars kitą žodį.

GALIAUSIAI Sorabas niekada nepriėmė mano pasiūlymo. Bet ir neatmetė. Tačiau vaikas žinojo, kad kai gydytojai nuims tvarsčius, o jis grąžins ligoninės aprangą, jis bus dar vienas benamis našlaitis chazaras. Ar galėjo rinktis? Kur jis eitų? Tai, ką priėmiau kaip „taip", iš tikrųjų tebuvo jo tylus pasidavimas, tik susitaikymo aktas, atsakymas žmogaus, kuris yra pernelyg pavargęs, kad spręstų ir tuo labiau, jog patikėtų. Jis ilgėjosi savo buvusio gyvenimo. Gavo mane ir Ameriką. Įvertinus viską, tai nėra toks jau blogas dalykas, bet pasakyti jam to nedrįsau. Kai galvoje nuolat dūzgia demonų spiečius, tokia perspektyva yra beveik prabanga.

Maždaug po savaitės mudu peržengėme šilto juodo plento ruožą, ir aš išsivežiau Hasano sūnų iš Afganistano į Ameriką, ištraukdamas jį iš tikros suirutės, bet įstumdamas jį į nežinią.

VIENĄ DIENĄ, gal 1983 ar 1984 metais, užėjau į vaizdo filmų parduotuvę Fremonte. Stovėjau vesternų skyriuje, kai vaikinas, gurkšnojantis kokakolą iš „7-Eleven" puodelio, parodė į „Šauniąją septyniukę" ir paklausė, ar mačiau šį filmą.

— Taip, trylika kartų, — atsakiau. — Čarlis Bronsonas jame miršta, taip pat ir Džeimsas Kouburnas bei Robertas Vonas.

Jis metė į mane pasibjaurėjimo kupiną žvilgsnį, tarsi ką tik būčiau prispjovęs į jo sodos vandenį.

— Labai ačiū, žmogau, — pasakė jis, purtydamas galvą ir nueidamas vis kažką murmėjo.

Tada supratau, kad Amerikoje negalima atskleisti filmo pabaigos, o jei atskleidi, būsi pasmerktas ir priverstas atsiprašinėti už padarytą nuodėmę — sugadintą pabaigą.

Afganistane tik pabaiga ir rūpėjo. Kai mudu su Hasanu, pažiūrėję indų filmą „Zainabo“ kino teatre parėjome namo, Ali, Rahimas Chanas, Baba ir begalė Babos draugų — į ir iš namų kursuojantys antros ir trečios eilės pusbroliai ir pusseserės — klausinėjo: ar mergina filme rado laimę? Ar *bachem film*, vaikinas filme tapo *kamjabu*, pasiekė savo svajonę, o gal jis buvo *nah-kamas*, pasmerktas skendėti negandose?

Visi norėjo sužinoti, ar laimingai baigėsi.

Jei šiandien kas nors manęs paklaustų, ar Hasano arba Sorabo istorija baigiasi laimingai, nežinočiau, ką atsakyti.

O ar kieno nors baigiasi laimingai?

Galų gale gyvenimas — ne indų filmas. *Zendagi migzara*, kaip mėgsta sakyti afganai: gyvenimas tęsiasi nekreipdamas dėmesio į pradžią, pabaigą, *kamjabą*, nah-kamą, krizes ar katarsius, juda į priekį kaip lėtas dulkėtas *kochis* karavanas.

Nežinočiau, kaip atsakyti į tą klausimą. Nepaisant mažyčio praėjusio sekmadienio stebuklo.

NAMO PARVAŽIAVOME apytikriai prieš septynis mėnesius, šiltą 2001 metų rugpjūčio dieną. Soraja pasitiko mus oro uoste. Niekada nebuvau taip ilgai išsiskyręs su Soraja, tad, kai ji sunėrė rankas man ant sprando, kai užuodžiau obuolių kvapą jos plaukuose, supratau, kaip stipriai jos pasiilgau.

— Tu vis dar esi mano *jelda*, saulė, — sušnabždėjau.

— Ką?

— Nesvarbu.

Pabučiavau jos ausį.

Paskui ji pritūpė, kad galėtų pažvelgti Sorabui į akis. Ji suspaudė jo ranką ir nusišypsojo.

— *Salam*, mielasis Sorabai, aš esu tavo *chala* Soraja. Mes visi tavęs labai laukiame.

Jai žiūrint ir šypsantis Sorabui, jos akys pritvinko ašarų. Staiga išvydau, kokia ji būtų buvusi motina, jei jos įsčios nebūtų jos išdavusios.

Sorabas trypčiojo ir žiūrėjo į šalį.

KABINETĄ ANTRAME AUKŠTE Soraja pavertė Sorabo miegamuoju. Ji palydėjo berniuką į kambarį, ir Sorabas prisėdo ant lovos krašto. Ant patalynės buvo nupiešti ryškių spalvų aitvarai indigo spalvos danguje. Soraja ant sienos prie spintos buvo nupiešusi matuoklę, coliais ir pėdomis žyminčią augančio vaiko ūgį. Kojūgalyje pamačiau pintą krepšį, pilną knygų, jame buvo garvežys ir akvarelės rinkinys.

Sorabas vilkėjo paprastus baltus marškinėlius ir naujus džinsus, kuriuos nupirkau jam Islamabade prieš pat išvykstant — marškiniai laisvai kabojo ant jo kaulėtų nuožulnių pečių. Jis tebebuvo išbalęs, juodi ratilai po akimis dar nebuvo išnykę. Į mus jis vis dar žiūrėjo abejingai, tarsi į virtų ryžių lėkštę, tvarkingai padėtą prieš jį ligoninėje.

Soraja paklausė, ar jam patinka kambarys, ir aš pastebėjau, kad ji vengia žiūrėti į jo riešus, nors akys pačios vis tiek krypsta prie tų nelygių rožinių linijų. Sorabas nuleido galvą. Pakišo rankas po šlaunimis ir nieko neatsakė. Paskui paprasčiausiai padėjo galvą ant pagalvės. Mudu su Soraja stovėjome tarpduryje gal penkias minutes, o Sorabas jau knarkė.

Nuėjome į savo miegamąjį, Soraja užmigo padėjusi galvą man ant krūtinės. Gulėjau tamsiame kambaryje ir nemiegojau, vėl kankinamas nemigos. Negalintis užmigti. Vienas su savo demonais.

Vidurnaktį išlipau iš lovos ir nuėjau į Sorabo kambarį. Atsistojau prie jo ir žiūrėjau iš viršaus, kai staiga pamačiau kažką kyšant iš po jo pagalvės. Pakėliau. Ten buvo Rahimo Chano „Polaroido“

nuotrauka, ta, kurią atidaviau Sorabui prie Šacho Faisalo mečetės. Tą, kurioje Hasanas su Sorabu stovėjo šalia, prisimerkę nuo saulės šviesos ir šypsodamiesi, tarsi pasaulis jiems būtų geras. Galvojau, kiek laiko Sorabas gulėjo lovoje, žiūrėdamas į nuotrauką, sukiodamas ją rankose.

Žvilgtelėjau į nuotrauką. „*Tavo tėvas buvo plėšomas į dvi puses*“, rašė Rahimas Chanas savo laiške. Aš buvau tituluotoji pusė, visuomenės pripažintoji, teisėtoji pusė, neįsisąmonintas Babos kaltės įsikūnijimas. Dirstelėjau į Hasaną, rodantį du trūkstamus priekinius dantis, saulei įkypai krentant ant jo veido. Kita Babos pusė. Netituluotoji, neprivilegijuotoji pusė. Ta pusė, kuri paveldėjo tai, kas buvo tyra ir kilnu Baboje. Ta pusė, kurią galbūt slapčiausiose širdies kertelėse Baba laikė savo tikruoju sūnumi.

Pakišau nuotrauką ten, kur ir radau. Tada kai ką supratau: šioji mintis manęs visai neskaudino. Uždarydamas Sorabo kambario duris, svarsčiau, kad gal būtent taip skleidžiasi atleidimas, ne su apreiškimų fanfaromis, bet kai skausmas renka, kraunasi daiktus ir išeina neatsisveikindamas vidury nakties.

GENEROLAS IR *CHALA* DŽAMILA kitą vakarą atėjo pas mus pietų. *Chala* Džamila, trumpai kirptais, dažytais kiek tamsesniu raudonu atspalviu nei įprasta plaukais, padavė Sorajai migdolais barstytą *maghoutą*, kurį atsinešė desertui. Ji pamatė Sorabą ir nušvito.

— *Mashallah!* Soraja man sakė, koks tu *khoshteepas*, bet, kaip matau, esi dar gražesnis, mielasis Sorabai. — Ji padovanojo jam mėlyną megztinį su aukšta atlenkiama apykakle. — Numezgiau jį tau, — tarė ji. — Kitai žiemai. *Inshallah*, turėtų tau tikti.

Sorabas paėmė iš jos megztinį.

— Sveikas, jaunuoli, — tiek tepasakė generolas, pasilenkęs ir abiem rankom pasirėmęs į lazdą, žiūrėdamas į Sorabą, tarsi į įmantrų namo papuošimą.

Aš vis atsakinėjau į chalos Džamilos klausimus apie mano

žaizdas — buvau paprašęs Sorajos, kad sakytų, jog buvau užpultas, — ir užtikrinau ją, kad visos mano žaizdos laikinos, kad po kelių savaičių bus galima išimti vielas ir aš vėl galėsiu valgyti jos gamintą maistą, kad trinsiu randus rabarbarų sultimis su cukrumi, jog jie greičiau išnyktų.

Mudu su generolu sėdėjome svetainėje ir gurkšnojome vyną, kol Soraja su motina dengė stalą. Papasakojau jam apie Kabulą ir Talibaną. Jis klausėsi ir linkčiojo, lazdą pasidėjęs ant kelių, o kai užsiminiau jam apie vyrą, pardavinėjusį savo dirbtinę koją, jis kažką sušnabždėjo. Nepaminėjau egzekucijų Gazi stadione ir Asefo. Jis paklausė manęs apie Rahimą Chaną, kurį, kaip jis sakė, buvo kelis kartus sutikęs Kabule, ir liūdnai pakraipė galvą, kai papasakojau apie Babos draugo ligą. Tačiau mums kalbant pastebėjau, kaip jo akys vis nuklysta į Sorabą, miegantį ant sofos. Tarsi vaikščiotume pakraščiais to dalyko, kurį jis iš tiesų nori sužinoti.

Mindžikavimas pagaliau baigėsi per pietus, kai generolas padėjo šakutę ir paklausė:

— Na, mielasis Amirai, kaip tu mums paaiškinsi, kodėl su savimi atsivežei šitą berniuką?

— Mielasis! Koks čia klausimas? — šūktelėjo *chala* Džamila.

— Kol tu esi užsiėmusi megztinių mezgimu, mieloji, aš privalau rūpintis bendruomenės požiūriu į mūsų šeimą. Žmonės klausinės. Jie norės sužinoti, kodėl chazaras berniukas gyvena su mūsų dukterimi. Ką aš jiems sakysiu?

Soraja numetė šaukštą ir atsisuko į tėvą.

— Galėsi jiems pasakyti...

— Viskas gerai, Soraja, — pasakiau paimdamas ją už rankos. — Viskas gerai. Generolas sahibas visai teisus. Žmonės *tikrai* klausinės.

— Amirai... — pradėjo ji.

— Viskas gerai. — Pasisukau į generolą: — Matote, generole sahibai, mano tėvas permiegojo su tarno žmona. Ji pagimdė jam sūnų, vardu Hasanas. Hasanas dabar miręs. Berniukas, miegantis

ant sofos, yra Hasano sūnus. Jis — mano sūnėnas. Taip ir pasakysite žmonėms, kai jie klausinės.

Visi į mane spoksojo.

— Dar vienas dalykas, generole sahibai, — tariau. — Niekada jo daugiau prie manęs nevadinsite „chazaru berniuku". Jis turi vardą, jis Sorabas.

Niekas nieko nepasakė apie pietų valgius.

KLYSČIAU, JEI PASAKYČIAU, KAD Sorabas buvo tylus. Tylumas — tai ramybė. Ramumas. Tylumas, kai, pasukdamas garso mygtuką, pritildai gyvenimą.

Tyla — kai paspaudi išjungimo mygtuką. Išjungi garsą. Visiškai.

Sorabo tylėjimas nebuvo jo paties nuostata, tarsi žmonių, kurie dėl įsitikinimų ar protestuodami savo poziciją išsako visai nekalbėdami. Jis tylėjo, tarsi slėptųsi tamsioje vietoje, susiriesdamas ir pasikišdamas antklodės kraštus po savimi.

Jis ne tiek su mumis gyveno, kiek užėmė vietos. Ir labai nedaug. Kartais parduotuvėje ar parke pastebėdavau, kad žmonės jo beveik nematydavo, tarsi jo iš viso ten nebūtų. Pakeldavau galvą nuo knygos ir pamatydavau, kad Sorabas įėjo į kambarį, atsisėdo prieš mane, o aš net nepastebėjau. Jis vaikščiodavo, tarsi bijotų palikti pėdsakus. Judėdavo, tarsi stengdamasis neišjudinti oro aplink save. Daugiausia jis miegojo.

Soraja irgi sunkiai tvėrė Sorabo tylėjimą. Tarptautinio pokalbio su Pakistanu metu ji man papasakojo, ką jau yra suplanavusi Sorabui. Plaukimo pamokas. Futbolo. Boulingo komandą. Dabar ji eidavo pro Sorabo kambarį ir matydavo neatverstas knygas pintame krepšyje, nepažymėtą ūgio liniuotę, nesudėliotą dėlionę, viskas jai primindavo, koks gyvenimas galėjo būti. Primindavo svajonę, kuri vyto, dar nespėjusi prasiskleisti. Tačiau ne jos vienos. Aš irgi puoselėjau svajones apie Sorabą.

Kol Sorabas tylėjo, pasaulis — ne. Vieną praėjusio rugsėjo antradienį sugriuvo Bokštai dvyniai, per vieną naktį pasaulis pasikeitė. Staiga visur atsirado Amerikos vėliavų: ant gatvėmis lekiančių geltonų taksi antenų, ant nenutrūkstama srove šaligatviais einančių pėsčiųjų atlapų, netgi ant purvinų kepurių, kurias dėvi San Francisko elgetos, sėdintys po mažų atviromis vitrinomis galerijų ir parduotuvių stoginėmis. Vieną dieną praėjau pro Editą, benamę, kiekvieną dieną prie Saterio ir Stoktono kampo grojančią akordeonu, ant akordeono dėklo, prie jos kojų, pastebėjau Amerikos vėliavos lipduką.

Netrukus po atakų prieš Bokštus dvynius Amerika bombardavo Afganistaną, čia įžengė Šiaurės aljansas, ir Talibanas skuodė kaip žiurkės į urvą. Staiga žmonės bakalėjos parduotuvėse pradėjo kalbėti apie mano vaikystės miestus: Kandaharą, Heratą, Mazar-i-Šarifą. Kai buvau mažas, Baba mudu su Hasanu buvo nusivežęs į Kunduzą. Pačią kelionę prisimenu mažai, tik tiek, kad mes su Baba ir Hasanu sėdėjome po akacija ir paeiliui iš molinio puodo gurkšnojome šviežias arbūzo sultis bei žiūrėjome, kuris nuspjaus arbūzo sėklas toliau. Dabar Denas Ratheris, Tomas Brokovas ir žmonės, „Starbucks“ gurkšnojantys *latte*, kalbėjosi apie mūšį dėl Kunduzo, paskutinės Talibano tvirtovės šiaurėje. Tą gruodį puštūnai, tadžikai, uzbekai ir chazarai susitiko Bonoje ir, prižiūrimi budrios Jungtinių tautų akies, pradėjo procesą, kuris galbūt vieną dieną pabaigs dvidešimt metų trukusią mūsų *vatanos* nelaimę. Karakulinė Hamido Karzajaus kepurė ir žalias *chapanas* tapo gerai žinomi.

Tuo metu Sorabas vaikščiojo tarsi miegodamas.

Mudu su Soraja įsitraukėme į afganų projektus, tiek iš pilietinės pareigos, tiek ir dėl kitko — ėmėmės bet ko, kas užpildytų tylą antrame aukšte, tylą, kuri įsiurbė viską it juodoji skylė. Niekada nebuvau aktyvistas, tačiau kai man paskambino vyras, vardu Kabiras, buvęs afganas ambasadorius Sofijoje, ir paklausė, ar nenorėčiau jam padėti parengti ligoninės projektą, aš sutikau. Mažytė ligoninė stovėjo Afganistano ir Pakistano pasienyje, joje buvo nedidelis chirur-

gijos skyrius, gydęs afganų pabėgėlius, sužeistus minų. Tačiau dėl lėšų trūkumo teko ją uždaryti. Tapau projekto vadybininku, Soraja — bendrąja valdytoja. Beveik kiauras dienas praleisdavau kabinete, rašydamas elektroninius laiškus į visą pasaulį, prašydamas dotacijų ir organizuodamas lėšų rinkimo renginius. Ir tikindamas save, kad, atsiveždamas su savimi Sorabą, pasielgiau teisingai.

Mudu su Soraja tuos metus palydėjome ant sofos, kojas apsisiautę antklode, per televiziją žiūrėdami Diką Klarką. Nukritus sidabriniui kamuoliukui ir konfeti pabalinus ekraną, žmonės džiūgavo ir bučiavosi. Mūsų namuose Naujieji metai prasidėjo taip pat kaip ir praėjusieji. Tyla.

PRIEŠ KETURIAS DIENAS, vėsią ir lietingą 2002 metų kovo dieną, atsitiko nedidelis stebuklas.

Pasiėmiau Sorają, *chalą* Džamilą ir Sorabą į afganų susitikimą prie Elžbietos parko ežero, Fremonte. Prieš mėnesį generolas pagaliau buvo iškviestas į Afganistaną užimti ministro postą ir išskrido prieš dvi savaites — išvyko palikęs savo pilkąjį kostiumą ir kišeninį laikrodį. Jie planavo, kad *chala* Džamila nuvyks po poros mėnesių, kai jis jau bus įsikūręs. Ji siaubingai jo ilgėjosi ir nerimavo dėl jo sveikatos, tad primygtinai siūlėme jai paviešėti mūsų namuose.

Praėjusį ketvirtadienį, pirmąją pavasario dieną, buvo afganų Naujieji metai — *Savl-e-Nau* — ir afganai įlankoje rengė iškilmes, kurios vyko nuo rytinės įlankos iki pusiasalio. Mes su Kabiru ir Soraja turėjome dar vieną progą švęsti: Ravalpindyje prieš savaitę buvo atidaryta mūsų mažoji ligoninė, — ne chirurgijos skyrius, kol kas tik pediatrijos klinika. Tačiau tai buvo gera pradžia, mes visi taip manėme.

Dienos buvo saulėtos, tačiau sekmadienio rytą, nuleidęs kojas nuo lovos, išgirdau į langą barbenantį lietų. *Sekasi afganams*, pagalvojau. Prunkštelėjau. Kol Soraja miegojo, sukalbėjau rytinį *nama-*

zą — nebereikėjo pasitikrinti maldos žodžių instrukcijų brošiūroje, kurią buvau pasiėmęs iš mečetės, dabar eiles sakiau natūraliai, be pastangų.

Atvažiavome apie popietę ir radome būrelį žmonių, besislepiančių po dideliu stačiakampio formos plastikiniu lakštu, pritvirtintu ant šešių į žemę įsmeigtų sijų. Kažkas jau kepė *bolani*; iš puodelių ir žiedinių kopūstų *aushų* puodo kilo garas. Iš kasetinio magnetofono trūkinėdama sklido sena Achmado Zachiro daina. Mūsų ketveriukei skubant įmirkusia žole, nusišypsojau — pirmi ėjome mudu su Soraja, *chala* Džamila viduryje, Sorabas kinkavo gale, jo geltono lietpalčio gobtuvas šokčiojo ant nugaros.

— Kas tau juokinga? — paklausė Soraja, virš galvos laikydama sulankstytą laikraštį.

— Gali išplėšti afganus iš Pagmano, bet niekada neišplėši Pagmano iš afganų, — atsakiau.

Pritūpėme po laikina palapine. Soraja su *chala* Džamila nuklydo prie špinatų *bolani* kepančios antsvorio turinčios moters. Sorabas kiek pastovėjo po tentu ir vėl išėjo į lietų, rankas susikišęs į lietpalčio kišenes; jo plaukus — dabar tokius pat rudus ir tiesius kaip ir Hasano — lietus priplakė prie galvos. Stovėjo šalia kavos spalvos balos ir spoksojo. Atrodo, kad niekas jo nepastebėjo. Niekas nepakvietė atgal po tentu. Laikui bėgant, klausimai apie mūsų įvaikintą ir neabejotinai keistą mažą berniuką galiausiai liovėsi. Žinant, kokie netaktiški kartais būna afganai, tai buvo tikras palengvėjimas. Žmonės nustojo teirautis, kodėl jis nekalba? Kodėl nežaidžia su kitais vaikais? O geriausia, kad liovėsi dusinti mus perdėta užuojauta, tuo lėtu galvos purtymu, savo murmėjimu ir posakiu: „*Oh gung bichara*". Ak, vargšiukas nebyliukas. Naujovė nublanko, Sorabas kaip neryškus tapetas prisiderino prie aplinkos.

Paspaudžiau Kabirui, smulkiam vyrui žilais plaukais, ranką. Jis mane pristatė tuzinui žmonių, vienas jų buvo į pensiją išėjęs mokytojas, kitas — inžinierius, trečias — buvęs architektas, ketvirtas — chirurgas, dabar prekiaujantis sumuštiniais su karštomis

dešrelėmis Heivarde. Visi jie sakė pažinoję Babą Kabule ir kalbėjo apie jį su didele pagarba. Vienaip ar kitaip Baba buvo susijęs su visų jų gyvenimais. Žmonės sakė, kad man labai pasisekė, jog toks didis vyras buvo mano tėvas.

Kalbėjomės, koks sunkus ir gal net nedėkingas darbas laukė Karzajaus, apie artėjančią *Loja džirga* ir apie neišvengiamą karaliaus sugrįžimą į tėvynę po dvidešimt aštuonerių tremties metų. Prisiminiau 1973 metų naktį, kai Zachirą Šachą nuvertė jo pusbrolis; prisiminiau susišaudymus ir sidabru nusidažiusį dangų — Ali apkabino mudu su Hasanu, liepė mums nebijoti, sakė, kad čia tik ančių medžioklė.

Tada kažkas papasakojo juokelį apie mulą Nasrediną ir visi juokėmės.

— Žinai, tavo tėvas irgi buvo linksmas žmogus, — tarė Kabiras.

— Tikrai buvo, — šypsodamasis pritariau.

Prisiminiau, kaip netrukus po to, kai atvykome į Jungtines Valstijas, Baba pradėjo niurnėti dėl Amerikos musių. Jis sėdėjo prie virtuvės stalo ir stebėjo nuo sienos prie sienos skraidžiojančias muses, zvimbiančias pirmyn atgal, skubančias ir neduodančias ramybės.

— Šitoje šalyje net muses spaudžia laikas, — sudejavo jis.

Kaip tada juokiausi. Nusišypsojau dabar tai prisiminęs.

Trečią valandą nustojo lyti, ir dangus apsitraukė pilkuma bei debesų tumulais. Parke ėmė pūsti vėsus vėjas. Pasirodė ir daugiau šeimų. Afganai sveikinosi vieni su kitais, apsikabindavo, bučiavosi, keitėsi maistu. Kažkas grilyje įkūrė ugnį, ir netrukus česnako bei *morgho* kebabo kvapai pradėjo kutenti nosį. Grojo muzika, dainavo kažkoks naujas, nepažįstamas dainininkas, kikeno vaikai. Pamačiau Sorabą, jis stovėjo vis dar su geltonu lietpalčiu, atsirėmęs į šiukšlių kibirą, ir žiūrėjo į tuščią aptvertą sporto aikštelę parko gale.

Vėliau, man kalbantis su buvusiu chirurgu, kuris pasakojo, kad juodu su Baba buvo bendraklasiai aštuntoje klasėje, Soraja truktelėjo rankovę.

— Amirai, žiūrėk!

Ji rodė į dangų. Aukštai skrido pustuzinis aitvarų, ryškiai geltonos, raudonos ir žalios dėmelės pilkame danguje.

— Pažiūrėk, — tarė Soraja, šįkart ji rodė į vaikiną, netoli prie prekystalio pardavinėjantį aitvarus.

— Palaikyk, — pasakiau.

Padaviau Sorajai puodelį arbatos. Atsiprašiau ir, batams žliugsint per šlapią žolę, nuėjau prie aitvarų prekystalio. Bakstelėjau į geltoną *seh-parcha*.

— *Savl-e-nau mubabrak*, — pasakė man pardavėjas, paimdamas dvidešimt ir duodamas aitvarą su medine stiklo taro rite.

Padėkojau ir taip pat palinkėjau jam laimingų Naujųjų metų. Patikrinau virvę, kaip mudu su Hasanu tikrindavome — laikydamas tarp smiliaus bei nykščio ir timptelėdamas. Virvė nusidažė krauju, ir aitvarų pardavėjas nusišypsojo. Aš jam taip pat nusišypsojau.

Nusinešiau aitvarą pas Sorabą, jis tebestovėjo atsirėmęs į šiukšlių kibirą, rankas sukryžiavęs ant krūtinės. Žiūrėjo į dangų.

— Ar tau patinka *seh-parcha*? — paklausiau, aitvarą laikydamas už sukryžiuotų strypų galiukų.

Jis atsigręžė į mane, žvilgtelėjo į aitvarą ir vėl nusisuko į dangų. Nuo plaukų veidu nusirito kelios lietaus srovelės.

— Kartą skaičiau, kad Malaizijoje aitvarais gaudo žuvis, — pasakiau. — Galiu lažintis, kad šito nežinojai. Pririša aitvarą prie valo ir skraidina jį virš seklių vandenų, kad nemestų šešėlio ir neišgąsdintų žuvų. O senovės Kinijoje generolai skraidindavo aitvarus virš mūšio lauko, taip savo kariams siųsdami pranešimus. Tai tiesa. Negudrauju. — Parodžiau jam kruviną nykštį. — Ir *taras* tikrai nėra blogas.

Akies kampučiu mačiau, kad Soraja mus stebi iš palapinės. Ji sukiojo rankas, sukištas į pažastis. Skirtingai nei aš, pamažu liovėsi stengtis sudominti Sorabą. Neatsakyti klausimai, tušti žvilgsniai, tyla — visa tai buvo per daug skausminga. Ji dabar stengėsi „palaikyti esamą gyvenseną“, laukdama žalios šviesos iš Sorabo. Laukdama.

Sušlapinau smilių ir iškėliau į viršų.

— Atsimenu, tavo tėvas vėjo kryptį sužinodavo, sandalu paspirdamas dulkes, — taip pamatydavo, į kurią pusę vėjas pučia. Jis mokėjo daugybę tokių gudrybių, — pasakiau. Nuleidau pirštą. — Man atrodo, bus vakarų.

Sorabas nusišluostė lietaus lašelį nuo ausies spenelio ir mindžikavo. Nieko nepasakė. Prisiminiau, kad prieš kelis mėnesius Soraja manęs klausė, kaip skambėjo jo balsas. Pasakiau, kad nebeatsimenu.

— Ar kada pasakojau, kad tavo tėvas buvo geriausias aitvarų gaudytojas Vazir Akbar Chane? Gal ir visame Kabule? — paklausiau pririšdamas laisvą taro galą prie virvės kilpos ant centrinio strypo. — Kaip jam pavydėjo kaimynų vaikai. Jis bėgdavo paskui aitvarą ir niekada nežiūrėdavo į dangų, žmonės sakydavo, kad jis gaudydavo aitvaro šešėlį. Bet jie nepažinojo tavo tėvo taip kaip aš. Tavo tėvas nesivaikė jokių šešėlių. Jis tiesiog... žinojo.

Į dangų pakilo dar pustuzinis aitvarų. Grupelėmis ėmė rinktis žmonės, rankose laikydami arbatos puodelius ir neatitraukdami akių nuo dangaus.

— Ar norėsi man padėti? — paklausiau.

Sorabas metė žvilgsnį nuo aitvaro į mane. Ir vėl atgal į dangų.

— Gerai, — gūžtelėjau pečiais. — Atrodo, teks skraidinti *tanhaii*. Vienam.

Balansuodamas laikiau ritę kairėje rankoje ir atlaisvinau maždaug tris pėdas taro. Jo gale, virš žolės, tabalavo geltonas aitvaras.

— Paskutinė proga, — tariau.

Bet Sorabas žiūrėjo į porą aitvarų, susinarpliojančių aukštai virš medžių.

— Tvarka. Na, pradedu.

Pasileidau bėgti, sportbačiais taškydamas lietaus vandenį balose, aukštai virš galvos iškeltoje rankoje spaudžiau aitvaro virvę. Labai seniai, prieš daugelį metų, leidau aitvarą, tad dabar svarsčiau, ar neapsikvailinsiu. Bėgdamas leidau ritei suktis kairėje rankoje, o

kai atleidau virvę, pajutau, kad ji įpjovė man dešinę ranką. Man už pečių aitvaras jau kilo, kilo ir sukosi ratu, o aš bėgau dar greičiau. Ritė sukosi vis greičiau, o stiklo virvė dar kartą įpjovė man į dešinįjį delną. Sustojau ir atsisukau. Pažvelgiau aukštyn. Nusišypsojau. Aukštai danguje mano aitvaras krypavo iš vienos pusės į kitą kaip švytuoklė ir plazdėjo it popierinis paukštis sparnais, — tas garsas man visada primindavo žiemos rytus Kabule. Neskraidinau aitvaro jau ketvirtį amžiaus, tačiau staiga vėl pasijutau esąs dvylikametis ir supratau, kad seni įgūdžiai grįžta.

Suvokiau, kad šalia manęs kažkas yra, ir dirstelėjau žemyn. Tai buvo Sorabas. Rankas giliai susikišęs į lietpalčio kišenes. Jis atsekė paskui mane.

— Ar norėtum pabandyti? — paklausiau.

Jis nieko neatsakė. Tačiau kai ištiesiau virvę, jis ištraukė ranką iš kišenės. Delsė. Paėmė virvę. Sukant ritę ir įtempiant palaidą virvę, mano širdis ėmė tankiau plakti.

Aplink mus vaikai gaudė vienas kitą, slydinėjo ant žolės. Kažkas grojo seno indų filmo garso takelį. Ant patiestos plastiko plėvelės vyresni vyrai kalbėjo vakaro *namazą*. Oras kvepėjo šlapia žole ir kepama mėsa. Norėjau, kad laikas sustotų.

Tada pamačiau, kad turime svečių. Artėjo žalias aitvaras. Akimis nusekiau iki aitvaro galo ir pamačiau, kad jį skraidina maždaug už trisdešimties jardų nuo mūsų stovintis berniukas. Jis buvo apsikirpęs ežiuku ir dėvėjo marškinėlius su užrašu *ROCK RULES*, įspaustu juodomis didžiosiomis raidėmis. Jis pamatė, kad į jį žiūriu, ir nusišypsojo. Pamojavo. Aš jam irgi pamojavau.

Sorabas padavė virvę man atgal.

— Ar esi tuo tikras? — paklausiau paimdamas ją.

Jis perėmė iš manęs ritę.

— Gerai, — pasakiau. — Duokime jam *sabaghą*, pamokykime jį, ar ne?

Žvilgtelėjau į Sorabą. Jo akys nebebuvo stiklinės ir tuščios. Jos lakstė nuo mūsų prie žaliojo aitvaro. Jo veidas kiek paraudo, o akys

tapo budrios. Pabudusios. Gyvos. Galvojau, kada spėjau pamiršti, kad, nepaisant visko, jis tėra vaikas.

Žaliasis aitvaras manevravo.

— Palaukime, — tariau. — Leiskime jam dar priartėti. — Aitvaras porą kartų paniro ir iš lėto sklendė mūsų link. — Nagi. Eikš arčiau, — pasakiau.

Žaliasis aitvaras artėjo šiek tiek pakildamas virš mūsų aitvaro, net neįtardamas, kad jam paspendžiau spąstus.

— Žiūrėk, Sorabai. Parodysiu vieną mėgstamiausių tavo tėvo gudrybių, senąjį „kilk ir nerk" judesį.

Sorabas šalia manęs greitai kvėpavo pro nosį. Jo delnuose sukosi ritė, randuotų riešų sausgyslės atrodė tarsi *rubabo* stygos. Tada mirktelėjau, ir per akimirką rankos, laikančios ritę, tapo įdiržusiomis, berniuko su kiškio lūpa rankomis suskilusiais nagais. Išgirdau kažkur kranksinčią varną ir dirstelėjau aukštyn. Parkas žvilgėjo nuo ką tik iškritusio sniego, tokio akinamai balto, kad net degino akis. Jis be garso biro nuo baltai nuklotų šakų. Dabar užuodžiau ropių *kurma*. Džiovintus šilkmedžio vaisius. Rūgščius apelsinus. Pjuvenas ir graikinius riešutus. Prislopinta ramybė, apsnigta tylos, kurtino. Tada tolumoje, kažkur už tylumos, pasigirdo balsas, šaukiantis mus namo, balsas vyro, kuris velka savo dešiniąją koją.

Dabar žaliasis aitvaras pleveno tiesiai virš mūsų.

— Jis jau ruošiasi. Bet kurią akimirką, — pasakiau, akimis šokinėdamas nuo Sorabo prie mūsų aitvaro.

Žaliasis aitvaras delsė. Laikė poziciją. Tada šovė žemyn.

— Štai ir jis! — šūktelėjau.

Padariau puikiai. Po šitiek metų. Senąjį „kilk ir nerk" manevrą. Atleidau sugniaužtą ranką ir trūktelėjau virvę, nerdamas ir išsisukinėdamas nuo žaliojo aitvaro. Keletas staigių trūktelėjimų į šoną, ir mūsų aitvaras šovė į viršų prieš laikrodžio rodyklę puslankiu. Staiga aš atsidūriau viršuje. Dabar žaliasis aitvaras spurdėjo apimtas panikos. Tačiau buvo per vėlu. Panaudojau prieš jį Hasano manevrą.

Stipriai patraukiau, ir mūsų aitvaras staiga nėrė žemyn. Beveik jutau, kaip mūsų virvė pjauna jo lyną. Beveik išgirdau grybštelėjimą.

Žaliasis aitvaras ėmė suktis ir nesuvaldomai skrieti.

Žmonės mums už nugaros džiaugsmingai šūkavo. Pratrūko švilpimas ir plojimai. Aš šnopavau. Paskutinį kartą tokį jausmų antplūdį jutau 1975 metų dieną, kai nupjoviau paskutinį aitvarą ir kai pamačiau Babą, plojantį ir švytintį ant mūsų stogo.

Žvilgtelėjau į Sorabą. Vienas jo lūpų kamputis kaip tik taip užsirietė.

Šypsena.

Vienpusė.

Vos matoma.

Bet ji buvo!

Už mūsų lakstė vaikai, rėkiančių gaudytojų būrys vijosi aitvarą, nešamą pavėjui virš medžių. Mirktelėjau, ir šypsena dingo. Tačiau buvo. Aš mačiau.

— Ar nori, kad pagaučiau tau tą aitvarą?

Jo Adomo obuolys ryjant pakilo ir nusileido. Vėjas kilstelėjo plaukus. Man pasirodė, kad jis linktelėjo.

— Dėl tavęs tūkstančius kartų, — išgirdau save sakantį.

Tada apsisukau ir puoliau bėgti.

Tai tebuvo šypsena, daugiau *nieko*. Ji nieko nepakeitė. Tik šypsena. Smulkmena. Lapas miške, drebantis, pažadintas išgąsdinto paukščio skrydžio.

Bet aš ją priimsiu. Išskėstomis rankomis. Nes, atėjus pavasariui, sniegas tirpsta po vieną snaigę, ir galbūt aš ką tik pamačiau tirpstančią pirmąją snaigę.

Bėgau. Suaugęs vyras lėkė su būriu klykiančių vaikų. Bet man buvo vis tiek. Bėgau, vėjui pučiant man į veidą, su šypsena lūpose, plačia kaip Pandžšero slėnis.

Bėgau.

Hosseini, Khaled

Ho-306 Bėgantis paskui aitvarą: [romanas] / Khaled Hosseini; [vertė Mykolė Lukošienė]. — Kaunas: Jotema, 2007. — 360 p.

ISBN 978-9955-13-111-3

Stulbinantis K. Hoseinio romanas prasideda išraiškinga afgano, tapusio amerikiečiu, istorija. Amiras, pasiturinčio Kabulo prekybininko sūnus, persikelia į Kaliforniją ir sėkmingai pradeda rašytojo karjerą. Tačiau jo sąžinę atkakliai persekioja vienas vaikystės epizodas: Amiras išduoda savo geriausią draugą Hasaną, ir šis žiauriai sumušamas vietinių piktadarių. Nūnai Amerikoje gyvenantis Amiras, sužinojęs, kad talibai nužudė Hasaną ir jo žmoną, susirūpina dėl jų vergaujančio sūnaus likimo. Kaina, kurią Amiras turi sumokėti, kad išpirktų berniuką, yra vienas iš keleto įspūdingų siužeto posūkių, dėl ko šis romanas tampa įsimintinas ir kaip politinis metraštis, ir kaip jausmingas asmeninis pasakojimas. Šio ypatingo romano medžiaga — visos didžiosios literatūros ir gyvenimo temos: meilė, garbė, kaltė, baimė, atpirkimas.

UDK 820(73)-3

Khaled Hosseini

BĖGANTIS PASKUI AITVARĄ

Redagavo *Asta Kristinavičienė*
Petras Venslovas
Viršelio dailininkė *Vilūnė Grigaitė*
Maketavo *Elvyra Laipanova*

SL 250. 22,5 sp. l. Užsak. Nr. 7.23
UAB „Jotema", Algirdo g. 54, 50157 Kaunas
Tel. 337695, el. paštas: info@jotema.lt
http://www.jotema.lt
AB spaustuvė „Spindulys", Gedimino g. 10, 44318 Kaunas